

ٻوليءَ سنڌا ٻول

سنڌي ٻوليءَ جي گهڻ معنائن لفظن
۽ ٻياڪن جي تشريحي لغت

شهيد سومرو

سنڌي لئنگويج اٿارٽي

ٻوليءَ سنڌا ٻول

(سنڌي ٻوليءَ جي گهڻ معنائن لفظن

۽ ٻيا ڪن جي تشريحي لغت)

شهيد سومرو

سنڌي لئنگويج اٿارٽي

سنڌي لئنگويج اٿارٽيءَ جو ڪتاب نمبر 91

سڀ حق ۽ واسطا محفوظ

ٻوليءَ سنڌا ٻول

مصنف: شهيد سومرو

چاپو: پهريون

سال: 2005ع

تعداد: 1000

قيمت: 200 روپيا، 10 ڊالر، 6 پائونڊ

Catalogue Reference

Soomro Shaheed.
Boli-a Sanda Bol
Sindhi Language
Sindhi Language Authority
ISBN 969-8194-42-8

Boli- a Sanda Bol

By	:	Shaheed Soomro
Edition	:	1 st 2005
Quantity	:	1000
Published by	:	Sindhi Language Authority, National Highway, Hyd.
Tel	:	022- 9240050-3
Fax	:	022- 9240051
E-mail	:	sindhila@yahoo.com , sindhila1@hotmail.com
Website	:	www.sindhila.com.pk
Printers	:	Sindhu Publications, Hyderabad.
Price	:	Rs. 200/= \$10, £ 6

هيءُ ڪتاب سنڌي لئنگويج اٿارٽيءَ جي سيڪريٽري غلام نبي بليدي، سنڌو پبليڪيشن گاڏي کاتي، حيدرآباد مان ڇپرائي. اٿارٽيءَ جي آفيس، نئشنل هاءِ وي، حيدرآباد مان پڌرو ڪيو.

ناشر پاران:

لغت کي ڪنهن به ٻوليءَ ۾ لاڳاپيل ٻوليءَ جي لفظن ۽ اصطلاحن جو بنيادي ۽ اهم دستاويز تصور ڪيو ويندو آهي. اهو ئي سبب آهي جو بين الاقوامي سطح تي ڳالهائون ۽ سمجهيون ويندڙ ٻوليون، هر سال واڌارن ۽ سڌارن سان لاڳاپيل لغتن جي اشاعت کي يقيني بڻائينديون پيون اچن. ڪنهن به موضوع تي لغت جي تياري، هڪ يا ٻن ڏينهن جو پورهيو نه، بلڪ سالن جي تحقيق ۽ مطالعي جو نچوڙ هوندي آهي، تنهن ڪري اها موضوع ۽ تحقيق جي لحاظ کان پنهنجي اندر وسعت رکڻ ڪري سمورين علمي خوبين سان صدين تائين پين کي فائدو پهچائي ٿي.

سنڌي ٻوليءَ کي اهو اعزاز حاصل آهي ته ملڪي سطح تي اردوءَ کان پوءِ جنهن ٻوليءَ ۾ وڌ کان وڌ ادبي ذخيره ۽ لغت جي اشاعت ممڪن بڻي آهي، اها سنڌي ٻولي ئي آهي. ان ڳالهه کي نظر ۾ رکندي سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري پاران گهڻ موضوعاتي لغتن جي تياري ۽ اشاعت واريون ڪوششون تيز ڪيون ويون آهن.

سنڌي ٻوليءَ جي هڪ خوبي اها به آهي ته ان جون حرفي پڇاڙيون متحرڪ ۽ سُر واريون آهن. اعرابن جي معمولي ڦيرڦار سان لفظن جي معنيٰ ۽ مطلب ۾ واضح فرق سامهون اچيو وڃي. ڪيترائي لفظ ته وري اهڙا آهن جيڪي ساڳيون اعرابون رکڻ جي باوجود به پنهنجي اندر معنيٰ ۽ مطلب ۾ انفراديت رکندي نظر اچن ٿا.

محترم عبدالخالق شهيد سومري "پاران تيار ڪيل سنڌي ٻوليءَ جي خاص لفظن ۽ اصطلاحن جي هيءَ تقابلي ۽ تشريحي لغت ان سلسلي ۾ هڪ جامع اڀياس پيش ڪري ٿي. ان کان علاوه هن لغت ۾ مختلف جاين تي اهڙن خاص لفظن جي تشريح ۽ سمجهائي بيان ڪندي حوالي طور شاھ لطيف جي بيتن کي پڻ ڪتب آندو ويو آهي، جيڪي جن ته هن تحقيق جي سَنَد جون ساڪون پريندي نظر ٿا اچن.

سنڌي ٻوليءَ جي ارتقا ۽ تقابلي اڀياس واري موضوع تي تيار ڪرايل هن لغت جي ڇپائيءَ سان نه صرف ٻوليءَ ۾ گهٽ ۽ ساڳي معنيٰ ۾ استعمال ٿيندڙ لفظن کي محفوظ ڪري سگهيو. پر ٻوليءَ تي تحقيق واري سلسلي کي پڻ هٿي ڏئي سگهيو.

لغت جو مسودو، اداري ۾ بطور چيئرمين ذميواريون سنڀالڻ کان پهرين ڪمپوز ٿي چڪو هو. جنهن لاءِ اداري جي اشاعتي شعبي جي سربراھ خالد آزاد ۽ سندس ساٿين جون ڪوششون ساراھ جوڳيون آھن. آئون هن لغت جي مرتب محترم عبدالخالق شھيد سومري جو پڻ ٿورائتو آھيان جو هن اداري سان سھڪار ڪيو.

اميد ته هيءَ لغت سنڌي ٻولي، ادب ۽ لغت جي ڪم سان لاڳاپيل ٻين عالمن، اديبن، استادن ۽ شاگردن لاءِ فائديمند ثابت ٿيندي.

17 آڪٽوبر 2005 ع

حيدرآباد، سنڌ

عبدالقادر جوڻيجو

چيئرمين

پنهنجي طرفان

شڪر الحمد لله ! جو اڄ منهنجو هيءُ ننڍڙو ڪتاب ’ٻوليءَ سنڌا ٻول‘ اوهان جي هٿن تائين پهچي ويو آهي، جيڪو سنڌي ٻوليءَ جي بااختيار اداري حيدرآباد، سنڌ طرفان ڇپرايو ويو آهي. هونئن به ڪنهن شاعر جو شعري مجموعو يا ڪنهن اديب جو نثر ۾ ڪتاب ڇپجي جڏهن پڙهندڙن جي هٿن تائين رَسندو آهي، تڏهن لکندڙ جي خوشيءَ جي حد ئي نه رهندي آهي. ائين چڻ ته ٿر ۾ مينهن پوڻ کان پوءِ اُتي جي ماڻهن جا مُنهن مُرڪي پوندا آهن، جيءَ جَرڪي پوندا آهن، سارنگ ڪين سڪن جون شاخون موڪليندو آهي، تيئن اُتُون به اڄ نهايت خوش آهيان. اصل ۾ مان ڪو وڏو اديب يا عالم ڪو نه آهيان. پر بنيادي طرح هڪ ننڍڙو شاعر آهيان. جو ڪَڇي ڦِڪي شاعري ڪري يوسف جي خريدارن ۾ نالو لکرائيندو آهيان. ٻهر صورت گهڻي عرصي کان اهو علمي ۽ ادبي ذوق هو ته اسان جي سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪي اهڙا به هڪ جهڙا لفظ آهن، جن جون اعرابون به ساڳيون آهن. پر انهن لفظن جي معنيٰ ۽ مفهوم جدا جدا آهن.

مثال: مَنگَلُ؛ باهه-مَنگَلُ ’منهنجي من ۾، ٻاريو هوت حمام‘ (شاه)

مَنگَلُ؛ ماڻهوءَ جو نالو.

مَنگَلُ؛ ڏينهن جو نالو.

اهڙي نموني جا ڪيئي لفظ هن ڪتاب ۾ اوهان کي نظر ايندا. مطلب ته سڄو ڪتاب ان رنگ ۾ رنگيل آهي.

منهنجا سائين! هتي هي به عرض ڪندو هلان ته مون پنهنجي زندگيءَ جو ڳڻيل حصو درس و تدريس ۽ گذر معاش جي سلسلي ۾ پهراڙيءَ جي ماڻهن سان گذاريو آهي. انهن سادن ۽ صاف انسانن وٽ جيڪو ٻوليءَ جو خزانو آهي، سو ڊگريون ۽ سرٽيفڪيٽ رکندڙ پڙهيل لکيل ماڻهن وٽ مشڪل نظر اچي ٿو. مون کي ٻوليءَ جا گهڻا لفظ انهن هارين ۽ پورهيت ماڻهن کان حاصل ٿيا ۽ اُهي موتين جهڙا لفظ جڏهن شاه سائين جي رسالي سان پيٽيمر ته ساڳيا لفظ هونءُ ملڻ شروع ٿي ويا.

مون جڏهن هيءُ ڪتاب لکڻ شروع ڪيو، تڏهن منهنجي سامهون شاه سائينءَ جا ٻه رسالا موجود هئا. پهريون سائين غلام محمد شاهواڻيءَ جو ۽ ٻيو سائين ڪلياڻ آڏواڻيءَ جو ترتيب ڏنل. ٻهر صورت هن ڪٿن ڪم ۾ مون کي پورو هڪ سال لڳي ويو ۽ گهربل مقصد وارو ڪتاب تيار ٿي ويو.

البته هن ڪتاب کي مڪمل لغت چئي نٿو سگهجي. ڇاڪاڻ ته مڪمل لغت لکڻ لاءِ وڏا علمي اصول ۽ قاعدا آهن، جنهن جي مون کي ڄاڻ ڪانهي، ڇو ته جتي ڏونري جهڙا ٿلها ڪارائتا لغت جا ڪتاب لکيل آهن اتي هيءُ ڪتاب ٻانهون ٻڌيو بيٺو آهي. بس هڪڙي ادبي ۽ علمي جهوپڙي ٺاهي ان ۾ هڪ ڏيئرو ٻاريو اٿم. الله کيس هوائن کان بچائي.

باقي هڪڙو عرض ڪندو هلان ته هن ڪتاب ۾ مون جيڪا نواڻ آندي آهي، اها هيءُ آهي ته هر لفظ جي معنيٰ لکي ان لفظ جي حوالي سان شاھ سائين جا بيت، سنڌي چوڻيون ۽ سنڌيءَ ۾ جملا پڻ ڏنا اٿم، جيئن منهنجي هن ذهني پورهئي کي هر پڙهندڙ آسانيءَ سان پڙهي ۽ سمجهي سگهي.

سنڌي ٻولي هڪ قديم ۽ شاهوڪار ٻولي آهي. جيڪا اسان کي ڌرتي ماءُ جيان آهي. ته سڃاڻپ به آهي. عشق اهو هئڻ گهرجي ته جيڪل ماءُ جي ٻوليءَ کي اسان وڌايون، ويجهايون، پاڻ پڙهون ۽ ٻين کي پڙهي ٻڌايون. ڇاڪاڻ ته ائين ڪرڻ سان هر روشن خيال سنڌي ماڻهوءَ ۾ فڪري، قومي ۽ تخليقي سگهه پيدا ٿئي ٿي. اهو ئي سبب آهي جو مون هيءُ ڪتاب ’ٻوليءَ سنڌا ٻول‘ سنڌيءَ ۾ لکيو آهي. شال هي منهنجو علمي ۽ ادبي پورهيو صاب پوي. اهڙي طرح هي گذارش ڪندو هلان ته ڪو به ڪتاب. سواءِ قرآن پاڪ جي، حرف آخر ٿي نٿو سگهي، تنهن ڪري ٿي سگهي ٿو ته منهنجي هن ڪم ۾ ڪي فني ۽ علمي جهول به هجن. ان ڪري سنڌي ٻوليءَ جي اهڙن عالمن کي عرض آهي ته منهنجي هن ڪتاب جي پڙهڻ کانپوءِ ادبي نيڪ نظر به ڦيرائڻ جيئن منهنجي رهنمائي ٿي سگهي. مون کي سندن مانائتي موت جو انتظار رهندو.

آخر ۾ آئون هن اداري جي چيئرمين صاحب، سيڪريٽري صاحب، اداري ۾ اشاعتي شعبي جي ست ۽ ڪمپيوٽر آپريٽرن جو نهايت ٿورائتو آهيان جن پنهنجو فرض نڀائيندي دلي طرح تعاون ڪري هيءُ ڪتاب ڇپائي پڌرو ڪيو.

مهرباني

الله ڏاهي مَر ٿيان، ڏاهيون ڏک ڏسن.

مونسين مون پرين، پورائيءَ ۾ پيال ڪيا. (شاھ)

دعاگو

شهيد سومرو

21-12-2005

الف

آپرو

بیمار، ضعیف، کمزور.

1- بس يار! بیماریءَ آپرو ڪري ڇڏيو آهي.

2- بس پيارا! ڪيئي ڳالهيون آهن، جو آپرو ٿي ويو آهيان.

آپرو

مسڪين، غريب،

1- ادا! ڪهڙو به آهيان، پَر اوهان جو آپرو پاءُ ته آهيان.

2- سائين آپرو ضرور آهيان، پَر بي ضمير ناهيان.

آپري

ضعيف، کمزور، هيٺي، لٿل.

1- اَڏَر، نَڏَر، آپري، اوڳي اوڙي. (شاهه)

2- اَڏَر، نَڏَر، آپري، گمن گُساتي. (شاهه)

آپري

مسڪين، غريب، محتاج.

اَڏي آئون به اوهان جي آپري پيئڻ آهيان، مڙئي ڀارت هجي.

چوڻي: آپري کي مچر گهڻو. 2- آپري سوير ٿي پلاڻي.

طرف، پاسو.

اُتر

1- اُتر اوتون ڏي، نه مون سوڙ، نه گُرو، (شاهه)

2- اُتر ڏني اوت، نه مون سوڙ نه گُرو، (شاهه)

اصل رقم کان وڌيڪ پئسا.

اُتر

1- هزار رپيا اُتر ڏيندين، ته پوءِ هي ڍڳو تنهنجو آهي.

2- به هزار رپيا اُتر ڏئي، هيءَ مينهن ورتي اٿم.

اصلي تور کان وڌيڪ ساهميءَ جي پڙ ۾ سامان وجهي ڏيڻ.

اُتر

1- سين صاحب! ڪجهه اُتر ته ڏي.

2- توريندي ٿورو گهڻو وڌيڪ سامان اُتر ڏيڻ ڪپي.

طرف، پاسي.

اُتر

1- اڄ پڻ اُتر پار ڏي، تاڙي ڪئي تنوار، (شاهه)

2- لڳي اُتر واءِ، ڪينجهر هندورو ٿئي، (شاهه)

3- لڳي اُتر جي هير، مارو منهنجا مير، (شاهه)

نقل ڪر، هڪ پني تان، ٻئي پني تي لکن.

لاه، هتي ڇڏ، هتي ڇڏ.

ٻاڻي.

1- جاتو ڏني آڇ، تنهن ٻاڻيءَ پنا ڏينهنڙا، (شاهه)

چڊو ڏڏ ڇڊي لسي.

1- ميهار ملاحن ڪي، ايو آجي آڇ، (شاهه)

رُج، ميدان.

هتي ته ڪابه شئي ڪانهي، رڳو آڇ لڳي پئي آهي.

الله تعاليٰ جو صفاتي نالو

1- اُحدُ احمد پاڻ ۾، آهي ميم فرق، (شاهه)

هڪڙو، واحد

2- اُحدَا جي آرڪ ٿيا، سي ڪانئر ڪبا ڪانه، (شاهه)

ڦاٽي، قابو ٿي.

1- منهنجي دل اوهان سان، الائي چو آڙي آ- (محمد فقير کٽياڻ)

گوهي، بي ايمانِي، ڪم نه ڪرڻ، جواب ڏيڻ، ضد

ڪرڻ.

1- توهان هر چڱي ڪم ۾ آڙي ڪندا آهيو.

2- يار گهوڙو ته ڀلو آهي، پر هلندي هلندي آڙي ٿو ڪري.

اٽڪي، ڦاسي.

1- ڪا جانگ آڙي، جنن چٽا ڦٽ چڙي پيا، (شاهه)

2- آڙيڪن آڙي، پيس هوت پنهنون سين، (شاهه)

بيمار، مريض، محتاج، لاچار.

1- آديون! اگهي آهيان، پرين پڄاڻان، (شاهه)

2- پڄاڻان پرين، آديون! اگهي آهيان، (شاهه)

اُتار

اُتار

آڇ

آڇ

آڇ

آڇ

اُحدُ

اُحدُ

اُحدُ

اُحدُ

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

اُڙي

3- جَذِيءَ رِيءَ جَمَال، اگهي ٿي آهون ڪري، (شاهه)
قبول پئي، اثر ٿيو.

اگهي

1- اگهي اگهائي رنجُ پريان ڪي رسنو، (شاهه)
بيماري،

اگهائي

1- اگهي اگهائي، رنجُ پريان ڪي رسنو، (شاهه)
2- اگهائي سگهائڻا، جي ويناوت ويجهن، (شاهه)
چوڻي: اگهائي ايندي گهوڙي وانگر آهي، ۽ ويندي
جونءَ وانگر آهي.
قبول ڪئي، منظور ٿي.

اگهائي

1- رب پاڪ جي دردعا اگهائي ۽ ٻيڙا پار ٿي ويا.
2- بس يار! ڪنهن جي دعا اگهائي، جو نوڪري ملي
ويئي.

اَلزُّ

تڪڙو، هوڙه، اڻ آزمودگار.
1- اَلزُّ ٿي مَ آچ مَ تون، واتاڙن وائي، (شاهه)
بچ، مارائڻ، تڪليف ڏيڻ.

اَلزُّ

1- وڏيري اڄ مرونءَ ۽ ڪتن جو اَلزُّ ڪرايو.
2- اهو اَلزُّ توڻي ڪرايو آهي، جو مسڪينن کي مارايو
اٿئي.

اَنگُ

پاڳ، نصيب، لکيو، قسمت.
1- مولِي ڪيو سَعمور، انگ ازلِ مَرانَ جي. (شاهه)
2- اَنگُ اُٿيئي لکيو، جت نه رسي پانهن، (شاهه)
3- لکيو جو نراڙ، سو اَنگُ ڪياڙيءَ نه ٿئي، (شاهه)
4- اَنگُ اڳهين لکيو، منهنجو ميثاقءَ، (شاهه)
عضو.

اَنگُ

1- اَنگُن چاڙهي اَنگ، رڻندي سارَتَ ڦڙا. (شاهه)
2- ڪاهوڙين اُهيڃا، اَنگُ نه سڄي اڳڙي، (شاهه)

3- اَڄُ پڻُ اَنگِيم، اَنگَ، هٿانِ حَيِيبَنَ جِي، (شاهه)
نوڪَ، چُهنب، نوڪدار.

اَنگُ

1- ڪاڃا اَنگُ اُڙِي، جئنَ چُٽا ڦٽَ چُڙِي پيا. (شاهه)
مَڪھ جو اَنگ. جھڙوڪ ’وارو‘، جاننو، کَسَ، وِچنن،
ڦڙڪ، اُنَ ڏاوڻ، گُھماڻن.

اَنگُ

عَدَدُ سٺ، سترَ، اَسي، هزار، پنج هزار.
خصوصيت.

اَنگُ

اَنگُ

سُڪل، بنا تيل جِي.

اُٽيا

1- اُٽيا سَٽيا نہ ڪري، سونھن وِجائيسَ سُوَر، (شاهه)
غريب، مسڪين، آڻڻَ ۽ چاڙھڻَ وارا ماڻھو.
ڌاريا، پراوا، اڻ ڏنل، غير.

اُٽيا

اوپرا

1- پنھنجي ڳوٺ ۾ اڃا مون کي اوپرا ماڻھو ڏنا،
الائجي ڪير هئا.

2- جڏھن بہ پنھنجي ڳوٺ ۾ کي اوپرا ماڻھو ڏسو تہ
اول انھن کان خبرون وٺو.

3- اسان بہ هنَ تر جا آھيون، اوپرا ڪونہ آھيون، هڪ
ٻئي کي سڃاڻون ٿا.

4- اڱڻ مٽي اوپرا، جڏھن ڏنَ ڏنَ اُنَ.

5- اڱڻ مٽي اوپرا، جڏھن ڏنَ ڏنَ تڙوڏا.

ڪَتَ جِي سيراندي ۽ پيرانديءَ واريون ڪاٺيون.

اوپرا

ڪَتَ کي چار ڪاٺيون ٿينديون آهن، ٻن کي ٻانهيون
چنبو آهي ۽ ٻن کي اوپرا چنبو آهي. ٻانهيون ڊگهيون
ٿينديون آهن ۽ اوپرا ننڍا ٿين.

سمند جو ترو، وڏي ۽ اونھي ڪڏ.

اوڙاه

1- هي چارون ۽ هي ڇڇ، اڃا اوڙاه اڳاهون ٿنو. (شاهه)

2- وير مَ لاهي ويه، مٽي آر اوڙاه جِي. (شاهه)

3- پائڻه وجهي ڪُن ۾ پائڻه اڪاري اوڙاه، (شاهه)
باه، مڇ.

اوڙاه

لڳو منهنجي اندر ۾ اوڙاه، سورن منهنجو سڪ ڦٽايو.
(رڪيل شاهه)

اوڙاه

مصيبت، مشڪلات، تڪليف.

1- بس يار پاڻ کي به اوڙاه ۾ ودائين ۽ اسان کي به آزار
۾ ودائين.

ايمان

پروسو، يقين. اٿل فيصلو.

1- وَحْدَه لاشريڪ له، جن اُتوسين ايمان. (شاهه)

2- اِن پَر نه ايمان، جنءِ ڪلمي گرو ڪونائين، (شاهه)

3- نڪي احمد موڪليو، عرب کان ايمان، (سچل)

4- توڙي ابر رحمت، توڙي رنگ شفقت

سندم جان تو ۾ ۽ ايمان تو ۾! (حيدر بخش جتوئي)

همت، حوصلو.

ايمان

1- ڪابه تر ۾ بيماري ڪانهي، خادم خواه ڪڍي ايمان

لا توائتي.

2- يار! خسيس ڳالهه تي، پنهنجو ايمان هاري وينو

آهين.

ايمان

سچ.

چوڻي: اُن آهي ته ايمان آهي.

چوڻي: ايمان مهمان آهي.

پڪري. اتي جو جمع آيون، (بد يون)

اُئي

1- يار! هن سال اهڙي بيماري پئي جو هڪ به اُئي ڪانه

بچي.

2- بس پتي اُٿيون آهن، انهن تي گذر سفر ٿئي پيو.

اڙي! پڙي!

اُئي

1- آئي توکي به سڃاڻان ٿي، هرو ڀيرو منهنجو وات نه کول.

2- آئي شرم اچي ٿو، پاٽ ۾ پٽ وجهي، هينئر آئي آهين سڏ ڏيڻ!

نياز، نوڙت.

آدب

1- آئي پهر آدب سين، پر اهاڻي پار، (شاهه)

2- آدب ۽ اخلاص جا، سڙه ٻڌج سوري، (شاهه)
اخلاق، خلق.

آدب

1- اُڀيون گهڻي آدب سين، حورون حيرت هنڌ، (شاهه)

2- مڙتي جن هٿان، آندئ گهڻي آدب سين. (شاهه)
لحاظ، خيال، فڪر.

آدب

1- وَنَ ڪاتي وَڊِ اَنگڙا، آدب ڪرم ڪو، (شاهه)
عزت، مان.

آدب

1- آديسين آدب، آهي اڪڙين ۾. (شاهه)
ڇوڻي: جيترو آدب، اوترو سبب.

آدب

پرهيز.

هتي آدب جي معنيٰ پرهيز ۽ سڌي وات ڏيکاريندڙ
روحاني رهبر آهي.

1- آدب اڪڙين کي، ڏيهائي ڏيان، (شاهه)
ڏک، ڦٽ.

انگور

اُڀريام انگور، سٽي سڀيرين جا.
ميوات جو قسم.

انگور

ڇوڻي: لنگور جي هٿ ۾ انگور!

بيمارن، مريضن.

اگهن

1- آهي گهڻو اگهن جو، ترس طيبن، (شاهه)

2- اگهن مڙي آڇ، ڪيو سڏ صحت کي. (شاهه)
قيمتن، بها.

اگهن

1- آبا شهر وحي پيوشين جي اگهن جي به خبر چار رکيون
اچجانءِ.

2- توهان کي جيڪي شيون کپن سي وٺو، اگهن ۾
اوهان کان وڌيڪ ڪونه وٺبو.

3- ڦٽيون جيڪي به هجن سي ڪارخاني تي پهچايو،
اگهن ۾ پاڻ ٺهي وينداسين.
نشاني، اهيڃاڻ.

آثار

1- دروناه يَزِيدَ کي، اي عشق جو آثارُ. (شاهه)
نمونو، رُخُ.

آثارُ

1- آج مينهن پوڻ جو آثارُ ڏسجي پيو.
2- تنهنجي منهن جو آثارُ ٻڌائي ٿو ته تنهنجي نيت ۾
خلل آهي.

آچارُ

1- اوڻت جو آچارُ، ڪانڌ ڪنهن سين م ڪري. (شاهه)
ڏينهن جو نالو. آچارُ (آچرُ)

آچارُ

1- صبحاڻي آچارُ آهي، موڪل به آهي، بهتر آهي اهو
ڏينهن گڏجاڻي جو ڪيون.
ڪٿا، ساندان.

آچارُ

انٻڙي جو آچارُ، ليمي جو آچارُ، گجرن جو آچارُ، مرچن
جو آچارُ.
نالو، ماڻهوءَ جو نالو، آچارُ.

آچارُ

1- چني جو انتظام مامو آچارُ، ٺي سنڀالي سگهي ٿو.
2- مون پنهنجي پُٽ جو نالو آچارُ رکيو آهي، ان لاءِ ته
هو آچارُ ڏينهن ڄاڻو آهي.

آچار

ڪارڻ، سبب.
چوڻي: لاچارَ کي، آچارُ ڪونهي.

ب

- باري باري
الله تعاليٰ جو نالو. صفاتي نالو.
ڳرا، وزن وارا.
- باري
1- اوڦاييل! اکين ۾ توکي باري ٻان، (شاهه)
2- وڏا وڻ وڻڪار جا، جتي بر سجن باري. (شاهه)
ڳرو وزن کڻي هلندڙ اٿن جو هڪ قسم.
- باري
چوڻي: باري کڻندا ٻار، ڪونهي ڪم ڪنوائن جو.
تڪليف ڏيندڙ، اڙانگو.
- باري
1- واقف نه وڻ ڪار جي، باري سجن بر، (شاهه)
تڪليف ۽ مُشڪل کي منهن ڏيڻ وارو.
- باري
1- اُٻڙو آگاهن ۾ پرجهلو باري. (شاهه)
حرفت.
- باري
1- سونا! وانءِ صراف سينءِ، پيڇي ڇڏَ باري. (شاهه)
تماشو.
- باري
1- اڻ هوندي باري، بازيگر بر حال کي. (سامي)
2- زرجي ٿي زور باري، زَر آتہ عشقُ نَه پَه. (بلبل)
شرط.
- باري
1- تنهنجي ۽ منهنجي اڄ باري لڳي، هڪ ڏينهن ضرور
خدا پاڻ کي به وارو ڏيندو.
2- سائين! توهان سان ته سر جي باري آهي، هر حالت ۾
ٻڌل آهيان.
- باري
گو.
- باري
'الف' خان 'ب' خان کان باري کڻي ويو.
هڪ جهڙائي، هڪ جهڙو، پاڻ جهڙو. مَت.

- 1- رب جي نظر ۾ سڀ انسان برابر (هڪجهڙا) آهن.
- 2- دنيا ۾ سڀ ماڻهو پاڻ ۾ برابر ناهن.
- چوڻي: گهوڙي ڪن برابر آهن.
- 1- گهر، سورٺ نه پڙي، جان تڏن برابر توربان. (شاهه)
- 2- سون برابر سڳڙا، ماروءَ سنڌا مون. (شاهه)
- بيشڪ، صحيح، درست.
- 1- الله پاڪ جا فيصلا برابر هوندا آهن.
- 2- تنهنجي اها ڳالهه، برابر ناهي.
- 3- اول ماڻهو خود کي برابر رکڻو آهي.
- 1- سون برابر سڳڙا لُون لُون برابر لڪ. (شاهه)
- پڪري جو قسم.
- چڏي ڏيڻ، آزاد ڪرڻ. پري رهڻ.
- 1- ڪورٽ سڳوري سڀني کي بي قصور قرار ڏيندي پري ڪري ڇڏيو.
- 2- جيترو به ٿي سگهي، منافقن کان ماڻهو پري رهي.
- ميداني فوج.
- 1- ڪالهه گڏيوسون ڪاپڙي، بابو بان پري. (شاهه)
- ٻچڙي، خراب، ناپسنديده.
- 1- بُريءَ بيڪاريءَ سين، هاري! پاڻ مَ هير. (شاهه)
- 1- نشو ڪرڻ بلڪل بُري عادت آهي.
- 2- بُري سنگت مان هميشه خطرو ڄاڻ.
- 3- سچ چوڻ، بُري ڳالهه ڪانهي.
- 4- جيڪڏهن منهنجي چڱي ڳالهه به، توکي بُري ٿي لڳي، ته تون ڄاڻ تنهنجو ڪم ڄاڻي.
- 5- ڪوڙ کان وڌيڪ دنيا ۾ ڪا به بُري ٻلا آهي ئي ڪانه.
- چوڻي: بُري دوستي جو اثر، جيئن ڪاڻ کي سڙو.

برابر

پري
پري

پري
پري

ٻري

- نڀاڳي، چنڊي، نڀاڳ.
 1- هيءَ جاءِ ٻري آهي، هتان لڏڻ گهرجي.
 2- اهڙي ڪاوڪ ٻري آهي، جو ٿيڻ وارو ڪم به نٿو ٿئي.
 3- مائي حاجائي هروڀرو ٻري ڪانهي، پر غربت هن کي
 ٻري بڻايو آهي.

بگي

- ٿانگي جو پراڻو قسم.
 1- آبا! ان بگي واري کي سڏ ڪر ته اسٽيشن تي ڇڏي اچي.
 2- هن سال سانوڻ خان جو بگي ۽ گهوڙو ڪاميٽي ۾
 پهريون نمبر آيا.

بگي

- اچي، سفيد.
 1- بس يار! تون پاڻ ڏس وقت کان اڳ ڏاڙهي بگي تي
 ويهي آهي.
 2- اها بگي ڳئون وڪڻين، ته مون کي ڏجانءِ.
 3- مان تون وٽ بگي ڏاڙهي ڪشي آيو هوس، پر تو
 منهنجو هڪ به ڪم نه ڪيو.

ٻُل

- ٽپو، ڇلانگ، جهمپ، ٻُل جو جمع ٻُل (ٽپا).
 1- جوان مڙس هئو، هڪڙوئي ٻُل ڏنائين ۽ واھ ٽپي ويو.
 2- اوچتو پيٽ ۾ سور پيس، سڄي رات ٻُل ڏنا اٿس.
 موقعو، وارو، چانس. ٻُل جو جمع ٻُل (موقعو، وارا،
 چانسون). وارو.

ٻُل

- 1- يار! صاحب سان ملڻ جو هي واھ جو ٻُل آهي.
 2- خير پرواه ناهي، اسان جي به ٻُل ۾ آيو ته گهٽ نه
 ٿيندس.
 3- ڪڏهن ته فصل به ٻُل ڏيندو، سدائين ههڙا ڪونه
 هوندا سين.

- 4- قدرت توکي گهڻائي ٻُل عطا ڪيا، پر تو پاڻهين

ويجائي ڇڏيا.

واهرو مدد ڪوشش.

1- خدا کان سواءِ ٻيو ڪير ٻلو ڪندو.

2- يار! اُتو ته هلي ڪو ٻلو ڪيون، ته تنهنجي ڳوٺ ۾ به ڪو اسڪول نهي.

3- يار! ناراض نه ٿجانءِ، توبه اسانجو دل سان ٻلو نه ڪيو.
”ڪونهي ڪميٽيءَ جو، ڀڳر تو ٻلو.“ (شاهه)
بندوبست.

1- رشوت خورن لاءِ به ضرور ٻلو ٿيندو.

2- مون پنهنجي ڪم جو پاڻ ٻلو ڪيو، تڏهن ڪم ٿيو.

3- ويچاري جو ٻلو ته ڪيو، پوءِ کٽيس سندس قسمت.
قيدي.

1- بندي آخر بندي آهي.

2- بس يار! نوڪري ڪرڻي ڪانهي، پر بندي آهي.

3- ڀلا هڪ مجبور ۽ بندي، (باندي) ماڻهو ڇا ٿو ڪري
سگهي.

”بندي پيا قرار، آسين لوجون لوهه ڪي.“ (شاهه)
روڪ.

اڄ ڪلهه پاڻيءَ جي بندي لڳي پيئي آهي.

لکڻ جي بندي، حساب ڪتاب جي بندي.

1- سين! بندي ڪڍ، منهنجو حساب ڪتاب صاف ڪر.

2- جيڪو به حساب ڪتاب پنهنجو ٿئي سو بنديءَ ۾
اُڪندا ڪيو.

3- پاڻ يار! ان جو ڪم ڪيون، نڪا بندي رکون،
ڪم توڪل تي پيو هلي.

ٻلو

ٻلو

بندي

بندي

بندي

ٻنڊي

نوڪريائي، ٻانهي، غلام، حڪم جي ٻنڊي.

1- سائنٽ! ٻنڊي ته هونءِ ئي حڪم جي ٻنڊي آهي، جيئن

حڪم ڪندا ٻنڊي تيئن ڪندي.

2- نوري ته گندري، گندي ۽ ٻنڊي هئي، پر سمي ڪٿي
سندري ڪٿي.

3- سائنٽ! ٻنڊي ضرور آهيان، پر گندي ناهيان.

نالو. ماڻهو جو نالو ٻنو.

گھوٽ.

ٻنو
ٻنو

1- آخر خدا مون کي به ٻنو ڪندو.

2- نهي گھر ڪونه، هليو آ ٻنو 'گھوٽ' ٿيڻ.

3- آئون پنهنجي پٽ کي شال ٻنو ڏسي پوءِ مران.

پيڙهي، ٻٺ جو جمع ٻٺ، (پيڙهيون).

ٻٺ

1- هن ڳوٺ ۾ ٻٺ کان وٺي، اسان لوهار ڪو ڌنڌو ڪندا
اچون.

2- شڪر خدا جو آهي، جو اسان جي ٻٺ ۾ ڪوبه اڻ

پڙهيل ڪونهي.

3- دعا ڪيو ته تَر مان، ڌڪار جو ٻٺ ختم ٿئي،

خاندان، گھراڻو.

ٻٺ

1- ٻٺ ته سنو اٿس، پر خدا ڪٿي ڦٽايو اٿس.

2- آئي! چوانءِ ٿي ته چپ ڪر، نه ته ڪريانءِ ٿي ٻٺ

پڌرو.

ٻاڙ، بڻياد، شروعات.

ٻٺ

1- هي ٻيڙ ائين ڪونه ڪرندو، ٻٺ کان ڪپيوس.

2- ڏاڏا! دودي چنيسر جي ڳالهه مون کي ٻٺ کان وٺي سٺا.

3- ڳالهه جو نڪو ٻٺ نڪو بڻياد، خواهه خواهه ڪٿي مٿو

کاڌو اٿئي.

بُنيون

قبرون، مزارون.

- 1- جي ڳالهين ڳنگاڻيا، تن بَننِ پاسي بُنيون، (شاهه)
- 2- هن مقام ۾ اسان جي وڏڙن جون بُنيون (قبرون) آهن.
- 3- سونهن ۽ ثقافت جي لحاظ کان، جي بُنيون (قبرون) مزارون) ڏسڻيون اٿئي، ته مڪلي مقام (نئي) ۾ وڃي ڏسي اُچ.

دڙا، دڙيون، مٿانهان ويران ڏير ۽ هنڌ.

بُنيون

- 1- هي جي پريان بُنيون (دڙا) ڏسين پيو، ڪڏهن هتي به وڏي آبادي ۽ شهر هو.

سرن پچائڻ جا هنڌ.

بُنيون

اميد پورجي ڀر ۾ جام بُنيون آهن.

رڻ، سڄ، ميدان.

بر

- 1- نهارِ بِنديسِ نڪري، بوتن ڪارڻ بر، (شاهه)
- 2- بر مڙوئي بو، چپر چاتون مڪيون، (شاهه)
- 3- بره مٿايس بر، نات سڪي ڪير سڏون ڪري؟ (شاهه)

ڪپڙي جي ويڪر.

بر

- 1- سيٺ! ڪپڙو مون کي اهو ڏيکار، جنهن جو بر وڏو هجي.

2- ڪپڙو ته ڀلو آهي، پر بر ننڍو اٿس.

هڳاءُ، بو.

باس

- 1- پيئي جنين باس، گنجي ڏونگر گام جي، (شاهه)
- 2- جڏهن پيئي باس، چپر هوت پنهنجي، (شاهه)

ڏپ، ٻڏيو.

باس

- 1- اُچي جي عبداللطيف چئي، باس نه پهتي بر؟ (شاهه)

دعا، تمنا، خواهش.

باس

- 1- جڏهن به منهنجي دل جي باس پوري ٿي، تڏهن سين

ڪي منائي ڪارائيندس.

2- ڏي! تنهنجي لاءِ ته هميشه اهي ئي باسون باسيندي

آهيان، ته شل پنهنجي ورءِ گهر سان خوش هجين.

سرن جون قطارون.

ٻارَ

راز اڃا جڏهن ڪنهن جاءِ جون پتيون ڪٽندا آهن، تڏهن

سرن جون قطارون هڪ ٻئي جي مٿان هڻندا ويندا آهن، ته

اهڙين سرن جي قطار کي ٻار چئبو آهي.

1- بس بابا! باقي به ٻار هڻون ته پوءِ ٿا ڇانه پئون.

2- سيٺ! اڃا چار ٻار سرن جا لڳندا پوءِ پٽ مڪمل

ٿيندي.

دفعاً، گهمرا، پيرا.

ٻارَ

1- يار! آئون ڪيئي ٻار تنهنجي گهر آيو آهيان، پر تون

ملين نٿو.

2- مون ته ڪيئي ٻار توکي سمجهايو آهي، پر تون

مڙين نٿو.

وزن.

ٻارَ

چوئي: ٻار ڪٽندا ٻاري، ڪونهي ڪم ڪنوائن جو.

چوئي: ٻار گڏهه تي، هينگي ڪوڊي.

احسان، ٿورا، مهربانيون.

ٻارَ

1- پيارا! اهي تنهنجا ٻار لاهي ته تشو سگهان، پر

ڳائيندس ضرور پيو.

2- ٻئي کي ايڏي دل به ڪانهي، جو توکان سواءِ منهنجا

ٻار ڪٿي سگهي.

هي: ٻار هميشه وڏن تي هوندا آهن.

داريون.

ٻارَ

- هلن جي هنگلاج ڏي، بابو ڇڏي ٻارَ، (شاهه)

پ

- ٻارُ ڏکاءِ، مَچاءِ.
- 1- امان! باه ٻار ته ماني پڇايون.
- 2- چوڪري باه چڱي طرح ٻار اڃا ڏکي ڪانهي.
- ديرو، ڪرو.
- ڪڻڪ جي ٻار 'ديرو' جوئر جي ٻار 'ديرو' ٻار کي لاڙ ۾ ڪرو به چوندا آهن.
- جنهن جاءِ تي هاري فصل لُٽي وڃي رکندا آهن. اُن هنڌ کي ٻار چئبو آهي.
- پنهنجي مڙسي ڪر، پنهنجي همت ڪري، پنهنجو ڪماءِ، پنهنجو ڪاڏ.
- 1- هاڻي پنهنجي ٻار ته خبر پوئي.
- 2- اُتي پنهنجي ٻار ڪوبه ڪم ڪونه ايندو.
- اوچهل پائي، اونھون پائي.
- "ايءُ سائين جو سبب، جئن ٻڌا اُڪاري ٻار مان". (شاهه)
- رڌ پڇاءِ لاءِ ٻارڻ ۾ ڪم ايندڙ 'ڪائيون'.
- 1- ٻارڻ آهي ڪونه، پيتُ ڪٿان رڌبو.
- 2- آبا! شهر وڃي پيو، ٻارڻ لاءِ ڪائيون وٺيو اڇجانءِ.
- مصيبت، تڪليف، پريشاني.
- 1- حالت اها آهي، جو چورن وري ٻارڻ ٻاري ڇڏيو آهي.
- 2- ڀلي مَسَتي ڪر، اجهو تو تولا به ٻارڻ ٻري.
- 3- سڀ خبرون پون پيون، جن هي ٻارڻ ٻاريو آهي.
- ذات.
- ٻارڻ جو جمع ٻارڻ. ذات جو ٻارڻ.

سنڌ جي لاڙ واري حصي ۾ رهن ٿا.

ٻارڻ

انسان جي جسم جو عضو، جيلو، وسيلو، مدد.

ٻانهن

1- انگ اُتئي لکيو، جت نہ پھچي ٻانهن، (شاهه)

2- ڏانڊي ڪپيسءَ ڌار مان، يا تو ڪپي ٻانهن. (شيخ اياز)

3- موڪي ملير سامهون، وئي ٻانهن وڃانس، (شاهه)

4- سمي سڃاڻي، ٻيڙو ٻڏس ٻانهن ۾، (شاهه)

5- ويڇ ڏنڀين ڪه ٻانهن؟ سورهنين کي سامهون. (شاهه)

چوڻي: ڪني ٻانهن وڌي چڱي.

ٻانهن

زال، گھرواري، سھڻي.

1- تو ڪيئن ٻوڙي سھڻي؟ ٻيلي منهنجي ٻانهن. (شاهه)

ٻانهن

فرد.

اڙي! فلاڻي جي ٻانهن منهنجي حوالي ڪر.

ٻانهون

مدد، دستگيري.

1- جيڪي ڏي ٻڏن کي ٻانهن، نات سائن وڃن سير ۾. (شاهه)

ٻانهون

بدن جا عضوا.

1- ستي لوڪ سيد چئي، ٻئي ڪڇ ٻانهون، (شاهه)

2- اُپي اَڪ سامهون، ٻانهون ٻڌائون، (شاهه)

ٻُٽ

ذات.

ذات جا ٻُٽ، ميهڙ تعلقي ۾ رهن ٿا.

پوري ميهڙ تعلقي ۾ ٻُٽ سرائي ڳوٺ مشهور آهي.

هڪ ساھي يا يڪ ساھي.

ٻُٽ

هڪ ئي ساھي ۾ يا هڪ ئي دَم ۾ لاڳيتو ڪم ڪرڻ يا

لاڳيتو پنڌ ڪرڻ.

1- بس ٻُٽ ۾ وڃ، ٻُٽ ۾ اُچ.

2- يار! هي پتتو الو واھ جو آهي، ٻُٽ ۾ وڃي ٻُٽ ۾

اچي.

ٻُٽَ

اصل نه ڇڏڻ، هرگز نه ڇڏڻ، اصل نه اچڻ، اصل نه وڃڻ.
1- توبه گهڻيون مستيون ڪيون آهن، هاڻي ٻُٽَ نه ڇڏيندو سانءِ.

2- هاڻي ته صاحب ٻُٽَ موڪل نٿو ڏئي.

3- ڀلي نه اچي، ٻُٽَ ئي نه اچي، ڪو فرق نه پوندو.
اونڊاهي، اونڊه.

ٻُٽَ

1- ههڙي ٻُٽَ ۾ ٻاهر نه وڃ.

2- بجلي ڪانهي، تنهن ڪري ٻُٽَ لڳي پئي آهي.

3- مٿان چئين هُٽَ اوندھ هُئي، هتي به ٻُٽَ لڳي پئي آئي.
ڇوئي: اوهان به ٻُٽَ ڪيو ويٺا آهيو، ڪهڙي ٻاريو ويٺا آهيو.

ٻُٽَ

مُنهن ڍڪيل يا ويڙهيل.

ٻُٽَ ۾ فقط اڪيون ڏسڻ ۾ اينديون آهن باقي سڄو
مُنهن ڍڪيل، ويڙهيل ۽ لڪل هوندو آهي. جنهن ۾
ٻُٽَ واري ماڻهوءَ کي سڃاڻي نه سگهيو آهي.

ٻُٽَ آجڪ، پٽڪي يا ڪپڙي سان ٻڌي ويندي آهي.
چور هميشه ٻُٽون ٻڌي چوريون ۽ ڦرون ڪندا آهن. ماڪي
لاهن لاءِ به ماڪي لاهيندڙ مَنهن کي ٻُٽَ ويڙهي پوءِ
ماڪي لاهيندا آهن، ان ڪري جو مٿان ماڪيءَ جي مَڪِ
مُنهن تي ڏنگ نه هڻي.

ٻُٽَ

زيورن جا ڏنگ يا موتي.

1- ڏهريءَ ۾ واه جا سوناري ٻُٽَ جڙيا آهن.

2- پيرل جا پي، ڪنگڙ جا هي ٻُٽَ مٽائي، ٻيا نوان
وجھرائي اچ.

3- ادي! هي هار ڪتان ٺهرايو اٿئي، ٻُٽَ ڏاڍا سُهڻا ٿا
لڳن.

ٻُڙا

پاڻي جا ٻُڙا. جيڪي اکين جي بيماريءَ ۾ ڪتب ايندا آهن.

ٻُڙا

عطر جا ٻُڙا.

اڳئين وقت ۾ ماڻهو ڪپهه جي ڌڙڙن کي عطر ۾ ٻوڙي ڪنن ۾ وجهندا هئا. جن کي عطر جا ٻُڙا چئبو هو. هاڻي نه اهي عطر رهيا آهن، نه وري اهي شوقين عطر لڳائڻ وارا رهيا آهن.

ٻُڙا

اڄ ڪلهه خوشبو جو جديد دور آيو آهي، جنهن ۾ سينٽ ۽ پاڻونڊر پنهنجا رنگ پيا ڏيکارين. ٻاجهه، ڪرم ۽ فضل جا هٿ. مهر نظر.

1- اي پروردگار! اسان انسانن تان پنهنجي هٿن جا ٻُڙا ڪڍڻ به نه لاهجانءِ.

2- انسان کي هر دور ۾ سندس (رب) ٻُڙن جي ضرورت آهي.

”مون تان مهر نظر، پرين لاه ۾ پنهنجي“ (شاهه سنهڙي قسم جي مک. چوپائي مال تي وهندي آهي.

ان مکيءَ جي ويهڻ سان مال ۾ خارش پيدا ٿئي ٿي، جنهن ڪري چوپايو مال آرام نه ڪري سگهندو آهي.

(تانگو) گهوڙي گاڏي، جنهن کي اڳئين دور ۾ بگهي يا بگي به چوندا هئا.

جانور جو قسم.

ٻَلو

ٻلا ٻن قسمن جا ٿين ٿا. هڪڙا گهرو ٻلا، ٻيا جهنگلي ٻلا. ٻلي جو جمع ٻلا. معنيٰ ۽ مقصد ساڳيو آهي.

ٻڪيءَ جو قسم.

ٻَلو

اهو ٻڪي چتون يا طوطو آهي، جنهن کي هاري ٻلو به چوندا آهن. اهو هن ڪري جو فصل پڇڻ تي صبح ۽

شام جي وقت طوطا (چتون) ولرن جي صورت ۾ اچي
سنگن تي ويهي اُن کائيندا آهن. هاري صبح توڙي شام
جو پيهي تي چڙهي کانيائي سان جهار هڪليندا آهن.
جنهن ۾ خاص ڪري، طوطي کي زور سان وڏي آواز سان
چوندا ته: هور ٻلو! هور ٻلو! متان ويو آهين! اهڙي آواز
۽ کانيائي جي نڪاءَ تي اُهي ٻلا (طوطا) اڏامي ويندا آهن.

ٻلو

اهڙي انعام کي ٻلو به چوندا آهن، جيڪو سون، چاندي،
پتل، ٽامي جو ٺهيل هوندو آهي ۽ اهو ٻلو (انعام) ان
ماڻهوءَ کي حڪومت يا ڪنهن اداري يا تنظيم طرفان
ملندو آهي، جنهن جي قومي، علمي، ادبي، مذهبي،
اخلاقي، تعليمي ميدان ۾ پنهنجي وطن ۾ سٺي
ڪارڪردگي ڏيکاريل هوندي آهي.

ٻنو

پوک جو ٻنو. ٻني جمع ۾ ٻنا.
پوک واسطي زمين ۾ ٻارا ٺاهي ٻارن جا ٻنا ٺاهيا آهن.
جيئن ٻارن مان پائي وڃي نه وڃي. گويا ٻنا پائي روڪڻ
جو هڪ طريقو به آهي.

محنتي ۽ ڄاڻو هاري وري ٻنا زمين تي اهڙا خوبصورت
ٺاهيندا آهن جيئن زمين جو سمورو فصل آسانيءَ سان
گهمي سگهجي.

ٻنو

ڏيک، نما.

1- اصل ۾ يار حال ڪونهي، پر ٻاهريون ٻنو ڪونه ٿا
چڏيون.

2- گهر ۾ پيلي ڪشي اتو نه به هجي، پر ٻاهريون ٻنو ٺاهي
چڏن.

3- ٻاهريون ٻنو رکڻ معنيٰ پاڻ کي دوکي ۾ رکڻو آهي.

ٻنو

هڪ شهر جو نالو.

ٻَنو

جيڪو نتي ضلعي ۾ سڃاڻو تعلق ۾ آهي.

نشان، سنڌو، داغ، زخم، ٻنو جو جمع ٻنا.

1- مينهن جو سڱ اهڙو لڳو اٿم، جو ٻانهن ۾ ٻنو ٿي پيو آهي.

2- پوليس اهڙو ماريو اٿس، جو بدن تي ٻنا ٿي پيا اٿس.

3- ڪڻڪ جون ڳوٺيون ايتريون ڏيون اٿم، جو جسم تي ٻنا ٿي پيا آهن.

پوريون، بند ڪيون.

ٻُوتِيُون

1- يار! آفسوس جو ڄاڻ سڃاڻ هوندي به ڪٿي اڪيون ٻوتيون اٿئي.

2- بس مرحوم اڪيون ٻوتيون، هنن لاءِ جهيڙو شروع ٿيو.

ڇوٽي: مهاڻو مڇي تي اڪيون ٻوتيندو (بند) ڪندو آهي.

ٻي ڇوٽي اها به آهي ته: مهاڻو مڇيءَ تي منهن مٽيندو آهي.

1- پرين سي پسن، ٻئي جنين ٻوتيون. (شاهه)

2- جرڪي جرڪي جاڳ، اٿاسي ڳوٺ اڪيون ٻوتيون.

(شيخ اياز)

حڪمت جون دوائون.

ٻُوتِيُون

جيڪي جبلن، پهاڙن ۽ جهنگن جي وٿن ۽ ٻوٽن مان

حاصل ٿينديون آهن. حڪيم ۽ طبيب انهن ٻوتين کي

پنهنجي حڪمت ۽ علم سان ٺاهي، صاف ڪري دوائون

تيار ڪندا آهن. جديد توڙي قديم دور ۾ ٻوتين جو طب

۾ وڏو ڪمال آهي. يوناني حڪيم اڳ ۾ ٻوتيون

گهڻيون استعمال ڪندا هئا.

ماس جا ٽڪرا.

ٻُوتِيُون

1- ڪي ڪي چور اهڙا هوندا آهن جو ٻوتيون ڪڍي

وڃهن ته به چوري نه باسندا.

2- شاباس هُجيوا! ٻُڌيون سڀ ڪاٿي، باقي هڏا مون لاءِ
بچايا آئون.

3- مون کي ڀلي ٻُڌيون ٻُڌيون ڪري ڇڏيو، پر آئون
اسڪول ڪونه ويندس.

4- ڪُتا هميشه ٻُڌين ۽ هڏن تان وڙهندا آهن.

1- ٻانڀڻ ٿي ٻُڌيون، ته ڪُتا ڪينئي ڪيچ جا. (شاهه)
زيان، گفتگو، ڳالهائڻ.

ٻولي

1- مغل بادشاهن جي ٻولي پارسي هئي.

2- سنڌ جي ماڻهن جي ٻولي سنڌي آهي.

3- ڪوئل جي ٻولي ڏاڍي مٺي ٿئي ٿي.

هوت پُنهون ٿا ٺين، ٻاروچي ٻولي ڪري. (شاهه)

1- رد چا ڄاڻي راڳ مان، جنهن جي ٻولي ٻي.

سُر مندبل جي ساز مان، سانڍو چا سَمجھي. (شاعر نامعلوم)
واعدو، انجام

ٻولي

1- بهتر آهي ته تون پنهنجي ٻوليءَ کي پاڻي ڏي.

2- تنهنجي مون سان اها ٻولي هئي، ته دڪان مسواڙ تي
تو کي ئي ڏيندس.

3- اسان پنهنجي ٻولي پوري ڪئي، هاڻي اوهان ڄاڻو،
اوهان جو ڪم ڄاڻي.

”ڪوءِ ٻولي! ٻن ٻروچ! گهوري ذات جتن جي.“ (شاهه)
نيڪو، نيڪيداري، ڪو ڪم ٿيڻ تي يا ٻول تي ڪڻ.

ٻولي

پاڇين ۽ ميون جا واپاري صبح جو پڙي م مال ڪپائڻ جي
ٻولي هڻندا آهن.

1- هيءَ سڄي جاءِ ٻوليءَ م مرمت لاءِ ڪنئين اٿم.

2- مون هاڻي ٻولي وارو ڪاروبار ڇڏي ڏنو آهي.

ٻيائي

- ٻڌِ نيٽِي، دوکو، ٺڳي، حسد، دُئي.
- 1- سنگت يا دوستيءَ ۾ جيڪو ٻيائي ڪندو آهي ان جي
بيٽي ٻڌندي آهي.
- 2- ڏس! پنهنجو خيرُ ٺاهه به ٿيو آهي، پراجا تون ٻيائي
چڏين نٿو.

- 3- سنگت سان ٻيائي ڪيئون، ته دوکو به کاڌائون.
- 1- ”ٻن! ٻيائي، سُپرين! پاڻان مون کي پل.“ (شاهه)
- 2- ”واڃي وٽ مَوج، ٻُڌ ته ٻيائي لهي.“ (شاهه)
- ٻيا ماڻهو.

ٻيائي

- 1- جيڪڏهن ساڳيا مزور نٿا ملن، ته ٻيائي وٺي اچو.
- 2- جيڪڏهن هي شاهدي نٿا ڏين، ته ٻيائي حق جي
شاهدي ڏيندا.
- 3- شادي ۾ دعوتن کان سواءِ، ٻيائي ڪافي ماڻهو پٽ
کائي ويا.

نالو. ماڻهو جو نالو.

ٻيڙو

ٻيڙو ڪنڀار، سنڌ جو مشهور ڄاڻ وارو سگهڙ.

ٻيڙو

ٻٽڻ. ڪوٽ جو ٻٽڻ، قميص جو ٻٽڻ.

ٻيڙو

شاديءَ وقت، ٻانهن ۾ ٻڌڻ واري ڏور.

سمي سڃاڻي، هيڙو ٻڌس ٻانهن ۾.“ (شاهه)

وڳي.

ٻري

- 1- ٻيلي پاس ٻري، مون کي چڙن چوريو، (شاهه)
- 2- هنڌين ماڳين هوئي ٿي، تنهنجي پيڄل! ڏانهن ٻري، (شاهه)
- 3- سارَ چڏيائين سيرَ مَ، ٻانهن کان ٻري، (شاهه)
- زنڃيرون.

ٻيڙيون

- 1- توتان بند ٻڌا ٿيو، ٻيڙيون نيئي ٻار، (شاهه)
- ڪڻڻيون.

ٻيڙيون

ڪنهن وقت ۾ ٻيڙيون جيڪي سڙهن سان سنواريل
هونديون هيون، سي سنڌو درياھ جي سونهن ۽ سوڀيا
هونديون هيون، هاڻي ته نه اهي ٻيڙيون رهيون آهن نه
وري اهو سنڌو درياھ رهيو آهي.

1- ٻانهڙي پري ٻيڙيون، هليا جو پ جوان، (شاهه)
کان، گز.

لڳم ٻاڻ ٻروچ جو، ڪر هاتيا قضاڪ، (شاهه)
ٻکر لڳو ٻاڻ، پسو جوءَ جراتئي، (شاهه)
ترڪ ڪرڻ، ڇڏي ڏيڻ، ڦٽو ڪرڻ،

ٻگهن سين ٻاڻ هڻي، اڏاڻ آڪاس، (شاهه)
خدا جو سڏ. نماز پڙهڻ لاءِ آواز.
ڪڪڙن جي ٻانگ، (ڪڪڙن جو آواز).

1- گهڙي گهڙو هٿ ڪري، سڻي سانجهي ٻانگ، (شاهه)
2- جا اسلامان اڳي هئي، سڙڪون ٻانگ، (شاهه)
3- ڏيا تيل ڦليل جا، ٻاريم تائين ٻانگ، (شاهه)

زيور.

عورتن جي ٻانهن ۾ پائڻ جو زيور (ٻانهين).

1- سانڍ پنهنجي ساه، ٻانهن تي پورا ڪريان، (شاهه)
2- اُن جي وٺي رت رڻو.

ٻانهين پڇي منهن پڻيو. (ثابت علي شاهه)
ڪٽ جي ٻانهين، پينگهي جي ٻانهين.
ٻن پڙن واري (سڀ).

1- ٻار ٻي نه پڙي، منو منهن لڳوس. (شاهه)
پڙي اُجرڪ.

پڙي اُجرڪ اُن کي چيو آهي، جنهن اُجرڪ جا ٻني پاسا
هڪجهڙا هوندا آهن.

ٻاڻ

ٻاڻ

ٻانگ

ٻانگ

ٻانهين

ٻانهين

ٻيڙي

ٻيڙي

پ

پاڙو

ڪرايو.

بَسِ جو پاڙو، بَسِ جو ڪرايو، رکشا جو پاڙو، ريل
گاڏيءَ جو پاڙو، هوائي جهاز جي ٽڪيٽ.

پاڙو

کاڌو، خوراڪ.

1- ابا! مينهن کي پاڙو وجهه، ته کير ڏهون.

2- اڄ مال کي پاڙو گهٽ وڌو آئون، تڏهن کير به گهٽ
ٿيو آهي.

پاڙو

عيوضو.

1- چڱائي جو پاڙو خدا ڏيندو آهي.

2- هتي توڙي هتي، چڱائي جو پاڙو ضرور ملڻو آهي.
سمجھو، ڄاتو.

پانيو

1- جنين پانيو پاڻ، ڪري توائي تن ڪي. (شاهه)

2- توجو پانيو هار، سوسون جو سگر، (شاهه)

3- مون پانيو تنهن وير، ڪو جهي ڪندو پريڙي، (شاهه)

4- مون نئي پانيو ته آخر، ڌار ويڇاري ڪندا.

پريا آهن اميدون، محب مڇاري ڪندا. (طالب الموليٰ)

پيار ڪيو، قرب ڪيو، عزت ۽ آبرو ڪيو.

پانيو

1- مون ته توکي گهڻوئي پانيو، پر منهنجو پاڻ توکي

پانءِ نه پيو.

2- ٻين کي اوهان پانيو ٿا، مون سان ايڏو سخت رويو

ڇو؟

پِرڻ، ٺاهڻ، ٺاه.

پِر

1- ادي! اُت اُتي پائي پِر.

2- ابا! اوطاق جو پاڻي ڀر، مَتَ خالي پيا آهن.

3- ادي! ههڙو ڀرت ڀر، تڏهن مڃانءِ!

ويجهو، اوڏو، ڀرسان، نزديڪ.

ڀر

1- ٿي، ٻانهي ڀر! وائيون لڌمَ پسي لڪُ (شاهه)

2- آئون ته سائنڻ ٻانهي آهيان، اوهان جي ڀر ۾ ڪيئن

وهان.

3- يار! منهنجو گهرُ بالڪل، اسٽيشن جي ڀر ۾ آهي.

ڀري ڏيڻ، ادا ڪرڻ، ڀري ڏي، پورا ڪر.

ڀر

1- هاڻي ڇٽي پئي اٿي، ڀر ته خبر پوئي.

2- هتان پاڙو تون ڀر، هتان آئون ڀريندس.

1- ڀلا ڀيري ڀر، پالهو پاندُ پينار جو، (شاهه)

ڪو وقت هو جو هر شئي ٺڪرن جي ٿانون ۾ استعمال

ٿيندي هئي. اهو سبب هو اُن وقت ۾ بيماريون گهٽ

ٿينديون هيون ۽ ماڻهو صحت مند رهندا هئا. افسوس

جو اسان پنهنجي وڏ ماڻهپ ۾ اچي، پنهنجي ثقافت سان

سڃاڻ رهيا آهيون، جنهن ڪري ٺڪر جي ٿانون ۾ اسان

هاڻي نڪورڏيون، نڪو پڇايون، نڪو کائون، نڪو

پئون.

مگهار ذات جي هڪ ٺڪ.

ڀان

1- ڪي جو پيڄل ٻوليو، پنيءَ ويهي ڀان، (شاهه)

2- اڳي ڪونه آئيو، پير تنهن جي ڀان، (شاهه)

3- ويٺو پني پئڻو، ڪر پيرو مٿي ڀان، (شاهه)

ذات.

ڀان

شهر جو نالو. ڀان، دادو ضلعي جو مشهور شهر. جنهن

ڀان

ڪي ڀان سعيد آباد به چوندا آهن.

طعام، عيش.

ڀوڳ

پوڳُ

1- پڳنِ ڪونهي پوڳُ، نانگا وَجَنِ نڱيا، (شاهه)

2- جنين ڀانيو پوڳُ، رامَ تنين کي ريئو، (شاهه)

چَرَجو، مسخري.

1- يار! مون تہ توسان پوڳ ڪيو، تون وري ساڀيا

سَمجھي ويٺو آهين.

2- ماڻهو هروڀرو اهڙو پوڳ نہ ڪري، جو وري ڳچيءَ ۾

پنجي وڃي.

سَه.

پوڳُ

ڀاڳيا

هاڻي ويٺو پوڳ، جڏهن وڃي جند چٽئي.

گهر ڏئي، گهر جا مالڪ.

1- چور بہ مس گهر ۾ گهڙيا، تہ ڀاڳيا بہ سجاڳ ٿي پيا.

2- ڀاڳا جاڳايا ڪونه، تنهن ڪري مينهنون چوري ٿي

وين.

ڀاڳن وارا، خوش قسمت، خوش نصيب.

ڀاڳيا

1- شڪر آهي جو ڀاڳيا ماڻهو آهين، کير، مڪڻ

پنهنجو اٿئون.

2- ڪو وقت هو جو اسان جا وڏڙا بہ ڀاڳيا هئا، پر هاڻي

ٻڪري بہ در تي ڪانهي.

ڀاڳيا مالوند ماڻهو هوندا آهن، جن وٽ چوپايو مال

هوندو آهي، جن کي هو رزق بہ چوندا آهن. ڀاڳين

ماڻهن جو گذر سفر ان مال تي هوندو آهي. ڀاڳيا لفظ

جي عام طرح معنيٰ آهي ڀاڳن وارا، نصيبن وارا. جن

وٽ پنهنجو کير، مڪڻ، ڌڏا ۽ لسي هجي.

چوڻي: کير ۽ پٽ ڪن ڀاڳن وارن جا هوندا آهن.

چوڻي: ڀاڳين جا پاڻ خالي نہ هوندا آهن.

نڪر جا تائو، لوڻ ۽ ڏکيون.

ڀاڳيا

اڳئين زماني ۾ وڏيون ٺڪرن جي ٿانئون ۽ ڏکين ۾ کير
ڏهنديون هيون، جنهن کي ڀاڳيا چئبو هو. انهن ڀاڳين
۾ گرمي جي موسم ۾ کير هميشه ٿريل ۽ ٿڌو رهندو هو.
کير رات جو ختم ٿيو، صبح جو وري وڏيون ڳوٺ جي
ڪنهن ڀائيءَ جي تلاءَ يا ڀائي جي ڪڏ ۾ اُهي ڀاڳيا ڏوي
وري ان ئي تلاءَ ۾ اُهي ٺڪرا وارا ٿاٺو، ڀاڳيا، وڃي
ڇڏينديون هيون، شام تي ان ساڳئي تلاءَ مان ڀاڳيا
ڪڍي ڀائي سان صاف، اجرا ڪري آڳهاري گهر کڻي
اينديون هيون ۽ اهو عمل گرميءَ جي موسم ۾ اڪثر
ڪيو ويندو هو.

1- اڏي! شڪر آهي، هڪ ڍڳڙي آهي، ڀاڳيو ڪن کير
جو اٿس.

2- ڏي! اهو ڀاڳيو ته ڪٿي وٺ، پڙهين جو کير وڃي
رکان.

3- اڏا! شڪر آهي مينهن مان رات جو ڀاڳيو ۽ صبح
جو به ڀاڳيو ڪن کير مليو وڃي.
سمجھ، سمجھين.

ڀانءِ

- 1- تان تان پڙ ۾ ڀانءِ، جان جان لوڌي نه چڙهين. (شاهه)
 - 2- سنه ڀانءِ ۾ سڀ، سڪا جنين پيت، (شاهه)
 - 3- سنه ڀانءِ ۾ سڀ، وڀاءُ واسينگن جا. (شاهه)
 - 4- سوري ڀانءِ ۾ شڪ، عاشق ٿي ۽ ته اُبهين. (شاهه)
- راس اچڻ.

ڀانءِ

- 1- ڀونءِ نه آئي ڀانءِ، الا! مان اڏري ويندوسان، (شيخ اياز)
 - 1- مون کي لاهور ڀانءِ نه پيو، بيمار ٿي پيس.
 - 2- ڪراچيءَ جو ڀائي اصل ڀانءِ نٿو پوي.
- پيار ڪر، پنهنجائپ، ڏيکار.

ڀانءِ

1- نيٺ ته پائيندين تون، هاڻي نه مون کي پيانءِ

الا مان اڏري ويندوسانءِ.

(شيخ اياز)

گھمين.

پُٽِي

1- احمد ڏي خبر، اڄ ڪلهه ڪٿي پيو پُٽِي.

2- يار! پُٽِي پُٽِي ٿڪو آهيان، پر نوڪري نٿي ملي.

3- پيارا معاف ڪجانءِ! تازو لاهور پُٽِي آيو آهيان،

پسو ڪونهي ڪو.

ڳالهائين.

پُٽِي

1- ڏي خبر يار! پنهنجي منهن سان پيو پُٽِي، چريو

ڪونه ٿيو آهين.

چوڻي: رُئي آهين گهوٽ سان، پُٽِي نٿي ڳوٺ سان.

”ڪالهه مون سان گڏ هئين، اڄ غير سان وينو پُٽِي.“

گھمن.

پُٽَن

بيٺيءَ جي پُٽَن، نينهن نه ڪجي تن سين. (شاهه)

نالو. عورت جو نالو پوري.

پوري

مينهن جو قسم.

پوري

پوري مينهن ٻين مينهن کان وڌيڪ خوبصورت ۽ کير

ڏيڻ ۾ به پلي آهي.

چوندا آهن ته: کير ته پوريءَ مينهن جو.

انگريز عورت.

پوري

جڏهن انگريزن جي حڪومت سنڌ ۾ هوندي هئي تڏهن

هتان جا ديسي ماڻهو انهن کي، پورا به چوندا هئا ۽

انهن جي زالن کي پوريون چوندا هئا.

1- ڏس هو پورو ۽ پوري گڏ پيا اچن.

2- خدا به واه جو ٺاهيو اٿس، پوري به واه جو پوري آ.

هتي پوري لفظ ۾ دفعا استعمال ڪيل آهي. هڪ
پوري انگريز ماڻي ۽ ٻيو پوري سهڻي.
سڪي جو هڪ پاسو. اکر پوري.
ذات. ذات جا پنڊ.

پوري
پنڊ

خاص ڪري دادو ضلعي ۾ هيءُ قبيلو گهڻو رهي ٿو.
ڪلڪل، گهمي.

پنڊ

- 1- نياڳا! پٺيان اها پنڊ ڇڏيندين به يا نه؟
- 2- يار! ڏينس پنج رپيا، اهو پنڊ ڪونه ڇڏيندو.
- 3- ٻيلي! صبح جو ٻهر آهي، هينئر پنڊ ڇڏ.
- 4- چوانءُ تو ته منهنجي اکين اڳيان تر، سوڀر کان وٺي
پنڊ لايو ويٺو آهين.
ڏنڊ، چٽيون.

پنڊ

- 1- پٽ! آئون گهڻا ڏينهن جيئرو هوندس جو تنهنجا پنڊ
پريندو رهندس.
- 2- هاڻي ته وڏيري جا پنڊ پري پري سڃاڻي ويا آهيون.
- 3- اهو ڪهڙو انصاف آهي جو، چوري هڪڙا ڪن، ۽
پنڊ آسان پريون.
نه ڇڏ قسم جا پينو.

پنڊ

ڪنهن زماني ۾ پنڊ فقير هوندا هئا، جيڪي پن سن تي
گدر سفر ڪندا هئا. جيڪي خيرات وٺڻ کان سواءِ ماڻهوءَ
کي اصل نه ڇڏيندا هئا.

- 1- جيستائين ڪم ۾ پنڊ فقير ٿي نه لڳندين، تسين
ڪم ڪونه ٿيندو.
- 2- ڪلارڪ کي پنڊ فقير ٿي لڳندين، تڏهن ڪاغذ
ملندو.
- 3- بابا! آئون به پنڊ فقير آهيان، ڪونه ڇڏيندوسان.

چوٺي: ماڻهو آهين يا ڀنڊ فقير.

ٿوڙيا.

ڀڳا

1- هي مَتَ ڪنهن ڀڳا آهن.

2- اما! آئون سچ ٿي چوان ته ايهي تانوَ مون ڪونه ڀڳا

آهن.

چوٺي: ٺُڪرُ پيڇي هڪڙو ۽ پَتَ وڃي سڀين جي.

ڊوڙ ڪيائون.

ڀڳا

”ڀڳو آئون نه چوان، ماريو ته وسهائ.“ (شاهه)

1- ڀڳا ڪونه آهيون، بيٺا آهيون، اچو ته خبر پوي.

2- ويچارا غريب، پوليس ڏسي وئي ڀڳا.

سمجھ ۾ آيا.

ڀڳا

1- اڳلڙي آئون، مون کان پڙا ڀڳا نه ٿيا. (شاهه)

غلطي، ڪوتاهي.

ڀُلَ

1- يار! اها برابر مون کان ڀُلَ ٿي آهي. معاف ڪجانءِ.

2- انشاءَ الله آئينده اهڙي ڀُلَ ڪانه ٿيندي.

چوٺي: ڀُلي ڀُلي پاڻ آئي، سا به نه ڀُلي.

ويسر، وسري وڃڻ، ياد نه پوڻ.

ڀُلَ

1- يار! ڀُلَ ۾ تنهنجا ڪپڙا رهجي ويا.

2- اها ڀُلَ ڪڏهن توکي ضرور نقصان ڏيندي.

”حَقَ حَقِيقي هيڪڙو، ٻوليءَ ۽ ٻيءَ ۾ ڀُلَ.“ (شاهه)

سُني.

ڀُلي

1- پيارا! ڳالهه ته ڏاڍي ڀُلي ڪئي اٿئي.

2- ڳالهه تو ڀُلي ڪئي، جو سڀني کي وڻي.

3- اسان جي ڪڻڪ هن سال تمام ڀُلي ٿي آهي.

چوٺي: ڀُلي بَڪَ ڀِرَ ۾ جي، شال نه وڃي شان.

جيءُ ڪري اچڻ.

ڀُلي

”پلي آئين ڀلا پرين، هيئن نه مناسب هو“ (شاهه)
هاڪار ڪرڻ جيئن توچوندين، جيئن حڪم ڪندين.
1- پلي هن آچر تي اسان جي غريب ڪڪن تي اچجو.
چڱائي.

پلي

پلي

1- رک رب تي، الله مڙوئي پلي ڪندو.
چوئي: پلي ڪر ته ڀلو ٿيئي.
بهر، چڱي.

پلي

1- ڪنهن سان ڏکئي وقت ۾ ڪم اچڻ پلي ڳالهه آهي.
2- پلي ڳالهه، غور سان ٻڌڻ ۽ سمجهڻ گهرجي.
3- ڳالهه هميشه پلي ۽ بهتر ڪرڻ گهرجي، پوءِ ڪنهن
کي وڻي يا نه وڻي.
شعلا.

پڙڪ

1- پنيءَ پڙڪ ڪن، باهيون بيراجن جون، (شاهه)
اڏام، اُٽپ.

پڙڪ

پُٽ! پڙڪ ڪاءِ، پڙڪ ۾ وڃ، پڙڪ ۾ اچ، ميوو وٺي آءُ،
مهمان اچڻ وارا آهن.

ت

- طلب، گهرج. تاتِ
- وَرَسِي ڪينجهر ڄاڻيون، جن تماچيءَ تات (شاهه)
- جھوري، ڳڻتي، انتظار. تات
- نپائڻ، سانڍڻ، تيار ڪرڻ. تاتِ
- رعب. تاتِ
- چڱو هاڻي صبر ڪر، تات نه ڄمائي.
- فصل. ترَ
- 1- هن سال اسان ترَ پوکيا آهن.
- 2- يار! تراوهان جا پلا ٿيا آهن، مبارڪ! هجيو.
- چوڻي: ترَ پوکي، ڪڻڪ ڪانه لڻي.
- چوڻي: ترَن جو تيل، ترَن مان ئي ڪڍبو.
- جسم تي نڪرندڙ ننڍو ڪارونشان. ترَ
- 1- تارا، ترَ تروڪڻيون، مٿن ڦلڙيون، (شاهه)
- 2- يار! هوڏسُ هن ماڻهو کي، منهن تي ڪيڏو نه
- سهڻو ترَ ٿو ٺهي.
- ذري جيتري. ترَ
- 1- سي ڪاپڙي ڪيئن، جي ڌارين تعلقُ ترَ جيترو. (شاهه)
- چوڻي: ترَ جي ڳڻي، سَوَ چوٽون کائي.
- 2- تنين ترَ جيترو، پلڪُ نه پڇياس. (شاهه)
- 3- تنهن مان ترَ جيتري، جي پئي خبر ڪرڻ، (شاهه)
- پاڻيءَ ۾ ترڻ. ترَ
- چوڻي: ترڻ، تير هڻڻ، پڙهڻ ۽ گهوڙي سواري، ننڍي
- هوندي نه سڪيو، ته وڏي هوندي خواري.

1- گھڙو پيڳو ته گھوريو، تان ڪي ترهينان. (شاهه جو)

تر

1- هي به اسان جو تر آهي. هتي به پنهنجا دوست رهن ٿا.

2- هن تر ڀر ڍولڻ خان جا ڍڳا گو ڀر مشهور آهن.

3- هن تر جا ماڻهو، هڪڙا بکيا، پيو وري ڏکيا.

ترويا هيٺ زمين جي ته تائين گھرائي. سمنڊ جو تر، درياھ جو تر، کوھ جو تر، هيٺانھون حصو.

تر

جاڏي هن جبل جو، تانگھينديس ترو، (شاهه

ڪپڙي جي ٿان (تاکي) جو وچ وارو حصو.

تر

ڏاها ۽ عقلمند ماڻهو جڏهن ڪپڙو خريد ڪندا آهن ته

اول ڪپڙي جو ٻر به ڏسندا آهن ته تر به ڏسندا آهن. تر ان

لاءِ ڏسندا آهن ته متان ڪپڙو اندران سنهو هجي، ڪھرو

هجي، يا سٺو ٺھيل نه ٺھجي، متان اندران ئي اندر سٺ

جون گھاريون هجن.

ديڳ جو هيٺانھون حصو.

تر

1- هن ديڳ جو تر آهي ئي ڪونه، ديڳ ڪيئن رڌي.

2- چانورن جو تر سڙي ويو آهي، ٻي ديڳ ڇاڙهيو.

ٿانڪ.

تر

1- هن پنهنجي محنت ڪري پنهنجو تر ٺاهيو آهي.

2- هو اڄ ڪلهه جا سينيون ڪونهن، هن جو وڏڙن کان

وٺي تر ٻڌل آهي.

3- جنهن ماڻهو جو تر ٻڌل آهي، سو مشڪلاتن ۽

مسئلن کي منهن به ڏئي سگهي ٿو.

زمين تي وڃائڻ لاءِ ڪن مان ٺھيل هنڌ

تڏو

عزت.

تڏو

راج وارا ڪاوڙجي پيا، پوءِ ڪٿي تڏو بخشرائينداسون.

تڏو

گهرياهڻ جي جاءِ يا اوطاق.

1- يار! دعا ڪر ته ڪو پنهنجو تڏو ٺاهيون، في الحال مساڙي تي پيا رهون.

2- مرحوم جو تڏو به سندس اوطاق تي ڪيوائن، اُتي ماڻهو رضا الاهي ڪرڻ اچن پيا. البت اهو تڏو گهٽ ۾ گهٽ ٽي ڏينهن وڃايل هوندو آهي.

تڏو وڃائڻ، ڏک جو اظهار ڪرڻ.

تڏو

هڪڙو تڏو اهو به ٿيندو آهي، جو ڪو ماڻهو وفات ڪري ويندو آهي ته انجي عمر ۽ ڏک ۾ تڏو وڃايو ويندو آهي ۽ اُتي ماڻهو دعا لاءِ ايندا ويندا آهن.

جنهن ۾ دير نه ٿيل هجي. سَچَ.

تازي

1- ماءُ! منهنجي ڪرهي، تازي ڦلن هير، (شاهه)

2- ڪر موج روز تازي، زير آتہ عشق ٺه پھ. (بلبل)

3- رڳون سڀ رڃن، تن ۾ تازائي ٿئي، (شاهه)

1- اڄ درياه تان تازي، مڇي وٺي آيو آهيان.

2- اما! مون کي تازي ماني پچائي ڏي، ڏاڍي بُڪ لڳي آهي.

نوبي.

تازي

1- مومل ڏاڍي تازي تواني لڳي پيئي آهي.

چست ۽ منگولين نسل جي گهوڙن جو قسم.

ڪي ڪي ماڻهو گهوڙن کي غازي به چوندا آهن.

1- تازي طنبيِلن ۾، گهوڙا گهر گهڻا، (شاهه)

2- اڱڻ تازي، بهر ڪنڊيون، پڪا پت سنهن، (شاهه)

3- تازي طنبيِلن ۾، گهوڙا گهر گهڻا، (شاهه)

4- ڪڏهن تازي پٺ تي، ڪڏهن هيٺ هلن، (شاهه)

5- تازي ڏهوس تڪڙو، جوهر پائي زين، (شاهه)

تازي

ڇوڻي: تنوءَ کي تارو تازيءَ کي اشارو.
ڪُتي جو قسم.

تازي

جيڪو بدن ۾ سنهڙو ۽ قد ۾ ڊگهو ٿئي ٿو. گهڻو ڪري
هن تازي ڪُتي جو رنگ هلڪو ڳاڙهو ٿيندو آهي.
1- تازي ڪتن رچ کي اچي جهليو.

تاڙي
تاڙي

ڪڇيءَ مان ٺهيل شراب.
ڪن جو بند ٿيڻ.

ڪڏهن ڪڏهن ڪنن ۾ وهنجندي پاڻي پئجي ويندو
آهي ۽ ڪنن ۾ تاڙي ٿي ويندي آهي. پاڻي نڪرڻ کان
پوءِ ڪن ڇڏهن صاف ٿيندو آهي ته پوءِ ٻئي ڪنهن جو
آواز چڱي طرح ٻڌي سگهيو آهي. اهڙيءَ طرح جهيڙي
جهڻي ۾ به ڪن ۾ ڌڪ لڳڻ ڪري ڪنن ۾ تاڙيون
چڙهي وينديون آهن.

تاڙي

ڏئي اٿم، ڏسي آيو آهيان، نظر مان ڪڍي اٿم.

1- جاءِ ته تاڙي اٿم رڳو مالڪ ملي ته ڳالهايانس.
2- ڪراچيءَ ۾ هڪ نوڪري تاڙي اٿم، خدا ڪري ته
اها ملي وڃي.

3- اڃا ڪابه نوڪري تاڙي ڪانهي، سوچان پيو ته
نوڪري ڪيان يا نه ڪيان.
4- يار! جهنگ ۾ هڪ ماڻهي تاڙي اٿم، هل ته هلي
لاهي آچون

تاڙي

دروازي جي تاڙي، دروازي جي ڪنڊي يا ڪٽو.

1- دروازي کي تاڙي ڏيئي ڇڏيو، هر هر پيو کلي.
2- رات جو دروازن کي تاڙي ڏئي ڪلف هڻي ڇڏيندا
ڪريو.
3- استاد! ڏرن ۽ ڏرين جون تاڙيون مضبوط ڪري

ناهجانءِ.

(تاڙي جو جمع تاڙيون آهي)

ڪنن جو بند هڻڻ.

- 1- ڪنن آڏيون تاڙيون، ڳنگڻ جئن گهمڻ. (شاهه)
- 1- آهڙي چمات هنياڻينس، جو ڪنن مان تاڙيون نڪري

ويس.

ٻنهن هٿن جون تريون زور سان هڪ ٻئي تي هڻڻ.
تانگهه، اُڪير، چڪ، سڪ.

- 1- توکي ته سدائين آفيس جي تار هوندي آهي.
 - 2- يار! ڳوٺ وڃڻ لاءِ، اندر م تار ڏاڍي آهي.
 - 3- مون کي تو وانگر، هروڀرو ايڏي تار ڪانهي.
- تار تنڊ تن من اندر م، تون ته تون تون تون لڳي.
(حاجي احمد ملاح)
- يڪتاري جي تار، تنبوري جي تار، سارنگي ۽ ستار جي تار.

ڳاڻڻ جو صحيح طريقو.

- 1- تون تار م نٿو ڳائين، اڃا راڳ جو رياض ڪر.
 - 2- آبا! رات چوڪر واه جو تار ۽ سر م ڳايو.
 - 3- جيڪو ڳاڻڻو تار م نٿو ڳائي سو راڳي ناهي.
- ٽيليگرام.

تير بسير، آخري حد ۽ آخر تائين پهچڻ.

- 1- اول تون هن کي ڳالهه ته تائين ڪرڻ ڏي.
- اندرين حقيقت يا اصلي معاملو.

- 1- چوري هٿ ڪرڻ لاءِ ته تائين پهچي ويا آهيون.
- 2- کوڙ ڪوئي رهيا آهيون، پاڻي جي ته تائين پهچڻ وارا آهيون.

تاڙيون

تاڙيون
تار

تار

تار
تهه

تهه

عالمن جو چوڻ آهي ته نٿي جو مشهور ۽ تاريخي شهر به
تَهَنَ مٿان تَهَنَ جيان ٺهيل آهي. هي شهر ڪيئي دفعا
ٺهيو آهي ۽ ڪيئي دفعا نابود ۽ ناس ٿيو آهي. يقيناً
سمند جي ويرن، درياهن جي ٻوڏن ۽ دشمن جي حملن
ڪري ائين ٿيو هوندو.

زمين جا هيٺان مٿان حصا.

مٿاڇري مٿان چڙهيل ڪو ٻيو مادو.

1- ڪتابن تي مٽي جا تَهَ چڙهي ويا آهن.

2- اکين تي پردا اٿن يا تَهَ، ڏسڻ ڪونه ٿو ڇا؟

رليءَ جا پڙ.

ترتيب وارو سليقو. ڪپڙن کي تَهَ ڪري رک.

ترانگهڙا تلا.

1- پَرِي تَلَ ترائيون، جوڙي هليون جو. (شاهه)

2- هَڏَ اڪُٽِيا هليو، پَرِي ترائيون تَلَ. (شاهه)

گهوڙي کي سنجڻ مهل پهريان تل وجهبا آهن ۽ پوءِ ٻيو

سنجڻ جو سامان رکبو آهي.

اُنڱ جي مادي ٻڄي، جيڪا پير جهلي مس هلي سگهي.

چوئي: ڏاڇي هڻي ڏه، ته توڙي هڻي تيرهن.

اجايو ضد ڪندڙ.

1- تون ته صفا توڙي آهين.

2- ان توڙيءَ به ڪم ڪيو.

3- بس يار! خدا جو شان آهي توڙي به ٿو شادي ڪري.

وفادار محبوبه.

1- توڙي تا ڪن وچ م، جت ڪڙڪو ڪن ڪري، (شاهه)

2- توڙي توڙائين، نينهن نوازي سَهِي، (شاهه)

3- جي پرين، پاسي هوءَ، ته ڪو توڙيءَ تڙ ڪيو، (شاهه)

تَهَ

تَهَ

تَهَ

تَهَ

تَلَ

تَلَ

توڙي

توڙي

توڙي

تڪيو

ماڳ، آستان، تيرت.

1- جتي ماڻڪَ ماڳ، تتي چوران تڪيو. (شاهه)

2- من ماري ڪر مات، ته تيرت پسين تڪيو. (شاهه)

وهاڻو.

تڪيو

1- جڏهن پاسي پاڻ ٿئي، تڏهن ڇڏج تڪيو. (شاهه)

ڪنهن مان اک نه ڪڍڻ، تڪڻ تاريو.

تڪيو

1- آئون به تڪيو ٻينو آهيانس.

2- آبا! ڪنهن کي تڪيو ٻينو آهين.

3- بنگلو ڏاڍو سٺو آهي، تڪيو ويٺو آهيان، جي مالڪ

وڪڻڻ ته وٺان.

تڪيا

ماڳ، تڪيو جو جمع تڪيا.

1- جي فنا ڪيا فقير، هلو! تڪيا پسون تن جا. (شاهه)

اميدون.

تڪيا

1- تهاڻ پوءِ تمام، تن تڪيا ٽاڪي ڇڏيا. (شاهه)

جانچي ڏنا.

تڪيا

اسان تتر تڪيا، پر اڏامي ويا.

ٻيڙين جي بيهڻ جون جايون يا گهيڙ.

تڙن

1- سڙه ٿي سڀيائون، بندر جن تڙن تي. (شاهه)

ماڳن.

تڙن

1- تون ڪيئن تڙن، اچيو، اساري! گهڙين؟ (شاهه)

منزلن.

تڙن

1- تڙن جي تلاس، لاه ته لالڻ لڳ ٿئين، (شاهه)

پروسو.

تڙ

ڏيئي توڪل تڪيو، آر لنگهيا آسان. (شاهه)

امن ۽ سلامتي واري جاءِ، ڏکي ۽ اٽانگي جاءِ.

تڙ

1- ڪنهن جنهن گهيڙ گهڙي، جن اوتڙان تڙ ٿيوس. (شاهه)

تَر

غسل، وهنجارڻ.

1- پلاميتَ کي تَر ڏنوائن يا نه؟

2- ميت کي تَر ڏيڻ، هر مسلمان جو فرض به آهي، ته ثواب به آهي.

تَر

3- مولانا کي وٺي اچو ته ميت کي اچي تَر ڏئي. گهيڙ، گهٽ، وات، هنڌ.

تَر

1- اونهي تَر آگهتيا، آڏي پائي آڻ، (شاهه)

2- اُيو تَر ميهار، ملاخن سڏ ڪري. (شاهه)
هڪل، ڪڍ، ڪڍيس، تَريس، هڪليس.

تَر

1- ڪٿي کي تَر، اندر ٿو اچي.

2- تون وڃي جهار تَر، ۽ مان ٿو وڃي گاهه مٺ ڪريان.

3- هي ماڻهو هتان تَر، اُجايو گوڙ پيا ڪن.
سوپاريءَ جو حصو، گوشت يا ماس جي تَر.

تَر

1- يار! سوپاريءَ جي تَر ته ڪاراءِ.

مصريءَ جو ٽڪر.

تَر

1- مصريءَ جي تَر کائيندين پيو ته، وات ۾ بوءِ ڪانه ٿيندي.

ٻوٽي.

تَر

يار! ٻئي گوشت جون تَرُون ته پاڪ ۾ وجهه.
(تَر جو جمع تَرُون)

چُرپ.

تَر

1- ڪڏهن به ڪنهن سان تَر ۾ نه ڳالهائجي.
گهيڙ.

تَر

1- اُڀيون تَر پوڄين، وهون وڻجارن جون، (شاهه)

2- نه سي تَر هوڙاڪ، نه وايون وڻجارن جون. (شاهه)

3- مون اُڀي تَر پاس، پرين پڳهه چوڙيا. (شاهه)

ٽَڙَ
ٽَڙَ
ٽَڙَ

4- ٽَڙَ ٽَڪَڙَ تارِ گهڙو، ايءَ ڪاٿيارِ ڪَمُ. (شاهه)
پاڻيءَ جا تلاءُ.
ماڳُ.

1- يار! ڪڏهن اسانجو به غريب ٿو، ٽَڙَ ڏسي وَجُ.

2- اهو ٽَڙَ مون هيٺ ڏٺو آهي.

3- چڱو ٿيو جو ٽَڙَ هٿ اچي ويو، نه ته دريدرتيون ها.

1- سو ٽَڙَ سونائين، جيڏانهن عالمُ آسرو. (شاهه)

2- گهيڙان ڪري نه گهورَ، ٽَڙَ ٽَڪَڙَ سان نه لهي. (شاهه)
ڪَهَلُ ڪَهڪاڙُ.

ٽَڙَ

1- جانورن تي هميشه ٽَڙَ ڪرڻ گهرجي.

2- غريب تي ٽَڙَ ڪرڻ تي خدا خوش ٿئي ٿو.

3- جنهن ماڻهوءَ جي دل ۾ ٽَڙَ ناهي، سو انسان نه چئبو.

4- ظالم ماڻهو ڪڏهن به ٽَڙَ نه ڪندا آهن.

1- ٻاروچاڻان ٻارَ، توڙان ٽَڙَ نه سِڪيا. (شاهه)
ويھ، اڃان نه وَجُ، آرام ڪر، بيھ.

ٽَڙَ

1- ٿورو ٽَڙَ، آئون اڃان ٿو.

2- اڃ اسان وٽ ٽَڙَ، صبحاڻي ٿي ويجهان.

3- يار! گهڙي ڪن ته اسان وٽ به ٽَڙَ، ته ڪچهري ڪيون.

ٽَڙَ، توراڻو وزن ڪرڻ.

ٽَڙَ

1- ٽاڇي توريائون، ته عيبَ نڪتا اڳيان. (شاهه)

1- سين! ڪيھ منهنجي ڪالهه ٽَڙَ، ٻڌايو ته ڪيتري ٿي.

2- شڪر آهي جو تنهنجي ڪڏڪ ٽَڙَ، هن سال پنج ستون ٿيا.

1- آگهيا ستَ سندن، پاڻي ٽَڙَ ٺهي نه توريا. (شاهه)

ٿري

2- سَتُ جنين جو سَقرو، ويا ترازوءَ توري. (شاهه)

3- تَن جو صرافَن، اُنَ توريوئي اَگهائيو. (شاهه)
جُٺاريا جوئر جو هڪ قسم.

هن جوئر جو ڪانو تمام مٺو ٿيندو آهي. جڏهن لاٻارا شروع ٿيندا آهن، تڏهن سنگ لُٽي باقي ڪانا رهندا آهن. انهن کي ماڻهو ڳڻا چوندا آهن. ڳڻا مٺا سواڊي ٿين ٿا. لڳ ڀڳ ڪمند جهڙائي مٺا ٿين ٿا. هي فصل جابلو ۽ ڪاڇي واري علائقي ۾ ٿئي ٿو.

ت

ٿورا

اَڪسان، ڳڻ، ڀلايون.

- 1- ٿورا نه ٿورا، مون تي ماروڙن جا، (شاهه)
 - 2- ٿورا منجه ٿرن، مون سين مارو جي ڪيا، (شاهه)
 - 3- مون ڪي اڪڙين، وڏا ٿورا لائيا. (شاهه)
- چوڻي: يار! تنهنجا ٿورا لاهي ته ڪونه سگهندس، پر ڳائيندس ضرور پيو.

ٿورا

- 1- زاغ تنهنجي ذات جو، ٿورو مٿي مون، (شاهه)
- گهٽ.

- 1- گهوڙن ۽ گهوٽن جنڻ ٿورا ڏينهنڙا، (شاهه)
 - 2- تيم نه ٿورا ڏينهنڙا، ماڙين ڳاريم ماه، (شاهه)
 - 3- آئون گڏي پري ڪي، ٿورا ڏينهن ٿيا، (شاهه)
- ذات جا ٿوري.

ٿوري

- لنگهياين لطيف چئي، ٿرن جا ٿوري، (شاهه)
- مختصر.

ٿوري

ٿورو

اَڪسان، ڳڻ.

- 1- سو مون ٿورو لاه، جنن جنري ملان جت ڪي. (شاهه)
 - 2- ٿورو منجه ٿران، هنڌ لڳي لوڙياريين! (شاهه)
 - 3- هن حبیب هت ڪڍي، ٿيڪ م، ٿورو لاه، (شاهه)
- گهٽ.

ٿورو

- 1- ڪتن واري ڪٽيو، ٿلهو ٿورو.
- چوڻي: ٿورو ڏسي نه آهيو ٿجي، گهڻو ڏسي نه سرهو ٿجي.

ت

ٿارو

ڪنهن به سائي وڻ جو ٿڌاڻي وارو حصو. چار جو ٿارو نه وڃي.

ٿارو

هڪا هڪي.

1- اوهان سڀني کي ٿارو آهي، جيڪو ڪرڻو اٿو سو وڃي ڪيو.

2- آهيو مڙس يا غيرت وارا ته ان ٿاري سان مقابلو ڪيو.

ٿارو

ڇوئي: ٿٽو ڪي ٿارو، تازي ڪي اشارو.
پاسو ڪرڻ، منهن تي نه چڙهڻ.

1- پرندڙ باه کان، هميشه ماڻهو ٿارو ڪري.

2- منافقن کان ٿارو ڪرڻ بهتر آهي.

3- صاحب! ڪاڙيو وينو آهي، في الحال ٿارو ڪري وڃ.

4- مينهن ڏاڍو پوي ها، پر ٿارو ڪري ويو.
گنديو.

ٿاڪيو

ٿاڪيو

ڌرو پرزو ڳولڻ.

1- رائي کي رنجور، ٽڪر تو ٿاڪيو چڙهي. (شاهه)

1- شاباس! انهن ماڻهن کي هجي جو هيڏو جبل ٿاڪيو اٿن.

2- مون سڄو جبل ٿاڪيو، پر ڪٿي به هرڻ نظر نه آيو.

گم ٿي وڃڻ.

ٿري

1- ٿري وڃ، نه ته ويل م پئجي ويندين.

2- في الحال تون ٿري وڃ، جيستائين صاحب ٿڌو ٿئي.

3- ٿري وئين ته ڏس ڦاڻو ٿيو اٿئي، نه ته الائجي ڇا ٿئي ها.

ڇوئي: آئي ته روزي، ٿري ته بلا.

1- ٽوليان تنهن مَرَتُ، جنهن روح رچايو راهَ مَ . (شاهه)
گُڏري وئي.

ٿري

1- راڻوراٽ نه آئيو، ويسلَ ٿري ويسِي . (شاهه)
ڏنگُ يا چڪُ.

ٽڪو

1- تن جا منهن مَلڪَن جَهڙا، ٽڪو تان نه ٿري، (شاهه)
رهُو يا تَرسو.

ٽڪو

يار! اڄوڪو ڏينهن اسان وٽ ٽڪو، صبحاڻي ٿي وڃجو.
سُر جو نالو.

ٽوڙي

ٽوڙي يا ميان جي ٽوڙي.

ٽوڙي

پَڳي يا جهوري.

1- اما! سچ ٻڌايانءِ، اها پاٽ بابي (بابا) ٽوڙي آهي.

2- توڻي منهنجي دل ٽوڙي، نه ته اها زمين آئون ضرور
وٺان ها.

ٽولَ

منائين يا رانديڪا.

1- بابا! ڀٽائي جي ميلي مان منهنجا ٽولَ ضرور آڻجو.

2- شڪارپور جا ٽولَ مشهور آهن، ڪڏهن اُهي ته ڪارايو.
ستيون.

ٽولَ

1- سِگيون، سيلينون، گبريون، ٽيئي ٽولَ ٽَڳو. (شاهه)
ذات.

ٽَڳو

جَڻيو يا ڏاڳا.

ٽَڳو

سِگيون، سيلينون، گبريون، ٽيئي ٽولَ ٽَڳو.

رانديڪن يا منائين.

ٽولَن

1- افسوس! جو هيترن ٽولَن هوندي به تنهنجو پيٽ نٿو
پُرجي.

2- هروڀرو ٻين ٽولَن تي اڃا به خرچَ نه ڪر.

3- هيترن ٽولَن هوندي، پيا ٽولَ چوڻو وٺين.

ٽولن

حصن.

1- ڏکُ فقط اهو آهي جو اسان ٽولن ۾ ورهائجي

وياسين.

2- دشمن اسان کي ٽولن ۾ ٽولي ڇڏيو آهي.

1- حسن مير حسين کي، رنو ٽن ٽولن، (شاهه)

پري ڪرڻ يا گم ڪرڻ.

تاري

1- مون ته ڳالهه تاري ٿي، پر تون هروڀرو تڪڙو ٿي وئين.

2- الله پاڪ ڪٿي مصيبت تاري، نه ته وڏي آزار ۾

پئجي وڃن ها.

ٻي جي تاري، ٻي جي تاري، نم جي تاري، لام. ٻي جي

لام، ٻي جي لام، نم جي لام.

تاري

1- تاريءَ تاريءَ ڇانگ، سسئي موريچن جنن. (شاهه)

ڇوئي: توکي به تاري آهي، جيڪو ڪرڻو آئي سو وڃي

ڪر.

پاسو ڪرڻ.

تار

1- ان ماڻهوءَ کان مڙوئي تار ڪندو ڪر.

2- اسان ته مڙا! تار ڪرڻ وارا ماڻهوئي ڪونه آهيون.

3- بيهودي ماڻهوءَ کان هميشه تار ڪجي.

4- چڱو ٿيو جو آئون تار ڪري ويس، نه ته نقصان ٿئي ها.

چن، پٽ.

ٽوڙ

1- تون انب ٽوڙ، ته مان وري پيو ٿو ڪم ڪيان.

2- صوف پڪا هجن ته پلي ٽوڙ، ڪچا هجن ته نه پٽ.

ختم ڪر.

ٽوڙ

جي پانئين جوڳي ٿيان، ته سگ سڀيئي ٽوڙ (شاهه)

غائب ٿيڻ.

ٽري

1- چئوس ته منهنجي اڳيان ٽري، نه ته بي عزت ڪندو سانس.

- 2- صاحبُ رڳو ٿورو ٿري، ته پوءِ ٿاچانه پئون.
نه گسي. ٿري
- چوٽي: لکيو پري، باقي ٿري ڪونه.
تن جامنهن ملڪن جهڙا، ٽڪو تان نه ٿري. (شاهه)
ٿانڪون. ٿاڻ
ٿاڻ. ٿاڻ
- 1- اڳيان پريان ٿاڻ، ويا ويچارن وسري. (شاهه)
رهي يا ترسي. ٽڪي
- 1- مون کي خبر آهي ته توکان دل ۾ ڳالهه ٽڪي ڪانه
سگهندي.
هينئر رات آهي ٽڪي پئو، صبح جو وڃجو.
ٽاڪر ٽڪي ڪانه، جبلُ سڀ جلي وڃي. (شاهه)
هار مڃڻ. ٽڪي
- تون ٽڪي پير، ته پوءِ ڳالهه ٻڌايان،
گوري، دوا. ٽڪي
- عيب، نشان. ٽڪي
- 1- مينهن پلي آهي، پران ٽڪي ڪم وڃايو آهي.
2- ان ٽڪي لاهڻ ڪري، توکي فيصلو ڪرائڻو پوندو.
ترسي. ٽڪي
- احمد اڃا ٽڪي ته پلي ٽڪي، هي پنهنجو گهر اٿس.
زيور. ٽڪو
- عورت جي هڪ قسم جو زيور، جيڪو پيشاني تي ٻڌبو
آهي.
هڪ ماڳ جو نالو. ٽڪو
- ٽڪو ٻارڻ، جيڪو تعلقي ٿاڻي بولاخان ۾ ڪوهستاني
علائقي ۾ آهي.

رَھو، ترسو.

تڪو

اُڃ اسان وٽ تڪو، صبحاڻي ٿي وڃجو.

تڪو

لوه جو تڪو يا چڪو جنهن ۾ مٽي سامان رکبو آهي.

تڪو

نشان.

1- هي نراڙ ٿي تڪو چا جو اٿئي؟

تڪو

الزام.

1- هو چور ناهي، هروڀرو غريب ٿي تڪو نه هڻو.

2- ڏنڊ ڏوه سنگت جو ڀرڀو، پر تڪو نه لائبو.

تڪو

چڪ، ڏنگ، وات.

تن جا منهن ملڪن جهڙا، تڪو تان نه تري (شاهه)

رهيو، ترسيون، رهي پيون، ترسي پيون.

تڪيون

1- ماسي جن کي مٿون ته گهڻيون ئي ڪيون سين، پر

ڪونه تڪيون.

2- رات تڪيون، صبحاڻي ٿي وڃجو.

تڪيون

منائيءَ جون تڪيون.

پهڻ جو ميوو.

تڪيون

ننڍا جبل.

تڪر

1- آڏو تڪر ٿر، مٿان روڻ رتيون ٿئين. (شاهه)

2- تڪر مٽي باهڙي، ٻاري ٻاروڃن. (شاهه)

مقابلا ۽ جهيڙا يا جنگيون يا لڙائون.

تڪر

1- سنڌ جي ماڻهن هميشه ارغونن ۽ ترخانن سان تڪر کاڌا.

2- گهيتا اچي پاڻ ۾ وڙهيا، ڏاڍا هڪ ٻئي کي تڪر

هنيائون.

3- اهان کي ڪي به وهم ۽ گمان نه هئڻ ڪپن، اوهان

سين کي به تڪر ڪونهن.

4- تڪر جن سان آهن تن سان آهن، توسان بالڪل

ڪونهن.

آرسي يا آئينو يا ڌرسي.

هڪ هنڌ بيهي رهڻ.

جيئن لاتون ٽڪ ٻڌي ڦرندو آهي.

چولن، ٽوپين، گجن ۾ ڪاٺي، شيشي، جون ٽڪون

لڳل هونديون آهن. جيڪي پنهنجي خوبصورتي ڪري

نمايان نظر اينديون آهن.

(ٽڪ جو جمع ٽڪون)

هنڌ، جاءِ، ويهڻ جي جڳهه، ماڳ.

1- پڪين ۽ پرديسين جو هڪ هنڌ ٽڪاڻو نه ٿيندو آهي.

2- تنهنجو به هڪ هنڌ ٽڪاڻو هجي جو توکي هٿ

ڪيون.

هندن جي پوڄان پاڻ ڪرڻ جو هنڌ.

ٽڪاڻي ۾ هڪ سارسنڀال ۽ حفاظت لاءِ ماڻهو رهندو

آهي، جنهن کي هندو پاڻو چوندا آهن. جنهن کي هندو

هرحالت ۾ عزت سان ڏسندا آهن. جيئن مسلمان

پنهنجي پيش امام کي احترام سان ڏسندا آهن. هندن

جي وقت ۾ سنڌ ۾ تمام گهڻا ٽڪاڻا هوندا هئا. جتي هو

پيڄن ۽ گيت به ڳائيندا هئا. هندن جي وڃڻ ڪري هاڻي

وڃي ٽڪاڻا ٿورا رهيا آهن ۽ رهيا اتي آهن جتي هندن

جي اڪثريت آهي.

ٽڪاڻي جو جمع ٽڪاڻا.

هنڌ، ماڳ، رهڻ جو جايون، عمارتون.

1- ٽڪاڻا ۽ ٽول، وسه مون وهه ٿيا. (شاهه)

ٽڪ

ٽڪ

ٽڪ

ٽڪاڻو

ٽڪاڻو

ٽڪاڻا

پ

پاڻي

- پلانڌ يا عيوضو.
1- رڪُ خدا تي اڃا اوهان سان پاڻي ٿيندا.
2- بابا! وڙهيو ڪونه، برادر جو جيڪو به پاڻ پاڻي جو
هوندو سو پري ڏبو.

پاڻي

- چوئي: پاڻيءَ تي پي پاڻي ٿيندو.
ٿڌو ٿيڻ يا خاموش ٿي وڃڻ.
1- اول ته همراه ڏاڍو گرم هئو، پر ڳالهين ٻڌڻ کان پوءِ
بالڪل ٿڌو پاڻي ٿي ويو.

پاڻي

- 2- تقرير اهڙي سهڻي ڪيائين، جو سڀني جو وات پاڻي
ٿي ويو.
جوهر يا همت.

پاڙيان

- 1- يار! تواري گهوڙيءَ ۾، ڏاڍا پاڻي آهن.
2- همراه ۾ مڙوئي پاڻي جا جوهر آهن.
3- چوڪرا اڄ ته ڪي پاڻي جا جوهر ڏيکار.
پورا ڪيان يا زبان ڪي پاڻي ڏيان يا ڳالهه رهجي اچي.
1- دُعا ڪر ته جيڪي توسان واعد ڪيا آهن، سي سڀ
پاڙيان.

پاڙيان

- 2- اهو توکي وقت ٻڌائيندو ته، مان ڪيل قول پاڙيان ٿو
يا نٿو پاڙيان.
1- پهرين تون پاريج، پارڻ پوءِ پنهنون ٿي. (شاهه)
مٿ نه سمجهان يا ان جهڙو نه سمجهان يا ڪنهن به جهڙو
نه سمجهان.
1- چنڊ تنهنجي ذات، پاڙين نه پرين سين. (شاهه)

2- پاڇا هي نه پاڙيان، سرتيون! سئي ساڻ. (شاهه)
هڪ قسم جو ڌاتو.

پارو

اهو ڌاتو اڪثر ڪري حڪيم دوائن ۾ ڪم آڻيندا آهن، جنهن کي پارو چئبو آهي.
سخت ٿڌ يا سخت سردي يا سخت سيءُ.

پارو

جڏهن سخت ٿڌ ۽ تمام گهڻو سيءُ پوندو آهي ته ان وقت پاڻي ڄمي برف (پارو) ٿي پوندو آهي. اهڙي ڄميل برف کي پارو چوندا آهن. اڳئين وقت ۾ ڏاڍا سيءُ پوندا هئا جنهن ڪري پارا ڄمندا هئا. رات جو زمين سيءُ هئڻ ڪري ڏاڍي ٿڌي ٿي پوندي هئي، جنهن ڪري هاري ويچارا پيرين اگهاڙا ڌرتي تي هلي نه سگهندا هئا. ڪاش! هاڻي نه اهي ٿڌيون ۽ سرديون آهن، نه وري اهي سيارا ۽ پارا آهن.

1- سه سيارو، پاڻي پارو، جت جهڙ، جهڪ ۽ جهول. (شاهه)
نڪر جو ٿانءُ.

پارو

1- ڌيءُ! هي ڳڙ ڪٿي پاري ۾ ويهي ڇڏي.
2- ڌيءُ! جنڊ مان اُٿو ڪڍي، پاري ۾ ويهي ڇڏي.
3- ادا! ڪنڀرو ٽ ويڃن پيو، ڪو پارو ڪير لاءِ وٺيو اچجانءِ.
اڳئين وقت ۾ عورتون انهن پارن (نڪرن جي ٿانون) ۾ کاڌي پيئي جو سامان رکنديون هيون. اڪثر ڪري ڳوٺن، وهڻن، ننڍن شهرن ۾ نڪرن جي ٿانون ۾ رڌڻ، پڇاڻڻ ۽ کاڻڻ پيڻڻ جو رواج هوندو هئو. نڪرن جي ٿاون ۾: ڪُنڀون، ڪُٺا، پاتيون، پاتولا، ٿوپيون، دليون، دلا، مٽ، ماتيون، دڪيون، تبڪ، ڍاڪون، ڍڪڻ ۽ پارا هوندا هئا. جن ۾ کاڻڻ، رڌڻ، پڇاڻڻ ۽ پيڻڻ ڪري هر ماڻهو جي صحت بالڪل صحيح هوندي هئي. البت اڃا

ڪن ڪن ڳوٺن ۾ نڪرن جي ٿانون جي رسم ختم ڪانه ٿي آهي، پر سراسري طرح ختم ٿي چڪي آهي. جديد دور ۾ اسان ماڻهو نڪرن جي ٿانون کي ڇڏي، نوان ٿانون استعمال ڪيون ٿا، نتيجي ۾ بيماريون به گهر گهر ۾ پھچي ويون آهن.

جهڙو يا مثل.

ٻارو

- 1- يار! تو ٻارو، دوست ملي وڃي، ته پوءِ باقي ڇا ڪبي.
- 2- اسان ٻارو ماڻهو، هر ڪنهن سان هلي نٿو سگهي.
- 3- جتي تو ٻارو ماڻهو هوندو، اُتي خير ڪڏهن به نه هوندو.

ٻئي پاسي.

ٻار

- 1- صبحاڻي آئون ٻار ويندس ۽ شام جو موٽي ايندس.
- 2- بس ٿليلي ٻار ڪندين، ته پريان اسان جو ڳوٺ اُٿي.

- 1- جي ڇٽو جي چوه، ته پورينديس ٻار مڻي. (شاهه)
 - 2- ساندھ سڀ درياه، پري ڪنڌي ٻار جي. (شاهه)
 - 3- هن ٻار، نه هن، ويچاري وه وڃ ۾! (شاهه)
 - 4- اوران آهون ڪريان، پھچان شل ٻار. (شاهه)
 - 5- اورار نه ٻار، ويچاري وه وڃ ۾! (شاهه)
- ڏانهن.

ٻار

- 1- اڪيون ٻار پرين جي، ٿيون گام نهارين گس. (شاهه)
- سوڀ.

ٻار

- 1- نيت ٺيڪ آهي، ته هر طرف کان ٻيڙا ٻار آهن.
- 2- يار! دعا ڪر ته ٻيڙا ٻار ٿين.

زيان کي پاڻي ڏي يا انجام جو سچو ٿي يا واعدو پورو ڪر.

ٻار

1- اول تون پنهنجي زبان پار، پوءِ ٻي ڳالهه ڪر.

2- پنهنجو واعدو پار، منائي ڪاراءِ.

1- ٿي ستي ٻڌ سندر، ڀرت پنهنوءَ سين پار. (شاهه)

2- پاڙيو ويٺي پاڙ (پار) جيڪي لالَن لکيو. (شاهه)

طرف يا پاسا.

ٻارَ

1- اڄ پڻ اُتر پار ڏي، تازي ڪٽي تنوار، (شاهه)

2- پرين سندي پار جي، مڙئي منائي، (شاهه)

3- سڪوت ئي سلام، پريان سندي پار جو. (شاهه)

4- نيو من لائين، پريان سندي پار ڏي، (شاهه)

روچ، پتڪو.

پارَ

1- پتين ۽ پار ڪڍن، رڻ گجيو راڙو ٿيو. (شاهه)

2- چيتاريون چُون، پار منهنجي پرين جا. (شاهه)

3- ڪي جي ڪڍيا پار، ڏکيءَ ڏونگر پان ۾، (شاهه)

افعال، رويا، نمونا ۽ انداز.

پارَ

1- هي جي پار اٿئي، ته توبه نوڪري ڪئي!

2- اول پنهنجا پار ڏس، پوءِ ٻين کي چؤ.

3- مون سمجهو ته تون هيترن تڪليفن هوندي سڌري

ويندين، پر تنهنجا ته اهي ساڳيا ئي پار آهن.

ڇوٽي: ساڳيا جڳهه، ساڳيا لاٿون.

1- ڀرت نه پسين پار، نينهن جتان ٿي لڳيو. (شاهه)

2- وري ٻيچ ويٺين کان، سندا پنهنوءَ پار. (شاهه)

طرفان.

ٻارَ

1- پرين جي پارا، مون سين وڌائي وڙ ٿيا. (شاهه)

2- چڙهي آيو جنگ تي، هلي هن پارا، (شاهه)

3- پارا ٻچي آءُ، خبر ڪاهوڙين جي، (شاهه)

سخت ميءَ، سخت سينن جون ڄميل برفون.

پارا

- 1- بابا! پُر سال سياري جا ڏاڍا پارا پيا هئا.
- 2- يار! پارا آهڙا پيا آهن جو ڪڙڪون سڙي ويون آهن.

پارا

نڪر جا ٿانوَ.
جنهن ۾ بهراڙيءَ جون زالون ڪائڻ پيشڻ جو سامان رکنديون آهن.

پوري

ختم ٿيڻ.

پوري

سڄي يا صحيح يا درست.

- 1- پرت جن پوري، تن رويو وهامي راتڙي. (شاهه)
- 2- پنهي جي پوري، جيءَ ڏني ريءَ نه جڙي. (شاهه)

پوري

- 1- ليلا! پوري نه پئين، چئي چنيسر ساڻ، (شاهه)

پوري

منڍي جي پڪل سوڪ ماني.
حلواين جي دڪانن تي صبح جو پهر ۾ اڪثرءَ گهرن ۾ ڪڏهن ڪڏهن پوريون پچنديون آهن.
چوئي: گهر ۾ لسي اٿو ڪونه، ماءُ کي چوي ته پوري پچائي ڏي.

پاري

پارو.

- سياري ۾ گهڻي سيءَ ۽ ٿڌ ڪري برف (پارو).
(1) پاري منجهه پائي، تيئن ساڪي ڏٺو سڀ ۾ (سامي)
ٻانهي، پاليل.

پاري

- 1- هوت! تنهنجي هٿ ري، پهنجي نه پاري، (شاهه)
- 2- پنهنون هوءَ پهت، ته پاري نين پاڻ سين. (شاهه)
- 3- آتڻ اورانگهي ويا، پاري ڇڏي پوءِ، (شاهه)

پاري

- 1- پڇي سي پاري، جي عاجز آجورن ۾. (شاهه)

پاري

ٻوري ڪري يا مڪمل ڪري.

- 1- اَلْسَتْ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى، پَر اِها پاري، (شاهه)
- 2- جيڪي آيسِ ڏانهن عَهْدَ، سو پاري مُنڌ پاتارم. (شاهه)
- 3- سائي پَر پاري، جا گهر سمي جي سَڀجي. (شاهه)

نڪر جو ٿانءُ.

پاري

- 1- ڌيءُ! اِن پاري ۾ آتو پيو آتئي، سو ڪٿي اچُ.
- 2- ڌيءُ! هي ڳڙ به آتئي، ڪنهن پاري ۾ وڃي ڇڏَ.

شڪاري.

پاري

پريٽو يا پرين.

پريائُ

- 1- هوت تَنهنجي هَنجَ ۾، پُچين ڪوهُ پَريائُ، (شاهه)
- 2- آتڻ ۾ پَريائُ، هو سَڀنين جيڏين، (شاهه)

نشانُ يا اُهيانُ يا پَتو.

پَريائُ

- 1- سَڀڪَ جو سِيڏَ ڇَٽي، پُچي نه پَريائُ، (شاهه)
- 2- سڌا جن پَريائُ، پانڌي پَڪي لڏَسين، (شاهه)

خيال يا فڪر يا سوچَ.

پَريائُ

- 1- پيا ڪَنهن پَريائُ ۾، ڇهين ڏينهن ڇَٽي، (شاهه)

حال اورڻ.

پَريائُ

- 1- پاڻهين ويٺا پاڻ سِين، پَر ۾ ڪن پَريائُ، (شاهه)

خالي.

پالھو

- 1- پيو جو پاتار، سو ڪئن پَسڻ کان پالھو رهي، (شاهه)
- 2- ڀَلا! پييري پَر، پالھو پاند پينار جو. (شاهه)
- 3- دَر دَر گهري دان، پالھو آندو پاند مون، (شيخ اياز)

واندو.

پالھو

- 1- به ڏينهن ڪَم اُٿم، پوءِ بالڪل پالھو آهيان.
- 2- هڪ ئي ڪَم مان پالھو ڪونه ٿيو آهيان، ته پيو وري ڪيئن ڪندس.

3- يار! ڪوبه ڌنڌو ڪونهي، گهر ۾ پالھو ويٺو آهيان.

چوئي: پالھو هجين ته وڃ، پيرن وٽ پاڻي پير.

راضيو، پرچاءُ.

پَهَتُ

1- پنھون هوءُ پَهَتُ، ته پارِي نِينِ پاڻھين. (شاھ)

مبارڪ، مدد، پُوئو.

پَهَتُ

شاديءَ ۾ شادي وارن کي مبارڪ جا پئسا ڏبا آهن تن کي پَهَتُ چئبو آهي.

هلڻ، پنڌ ڪرڻ.

پَرڻُ

1- پَرڻُ پنھونءُ پُٺَ ۾، اي سعادت سنڊيام. (شاھ)

اٿي چاڻڻ جو پَرڻ.

پَرڻُ

گهرن ۾ عورتون اڪثر ڪري پَرڻُ ۾ اٿو چاڻينديون آهن. سنڌ جي ڪن علائقن ۾ پَرڻُ کي پروڻ پڻ چون ٿا.

ڪِرڙ جو ميوو.

پَڪا

1- پَڪا پھنوارن ڏي، ميوا، مَجرَ، مَڪَ، (شاھ)

2- جت ڪِرڙ ڪٿا ۽ ڪاھيون، پال، پَڪا ۽ پَڪَ، (شاھ)

3- وکيون، وڻ ڦلاريا، ڪِرڙ پَڪا کي کي، (شاھ)

پَڪَل يا راس ٿيل.

پَڪا

1- پَڪاڇ ڪُنڀار جا، پَڪي نيھائين، (شاھ)

2- جي جَنين جا جَمَ، پَڪاسي پُچنديون. (شاھ)

ڪَنجوس.

پَڪا

1- اِهي ماڻهو انتهائي پَڪا ماڻهو آهن. پاڻ تي ٽڪو به

خرچ ڪونه ڪن.

چوئي: چمڙي وڃي ته وڃڻ ڏي، پر ڏمڙي نه وڃي.

منھن جا ڏاڍا.

پَڪا

1- هي اهڙا ماڻهو پَڪا اٿئي، جو ڪيڏي به جُٺ يا

بيعتري ٿيندڙ، ته منھن ۾ حرام جو ڪو سِر يا گھنج

پوين.

مضبوط، پنهنجا، اعتماد وارا.

پَڪا

1- هي دوست پنهنجا پڪا دوست آهن، هر حالت ۾ پاڻ سان گڏ هوندا آهن.

2- دوست ڀلي ٿورائي هُجن، پر اُهي پَڪا، پختا ۽ سچا هُجن.

لَڄ، شَرَم، حياءُ.

پَرَدو

دَڪُ.

پَرَدو

1- پاڻ پردو پاڻ کي، سٺي ڪر سنيال. (شاهه)

2- پاڻ پردو پاڻ کي، طالب سطح تون، (شاهه)
ڪجور جو قسم، جيڪا کائڻ ۾ نرم ٿئي.

پَنڊَ

سرير، جسم، بدن.

پَنڊَ

(1) پليستيءَ کان پانهنجا، پاڪ رکيائون پنڊَ.
ڪڪڻ ۽ ڪانن جو ٺهيل ننڍڙو گهر.

پِيهِي

مسڪين مارو ماڻهو جيڪي پنهنجو پڪو گهر نٿا
ٺهرائي سگهن سي سڄي حياتي ائين ڪڪڻ ڪانن جون
پيهيون ٺاهي انهن ۾ رهندا آهن.

لڪي يا گم ٿي.

پِيهِي

1- مون کي چئي لوڄ، پيهي ويا چيرين. (شاهه)

2- پيهي جا پاڻ ۾، ڪيم روح رهائ. (شاهه)

3- پتر ۾ پيهي، گهڙيم تنهنجيءَ گهور کي. (شيخ اياز)
پائمرادو هلي اچڻ.

پِيهِي

1- دوست پيهي در آيو، ٿيو ملڻ جو سعيو. (شاهه)

2- اڄ پڻ جڙيم جوڙ، دوست پيهي در آيو. (شاهه)
جھار هڪلڻ جي چئي.

پِيهِي

فصلن ۾ جھار هڪلڻ لاءِ پيهاءُ پيهيون هوندا آهن.

انهن تي چڙهي جھار ھڪلبي آھي. ٻيھا وڏا ٿيندا آھن
۽ ٻيھيون ننڍيون ٿينديون آھن.

مثال: ٻاجھ جو فصل جوئر جي فصل کان ننڍو ٿئي ٿو،
تنھن ڪري اتي جھار ھڪلڻ لاءِ ٻيھي ٺاھي ويندي
آھي.
قاصدُ.

ٻيھي

1- ڪڏھن ڪونہ آئيو، تن پھنوارن ٻيھي، (شاھ)
2- ٻيھي سَڪ! ٻيون ڪيہ! ڪو نينھن نياپو مارئين؟ (شاھ)
3- ٻيھي نہ پانڌي ڪو، جنھن ڪر پڇي لوءِ. (شاھ)
واٽھڙو، پانڌي.

ٻيھي

1- مون توھيسين سَڪ، پڇايو پڇان ٻيھي. (شاھ)
2- هوت تھنجي ھنج مہ، پڇين ڪوہ ٻيھي؟ (شاھ)
ڪَٻھ جي پوکي.

ٻيھي

1- ٻيھي ڪام پڇاءِ، امڙ! منھنجي آسري، (شاھ)
رنگ جو ھڪ قسم.

ٻيلو

1- خزان جي موسم ۾ وڻن جي پنن جا رنگ ٻيلا ٿي
ويندا آھن.

2- نانگ ۽ بلا جي چڪَ ھڻڻ سان بہ ماڻھو ٻيلو ٿي
ويندو آھي.

3- ڪڏھن ڪڏھن انسان کي ڪي بيماريون بہ ٿينديون
آھن جنھن سان ماڻھو ٻيلو ٿي ويندو آھي.
ڪُڪڙ جو قسم.

ٻيلو

ڪڪڙن ويڙھائڻ جا خفتي جيڪي ھوندا آھن، انھن وٽ
ھڪ آسيل قسم جا ڪڪڙ ھوندا آھن. جن جا رنگن
جي حساب سان جدا جدا نالا آھن. جھڙوڪ: ٻيلو،
ڦلڦليو، جئون، خاڪي وغيره.

ٻيلو

هڪ راڳ يا راڳڻيءَ جو نالو.

ٻيلو

تير، کان.

1- تنگرُ ٽڪنو، ڪين ڪين، پار لنگهڻو ٻيلو، (شاهه) سزا.

ٻيڙ

1- چڱو چورا! پڻهين اچي ته ٻيڙ ٿي ڪڍرايانءِ.

2- جيستائين پوليس جي ٻيڙ نه ايندس، تيستائين ڪونه سڌرندو.

ٻيڙ

ٻيڙ ڄڻ جو عمل.

1- يار! اڄ آءُ واندو ڪونه آهيان، ڪمند جي ٻيڙ اٿئون.

2- هيءُ ڪمند جي ٻيڙ جي نبار رس اٿئي پي ته ڏس! سور.

ٻيڙ

1- پيارا! بخار اهڙي بدن ۾ ٻيڙ ڪڍي آهي جو في الحال چڱيءَ طرح هلي به نٿو سگهان.

2- ڊاڪٽر صاحب! توهان جي دوائن مان بخار ته ڇڏي ويو پر بدن ۾ ٻيڙ ڏاڍي آهي. رهنمائي.

ٻيري

1- هتي ڪانه هلندي، ڪا ٻيري فقيري. (طالب الموليٰ) نڪا بادشاهي، نه ڪنهن جي اميري.

اها ٻيري ۽ مخدومي به هڪڙو ڍنگ اُڄ آهي، فقط رندن سان الفت، مستانن کي پوڄيون ٿا. (طالب الموليٰ)

1- يار! جنهن کي ٻيري مريدي هجي ان کي ڪهڙي ڳڻتي.

2- اڄ ڪلهه نه اها ٻيري رهي آهي، نه اها مريدي.

1- مخدومي ۽ شيخي ٻيري، خام ڇڏي ڏي خاني. (سچل) چوڻي: ملهه م نڪا ٻيري، نڪا سيدي.

پوڙهيڻ يا عمر جو آخري حصو.

ٻيري

- 1- شڪر آهي جو پيريءَ ۾ پُٽُ ڄائو اُٿس.
- 2- يار! جوانيءَ جون خبرون، پيريءَ ۾ ڪهڙيون ٻڌايانو.
- 3- پيريءَ ۾ شادي، توهان پاڻ سان پاڻهين جُٺ ڪئي آهي.

- 1- پيريءَ ۾ پيئي، اکيون آريءَ ڏي ڪٽي، (شاهه) چوئي: پيري واري پُٽ کان، اڳياري واري ڏيءَ چڱي.
- 2- تون دوبارهه پرين ٿو پيار ڪرين، جڻ ته پيريءَ اندر شباب آيو. (طالب الموليٰ) افعال.

پير

- 1- اول پنهنجا پير ڏس، پوءِ ٻين کي ڇو.
- 2- توبه ساڳيا پيءُ وارا پير ڪنيا آهن.
- 3- اهي جي پير ڪٽي، ته پوءِ توبه نوڪري ڪئي سا ڪئي.
- 4- ابا! شاباس اٿي!

- اهي جي پير ڪٽي، ته پوءِ بک ڪونه مرندين.
- چوئي: ڀڄي وڃ تنهنجي جاءِ ڪانهي، پير اگهاڙا اٿي.
- چوئي: اسانجا پير اڳ ۾ ئي اگهاڙا آهن، اوهان پنهنجي ڪيو.
- نشان.

پير

ٻهراڙي ۾ اڪثر چوپائي مال جي جڏهن ڪا چوري ٿيندي آهي ته ماڻهو انهن چورن جا پير ڪٽندا نشان ڏيندا ويندا آهن.

پير

- 1- جنهن چوريءَ ۾ چوه، ساڀئون ٿيندي پير تي. (شاهه)
- 2- پڇان پير پنهنوءَ جو، وجهان وڪ وڌي. (شاهه)
- 3- جيڏانهن پير پنهنوءَ جو، سي نه ڪي روڻ نه جون. (شاهه)
- واسطيا تعلقات يا وابستگيون.

پير

- 1- اسان جا ۽ اوهان جا پاڻ ۾ وڌڻ کان وٺي پير پنڌ

آهن.

2- بابا! انشاءَ الله اهي پير پنڌ دائر ۽ قائم رهندا ايندا.

3- ڏٺوسين ته اسان اوهان سان ڪونه هلي سگهنداسين، تنهن ڪري کڻي پنهنجا پير جهلياسون. منصوبو يا حرفت.

پَه

1- مٿان مارينئي، پاڙهي ڀه ڪري. (شاهه)
2- ڪو ڪندا ڪي تن، پاڙهي ڀه ڪري. (شاهه)
خيال، وهم.

پَه

چوئي: اجايا ڀه نه پڇا. رستي، واٽ.

پَه

پڇي ڀه پڪين ڪي پيئي منڌ پرياڻ (شاهه)
دل سان حال اورڻ.

پَه

1- ڀڄ پاڻ ڪي ڀه، هنگلاج هلڻ جو. (شاهه)
روح تي ڇڏيل يا مرضي.

پَه

1- عجب عبادت، ڀه پروڙڻ ان جو. (شاهه)
نيت، صلاح، خيال.

پَه

1- پتنگن ڀه ڪيو، مڙيا مڙي مڇ، (شاهه)
2- ڀه ڪيائون پاڻ ۾، منهان مخفي مام، (شاهه)
3- ڪو ڀه پيو جوگين، پريا تنهن پار، (شاهه)
خيال، وهم.

پَه

ڪم يا سزا.

پَه

چوئي: اهڙو ڀه ڪندوسان، جيئن ڀڙو ڪري ٻارن سان.
تيز منان، ڪنڊ جي پت، پتاشن جي پت، ڳڏ جي پت.
عزت يا آبرو يا لڄ يا شرم يا حياءِ.

پِت

پِت

1- پر، پيرن سنڌي پت، سرمي سدائين تور ڪي. (طالب الموليٰ)

2- پنوهارَ کي پَتَ، پيهي پُچَ مليرِ مِ. (شاهه)

3- جَا دَتَ دَڪِيارِ، تَنهن جو پرورَ پَتَ رهاڻينِ. (شاهه)

4- طالبِ مولا تن سان، شل اچي پَتَ پري. (طالب الموليٰ)

راند ڪرڻ جو پتو.

ٻيڙين جو پتو (پَن).

جنهن مان پيشڻ جو ٻيڙيون ٺهنديون آهن.

اڻڊريس، سرنامون.

خبر، سڌ، ڄاڻ، ڏس.

1- آبا ڏي خبر همراه جو ڪو ڏس پتو پيو؟

2- آبا! تنهنجو به پتو نٿو پوي، حج تي وڃڻ جي نيت

اٿئي يا نه؟

3- پيارا! منهنجو پتو بلڪل سولو آهي، بس استاپ

تي لهندين ته سامهون منهنجو بنگلو اٿئي.

4- تون امير ماڻهو آهين، توکي پتو ڪهڙو ته غريبي ڇا

آهي.

1- جي اڳيون هجن پير، ته پتو پوين پنڌ جو. (طالب الموليٰ)

2- وهائيءَ ويا وسري! پتو ڪونه پيو. (شيخ اياز)

پير جي تريءَ جو اڳيون حصو.

جبل، جبل جو نالو پڻ جبل.

1- مَرَمَشا ڏيئي، پُنهون ڪارڻ پڻ مِ. (شاهه)

2- تون جي پَهڻ پڻ جا، ته لڳ منهنجا لوه. (شاهه)

3- پڻ وجهنديس پُٺ تي، صبح سوارو. (شاهه)

اعتبار يا پروسو.

1- آئون تنهنجي هر ڳالهه تي پَتَ ڪندو آهيان.

2- توکي پاڻ تي ئي پروسو ڪونهي، ته ٻين تي پَتَ

ڪيئن ڪندين!

پتو

پتو

پتو

پتو

پڻ

پڻ

پَتَ

- عزت. پَتَ
- ڇوڻي: نڪرُ پيڇي هڪڙو پَتَ وڃي سڀن جي.
- نمونو، طريقو. پِرَ
- 1- پستو پِرَ عجيبَ جي، لڇڻو وڃي لو، (شاهه)
- 2- هت ڪاتي ڳڙ وات، پڇڻ پِرَ پرينءَ جي. (شاهه)
- ريت يا رسم. پِرَ
- 1- سائي پِرَ پارِي، جا گهرِ سمي جي سڄي. (شاهه)
- 2- سا پِرَ سامي سڪيا، جا پِرَ جوڳ جڳاءِ، (شاهه)
- 3- ڪيهيءَ پِرَ پرين، ڏکي! ڏاتارن ري؟ (شاهه)
- 4- لا مقصود في الدارين، ان پِرَ اتئون، (شاهه)
- پنهنجي خيال ۾، پنهنجي اندر ۾. پِرَ
- 1- پِرَ ۾ پڇي پري لءِ، همءِ! هنجون هارين. (شاهه)
- 2- روح پنهنجي رام سين، پري ۾ پوتائون، (شاهه)
- مخفي لڪ ۾ يا گجهه ڳوٺ ۾. پِرَ
- 1- پِرَ ۾ پڇيائون، عشق جي اسباب ڪي، (شاهه)
- 2- ڪوئي ڪاپائتن، پِرَ ۾ پڇائون، (شاهه)
- پاسو يا طرف. پِرَ
- 1- ان پِرَ اُٿي آڇ، ته سودو ٿيئي سڦرو. (شاهه)
- 2- ساڻ نپايونين، اي پِرَ سنڌي سڄڻين. (شاهه)
- پاسي ۾ يا ڀرسان. پاسِ
- 1- هينئر! تنين پاس، گهار ته گهايل نه ٿين، (شاهه)
- 2- ته گور منهنجي سومرا، ڪڇ پنوهارن پاس، (شاهه)
- 3- هي تنين جو هڏ، مٿن پاسِ مرن جي. (شاهه)
- 4- مارو پاسِ ملير ۾، ڌوئي مر مران! (شاهه)
- آب. پاڻي
- 1- پاڻي ناهي پنڌ گهڻو، اڳيان راتو رُج. (شاهه)

- 2- پاڻي مٿي جهوپڙا، مورڪَ اُج مَرَن. (شاهه)
- 3- پاڻي پوڄ پَتَن ۾، پڪي پاندِ پِن، (شاهه)
- 4- پاڻي پنيءَ پوڙ، سَهڻيءَ ليڪي سِر ۾. (شاهه)
- 5- هنجون نه هارين، پاڻي پنهنون ڄام ريءَ. (شاهه)

چوڻي: جتي پاڻي اُتي پاڻ.

چوڻي: پاڻيءَ کان اڳ ۾ ڪپڙا نه لاهجن.

چوڻي: اڃا ٻار آهين، وات مان پاڻي پيو وهڻي.

تڏو ٿيڻ، خاموش ٿي وڃڻ.

پاڻي

(1) اول ته همراه ڏاڍو گرم هو، پر ڳالهائين ٻڌڻ کان پوءِ

تڏو پاڻي ٿي ويو.

چوڻي: پاڻي پي، تڏو ٿي.

پلاند، عيوضو، حساب ڪتاب.

پاڻي

(1) رک خدا تي، اڃا اوهاڻ سان پاڻي ٿيندا.

(2) بابا وڙهيو ڪونه، برادر جو جيڪو به پاءُ پاڻيءَ جو

هوندو، سو پري ڏبو.

چوڻي: پاڻيءَ تي پي پاڻي ٿيندو.

چوڻي: پتو پاڻي ٿي پيس.

جوهر.

پاڻي

(1) يار تو واري گهوڙيءَ ۾ ڏاڍا پاڻي آهن.

(2) همراه ۾ مڙيوئي پاڻي جا جوهر آهن.

(3) چوڪرا! اڄ ته ڪي پاڻيءَ جا جوهر ڏيکار.

وَر.

پيچ

1- اڃا ته تنهنجي پيچ ۾ ڪونه ڦاٽا آهيون.

2- اسان جي به پيچ ۾ جڏهن ايندا، ته گهٽ ڪانه ٿيندن.

3- اڃا ته اوهاڻ جي پيچ ۾ ڦاٿل آهيان.

4- الله ڪري ته توجھڙي بيڪار ماڻهوءَ جي پيچ ۾ نه

اڃان.

5- احمد! توجھڙو سياڻو ۽ قابل ماڻهو ڪيئن هنن جي

پيچ ۾ اچي ويو.

6- هر هوشيار ۽ مڪار ماڻهو ٻئي کي پنهنجي پيچ ۾

آڻڻ جي ڪوشش ڪندو آهي.

ڳنڍيون.

پيچ

1- اوهان سان ته دل جا پيچ پيل آهن.

2- جڏهن تو پنهنجي پيار وارا پيچ ختم ڪيا، ته اسان

به ڪٿي پنهنجا پير جهليا.

دڳ، رستا، روبا.

پيچ

1- بس! هاڻي اوهان جا جدا پيچ، اسان جا جدا پيچ.

2- جنهن پيچ مان تون اچين پيو، اٽائين مون کي چورن

ڦريو هو.

اُميد يا آسرو.

پيچ

وٽ، پيٽ ۾ وٽ، پيٽ ۾ گھرا. (پيٽ جون بيماريون)

واسطا، تعلقات، وابستگيون.

پيچ

1- اسان جا پيرل خان وارن سان پراڻا پيچ پنڌ آهن.

ڪستو، جمني.

پٽ

1- پٺن ڪين پٽ ڪٿي، گھرن ڪين گھران. (شاهه)

2- پٺن جو پٽ ڪٿي، سو جي سڃاڻن. (شاهه)

3- پٽ هڻي پٽ سين، پيري تن ڀڳو. (شاهه)

ريشم.

پٽ

1- پٽ نه پر هيان سومرا! جانڪيستان جيان، (شاهه)

ميدان.

پٽ

پاءِ! هي پٽ نئون خريد ڪيو اٿم، رهڻ لاءِ جاءِ تو

نھرايان.

3- رب کي راضي ڪرڻ لاءِ، ڪيئي پيچ آهن.
عضوي جو قسم.

پير

انسانن تي رب پاڪ جي خاص عنايت ۽ نعمت، اهي
پير به آهن جنهن سان ماڻهو، هلي، چري پري سگهي ٿو.
1- توڄمان پنهنجا پير، جو وٺي توت آيا. (طالب الموليٰ)
2- تنهنجي پير پئي، ذات سموري ڏيهه جي. (شيخ اياز)
3- احسان ڪيا اکين تي، پرت منجهان پيرن. (طالب الموليٰ)
4- تنهنجا پير چهان، ڌرتي، منهنجي مائڙي. (شيخ اياز)
5- آگر آڱوئي نه مڙي، چئون پير چئن. (شاهه)
6- پيرين آئون نه پڄي، باهل ڏئي نه پور. (شاهه)
چوئي: جيڏانهن پير، تيڏانهن خير!

چوئي: پير ۾ ڪنڊن صاحب لوڪ مندو.

چوئي: پنهنجي پير تي باهين ڪهاڙو هنيو اٿئي.

چوئي: پيرن هيٺان، جڻ باه بري رهي.

اُچ يا تاس.

پيلاس

1- يار! ڪو پاڻيءَ ڏک ته پياريو، پيلاس لڳي آهي.

2- پنڌ گهڻو ڪيو اٿئي تڏهن پيلاس لڳي اٿئي.

3- پيلاس ايتري ڪانهي، بک لڳي آهي اول ماني
ڪارايو.

1- پانڊيٿڙن کي پيلاس ۾، پاڻي پيارين، (شيخ اياز)
پيار يا محبت يا قرب.

پيلاس

1- اولاد کان وڌيڪ ٻئي ڪنهن سان به پيلاس ٿي نٿي
سگهي.

2- جڏهن دوستن کي پيلاس ڏجي ٿي تڏهن هو به پيلاس
ڏين ٿا.

3- دنيا ۾ پيلاس جهڙو منو ميوو ٻيو آهي ئي ڪونه.

پور

- درياهه جي ٻيٽين جي اچڻ ويڻ جو وقت يا ڦيرا.
 1- يار! هي منهنجي ٻيٽي جو پهريون پور آهي.
 2- بس هي منهنجي ٻيٽ جو آخري پور آهي.
 3- ٿورو ترسو هي پور ڇڏي، سگهو ٿو وري اچي اوهان
 کي ڪٿان.

- 1- پاڻ ڇڙهي پور، وڪ وڌائين وٽري. (شاهه)
 زندگي به هڪ ٻيٽي جو پور آهي، جنهن مرهڪڙا لهن
 پيا پيا ڇڙهن پيا.

پور

- گهرو ويچار، پور جو جمع پور
 1- يار! ڪهڙي پور ۾ ويٺو آهين.
 2- اڄ اوچتو پور پير، ته تو وٽان ٿي وڃان.
 3- هن جي جدائي جو هروقت پور رهندو رهي ٿو.
 1- جنهن کي سڪ ساھڙ جي، پورن مٿي پور. (شاهه)
 2- پڇيو ٿي تان پور، نات پڇڻ هو ۽ مڙينءَ کي. (شاهه)
 چوئي: ڏاڍو اکين پور ٿي پيو آهين.
 ڊنگهرن ۽ ڪنڊن جو پور ڏيڻ.

پور

هن ڳنڍيل قدرتي ڪاٺين کي پڇانگي ڪاٺي چوندا
 آهن. ۽ ان پڇانگي ڪاٺي کي صاف ڪري ان مان
 بهراڙي جا ماڻهو وري ٻياني يا ٻيانو ٺاهيندا آهن ۽
 انهيءَ ٻياني يا ٻياني ساناهي ڍنگر ۽ ڪنڊا ڪٽي گهرن
 جي لوڙهن کي پور ڏيندا آهن.

- 1- آبا! ٻياني ڪٽي لوڙهي کي ٻئي پور ڏئي ڇڏيو.
 2- هر سال پور ڏينداسين ته لوڙهو مضبوط ٿيندو ويندو.
 راڳڻي يا سر جو نالو.

پهاڙي

پهاڙي

- 1- پهاڙي علائقي جا ماڻهو بهادر ۽ مهمان نواز ٿيندا

آهن.

2- هرڻ ۽ ٻيا خوفناڪ جانور هميشه پهاڙي وارن ماڳن

تي جنم وٺندا آهن ۽ اُتي وڌندا ۽ ويجهندا آهن.

3- پهاڙي علائقا قدرتي طرح ڏاڍا خوبصورت، دلفريب،

من موهيندڙ منظر هوندا آهن.

اُنن تي پاڪڙا وڃهيا اُنن کي سفر لاءِ تيار ڪريو.

1- اُٿو اُٿي اُٺ پليو، صبح ٿي ويو آهي.

2- اڃا تائين تو پنهنجو اُٺ نه پليو آهي.

ساڳ جو قسم.

اَن رکڻ جي جاءِ.

ويچارن غريب هارين کي ان رکڻ لاءِ ڪي گهرن ۾

پانڊا يا ڪوئيون نه هونديون آهن. تنهن ڪري پنهنجي

سال جي ڪاٺ لاءِ پنهنجو ان رکڻ لاءِ. هوڃا ڪندا آهن

جو ڪائين، پڪن ۽ توڻن سان هڪ گول گنبذ وانگر

مٽيءَ سان هڪ جاءِ ٺاهيندا آهن ۽ ان ۾ اُن رکندا آهن،

جنهن کي پلي چئبو آهي.

1- ابا توڻ جي تنگي ڪانهي، الله جي فضل سان پليون

اڃا خالي ڪونه ٿيون آهن.

ناري ۾ رهندڙ هڪ ذات.

روڪي. فلاڻي پلي چڱي آهي.

روڪيو يا جهليو.

1- پليان پليو نه رهي، نرتون نينهن نبار. (شاهه)

2- هوند نه پليو مان، گهڙو سڀ گهڙا ڪڍي. (شاهه)

3- مون کان پليو نه ٿئي، شوق اوهان جي جو شينهن. (شاهه)

نپنو.

1- علي بخش اسان جي ئي گهر ۾ پليو آهي.

پليو

پلي
پلي

پلي
پلي
پليو

پليو

2- اسان غريب سمجھي ننڍو ڪري وڌو ڪري پاليو آهي، تنهن ڪري اسان کي ڏاڍو پيارو آهي.
پلاند.

پَلُئُ
پَلُئُ

ڳچيءَ ۾ پوتِي وجهي ڪنهن کي راضي ڪرڻ يا ريجھائڻ يا پاند وجهڻ.

1- طالب مولا تن کي پلئ پاند وڌوم. (طالب الموليٰ)
2- پلئ پائي سچ، آچيندي لڄ مران. (شاهه)
3- وڃينءَ جان ويهي، جر پلئ پائيان. (شاهه)
بدلو يا انتقام.

پَلُئُ

1- توهان ڏي اسانجو پلئ رهيل آهي.
2- اوهان جو جيڪو به پلئ پائي هوندو سو فيصلِي موجب پري ڏينداسون.
چوڻي: پلئ ۽ فاتحون پراڻا ناهن ٿيندا.
آجو ٿيڻ.

پَلُئُ

الف خان پنهنجو پلئ ڇڏائي سرخرو ٿي ويو.
عيوضو.

پَلُئُ

ڪنڀ.

پَرِ
پَرِ

گذريل سال.

1- ويٺو پڇين پَر، ڪرڪا هييار هلڻ جي. (شاهه)
چوڻي: مٿا پَر، پتجن هيل.
ڌاريو ماڻهو، غير ماڻهو.

پَرِياڻُ

1- وَرُوڌُو ايهين، جئن پَر پڄتو پاند. (شاهه)
نشان، ڏس، پتو، اهڃاڻ.

پَرِياڻُ

1- سِڪَ جو سيد چئي، پڇي نه پريان، (شاهه)
محبوب، پرين، پيارو.

پَرِياڻُ

1- هوت تنهنجي هنج م، پڇين ڪو پريان. (شاهه)

پَريَاڻَ

ڪو ٻيو.

1- پاڻان ڌارَ پَريَاڻَ، ڪانڌَ ڪنهن جو نه وڻي. (شاهه)

فڪر يا خيال.

پَريَاڻَ

1- چَهن ڏينهن چَئي، پيا ڪنهن پَريَاڻَ ۾. (شاهه)

وراثت ۾ مليل چڱو مڙسي.

پَڳَ

سنڌ ۽ بلوچستان ۾ اڪثر سرداري نظام صدين کان وٺي هلندو اچي. جڏهن به ڪي راڄ يا قبيلو پنهنجو اڳواڻ ۽ سردار منتخب ڪندا آهن ته ان ماڻهو کي سرداريءَ جي پَڳَ ٻڌرائيندا آهن. اهڙي طرح سنڌ ۾ سمات قوم ۾ به ڪو گهر جو وڏو وفات ڪري ويندو آهي ته ان جي وڏي فرزند کي وارث سمجھي پَڳَ ٻڌرائي ويندي آهي.

1- اڄ يار! رئيس احمد کي پَڳَ تي ٻڌائون، سو اوڏانهن ويا هئاسين.

2- اهڙي ماڻهوءَ کي پَڳَ ٻڌرائي اٿن، جو هاڻي راڄن جو رتُ پيئندو.

3- اوهان به منهنجا دوست آهيو، دعا ڪيو ته هن پَڳَ جو تقدس برقرار رکان.

چوڻي: توبه پَڳَ ٻڌي!

چوڻي: مون کي اڳ ۾ ئي خبر هئي، جيڪا تون پَڳَ ٻڌرائيندين.

چوڻي: دودي ۽ چنيسر جي جنگ به پَڳَ تان ٿي هئي.

چوڻي: اچي پَڳَ ۾ پَس، اندر مڙوئي اڳڙيون.

ڪوھ جي مٿان ٺھيل ننڍڙي ڀت.

پَڳَ

زمين جي سطح کان ٻه ٽي فوٽ مٿي ڪوھ جي چوڌاري گول سرن جي ديوار ٻڌل هوندي آهي. جنهن کي پَڳَ چئبو آهي جو مبادو ڪو ٻار ٻچو ڪوھ ۾ يا ڪُهيءَ ۾ ڪري

نه پوي. گويا اها پڳ هر ساهه واري شني جو بچاءِ ۽
محافظ هوندي آهي.
پتڪو يا دستار يا سنڌ.

پڳ

اسلامي دستور مطابق جڏهن ڪو شخص مذهبي علم
جي تڪميل ڪندو آهي ته ان کي عالم دستار ٻڌندا
آهن. جنهن کي دستاريندي چئبو آهي. گويا اها دستار
ان علم جي سنڌ يا سرٽيفڪيٽ هوندو آهي.

پتڪو سنڌ جي خاص علامت ۽ سڃاڻپ آهي. اڳ ۾
چوڪرو اڃا اٺن يا ڏهن سالن جو مس ٿيندو هو ته مائٽ
ان کي پتڪو ٻڌڻ سيڪاريندا هئا. پتڪن جا قسم
هوندا آهن جهڙوڪ: بوسڪي جو پتڪو، ململ جو
پتڪو، اجرڪ جو پتڪو، لونگيءَ جو پتڪو. سڀني کان
بوسڪي جو پتڪو سهڻو هوندو آهي. سنڌ جا ماڻهو
پتڪي ٻڌڻ جا ڏاڍا شوقين آهن. پتڪو به اهڙو ٻڌندا
جهڙو سندن مٿي تي تاج رکيو آهي. افسوس رڳو اهو
آهي ته اڄ هن سهڻي سڃاڻپ کي وساريو پيو وڃي.

پير.

پڳ

1- ماءُ! منهنجي ڪرهي، پڌري پڳ نه لڳ. (شاهه)
ڪڪن جا ٺهيل گهر.

پکا

- 1- بس يار! آڀرا سڀرا پنهنجا پکا ٺهيل آهن.
- 2- پريان اهي پکا ڏسين ٿو، اهي پنهنجا گهر آهن.
- چوڻي: پرايون ماڙيون ڏسي پنهنجا پکا نه ڊاهجن.
- 1- پڪن جي پريت، ماڙين سين نه مٽيان. (شاهه)
- 2- پکا ۽ پنهور، ڏني مون ڏينهن ٿيا. (شاهه)
- 3- پڪن منجهه پسا، قالب آهي ڪوٽ ۾. (شاهه)
- 4- جهڙو ڦڙجت ٿيان، اُت اڏايائون پڪڙا. (شاهه)

پَڪا

گهرَ.

چوڻي: ڪَچا يا پَڪا، پَر هُجَن پنهنجا پَڪا.

پَڪا

وِڃڻا.

وِڃڻ کي وِڃڻيون به چئبو آهي. ڪي ماڻهو وِڃڻا به چون ته ڪي وري وِڃڻيون به چون.

سنڌ جي اترئين علائقي ۾ گرمي تمام گهڻي ٿيندي، تنهنڪري اُتي جا رهاڪو وِڃڻا ۽ وِڃڻيون گهڻو استعمال ڪندا آهن. پڪا ڪڪن جا ٺهيل هوندا آهن جي بدن کي هڻڻ مهل هلڪا محسوس ٿين. گرمي جي موسم ۾ اُتر ۾ هر هڪ ماڻهو جي هٿ ۾ پڪو وِڃڻو ضرور هوندو آهي. شادي جي موقعي تي گهڻو لاءِ به خوبصورت پڪو (وِڃڻو) ستارن ۽ موتين تي ٺاهيو ويندو آهي، جيڪو ڏسڻ وٽان هوندو آهي.

پڇي ويل.

پَڪي

- 1- ڪڻڪ پَڪي بيٺي آهي، هاڻي لاٻارو شروع ڪبو.
- 2- پير ۾ پير پڇي ويا آهن. صبحاڻي پير کي ڏوڻينداسون.

- 3- بابا! اسان جي عمر هاڻي پڪي بيٺي آهي، ڪنهن وقت به موت جو ملائڪ لاٻارو وجهي سگهي ٿو.

چوڻي: پَڪي ڪاءُ، پَڪي لُڻ.

پَڪي

مضبوط يا پختي يا ڏاڍي.

- 1- هيءُ پٽ اڃا پَڪي آهي نه ڊاهيو.
- 2- دوستي هميشه پڪي رکجي، نه ته اصل نه رکجي.
- 3- شادي جي تاريخ اڃا پَڪي ڪانه ٻڌي اٿئون.
- 4- يار! دل پَڪي ڪر، چوهنيو لاٿو اٿئي.

ڪنجوس (مونث).

پَڪي

- 1- ناني اسان جي ڏاڍي پڪي آهي.
 - 2- آدي! تون به هاڻي پڪي ٿيندي ٿي وڃين.
 - 3- آما به اڳي نه، پر هاڻي پڪي ٿيندي ٿي وڃي.
- ڪاغذ جي پڙي، جنهن ۾ دڪاندار شيون ٻڌي ڏيندا آهن.
- هٿ جي پڙي (زهر)
- 1- خدا ڄاڻي الائجي پاڻهين طبعي موت ٿيس يا ڏئونس هٿ جي پڙي.
 - 2- هٿ جي پڙيءَ جو نڪو ويڇ نڪو علاج.
 - 3- ڪٿو چئو ٿي پيو آهي، پڙي ڏيوس ته مري وڃي.
- ڌوڪو ڏيڻ.
- سزا.
- پڙي
- 1- پُٽ! تولا پڙي تيار ڪيو وينو آهيان رڳو گهر تائين پهچ.
 - 2- احمد کي ننڊ ڪانه اچي، جي اچي ته ڄڻ ڪٿي کي پڙي.
 - 3- پوليس ٿي چورن لاءِ پڙي هوندي آهي.
 - 4- ڄانو ڪيڏو به پاڻ کي مٿي ٿو سمجھي، پر پَريل پڙي اٿس.
- تصوراتي طور تي سهڻي.
- پري
- 1- مَني! اڄ ته جهڙي پري پئي لڳين.
 - 2- انشاءَ الله پُٽ کي پري ڪنوار پَرڻائينديس.
 - 3- ڪنوار ڏنيسون، پري ڪانهي، ماڻهو ماڻهو جهڙي آهي.
- نالو، عورت جو نالو پري.
- پري
- 1- ادي! پري اڄ ته، مون کي ڪم ۾ مدد ڪرائجانءِ.

2- مون کي جيڪڏهن ڏيئي ڄاڻي ته نالو پري
رکنديسانس.

3- پيٽ پري! ڪڏهن ڪڏهن ته منهن به ڏيکاريندا
ڪريو.

پوري ٿي. پوري ڪيم.

1- شال پٽ پري اچي.

2- چڱو ٿيو جو آئون خود ويس جو دوستن وٽ پٽ پري
آئي.

(1) طالب الموليٰ تن سان، شل اچي پٽ پري (طالب الموليٰ)
پتنگ.

پرواني جو شمع تي يا باهه تي ساهه ڏيئي ٿي، هن جي
منزل آهي، فتح آهي، جيت آهي ۽ ڪاميابي آهي.
اجازت نامو.

1- مون کي ڊپٽي ڪمشنر بندوق جو پروانو ڏنو آهي.
2- بندوق جي پرواني جي درخواست ڏني اٿم، جلد
پروانو ملندو.

3- بنا پرواني جي بندوق رکڻ وڌو ڏوه آهي.

قربان ٿيڻ وارو يا جان ڏيڻ وارو يا فدا ٿيڻ وارو.
حضرت خُرجو ڏڪر.

1- آهيان عاشق آڳ جو، پتنگ پروانو، (شاهه)
مشين جا اوزار.

خط يا چئيون.

1- يار! توڙي ڪافي پرزا موڪليا اٿم، پر تو جو جواب نه
ڏنو آهي.

2- پيارا! تنهنجا پرزا پهچندا رهن ٿا، ليڪن گهڻن
ڪمن ڪري جواب نه ڏنو اٿم.

پري

پروانو

پروانو

پروانو

پرزا

پرزا

3- بابا سائين! اوهان جي دعائن ۽ پيار جا پُرزا ملندا

رهن ٿا.

ٽڪرا ٽڪرا يا ذرا ذرا.

پُرچيو يا راضي ٿيو يا ريتو يا ريجهيو.

1- مَس مَس! مامي وارا پُرٽا آهن.

2- ماسات ڇو ڪونه پُرٽو آهي، هل ته پُرچايونس!

3- شڪر آهي جو ڳوٺ وارا سڀ پاڻ ۾ پُرٽا آهن.

حوالي ٿيو.

1- آبا! ننڍو پاءُ هاڻي تنهنجي حوالي آهي، پُرٽو اٿئي.

2- سائين! ڇوڪري کي تنهنجي حوالي ڪيو اٿم،

پُرٽو اٿو.

3- آبا! هي ڳوٺ جا ماڻهو آهن، ٻه ڏينهن تو وٽ رهندا

پُرٽا اٿئي.

لڪ يا گجھ.

پناهه ۽ لوڙهو.

اچڻ وڃڻ جو ننڍڙو رستو يا گس.

ٻهراڙي ۾ اچڻ وڃڻ لاءِ ننڍا پها گس، ٺهيل هوندا آهن،

جتان ماڻهو ايندا ويندا آهن.

ڪهاڙي جي ڳن وڃڻ جي جاءِ، ڪهاڙي جي ڦرجو

چونڪ.

ملم پٽي.

اڳئين وقت ۾ جڏهن ههڙيون اکين جون بيماريون بنهه

ڪونه هونديون هيون، تڏهن وڏڙيون ٻارن جون جڏهن

اڪيون اُٿنديون (بيمار) هيون تڏهن اکين تي پها

رکنديون هيون ۽ انهن پهن رکڻ سان اڪيون صاف، نو

بنيون ۽ صحتمند ٿي وينديون هيون.

پُرزا
پُرٽو

پُرٽو

پُرڍو
پُرڍو
پهو

پهو
پهو

اڄ به جڏهن سخت بخار ماڻهوءَ کي ٿيندو آهي ته گهرو علاج مطابق مريض کي پيشانيءَ (نراڙ) تي پاڻي جا پها يا پاڻي جون پٽيون پُساڻي رکبيون آهن ته بخار جهڪو ٿيندو ويندو آهي.

1- بابا! نراڙ تي پاڻي جا پها رکوس ته بخار جهڪو ٿيس.

2- پوليس اهڙو ماريو اٿس جو هاڻي پها رکائيندو پيو وڃي.

قريون.

پٽيون

اڳئين وقت ۾ پٽين تي پڙهائڻ ۽ لکرائڻ تي گهڻو زور ۽ توجهه هوندو هو.

کوليون، کولڻ.

پٽيون

1- مَس مَسَ نڊمان اڪيون پٽيون اٿئي.

2- هيئر به جي اڪيون نه پٽيندين، ته وڃي ڏوڙ پاءُ.

3- هيڏي نقصان پوندي به، تنهنجن اڪيون ڪونه پٽيون.

چٽ جون پٽيون، جيڪي ڪاڻ جون ٺهيل هونديون آهن.

پٽيون

علاج لاءِ ڪم ايندڙ پها.

پٽيون

1- ٿرت ٻڌائون پٽيون، روز ڪيائون راس. (شاهه)

2- جُه پڻ پين سَنجھ، هُو پنيون هو پٽيون. (شاهه)

3- پاڻهين ٻڌن پٽيون، پاڻهين چڪيا ڪن. (شاهه)

ننڍڙا ۽ سوڙها رستا.

پٽيون

اڪثر ڪري اهي پٽيون واهن ۽ شاخن سان هونديون

آهن جيڪي اتان نڪري ڪنهن ڳوٺ يا وهڻ تائين گس

جي صورت ۾ هونديون آهن.

ماڻهوءَ جو نالو.

پريو

- 1- يار! ڏي خبر پاڻ وارو يارُ پُريو ڏسڻ ۾ نٿو اچي.
2- پيارا! پرينهنن پُريو به ايندو ۽ تون به اچجان ته ڪا
رهاڻ ڪريون.

پورو ٿيو، پورو ڪيو، ٿي ويو.

جهونو.

هڪ ذات.

ذات جو پُريو، پُريو جو جمع پُريا. دادو ضلعي ۾ ذات جا
پُريا رهن ٿا.

خير.

1- پيئي اي پَرَڪ، ته سوڍيون سجھائي ويا. (شاهه)

2- پيئي جا پَرَڪ، گنجي ڏونگر گام جي. (شاهه)

نظر يا نرت.

1- جيڏانهن ڪريان پَرَڪ، تيڏانهن سڄڻ سامهون. (شاهه)

ڏس، نگاهه ڪر.

(1) تون تان پاڻ پَرَڪ، سڀ ڪنهن ڏانهن سامهون (شاهه)

سڃاڻ، صحيح ڪر.

وٽي واٽاڙن ڪي، تان پياري پَرَڪ (شاهه)

پُريو

پُريو

پُريو

پَرَڪ

پَرَڪ

پَرَڪ

پَرَڪ

ج

جيتَ

جيوڙا.

جيتَن جا قسم: ماکوڙيون، ڪيليون، 'ڪيوليون' ماکوڙا، مڪيون، پتنگ، مَچَر، تَنَدَن، تَنڊِيُون وغيره. سوپَ يا فتح يا ڪاميابي يا فتحيابي.

جيتَ

1- بَسِ مَنڙا! ڪڏهن جيتَ ۾ آهيون ته ڪڏهن هارَ ۾.
2- همت ۽ حوصلي سان رهندين ته جيتَ به ٿيندو، نه ته هارَ تي هارَ پئي پل پوندو.
3- اَلْحَمْدُ لِلّٰه! ڪا به ڪنهن سان شڪايت ڪانهي، بَسِ اهائي منهنجي جيتَ آئي.

1- مون ٻاري جا جوت، انهيءَ جي جيتَ آمرَ ٿي ويندي. ته تنهنجي رات آمرَ ٿي ويندي. (شيخ اياز)
2- جَنمَ جَنمَ جي جيتَ اياز، شاه، سچل، سامي ڪجهه نام. (شيخ اياز)
3- هارَ جيتَ دُڪ سُڪ ڪون، اَگمَ اَلاري، (سامي)
4- ڪنهن جي هار به آهي جيتَ، ڪنهن جو موت به جيتَ آ. (شيخ اياز)

جوڙي

ڪَفَنَ.

ٻهراڙيءَ ۾ ماڻهو ڪَفَنَ کي جوڙي پوتي به چوندا آهن.
1- اَبا! تون وڃي مرحوم جي شهر مان جوڙي وٺي اچُ.
2- ادا! ويچارو غريب ضرور هئو، پر پنهنجي جوڙي پوتي جيئري ئي وٺي ڇڏي هئائين.
3- بَسِ يار! همراهِ کي درياهَ لوڙهي ويو جوڙي 'ڪفن' به نصيبُ ڪونه ٿيس.

چوئي: جوڙي (ڪفن) به يا نصيب!

چوئي: مرڻ حق آهي جوڙيءَ (ڪفن) مرڻ شڪ آهي.

ٻن چئن جو سات.

ناهي.

ڳنڍي.

سات.

جوڙي

جوڙي

جوڙي

جوڳون

1- دوستن جون هميشه مون سان جوڳون رهيون آهن.

2- جوڳون به ڪي مڙس ڏيندا آهن.

مهلون، مشڪل وقت، آزمائشن جون گهڙيون.

1- اسان جون به ڪن ماڻهن سان جوڳون وهيل آهن.

2- بس يار جهڙو حال آهي، يارن سان پيا جوڳون ڏيون.

هرن جا ڦيرا، گهمرا.

ڳنڍ.

جوڳون

جوڳون

جوڙ

جُتن، ٻوٽن جا جوڙ، ڪپڙن جا جوڙ،

تنگن، ٻانھن، بلڪ پوري بدن جا جوڙ.

اڃا به ائين ڪڍي چئجي ته هي سڄو انساني پيڇو جوڙن ۽

ڳنڍين سان جڙيل آهي.

ٽولا، جماعتون، گروپ.

واڌو.

جوڙ

جوڙ

ابتدائي تعليم ۾ حسابي 'رياضي' علم ۾ اول جوڙ،

ڪٽ، ضرب ۽ ونڊ سيکاري آهي.

1- اڄ پاڻ جوڙ جا حساب سکنداسين.

2- يار! افسوس آهي اهي جوڙ جا سَولا حساب به توکي

نٿا اچن.

3- پيارا! مهرباني ڪري مون کي جوڙ جا حساب

سيکار.

جوڙ

نظام.

رب پاڪ جو نظام ۽ جوڙجڪ، جنهن ۾ سج، چنڊ، تارا، آسمان، زمين، انسان، ڪائنات، درياه، سمنڊ، نديون، جبل، پهاڙ، رڻ پٽ، جانور، گاه، ٻيلا، جهنگل وغيره. مطلب ته اها سڃي سموري سرڻستي سندس تخليق آهي. جنهن کي اسان جوڙ چئون ٿا.

- 1- جوڙي جوڙ جهان جي، جڏهن جوڙيائين. (شاهه)
- 2- آخر ڇا ڄاڻي، جوڙينه جوڙ جهان جي! (شيخ اياز)

روئق.

جوڙ

- 1- ڪيچان آيو قافلو، جنگ سُهاريءَ جوڙ (شاهه)
- 2- موتي مانڊاڻ جي، جڙي ڪيائين جوڙ (شاهه)

ميڙاڪو، ڪچهري.

جوڙ

- 1- آڄ نه اوطاقن ۾ سنڌي جوڳين جوڙ. (شاهه)
- 2- جياسين جوڙ ٿي، جوڳيءَ لائقو جار. (شاهه)

موٽ، ورندي.

جواب

- 1- خط ڀاءُ ڏانهن لکيو اٿم، پر اڃان جواب نه آيو آهي.
- 2- ٺيڪ آهي توهن کي جواب ڏنو، موٽ ۾ توکي ڇا چيائين؟

- 3- مون به خط تون ڏي لکيا آهن، پر هڪڙي جواب نه آيو آهي.

انڪار.

جواب

- 1- تحقيق جي تڪبير چئي، جسماني ڪيئون جواب. (شاهه)
- 2- ڏين جنڊل کان جواب، ته به سر سريو پڄي سڄين.

(طالب الموليٰ)

مثال ناهي.

جواب

- 1- پيارا! واقعي ئي تون لاجواب آهين.

2- سڄڻ! تنهنجو ڪو جواب ئي ڪونهي.

حساب ڪتاب.

سندو ذات جواب، تون ڪيئن پڇين ٿي ڪي. (شاهه نالو.

سونهن يا حسن يا سهڻاڻپ.

1- جانب جو جمال، پستان ٿي پري ٿيو. (شاهه

2- جهڪو ٿيو جو هر، جانب جي جمال سين. (شاهه

3- جڏي ريءَ جمال، اگهي ٿي آهون ڪري. (شاهه

شان وارو، وٽندڙ.

1- پانهين جل جلاله، پانهين جان جمال. (شاهه

2- سپڪ پانين سُهڻيءَ، جو پڻ جي جمال. (شاهه

3- مري، جيءَ، ته ماڻهين، جانب جو جمال. (شاهه

پيالا يا ساغر.

1- جدائي جو جام، ڏنائون ڏکيءَ ڪي. (شاهه

2- پيالو پڙ ڪري، جو پڙ پيٽائون جام. (شاهه

3- آندي مون سا اوت، جيڪا تنهنجا جام ۾. (شيخ اياز)

گهڙي جي معنيٰ ۾:

4- سانوڻ جي مڌ ماتي رات،

اڀ ۾ ڪيئي جلندا جام. (شيخ اياز)

5- هن زهد رياڻي ڪجهه نه مڃي،

اهو پهتو پري، آهي ويتر وڃي،

ڏئي جام ڇڏينس تون هستي پيچي،

ڪر دير نه، آڻ، پيار پيلا! (طالب الموليٰ)

گهڻا يا زياده.

1- شڪر آهي جو محفل ۾ ماڻهو جام آيا آهن.

2- ميرپور خاص ۾ انب جام ٿيندا آهن، انهيءَ ڪري

جواب

جمال
جمال

جمال

جام

جام

جو اُتي انبن جا باغ جام آھن.

3- يار! ماڻھو ته جام اچڻا هئا، پر برسات پوڻ ڪري
گھڻا اچي نه سگھيا.

جام

هر شيءَ بند، چُرڻ ڦِرڻ بند.

(1) اڄ ڦيٽا جام هڙتال آهي.

(2) بس يار همراھ کي اهڙي بيماري ٿي آهي جو هٿ
پير جام تي ويا اٿس. (فالج جي بيماريءَ ۾ هٿ پير جام
تي ويندا آهن)

جاڳو

سجاڳ ٿيو يا هوشيار ٿيو.

1- هن حالت ۾ به اوهان نٿا جاڳو، ته پوءِ ڪڏهن
جاڳندو.

2- رات جو نٿا جاڳو، تڏهن ٿا گذر گذرا کايو وڃن.

3- نٿا جاڳو ته وڃي ڏوڙ پايو، پوءِ دانھون به نه ڪيو.

1- جاڳو جاڙيجا! سَما سَڪِ مَ سَمھو. (شاهه)

2- پهريون پهر، جدائي جاڳ،

اُپ ۾ چندرما جي آڳ! (شيخ اياز)

جاڳو

لوڪ ادب جي صنف.

لوڪ ادب ۾ شاعري جي هڪ صنف جاڳو به آهي،

جنهن جي معنيٰ آهي، اٿو، سجاڳ ٿيو، روزا رکو.

حقيقت هن ريت آهي ته جاڳا رمضان شريف ۾ اُسرَ

مهل ڳايائيندا هئا، ۽ اُهي ٽولن جي صورت ۾ گڏجي

شهرن جي گھٽين ۾ ڏاڍي مٺي آواز سان ڳايا ويندا هئا.

اهڙن مٺن سرن تي ماڻھو سجاڳ ٿي روزا رکندا هئا.

جاڳن ۾ رمضان شريف جي فضيلتن، هدايتن، الله پاڪ

جي حمد و ثنا جهڙا مضمون هوندا هئا. افسوس جو هاڻي

انهن رسم ختم ٿي ويئي آهي. شايد اُهي بزرگ صورتون

به نه رهيون آهن جيڪي جاڳائينديون هيون.

ٻه.

جاڙا

هڪ ئي وقت ماءُ جي پيٽ مان ٻن ڀائرن جي ڄمڻ وارن
کي جاڙا ٻار يا جاڙا ڀائر چئبو آهي.

- 1- رحيم بخش ۽ ڪريم بخش ٻئي جاڙا ڀائر اٿئي.
- 2- پيارا! مبارڪون هجڻي به جاڙا پٽ ڄاوا اٿئي.
- 3- يار! مون کي ته ٻنهي جاڙن ڀائرن جي خبر ڪانه ٿي
پوي ته جانڻ ڪهڙو آهي ۽ خانڻ ڪهڙو آهي.
- 4- هيءَ عورت هميشه جاڙا ٻار ڄڻيندي آهي.
ماڻهوءَ جو نالو.

جاڙا

چوڻي: جاڙا خان ڪٿي کي جهلجھانءَ.

غفلت، سستي، ٽولي.

جاڙا

- 1- جيڏيون! ڇڏي جاڙ، سڀ ننگيون ٿي نڪرو. (شاهه)
- 2- ستينءَ پير ڊگھا ڪري، وڏي جاڙ ڪيائ، (شاهه)
- 3- جيئن اينديئي موٽين، مينڌرا! وڏي جاڙ ڪيائ، (شاهه)

زنجير، اجايو، جنهن ۾ فائدو نه ٿئي.

جاڙا

- 1- هميرن هڪون، جاڙ جُسي کي پاتيون. (شاهه)
- 2- سي هنهن جاڙ جيئن، ٺلھا ٺاپر سڪڻا (شاهه)
- 3- جتا! شال جئو! جئو! ٿا جاڙون ڪريو، (شاهه)
- 4- واڪو ڪنڊيس، وو! مون سين جبل تو جاڙون ڪري، (شاهه)

غفلتون يا گيسرائون.

جاڙون

- 1- ڪين ساڳاهيم سپرين! جاڙون ڪيم جال. (شاهه)
- 2- ڪين ساڳاهيم سپرين! جاڙون ڪيم جت. (شاهه)
- 3- ڪين ساڳاهيم سپرين! جاڙون ڪيم جي. (شاهه)

زال (سهڻي)

جوءِ

- 1- ڏوڏي ڀڄي ڏيهه جا، جر سر اُڀي جوءِ. (شاهه)

2- ساهڙ ڌاران سُهڻي، هي تان جُنبِي جوءُ. (شاهه)

عورت، زال (سُهڻي)

جوءُ

1- تِلاھين تنگُون ڪَريين، جِلاھين تون جوءُ. (شاهه)

2- ٻَلَر لڳو پاڻ، پَسو! جوءُ جَرَا ٿئي. (شاهه)

3- هورِن هاڙ هو لَنگهيو، ٿِيءُ جُريدي، جوءُ! (شاهه)

4- مَر تہ موجاري ٿيئين، ويهي جيءُ مَر جوءُ! (شاهه)

زال، استري، گهرواري (وڳند فقير جي زال) وڳند واڻيو

جوءُ

شاهه جو فقير هو.

1- محڪم لڳس موجڙا، ذرو نہ ڏنسُ جوءُ. (شاهه)

زال، عورت، استري (مارئي)

جوءُ

1- مِلڪَ ماروءَ جي آهيان، جو رِنہ ٿيان جوءُ. (شاهه)

جبل جا رهندڙ ماڻهو.

جَبلي

1- اسان جَبلي ماڻهو شهرن ۾ نٿا گذاري سگهون.

2- واقع ٿي جَبلي ماڻهو بهادر ۽ مهمان نواز ٿين ٿا.

نالو.

جَبلي

سَڙ يا پِچُ يا ٻَرُ.

جَل

1- جان جِئَن تان جَل، ڪانهي جاءِ جَلڻ ري، (شاهه)

2- جانبَلءَ مَر جَل، سُورُوسارَ مَر سَسئي! (شاهه)

3- جَلڻ رءُ مَر جَل، رُڻڻ رءُ مَتان رُئين. (شاهه)

پاڻي.

جَل

1- اَندرِ جَر جَل زور وهي، ٻاهرِ ميگهه ملهار، (دلپت)

2- جَل مَر جَل ترنگ، لَه ڏنو جنهن لَڪ سان. (سامي)

3- جِئَن جَل اُتاهَ جي، سامي! بيگ ندي (سامي)

ج

چارو

ڪوريٽي جو گهرُ.

ڪوريٽي جو گهر سڄو چاري جو ٺهيل هوندو آهي. هو ايڏو ته پنهنجي گهر 'چاري' ٺاهڻ ۾ هوشيار آهي، جو جيڪڏهن پنهنجي رهڻ جي جاءِ کي ماڻهو صاف نه ڪندو ته سڄو گهر چارو ٿي ويندو. تنهن ڪري سگهڙ زالن خاص ڪري گهر ۾ چارو بالڪل پسند نه ڪنديون آهن. هونءَ به چوندا آهن ته چارو نياڳ جي نشاني يا علامت آهي.

ميون ۾ انهن ۾ به چارو هوندو آهي. چاري وارا انب اڪثري ناپسند ڪيا ويندا آهن.

چارُ يا چاري.

چارو

- 1- عشق ايئن ڪري، جيئن چارو جام ڪلهي تي. (شاهه)
- 2- جام هٿ ۾ چار، چلي جهيڙي وڃ م. (شاهه)

ريشو.

چارو

انبن ۾ ڏاڍو چارو آهي.

مضبوط ٿئي يا مشهور ٿئي يا پڪو ٿئي.

جَمِي

- 1- جيستائين دڪان جَمِي، تيستائين محنت ڪرڻي پوندي.

- 2- جيستائين فرش جَمِي، تيستائين مٿان نه هلجو، مٿان خراب ٿي وڃي.

- 3- ڏونئرو جَمِي، ته پوءِ مون لاءِ مانيءَ لاءِ رکجو.

پيدا ٿئي.

جَمِي

- 1- الله ڪري ته توکي پُٽ جَمِي.

2- يار! ڌيءُ ڄمي يا پُٽ، دعا ڪيو ته اولاد وارو ٿيان.

3- نياڳا! توهڙي پُٽ کان جيڪڏهن ڌيءُ ڄمي ها ته سُنو هو.

چوڻي: نه ڄمي ها ماري، نه مارو پون ها ماري.

چوڻي: نه ڄمي ها سسئي، نه ڏسي ها سُر.

ميوات جو قسم.

مٺائي جو قسم. اردو وارا ڄمون کي گلاب جامن چون.

رنگ جو قسم.

1- رمضان هروڀرو ايڏو ڪارو ڪونهي، پر ڄمون رنگ اٿس.

2- ڄمون رنگ واري ماڻهو جي منهن ۾ نمڪ هوندو آهي. (ولٽڊڙ چهره)

پيدا ٿيڻ.

1- پس يار! نه ڄمون ها، نه آزار ٿي ڏسون ها.

چوڻي: نه ڄمي ها ماري، نه مارو پون ها ماري.

پاڻ.

چوپائي مال جو پاڻ. جيڪو ٻنين ۾ ويجهو آهي، نٿي

ضلعي جا ماڻهو پاڻ کي ڄمُ به چوندا آهن.

1- آبا! مال جو گهڻو ڄمُ ٿي ويو آهي، اهو ڪٿي وڃي

ٻنيءَ ۾ ويجهو.

2- يار! اسان وٽ ڄمُ ڪونهي، هڪ به گاڏي ڄمُ جي

ڌيو ته وڃي زمين ۾ ويجهون.

جنم يا پيدائش.

1- تون ڪلهوڪو ٻار آهين، آءُ ن تنهنجو ڄمُ به

سنبران.

2- منهنجو ڄمُ 1933ع ۾ ٿيو آهي.

ڄمون

ڄمون

ڄمون

ڄمون

ڄمُ

ڄمُ

3- آئون هتي ڪونه ڄاڻو هئس، ليڪن منهنجو ڄمُ
عربستان ۾ ٿيو هو.

گهڻن ماڻهن کي ته پنهنجو ڄمُ به ياد نه هوندو آهي، ته
آئون ڪهڙي سال ۾ ڄاڻو هوس.
ڇوڻي: ماڻهو جنهن جي ڄمُ کان واقف، تنهن جا ڏند ڇا
ڏسجن.

اطلاع يا خبر.

ڄاڻُ

ڳوٺن ۾ ڪو ماڻهو وفات ڪري ويندو آهي ته اس پاس
۾ اطلاع لاءِ ماڻهو موڪلبو آهي ته جيئن کين خبر پوي.
اهڙي اطلاع ۽ خبر کي ڄاڻُ چئبو آهي.

1- ابا! ڳوٺن ۾ ڄاڻُ ڪيو اٿو؟

2- صفر! تون جيپ ۾ چڙه، سڀني اس پاس وارن کي
ڄاڻُ ڪري اچ.

3- توهان مرحوم جو ڄاڻُ به ڪونه ڪرايو، نه ته بروقت
پهچي وڃون ها.

1- ڄُلُ وڃائي ڄاڻُ، عاشق اجل سامهون. (شاهه)

2- تنين سندنو ڄاڻُ، آهي آڳڙين کي. (شاهه)
جلدي يا سگهو يا تر ت يا اجهو.

ڄاڻُ

1- ابا ڪيڏانهن به نه وڃ، ڄاڻُ مهمان آيا.

2- دير نه ڪيو، اوطاق صاف ڪيو ڄاڻُ ٿا دوست اچن.

3- احمد جي شادي به ڄاڻُ ٿيڻ واري آهي.

ڪڏهن ڪنهن نه ڪيو، ڄُلُ منجهان ڄاڻُ. (شاهه)
پيغام يا نياپو.

ڄاڻُ

سنڌ جي اولهه ۽ ڏکڻ وارن علائقن ۾ نياپي کي پاراپو
به چوندا آهن.

1- احمد کي ڄاڻُ ڏجانءِ ته ان جون بوربون ڪٿائي وڃي.

2- بس منهنجو اوهان کي اهو ڄاڻ 'پيغام' آهي ته سچ
ڳالهايو، محبت سان هلو.

1- پاڻ نه آهي ڄاڻ، مانڊيءَ منڊ پڪيڙيو. (شاهه)
نالو. ماڻهو جو نالو ڄام خان.
شهرادو يا بادشاهه.

ڄام
ڄام

جمن: ڄام مٺا خان، ڄام کانپو خان، ڄام نظام الدين
سمون، ڄام تماچي وغيره.
اصل ۾ سڀ بادشاهه سڀ ڄام خطاب سان سڏيا ۽ سڃاتا
ويندا هئا.

ڄام

حضور پاڪ حضرت محمد صلي الله عليه وسلم جن لاءِ
ڪتب آيل لفظ.

1- مير مديني جا ڌڻي، تون ڄامن سندو ڄام. (شاهه)
2- پرواه نه ڪيندس ڪا ڪنهن جي، بس طالب مولا
جو آهيان، مان پنهنجو اڳي ۽ پوءِ محمد ﷺ ڄام،
سهارو سمجهان ٿو.

ڏٺو وڃي ته ڄام لفظ ۾ ايڏي ته ڪا قدر تي طرح مٿيا
رڪيل آهي جو جيڪي به تاريخي لحاظ سان ڄام ٿيا
آهن، سي وڏا سخي، بهادر ۽ انسانيت جا حامي رهيا
آهن.

ڄام

زيتون.
نٿي ضلعي، ڪراچي ملير جا ماڻهو زيتون کي ڄام
چوندا آهن.
وڻ جو قسم.

ڄاريون

ڄاريون جبل، ٿر ۽ ڪلراڻي زمين ۾ ٿينديون آهن. انهن
ڄارين ۾ هڪ قسم جو ميرو به ٿيندو آهي، جنهن کي
پيرون چئبو آهي.

ڇاريون

مڇيءَ ڦاسائڻ جون ڇاريون.
ميربحر، مهاڻا، ملاح انهن ڇارين ۾ مڇيون ماري
پنهنجو گذران ڪندا آهن.

ڇاريون

سيمينٽ يا لوه يا ڪاڻ جو اڏيل ڇار.
اهي ڇاريون گهرن، اوڻاڻن ۽ ٻنگلن ۾ سونهن ۽
نزاڪت لاءِ به هٿايون وينديون آهن ۽ تحفظ لاءِ به تمام
بهتر ڪم ڏين ٿيون.

جھپ

جَهتَ يا ٿُرڻَ يا کَسڻَ.

- 1- بابا! جَهپَ نه هڻو، سڀني کي مٺائي ملندي.
- 2- چورَن اهڙا جَهپَ هڻيا آهن، جو ڪپڙا خراب ٿي پيا آهن.

3- جيڪو جنهن کي جَهپَ ۾ آيو، سو کڻي ويو.
ننڊ، جُهوتو.

- 1- ڪامل! ڪَپاهن ۾، جَهپَ نه اچي جهات. (شاهه)
- 2- سِيحَ سَتي نُون جَهپَ نه آوي، نيڻين نَنڊَ حرام.
عشق تمام پرّه تمام. (شاهه)
- 3- جيهرَ لوڪَ جَهپَ ڪري، اوھيرَ اڏامن، (شاهه)
- 4- جيهرَ لوڪَ جَهپَ ڪري، ذرو جاڳ نه هوءَ، (شاهه)
- 1- پت! تون ٿورو دڪان تي ويهه، ته آئون ڪجهه جَهپَ ڪري وٺان.

- 2- سڄي رات جو اوجاڳو اٿم، ڇڏيو ته گهڙي ڪن جَهپَ ڪري وٺان.
- 3- همراهِ ٿڪل آهي، ڇڏيون، ته ڪجهه وقت جَهپَ ڪري وٺن.
ذات.

- ذات جا جهرڪَ. ٺٽي ضلعي ۾ آهن.
- هڪ شهر جو نالو جهرڪَ. هي شهر ٺٽي ضلعي ۾ آهي.
- جتي محمد علي جناح ڄائو هو.
- جهرڪيءَ جو مذكر.
- جهرڪَ جو واحد آهي جهرڪَ.

جَهپَ

جَهپَ

جَهرڪَ

جَهرڪَ

جَهرڪَ

جھوڪَ

1- جيڪر هُجان جھوڪُ، وهان پرينءَ جي ڇَچَ تي.
آستانو.

1- جِههَجان پَسِي جھوڪَ، آيل سنگهارن جا. (شاهه)
2- منڌيون مَتَ گُڙن، جھوڪَ به سُونَهَن پَهِيڙا.
اُٺن جي ويهڻ جي جاءِ.

جھوڪَ

1- مٿي جھوڪَ جھري، پونديس پارِچن جي. (شاهه)
2- مزمانن مَھري، آڻي جھوڪيا جھوڪَ مَر. (شاهه)
3- سڄڻ سائوڻ مينهن جڻن، جُهڻڪَن پَاسِي جھوڪَ. (شاهه)
شهر جو نالو (جھوڪَ)

جھوڪَ

سنڌ جي برگزيده بزرگ، شهيد حضرت شاه عنايت
صوفيءَ جو شھر جتي سندن مزار مبارڪ تي خوبصورت
گُنبد (قُبر) ٺهيل آهي.
چڪ ڏيڻ.

جھوڪَ

جھوڪَ نه ڏي، ڪري پوندس.
ڪنارو يا پَر.

جَھَل

1- مون اُپي تَر جَھَل، پرين پڳهَ چوڙيا، (شاهه)
تڪَ مَر تڪا.

جَھَل

1- قطارُا ڪالھ ويا، توڏا توهين جَھَل، (شاهه)
منعَ، روڪَ.

جَھَل

1- نڪا جَھَل نه پَل، سِڪو پَسِي پرينءَ کي. (شاهه)
2- نڪا جَھَل نه بَل، جي آڻياسي اُگھيا. (شاهه)
3- نڪا جَھَل نه پَل، نڪو راڻرُڏيهَ مَر. (شاهه)
4- ڪڏهن اُتر سامهان، ڪڏهن دونهن جَھَل،
ڪالھ ڪندا ويا ڪاڙِي. (شاهه)

بچاءُ.

جَھَل

1- جُھريلَ مُنھجي جُھوپڙِي، بنا جَھلي جَھَل، (سچل)

جھوري

ڳئتي.

- 1- ڏيندا مون ڏير ويا، جھڇُ ۽ جھوري، (شاهه)
- 2- جھوري جھڇُ جهانءَ، مون جنين جي نه لهي، (شاهه)
- 3- ڪر جھوري ڪيٿان، ڪالوٿا آج گھڻي، (شاهه)

چوٽي: منهن مڪڻ جو، جھوري جھڇُ جي.

سُستي يا ڍرائي يا گيسر.

جھوري

- 1- چڏ جھوري، ڏي جھات، ته هوندينءَ رات هت مڙون. (شاهه)

ڊهي يا ڪري.

جھري

- 1- مٿي جھوڪ جھري، پونديس پاريجن جي. (شاهه)
- 2- جھونا ڳڙه جھري، پوندي جهانءَ جھروڪ ۾، (شاهه)
- 3- جھري جھجندي ڏئي، سنيها ڪي سڄڻين، (شاهه)
- 4- اوھيري ڪٽي اوڪ، تنهنجو جيءُ جھري پيو. (شيخ اياز)

پڳي يا ٿٽي.

جھري

- 1- يار! ٻانھن جھري پئي آهي، تنهن ڪري لکي به نٿو سگهان.

- 2- بس يار! پيءُ جي وفات ڪري، هاڻي دل جھري پيئي آهي.

ج

چارو

چارو

مال جو کاڌو يا گاهه.

گس يا رستو يا واٽ.

1- آبا! اهو چارو وٺيو وڃ، سڌو وڃي زمين تي پھچندين.

2- يار! ڪو چارو ڏس، منهنجو دماغ ڪم نٿو ڪري.

چوٽي: چارو ناه ڪو، بديون بيشمار. (شاهه)

واه يا وسيلو.

چارو

1- اوهان کان سواءِ منهنجو ڪوبه چارو ڪونهي.

2- الله سائين کان سواءِ ٻيو ڪوبه چارو ناهي.

اُتي وڃي اڙيون، جتي چوٽي نه چارو. (شاهه)

گلن جي چادر.

چادر

چادر

پوٽي يا گندي يا رڻو يا چُني.

1- ڇڏ چادر، ٻڌ ڄمڙا، جتي تون نه جڳاءِ، (شاهه)

بستري مٿان وڇائڻ وارو ڪپڙو.

چادر

چادر

لوھ جو پٿر.

چاق

تندرست يا صحتمند يا چڱو ڀلو يا نؤبنو.

1- ادا! ڏي خبر ڳوٺ وارا سڀ چاق نيڪ ٺاڪ هئا.

2- بس يار! هيئنر مهينو ڪن ٿيو آهي جو چاق ٿيو

آهيان.

3- پيارا! جڏهن به چاق ٿيس، ته پهريائين تنهنجي

حاضري ڀريندس.

چاڪ

زخم يا ڦٽ يا وڍ.

1- اڄ پڻ چڪيم چاڪ، وهين ويڙهيجن جا. (شاهه)

2- توڙي چڪن چاڪ، ته به آه نه سڪين عام سان. (شاهه)

3- چڪيا چاڪَ چيهُون ڪري، ڪُڙيون مُورنہ ڪن. (شاهه)

4- منهن ۾ معشوقن جا چاڪَ چٽڪا چڪُ. (شاهه)

ڦيٿو.

چاڪُ

بيل گاڏي جو چاڪُ، ريل گاڏيءَ جو چاڪُ، بس،

موٽرڪار، سائيڪل، گڏهه گاڏيءَ جو چاڪُ.

آگاهه ڪيو يا اطلاع ڪيو يا ڄاڻايو.

چٽايو

1- توهان اسان کي چٽايو به ڪونه، نه ته گڏجي ڪراچي

هلون ها.

2- صاحب! اهو چٽايو ڪونهي، ته سڀاڻي ايندس يا نه

ايندس.

3- مون توکي اڳ ۾ ئي چٽايو هو ته تنهنجي بدلي ٿيڻ

واري آهي.

غور سان ڏٺو.

چٽايو

1- همراہ تون مونڏي چٽايو چوڻو نھارين.

2- سنویر کان وٺي اهو ماڻهو مون ڏي چٽايو پيو ڏسي.

آگاهه ڪري يا اطلاع ڪري.

چٽائي

1- آئون مامي جن کي دعوت لاءِ چٽائي آيو آهيان.

2- يار! تون اسان کي چٽائي ڪونه وئين، نه ته ڪو ڪڙو

ڪم هئو سو ڪيو آچين ها.

3- احمد تون وڃ مامي وارن کي چٽائي اچ ته توهان جا

صبحاڻي مهمان پيا آچن.

4- ماڻهو ڪنهن به ماڻه مت جي گهر وڃي، ته اول در

وت چٽائي پوءِ وڃي.

پڪو ڪٽڇ پاڻ سين، چڱو چٽائي.

غور سان ڏسڻ يا چڱي طرح.

چٽائي

1- اي ڪميٽا! نياڻين ڏانهن چٽائي چوڻو نھارين؟

- 2- اڄ مون کي تون چٽائي چوڻو ڏسين؟
- 3- سامان جيڪو به آئون شهر مان وٺندو آهيان ته چڱي طرح چٽائي وٺندو آهيان.
- 4- يار! مون ۾ ڇا ڏٺو اٿئي، جو چٽائي پيو ٺهارين. داغ يا نشان.

چٽَ

- 1- يار! بدن تي گرمي ڪري چٽ ٿي پيا آهن.
- 2- منهن تي چٽ ماتا جي بيماري ڪري ٿيا اٿس.
- 3- ويچارو بچي ته ويو، پر باه سڄي بدن تي چٽ ڪري ڇڏيا اٿس.

چٽَ

- چولي تي چٽ، پٽين ۽ جابين تي چٽ.
- اڳئين وقت ۾ جابين، بنگلن، مقبرن تي چٽ جو ڪم جنهن کي چٽسالي چوندا هئا، سو ڏاڍو خوبصورت سان ٺهيل هوندو هو.
- پاڻيءَ چٽ پُٺائيا، داغ نه جهلي ڏمال. (شاهه گرميءَ جي موسم جو پويون حصو.
- چٽ جي موسم ۾ ٻاجهري ۽ جوئر پچندي آهي ۽ سَر سَرنڊا آهن.

چٽَ

- چڱيءَ طرح يا پوريءَ طرح.
- 1- مون کي 1942ع ۾ ڪشمور جو جڏهن بند پيڇي ته اها ٻوڏ چٽي طرح ياد آهي.
- 2- مون کي پنهنجون يادون چٽي نموني ياد آهن.
- 3- آئون هوس ته ننڍو، پر بابا سائين مرحوم مون کي چٽي طرح ياد آهي.

چٽِي

- بيماري جو قسم.
- جنهن ماڻهو جو سڄو بدن چٽيءَ جي داغن سان ڀريل

چٽِي

هوندو آهي يا سڄو بدن سفيد (اڇو) ٿي ويندو آهي.
چٽي انسان کي گهڻو ڪري غلط ڪاڌي کائڻ ڪري
ٿيندي آهي.

چٽي

مصورِي ڪئي.

1- هيءَ تصوير مون چٽي آهي.

2- يار! هن مصور هيءَ ڳئون واه جو چٽي آهي.

کُلي.

چٽي

1- بابا! ڪوبه ڊپ نه ڪر، ڳالهه کولي چٽي ڪري ٻڌاءِ.

2- ڳالهه ته چٽي پئي آهي، چئو ته دوستن اڳيان ڪٿي

چٽي ڪيون.

زبان سان صاف ڪئي.

چٽي

1- ابا! هيءَ ڊيگهڙي ڪنهن چٽي آهي؟

2- ٿي سگهي ٿو ته اها ٿالهي ڪٿي چٽي هجي.

3- ٿالهي اهڙي چٽي اٿس جو هاڻي صاف ڪرڻ جي

ضرورت ڪانهي.

1- چانگي چٽي چٽ، ته پوءِ نه رهندو پئڏري. (شاهه)

ڏنڊ، سزا.

چٽي

1- اوهان تي چٽي اها آهي ته برادر کان معافي وٺو.

2- مون تي اڃا يا سڀاڻي ڪوبه حرف آيو، ته آئون چٽي

پري ڏيڻ لاءِ حاضر آهيان.

3- چوري جنهن ڪئي آهي ان تي چٽي وجهو، مون

مسڪين ڪهڙو گناهه ڪيو آهي.

4- پٽ! هاڻي ته خدا جي واسطي انسان ٿي. هيءَ

تنهنجي چوٿين چٽي پري اٿم.

چوٿي: چٽي پئي چاڪرتي، پير وٽايا تون.

بي ڪمر.

چٽي

- 1- وري اهو پريان چٽي ڪهڙو پيو آهي.
- 2- هن چٽيءَ کي به پاڻ سان گڏ وٺيو وڃي.
- آگرين مان نڪرندڙ آواز.
- انهن چٽين وڃائڻ سان ڪٿو ۽ ڪڪڙ هليو ايندو آهي.
- ذرو يا تورڙو يا توري يا ذري.
- 1- ڌيءُ! آئي ۾ اڃا لوڻ چٽي وجهه.
- 2- اما! ڇانه ڦڪي آهي، ڪنڊ چٽي ڪنيو آهي.
- 3- پٽ! ٻاهر فقير در تي بيٺو آهي، آئي چٽي خيرات جي ڏئي اجنس.
- 4- نانا! چٽي ناس جي ته ڏجانءِ، مٿي ۾ سور تي پيو اٿم.

چٽي

چٽي

- هشي.
- 1- ڪنهن جي ته چٽيءَ تي تون هي ڪم ڪرين پيو.
- 2- يار! توکي به حيف هجي، جو وڏيري جي چٽيءَ تي پيو نچين.
- چنبڙي پوڻ، خام خواه ڳچيءَ ۾ پوڻ.
- 1- يار! مون کي ته هن مان جان آزاد ڪراءِ، خام خواه چٽي پيو آهي.
- 2- ورهين کان پوءِ محبوب دوست ملي ويو، ڏسڻ سان کيس پاڪر پائي چٽي ويس.
- 3- ڳالهه ته ڪابه ڪانه هئي، خام خواه، هوتل مون کي چٽي ويو.

چٽي

چٽي

- عورت سان جنسي تعلق رکندڙ عورت.
- هڪ جيت جو قسم.

چٽي

چٽي

هي هڪ اهڙو جيت آهي، جيڪو چوپائي مال يا ٻين جانورن کي چنبڙي سندن رت پيئندو آهي. ڀاڳيا ماڻهو

وڏي جدوجهد ۽ ڪوشش سان آهي جيٽ (چچڙ)
منجھانئن ڪڍندا آهن.

جُھتي آهي چيڙ (چچڙ) ڪارائيءَ جي ڪن ۾. (شاهه)
چنبڙي ويندڙ ماڻهو يا چنبڙي ويندڙ ماڻهو.

چچڙ

1- جيستائين صاحب جي پويان چچڙ ٿي نه لڳندي،
تيستائين ڪم ڪونه ٿيندو.

2- ڪم ٿيو ته واھ واھ، نه ته پاڻ چچڙ ٿي ڪونه
لڳنداسين.

3- ڪلارڪ اهو ڏسين ڪو جهڙو ٿو، پر ڪم جو چچڙ
اٿئي.

چوڻي: تون ته صفا چچڙ آهين.
ڪنجوس.

چچڙ

1- اهو چچڙ اٿئي، حرام جو سنگت ۾ ٽڪو خرچ ڪري.

2- صبح سان چچڙ جو منهن ڏٺو اٿئون، الله خير ڪري!

3- اهو چچڙ ماڻهو آهي، ان کي ڇڏي ڏيو.

پيري.

چاري

1- ڏٺڻ نه ڏيرن جا، چوڌاري چاري، (شاهه)
جاسوس.

چاري

1- چاري چوگانن ۾، واهيت ڪن وزير. (شاهه)
ڪارائي.

چاري

1- پيءُ! سڄي مينهن مون چاري آهي، تڏهن وڃي ڏسڻ
جهڙي ٿي آهي.

2- سيٺ! پنج مهينا يڪا تنهنجي ڊگي چاري اٿم،
هاڻي ان جي چارائي ته ڏيو!

غلطي.

چڪ

1- سائين! هن پيري معاف ڪيو، آئينده اهڙي چڪ

ڪانه ٿيندي.

2- تنهنجي هڪڙي چُڪَ ڪري، وري ٻئي ڏينهن پوئتي

پئجي وياسين.

3- بابا! پاڻ آزاد آهيون، چُڪَ به تُو ڪئي آهي ۽ لوڙ به

تون.

چيلهه ۾ سُورُ پوڻ.

1- بس يار! اوچتو چيلهه ۾ چُڪَ پئجي وئي آهي.

2- ان جي پيريل ڳوٺ ڪنيم، تڏهن يار چيلهه ۾ چُڪَ

پئي آهي.

3- چيلهه جي ٻئي دفعا مالش ڪراءِ، ته چُڪَ ختم ٿي

ويندو.

ڪوہ جو چُڪَ.

هي چُڪَ ڪاڻ جو ٺهيل هوندو آهي جيڪو ڪوہ يا ڪُهي

جي تري ۾ رکي پوءِ مٿس سِرَ جي اوساري ڪبي آهي.

چُڪَ جي بناوت گول ۽ جيتري ڪوہ جي ماپ هوندي

آهي، اوتروئي چُڪَ جي سائيز هوندي آهي.

ڪُنير جو چُڪَ.

هن چُڪَ تي ڪنڀار يا ڪنير مٽي رکي پنهنجي مرضي

مطابق ٿانو ٺاهيندو آهي. معلوم هجي ته چُڪَ کان سواءِ

ڪنڀار ڪوبه ٿانءِ ٺاهي نٿو سگهي.

پاڻ ڪنير آوي بڻيو، چُڪَ مٽي، گهٽ، مٽ. (سامي)

ديھ.

سنڌ ۽ پنجاب ۾ ديھن جا نالا آهن. مثال: چُڪَ 5، چُڪَ

6، چُڪَ چار. اهڙي طرح انهن چُڪَن ۾ ماڻهن جا ڳوٺ

ٻڌل هوندا آهن. ۽ هر هڪ چُڪَ پنهنجي نالي سان جاتو

سيجاتو ويندو آهي.

چُڪَ

چُڪَ

چُڪَ

چُڪَ

چَڪُ

چِٽَڻَ ڏيڻ. چَڪُ جو جمع چَڪَ.

1- صاحب کي اڃا لائي ڇا ٿيو آهي، صبح کان وٺي رڳو چَڪُ پيو هڻي.

چَڪُ

ڪاٺڻ.

1- آبا! تون مهمان سان گڏ وڃ، متان ڪو ڪتو نه چَڪُ هڻيس.

2- يار محمد کي ڇتي ڪتي چَڪُ هنيو آهي، سو اسپتال ڪڍائي ويا اٿس.

3- آبا! خيال سان ويجهانءِ، متان ڪو ڪتو چَڪُ هڻي.

4- زور سان چَڪُ نه هڻ، متان ڏند نه پڇي پوئي.

جمع ۾ - 'ڪُٽا قريبن جا، هُنَ نه چوريءَ چَڪُ'. گهمڻ ڦرڻ.

چَڪَرُ

1- يار! اسان ڪوئيٽا ويجهو پيا، تون به چَڪَرُ تي هلين ته صلاح آئي.

2- رڳو گهر ۾ ڪڪڙ ٿيو ويٺو آهين، ٻاهر نڪر چَڪَرُ به ڏيندو ڪر.

3- بس ماما! سرحد گهمي آياسين، ڏاڍا چَڪَرُ هڻي، هوا بدلائي، نوان سنوان ٿي آيا آهيون.

ڪنهن جي ڦند ۾ ڦاسڻ يا دوکي ۾ اچڻ.

چَڪَرُ

1- خيال ڪجهانءِ، انهن ماڻهن جي چَڪَرُ ۾ نه اچجانءِ.

2- منهنجو چوڻ ڪونه مڃي، آخر ٺڳن جي چَڪَرُ ۾ اچي وئين.

3- الله جي فضل سان، اڃان تائين ته ڪنهن جي چَڪَرُ ۾ نه آيو آهيان.

ڦيرا يا گهمرا يا پيرا.

چَڪَرُ

1- نوڪري لاءِ ڏاڍا، چَڪَرُ هنيان اٿم، پر نوڪري نٿي

ملي.

2- مان ته تووڻ ڪيئي چڪرَ ڏنا آهن، هاڻي تون به

مون وٽان ٿي وڃ.

3- مون ته ڏاڍا تو وٽان چڪر هليا آهن، پر تون ملين

نٿو.

نار جا چڪرَ.

چڪرَ

نار جا چڪرَ جيڪي ڪاٺ جا ٺهيل هوندا آهن ۽ انهن

کي چڪريون به چئبو آهي معلوم هجي ته نار جو سڄو

سستم انهن چڪرن ۽ چڪرين ۾ رکيل هوندو آهي.

جنڊ يا جاندڙاڻ.

چڪي

جنهن جاءِ تان، اُن پيهائبو آهي ان کي چڪي چئبو آهي.

1- ابا! هيءَ ڪٿڪ ته چڪيءَ تان پيهائي اُچ.

2- اُتي پيهڻ جي وڏي ۾ وڏي چڪي، حيدرآباد ۾ آهي.

3- ڪمائي نه هئڻ ڪري، پنهنجي ڳوٺ جي چڪي بند

ڪري ڇڏيائون.

ٻوٽو.

چڪي

1- مون گذريل سال ۾ جي چڪي هنئين، ماشاءَ الله هاڻي

وڻ ٿيندي پئي وڃي.

2- ڪنهن به گل جي ٻوٽي پوکڻ لاءِ، اول ان جي چڪي

هٽي آهي.

چڪي

ٽڪي. جيڪا انساني زندگي ۾ هر روز استعمال ٿئي ٿي.

1- ابا! بازار وچين پيو صابن جي چڪي ته وٺيو اچجانءِ.

2- هتي منهنجي صابن جي چڪي رکي هئي، سا

ڪيڏانهن وئي؟

3- اڄ ڪلهه هر صابن جي چڪي، مهانگي ٿيندي پئي

وڃي.

چڪي

کاڌي.

1- آبا! ڪٿي چڪي آهيان، ويان ٿي اسپتال دوا ڪرائڻ.

2- اسان جو هاري بلا چڪي ڪري وڌو. الله ڪيو ته بچي ويو.

چمڙو

سخت، ڪنجوس.

1- آبا! اهو همراه اهڙو پڪو اٿئي جهڙو چمڙو. يار! ڇاچو اسان جو آهي، پر ڪنجوس اهڙو اٿو جهڙو ڪر چمڙو.

چوڻي: ماڻهو آهين چمڙو آهين.

ڪل يا چوڙو.

چمڙو

1- آبا! شادي جي ڦنڊرن جو جيڪو به چمڙو ٿئي سو شهر ۾ جلد وڪڻي اچجو.

2- جانورن جو چمڙو جيڪو به لهي، سو خيال ڪري رکجو، متن ڪو چورائي نه وڃي.

چمڙو

هڪ قسم جو ساهوارو، جيڪو صرف رات جو اڏامي ۽ ڏينهن بنهه ڪونه ڏسي. سندس رهڻ جي جاءِ پراڻا گهر، پتيون، ڪامون ۽ پتيون هونديون آهن، جنهن ۾ ابڻا تنگيل نظر ايندا آهن.

ماهتاب.

چنڊ

1- اڄ رات چوڏهينءَ جي چنڊ جي آڻي.

2- آئون اول خير چنڊ جي رات ارهان جو مهمان هوندس. چوڻي: چنڊ جي چانڊوڪي جيارِي، سج جي روشني ساڙي.

1- چوڏهين چنڊ! تون اُپرين، سُهسين ڪري سينگار. (شاهه)
2- تون چنڊ! اهوئي، جوهُت پسين ٿو پرينءَ کي. (شاهه)

- 3- چنڊَ تنهنجي ذات، پاڙيان نه پرينء سان. (شاهه)
- 4- چنڊَ سنڌي چانڊاڻ، آهي ٻئي راتريون. (طالب الموليٰ)
- 5- ڪٿي جهرو چنڊَ جو، ڪٿي جبين جاڏو. (طالب الموليٰ)
- 6- آڏيءَ رات اُڀر، ڏني چنڊَ چڪورَ کي. (شيخ اياز)
- 7- مان ڏونڊيءَ جي ڍارَ سَڙهَ سان چنڊَ جُري پيو. (شيخ اياز)

چنڊُ

سهڻو يا خوبصورت.

- 1- الله ڪو توهان کي چنڊَ جهڙو پُٽَ عطا ڪندو.
- 2- ائي! ڏي به ملوڪَ چنڊَ جهڙي ڄاڻي اُٿس.
- 3- يار! مبارڪون هجنئي، الله توکي چنڊَ جهڙو پُٽُرو ڏنو آهي.

چنڊُ

- 1- تون تارن ۾، چوڏهين جو چنڊَ. (طالب الموليٰ)
- ذات. ذات جو چنڊَ. جمع ۾ ذات جا چنڊَ.
- چنڊَ ذات سنڌ ۾ مشهور آهي. ڳوٺ چتو چنڊَ ضلعو ٺٽو، ڳوٺ الهداد چنڊَ، حيدرآباد.
- نقصان يا چيهو.

چوٽَ

- 1- هن سال واپار ۾ ڏاڍي چوٽَ کاڌي اٿم.
- ڌڪ.

چوٽَ

- 1- اسان جي به واري ۾ آيا، ته چوٽَ کان بسجي نه سگهندا.
- 2- اهڙي چوٽَ ڏينداسون، جو پوين کي ڏسَ ڏيندا.
- 3- چنچل ڏيئي چوٽَ، سڀ سامارو سرَ ڪيو. (شاهه)
- ڌڪ، حملو، ڪاهه، ويڙهه.

چوٽَ

- 1- گهاو گهاو ۾ گونجَ اُٺي، جي، جنهن جي چوٽَ اُڄل. (شيخ اياز)
- 2- ڪير سَتي ٿي اُن ۾ من جي، گهري گهري چوٽَ؟ (شيخ اياز)

جن جن لئه ڏنم، سي نه کاندِي ٿيم، چوٽَ ڏاڍي لڳي،
پَر ڪَيمِ ڏَرِگُڏَرُ (اُستاد بخاري)

چوٽَ

مٿي، مٿانهون.

- 1- هرڻ تمام چوٽَ تي آهي، گولي ڪانه لڳندس.
- 2- سيٺ دين محمد ملڪيت جي لحاظ کان پوري شهر
۾ چوٽَ تي آهي.
- 3- ڏنڌي جي خيال کان پاڻ وارن مائٽن جو دڪان چوٽ
تي پيو هلي.

- 1- چڙهي جبل چوٽَ تي، سڌڙا ڪنڊي سانءِ، چوندي
سانءِ، رهي وڃ رات پنيور ۾. (شاهه)
- 2- چڙهي جبل چوٽَ تي، ڏنم پيچ پني (شيخ اياز)
مٿيون آواز.

چوٽَ

- 1- اڄ تو محفل ۾ ڏاڍو چوٽَ تي ڳايو آهي.
- رانَ يا سَترَ (گوڏي ۽ چيلهه جي وچ وارو حصو)
- 1- امان! ننڍڙي پيءُ کي ننڊ پئي اچي چوٽَ تي ئي
سمهاري ڇڏينس.

چوٽَ

- 2- ادي! هي مون وارو ننڍڙو، جيستائين چوٽَ تي نه
سمهندو، تيستائين ننڊَ ڪانه ايندس.
- 3- ادي! هاڻي چوٽَ نه پٽ! الله توکي وري پيو پُٽڙو
ڏيندو.

چوٽَ

- بازي يا شرط.
- 1- آڄ گهڻي تو چوٽَ رکين، يا تنهنجو ڪُڪڙ کٽي يا
منهنجو ڪُڪڙ کٽي.
- 2- اڄ پنهنجي ڳوٺ ۾ ڊڳي گاڏين جي چوٽَ ڏسڻ وٽان
آهي.
- 3- بس، بس يار! مون چوٽَ هارائي تو کٽي.

چوٽَ

ڊگھا وارَ.

- 1- ڊگھا چوٽ، عورت جي سونهن هوندا آهن.
- 2- مائي ڏاڍي خوبصورت آهي، پر چوٽ ۾ چوٽَ کائي وئي آهي.
- 3- پُٽَ! چوٽَ وڌا ٿي ويا اٿئي، حجام کان وڃي سنوارتَ ڪرائي اچ.

نقصان يا چيها.

چوٽُون

- 1- بس دوست! زندگيءَ ڏاڍيون چوٽُون ڏيون آهن.
- 2- جيستائين چوٽُون نه کائيندين تيستائين پڪو پختو نه ٿيندين.

3- پنهنجن کان سواءِ، ٻيو ڪير چوٽُون ڏئي نٿو سگهي.

مقابلا.

چوٽُون

1- پنهنجن حقن خاطر چوٽُون کائيندا رهنداسين، چوٽُون ڏيندا رهنداسين.

2- اسان اهي چوٽُون کايو وينا آهيون، اسان کي ڇاڻو ٻڌائين؟

3- دنيا جون چوٽُون کائي کائي، ته ماڻهو مڇي مُڙس ٿيندو آهي.

جبل جي چوٽي، مٿاهين جاءِ.

چوٽِي

1- دنيا ۾ اهڙا به بهادر ۽ دلير انسان آهن جو ڪي- ٿو جي چوٽيءَ تي به پهچو وڃن.

1- چڙهي تنهن چوٽيءَ تي، ٿيو سهجي سماءِي. (سامي)

2- تنهن جي چوٽي، پوربَ ٿيندي پڌري (شاهه)

ويڙهيل، ڊگھا وارَ.

چوٽِي

1- اڪثر ڪري زالون کليل وارن کي ڦٽي سان ٺاهي

چوٽي ٺاهنديون آهن.

2- هندو مرد به وارن جي چوٽي ٺاهيندا آهن، اها چوٽي

عام وارن کان نمايان نظر ايندي آهي.

2- آدي! واندي ته هونتي ويٺي آهين، منهنجي چوٽي ته

ٺاهي ڇڏ.

3- پيڻ! ٿورو ترسو آئون چوٽي ڪري وٺان.

4- آدي! چوٽي کان سواءِ عورت نٿي ٺهي.

1- چوٽيءَ ۾ چيٽڙ پيو، پوين رت ڇيئون. (شاهه)

2- چوٽيءَ ۾ چيٽڙ پيو، مرميندن پئي. (شاهه)

3- چوٽي سين ڇانگن ڪي، جڙ زنجيرن جيئن. (شاهه)

4- ساڳي چوٽي ساڳي چڱ، ساڳي مڪڙي تي مايا. (شيخ اياز)

ڪاٺ هٿڻ، مال ڪاهي وڃڻ يا لڪي شئي ڪٽڻ.

چوري

1- يار! مون تنهنجي چوري ته نه ڪئي آهي جو

ڪاوڙجين ٿو.

لڪ يا ڳجهه ۾.

چوري

1- هنن کان چوري چوري، لڪي اچي ملجانءِ.

ڪولي يا ڪڍي يا چيٽڙي.

چوري

1- تو پاڻ ڳالهه چوري، آئون ته ماڻ ڪيو ويٺو هوس.

2- اها ڳالهه توهان کي هتي ڪرڻي ڪانه هئي، پر جي

اوهان چوري ته مڙئي خير آهي.

3- شاديءَ جي باري ۾، نڪا هنن ڳالهه چوري، نڪا

اسان ئي چوري.

چيها

پڪيءَ جو قسم، جنهن جو آواز ڏاڍو مٺو ٿئي ٿو.

چوٽي: يار! واھ جو سر اٿس جهڙو جيھو.

اڳوڻو مزو ٺاهي گلشن گلن ۾. نه ٻولي ٻڌان ٿو چيھن

جي چمن ۾. (زمان شاه نٿوي)

چيها گاهه جو قسم، جنهن کي جانور خوشيءَ سان کائيندا آهن. گهڻو ڪري ٿر ۾ هي گاهه جام ٿئي ٿو.

هڪ ذات جو نالو.

1- منهنجو ٿور تڻن ۾، چيها ٿو چاري. (شاهه)

تڪل يا ساڻي ٿيل.

1- چڪي توسين ڇا، پاسي پري پيئي رڙهي، (شاهه)

2- چڪيءَ کي چئي، ڪاڃا ڳائي جيڏيون! (شاهه)

3- چڪي تي چيوم، سواهر وسڻين. (شاهه)

چيله ۾ سور.

1- بس بابا! عمر وڌي آهي، ٿوري ٿو ٿئي ته چيله ۾

چڪي پئجو وڃي.

سرڪي، سرڪ.

1- چڪي تنهن چري ڪئي، جو ڏنس اُن ڏهي، (شاهه)

ٿوري ٿوري.

ڍڪ.

چيله جو سور.

1- تن ڪهڙي چڪ چانگن؟ هوت حِماتي جن جو. (شاهه)

غلطي، ڀل.

1- سائين! اها برابر منهنجي چڪ آهي، آئنده ائين نه

ٿيندو.

2- بس يار! اها منهنجي چڪ ٿي، جو توکي پنهنجي

دل جو حال ٻڌايم.

صحتمند، تندرست يا نوبنا.

1- ترسي طبيبن، چيني هوند چڱا ڪنا. (شاهه)

2- ڪمندڙن گهر ڪين، چوندڙ چڱا نه ٿيا. (شاهه)

3- چڱا ڀلا سپرين، ڪ سڪ وسي ساڻيه. (شاهه)

چڱا

چڱا

- گھڻا يا ڪافي.
1- چڱا چڻه! چئيج، سنيها ڪي سڄڻين. (شاهه)
2- شادي تمام سٺي ٿي، ماڻهو چڱا آيل هئا.

چڱائي

- پلائي.
1- چڱائي وري به چڱائي آهي.
2- چڱائي ڪبي ته ماڻهو، چڱو چوندا.
3- ڪڏهن نه ڪڏهن ماڻهو ڪي پنهنجي چڱائي ڪم
اچي ٿي.

چڱائي

- تندرستي يا صحتمندي.
1- يار! اڃا بدن ۾ چڱائي ڪانه آئي آهي.
2- ماڻهو ۾ چڱائي هوندي، ته هر شيءِ پٺي وٺندي.
شروع ڪري.

چوري

- 1- ويسج ورائي ٻانهن، چوري چاڪ ٺهراڻا، (شاهه)
2- چوري چڻگ، ٻنگ لهي، حبيب ٺهيو، (شاهه)
3- چوري رکيم ڇت ۾، ڏسين جي ڌاتار، (شاهه)
4- ميان! مهربان! چوري چڻگ چنچ ڪي، (شاهه)
پڙڪائي.

چوري

- 1- زال چوري چوري، آخر مڙس ڪي پائرن کان جدا ڪيو.
2- وري ڪنهن چوري موڪليو اٿئي!
3- يار! اڄ منهن ڏئي نٿو ڳالهائين، ڪنهن چوري
موڪليو اٿئي ڇا؟

چڻگ

- ساز، بيجل (چارڻ) جو سُرندو.
1- چارڻ تهنجي چڻگ جو، عجب آهي اي، (شاهه)
2- چارڻ چڻگ ڪلهي ڪري، پير پري پاتا، (شاهه)
3- چارڻ چڻگ ڪلهي ڪري، رمي رهيو رات، (شاهه)
ڪمان ڪي ڪشي، چڪي، زور سان.

چڻگ

چنگ

1- چوري چنگ، ٻنگ لُهي، حَيِينِ هَنِيوس، (شاهه)
هڪ قسم جو ساز، جيڪو ڏندن ۾ قابو ڪري وڄائبو
آهي. هي لوهه جو ننڍڙو ساز گھڻو ڪري بهراڙيءَ جا
ڌراڙو وڄائيندا آهن.
ذرا ذرا يا تُڪرا تُڪرا.

چيهون

1- کتن اوچتو کڻي رومڙ ڪيو، ڪپڙا سڀ چيهون ٿي
ويا.

2- سڻڻ ڍنگهرن ۾ ڦاسي پئي، تڏهن چيهون ٿي پئي.
3- پتڪو سڄو چيهون ٿيو پيو آهي، اهو ڪيئن ٻڌي
شادي ۾ وڄان.

چيهون

آواز.
1- طوطو صبح کان وٺي چيهون پيو ڪري، پاڻي ته
پياربوس.
2- صبح جي مهل پکين جون چيهون ڏاڍيون وڻنديون
آهن.

3- ٻليءَ جا ٻچڙا ڏس ڪيئن نه پيا چيهون چيهون ڪن.
1- چڪيا چاڪ چيهون ڪري، ڪڙيون مورو نه ڪن. (شاهه)

چاتي

سينو يا اَره.

1- چاتيءَ چاتيءَ چپ آهه، ٿيو پيار پئون، (شيخ اياز)

2- هيءَ چاتي جا آتي آهي، تيز انهيءَ تي تاڻ. (شيخ اياز)
بهاڙي.

چاتي

1- بابا! اها تنهنجي چاتي هئي، جو صوبيدار کي سچ چئي ڏنء.

2- چوئي: چور ۽ سور (مرون) تي ڪو چاتيءَ وارو ويندو.

چيڙ

چرچ.

1- پهرين ڪاري نانگ جي، ڪو چرڪيل چيڙ ڪري، (شاه)

2- بيهودي ماڻهو سان چيڙ ڪرڻ، معنيٰ پنهنجي عزتي ڪرائڻ.

چيڙ

نار يا آبت.

1- سبب ڪرائي چيڙ ڪرائي اٿئون، ڪڻڪ ۾ لاڀارو پوندو.

2- بابا! چيڙ ۾ ماڻهو ٻڌايو ته اوتري ماني تيار ڪرايون.

چيڙ

بچ، مارائڻ.

1- ٻڌي ڇڏ ڪميٽا! آئنده جي چوري ڪئي اٿي ته ڪتن کان چيڙ ڪرائيندوسانء.

2- سائين! توهان جي مهرباني، جو پوليس جي چيڙ ڪا بچايو.

چني

هڪ ڳوٺ جو نالو، جيڪو دادو ضلعي ۾ آهي.

چني

ڌار ڪري يا جدا ڪري.

- 1- ڪري ڪوهيارو ويو، تن چني تانڪون، (شاهه)
 - 2- ڳنڍن سارو ڏينهن، چنن مور نه سڪيا، (شاهه)
- چوڻي: پنهنجن ئي اسان کي چني ڇڏيو، ڌارين تي ڪهڙي ميار.

چَني

ڪپڙي ۽ تارن سان ٺهيل ڇٽ. جن کي عام طرح چَني چئبو آهي.

اُس ۽ مينهن ۾ ماڻهو بچاءَ لاءِ استعمال ڪندا آهن. مسلمان جي گهر ۾ ڪو ٻار ڄمندو آهي ته ستين ڏينهن ڄاول ٻار جا مائٽ خوشي ملهائيندا آهن.

چَني

خوشي جي رسم ۾ ٻار جو مٿو ڪوڙبو آهي، ٻارڙي کي نازڪ ٻانهن ۾ ڪارا ڏاڳا (ڳانا) ٻڌا ويندا آهن ۽ بعد ۾ مٺائي وغيره ورهائي ويندي آهي. ته اهڙي خوشي جي رسم کي چَني چئبو آهي.

چَپر

وڏو پٿر.

لطيف سائين پنهنجي ڪلام ۾ سر سسئي، سر معذوري، سر حسيني سر ديسي، سر ڪوهياري ۾ چَپر يا چَپرَ لفظ گهڻو استعمال ڪيو آهي.

- 1- چَپرَ چَمرَ پائيان، ڪانپو ۽ ڪارو، (شاهه)
- چپرو. ڪاٺن ۽ ڪڪن جي ٺهيل ڇٽ.

چَپر

1- پهراڙي ۾ ماڻهو چؤطرف گهر جون پتيون ٺاهي، مٿان ڪامن ۽ پتين جي بدران چَپرَ ٻڌندا آهن.

- 1- رءُ ٽنپين ريءُ ٿوڻين، تون چَپرَ، تون چانءُ. (شاهه)
- چوڻي: گهڻن هوندي، چَپرَ به کڄيو پوي.

چَپر

لڪ.

- 1- يار! مون وٽ ڪجهه پئسا آهن ضرور، پر اهي چَپرَ ڪري ڇڏيا اتم ته ڏکي وقت ۾ ڪم اچن.

2- في الحال تون چَپرُ ٿي وڃ جيستائين ڪجهه ماحول درست ٿئي.

چَپرُ

ٻچاءُ، ڏڏ يا سهارو.

1- توهان منهنجي لاءِ سچ ڪري پڇو ته چَپرُ ڇانو آهيو.

2- منهنجا ڀائر ئي مون لاءِ چَپرُ آهن.

3- هر ماڻهوءَ جو الله پاڪ چَپرُ آهي.

1- ريءَ ٽنپين، ريءَ ٿوڻپين، تون چَپرُ تون ڇانه، (شاهه)

2- چَپرُ چَرُ ڀاڻيان، ڪاٺيو ڪارو. (شاهه)

چَپرُ

چَپرُ جو جمع چَپرُ.

اصل ۾ چَپرُ لفظ جون ڪيئي معنائون آهن.

مثال: جابلو علائقو، ڪڪائون گهر، ڇانو، ٻچاءُ،

جهوپڙيون وغيره.

1- جڏهن پيئي باس، چَپرُ هوت پنهنونءَ جي. (شاهه)

چَپرُ چَپرُ ڪت، پهڻ پٿرائيون ڀاڻيان. (شاهه)

ڪڪاوان گهر، ٻهاڙي يا جابلو علائقو.

چَپرُ

1- اسان مسڪينن کي پڪيون جايون ڪونهن، پر اباڻا

چَپرُ ٺهيل آهن.

2- هن سال چَپرُ ۾ برسات اصل ڪانه پئي آهي.

3- چَپرُ (جبل وارن) جي ٻولي ۽ ثقافت پنهنجي آهي.

چَپرُ

پنڀيون.

جيڪي اکين جي ڪڪ، پن ۽ مٽيءَ جو ٻچاءُ ڪندا

آهن، انهن چَپرُن کي ڪي ڪي ماڻهو پنڀڙيون به چوندا

آهن.

چڊو

گهاٽي جو ضد.

1- آما! اڄ ٻوڙ چڊو رڌو آٿئي.

2- کير ۾ پاڻي پيل آهي، تڏهن تو چڊو ڏسڻ ۾ اچي.

3- هٿڙو پاڻيءَ جهڙو ڇڊو ٻوڙ ڪير کائيندو.

ڇڊو

پري رهڻ، دور رهڻ، پاسو ڪرڻ.

1- يار! ڇڊو رهڻ هن دور ۾ بهتر آهي.

2- بس يار! دوستن ۾ مزد ڏسڻ ۾ ڪونه آيو، تنهن

ڪري ڇڊو ٿي ويس.

نوٽ: ڇڊو لفظ کي ڪن هنڌن ۽ ماڳن تي ڇٽو به چوندا آهن.

ڇڊو

ڪڏهن ڪڏهن.

ڇٽو

غير شادي شده.

1- اڃا تون ڇٽو آهين، شادي ڪندين ته پوءِ خبرون پونديءَ.

2- جيستائين ڇٽو هوس، تيستائين ڪابه ڳڻتي ڪانه هئي.

3- جمعدار جاڙو خان سڄي عمر ڇٽو رهيو، پر شادي نه ڪيائين.

4- ڀلا سڄي عمر ائين ڇٽو رهنديين ڇا، شادي به ڪندين يا نه؟

ڇٽو

اڪيلو يا تنها.

1- دنيا ۾ ماڻهو ڇٽو آيو آهي، ڇٽو هليو ويندو.

2- في الحال ته ڇٽو ٿو رهان، آخر ٻار ٻچا به وٺي ايندس.

3- دنيا ۾ ڇٽو رهڻ به وڏو عذاب آهي.

4- جنهن ماڻهوءَ سڄي عمر ڇٽو ٿي گذاريو هوندو، ان کي شادي مان ڪڏهن به مزد ڪونه ايندو.

ڊگهي ڪاٺي. ڇٽو جو جمع ڇٽا.

1- ڇٽا جاين ٺاهڻ جي ڪم ايندا آهن.

2- ڇٽن کي لڪڙا به چئبو آهي.

ڇٽو

ٺلهو.

چڙو
چوٽ

مرن وٽ ڪجهه به ناهي، چڙو پيو وڃان.
رعايت.
وڏا واپاري ننڍن واپارين سان ڪن شين تي چوٽ
(رعايت) به ڪندا آهن.
1- بابا! هي ڪڻڪ ڏيڍ سئو روپيا مڻ آهي، تون ڪي
ڏهه روپيا چوٽ آهي، وڻي ته وٺ، وڻي ته نه وٺ.
2- سيٺ پلاهنن شين ۾ ڪا چوٽ وغيره به ٿيندي يا
نه؟

چوٽ
چوٽ

جلدي، ترٽ يا جهٽ پٽ.
1- چوٽ ۾ وڃ ۽ -وٽ ۾ اچ جو مهمان اچڻا آهن.
پهرئين ڏڪ ۾.
1- مائٽن يار! چوٽ ۾ شادي ڪرائي، هاڻي ته وڏو عيال
دار ٿي ويو آهيان.
2- احمد چوٽ ۾ دڪان کوليو ته ڏاڍي ٿوٽ پيس.
بيجا آزادي.

چوٽ

1- تو پنهنجي پٽ کي بالڪل چوٽ ڏيئي ڇڏي، هاڻي ته
هو زور ٿي ويو آهي.
2- اولاد کي پيار ضرور ڏجي، پر چوٽ اصل نه ڇڏجي.
3- بس هاڻي توکي به چوٽ آ، مون کي به چوٽ آ.
پاڻهن پيا فيصلا ٿيندا.
چٽا چريا، ديوانا يا پاڳل.

چٽا

1- زمين جا چار پئسا مليا اٿن ته هاڻي چٽا ٿي پيا آهن.
2- ڪٿا چٽا ٿين، ته يڪدم مارائي ڇڏجن، نه ته نقصان
ڪندا.
3- پاڻ ۾ بهتر آهي ته ٺهي وڃو، هروڀرو چٽا نه ٿيو.
تيز.

چٽا

- 1- جبل جا ماڻهو، پنڌ ڪرڻ جا چتا آهن.
- 2- شير مير بحر ۽ انب شيدي ڪاري وارو پنهنجي دور جا چتا مله هئا.
ذهين.
- 1- ٻئي پائرمون کان حسابن ۾ چتا هوندا هئا.
آزاد ٿيا، آجا ٿيا.
- 1- ويچارا بي گناه پنج سال ٽيپ ڪاتي ڪالهه جيل مان چتا آهن.
- 2- مس مس يار! قت چتا آهن.
- 1- ره ۾ گڏين رام، پنڌان چتا ڪاپري. (شاهه)
ختم ٿيا.
- 1- ڪا جا انگ اڙي، جنن چتا قت چري پيا. (شاهه)
گم ٿيا، غائب ٿي ويا.
- 1- آبا! اهي هاڻي شهر ويا چتا، الائي ڪيڏي مهل اچن.
- 2- اهي پئسابه هاڻي تنهنجا چتا، مٿي نهار ته دل پڪي ٿيئي.
- 3- پنجن هزارن مان ٽي هزار چتا، باقي جيڪي بچيا سي ته موتائي ڏيو.
تيزيءَ مان.
- 1- چمڪيو سو چوه مان، ڪڙ ڪڙ کان ڪري، (شاهه)
جلدي، هڪدم.
- 1- چڏي ويا چوه م، دعوائون ديوان. (شاهه)

چتا

چتا

چتا

چتا

چوه

چوه

ح

حاضر

انڪار نه ڪرڻ، جواب نه ڏيڻ، هر حالت ۾ جيءُ جيءُ ڪرڻ.

1- بيحد ڪيان بندگي هٿ ٻڌي حاضر. (شاهه)
1- حاضر سائين! اهو ڪم صبحاڻي آئون ضرور ڪندس.

2- مون هميشه اوهان کي حاضر چيو آهي ۽ ڪڏهن به جواب نه ڏنو اٿم.

3- مان سائين! هر وقت حاضر آهيان، پر ٻين نوڪرن تي به نظر وجهندا ڪريو.

حاضر

موجود يا آمهون سامهون.

1- فقط هڪ الله پاڪ ٿي آهي جو هر هنڌ حاضر آهي.
2- اوهان جي حڪم تي اچي حاضر ٿيو آهيان.
3- احمد کي چئو ته صبحاڻي ڪورٽ جي شنوائي آهي، ڪورٽ ۾ ضرور حاضر ٿئي.

حساب حساب

انگن جي جوڙجڪ.

ڌيٽي لپيٽي، ڪار وهنوار.

1- سيٺ! اول منهنجو حساب ڪتاب ڇڏا. مون کي پنهنجو حساب پورو ڏيو، توهان ڄاڻو توهان جو ڪم ڄاڻي.

2- وڌيڪا تو وارو ڪمدار منهنجو حساب ڪاٽي ويو آهي.

حساب

دماغي يا نفسياتي بيماري.

1- مريم کي حساب ٿي پيو آهي.

فيصلو، ليڪو چوڪو.

توسان ته اڃا حساب ٿيندو، پر ٿورو ترس.

1- تن ڪهڙو ڏوهه حساب، جن هيٺڙي هادي حل ٿيو (شاهه)

2- ڪهڙي منجهه حساب، هڻڻ منهنجو هوت ري (شاهه)

3- حشر ويل حساب ۾، ڇڏي نه ويندو م (شاهه)

قبرل، مقبول.

حَلالُ

1- ٽئين هوند حلال، جي پند اهائي پارئين. (شاهه)

ذبح ڪرڻ. (حلال جانور کي ذبح ڪرڻ)

حق جي روزي.

حَلالُ

حَلالُ

1- پورهيت ويچارو هميشه حلال جي ڪمائي ڪائي ٿو.

2- حرام جي پُلاه ڪان، حلال جي دال وڌيڪ آهي.

گستاخي، گهراڻپ يا ويجهڙاڻپ.

حُجَتَ

1- مون سان ايڏي حجت نه ڪندو ڪر، متان پوءِ دل ۾

ڪرين.

2- منهنجي تو وارن يارن سان، ايڏي حجت ڪانهي.

1- ڇڏي ويٺي ڇپرين، هادي سڀ حجت. (شاهه)

2- ڇڏيم حج هلڻ جي، چڪيم چاڙهيڪا، (شاهه)

خيال، دليل، پنهنجاڻپ.

حُجَتَ

1- حجت هوت پنهنوءَ سان، مون ڪميٽيءَ ڪيئي. (شاهه)

2- حجت نه هل ڏي، وس نهين چلدا. (رڪيل شاهه)

مڙس يا گهروارو.

حَقِ

واجب، فرض، ضرور.

حق

1- اهو هر شخص تي حق آهي ته ماڻهو ماءُ پيءُ جي دل

سان خدمت ڪري.

2- اهو توتي بالڪل حق ڪونهي، ته پاڻ وڏن سان تون

گستاخ ٿيندو ڪر.

حَقُ

- 1- جنَ منَ ميهارُ، هلڻَ تَتينَ حَقُ ٿيو. (شاهه)
 - 2- چڙهي نور محل ۾، ڪيائين حَقُ حاصل. (سامي)
- الله پاڪ، رَبَ، خلقيندڙ.

حَقُ

- 1- وحدُ لا شريڪَ لَه، اِي هِيڪڙائي حَقُ. (شاهه)
 - 2- ڏسڻَ ڏسينَ جي، تَه هَمَهَ ڪي حَقُ چئين. (شاهه)
 - 3- هُئي جنهن ۾ حَقُ، تنهن نفيءَ جهوناہ ڪو. (شاهه)
- سچ، سونهن، برابر، صحيح، درست.

- 1- احمد ڳالهه حَقُ جي ڪبي، توهن سان بي واجبي ڪئي آهي.

2- چڱو ٿيو جو هيترن ماڻهن ۾ تو حَقُ چيو آهي.

- 1- جو حَسَنَ سندو حَقُ، سر ڪورُ پروڙي ڪين ڪي. (شاهه)
 - 2- سرهيون سي سرتيون، حاضر پاسي حَقُ جي. (شاهه)
- رَب پاڪ/حڪمت جو مالڪ.

حڪيم

حڪيمُ

- 1- سو ساراھ سچو ڏٺي، چئي حَمْدُ حڪيمُ. (شاهه)
- طبيب يا ويڇ.

- 1- يارَ! گهڻائي ڏينهن ڊاڪٽرن جو دوائون ڪيون اٿم، پر هاڻي هڪ حڪيم جي پيو دوا ڪيان.

- 1- قابل حڪيم مَري ويا، هاڻي فقط سندن نالو وڃي رهيو آهي. اڳيان حڪيم طب ۽ حڪمت کان به واقف

هئا، پر پرهيزگار ۽ متقي به هئا.

چوڻي: نيم حڪيم، خطري جان.

چوڻي: حڪيم ۽ حاڪم ۾ قادر وڃهي نه ڪم.

خ

ڪندا.

خارَ

- 1- گلاب جو گل هوندوئي خارن جي وچ ۾ آهي.
- 2- هيءَ دنيا سڄي خارن سان ڀريل آهي، تنهن ڪري هڻو به خيال سان پوي ٿو، ته مبادا ڪٿي خار نه لڳي پوي.
- 3- دنيا جيڪڏهن رڳو گلاب هجي، ۽ خار نه هجن ته پوءِ زندگي جو لطف ڪهڙو؟

”ڪبي جي گل سان گستاخي ته آخر خاري ڀي سڀيا.“
چڙيا ناراضگي.

خارَ

- 1- بابا سائين هاڻي ته خار ختم ڪيو.
- 2- هينئر صاحب ڏي متان وڃين، صاحب خار ۾ ويٺو اٿئي.

- 3- اڃا ته توتي خار اٿم، لٽي ڪٽي اٿم.
- خواجا قوم جي گڏ ٿيڻ جو هڪ مخصوص هنڌ يا جاءِ.
جتي هو پنهنجي طريقي سان عبادت به ڪندا آهن.
ميز جو خانو، ڪپڙ جو خانو.

خانو

خانو

خون

- 1- ڏاڍو ماڻهو شريف هو، بنا سبب خون ٿي ويو.
- 2- ڪا خبر نٿي پوي ته، هي خون ڪنهن ڪيو آهي.
- 3- جيڪڏهن سڄڻ ماڻهو وچ ۾ پون ها، ته هي خون نه ٿئي ها.

- چوٽي: خون جو بدلو، خون آهي.
- چوٽي: خون ۽ ڪٿوري ڪڏهن به لڪڻا ناهن.
- 1- مڙئي معاف ڪياس، خالق بدلي خون جي. (شاهه)

خُونُ

رَتُ.

- 1- ڌڪ لڳڻ ڪري ڏاڍو خُونُ وهيو اُٿس.
- 2- پهريائين خُونُ بند ڪرايو، ته همراهه ٻچي پوي.
- 3- جوانيءَ جو خُون اُٿس، ڪٿي ٿو بند ٿئي.
- 4- خُونَ جي بوتل چڙهايو، ته گهڻو فائدو ٿي ويندس.

خُونُ

- 1- عرس منهنجو خُون آهي، آئون هن کي نٿو ڇڏي سگهان.
- 2- هو منهنجو وڏو ڀاءُ آهي، جگر جو خُون آهي، جيڪي وڻيس سو ڀلي ڪري.
- 3- خُون جو رشتو ڪڏهن به ٽٽي نٿو سگهي.
- چوڻي: خُونُ دانگيءَ تي به وري پوي.
- چوڻي: اڄ ڪلهه ته خُونُ خُونُ کي باهه لڳي وئي آهي.
- چوڻي: اڳي تيل ٻرندو هو، هاڻي خُونُ پيو ٻري.
- خيرات.

خيرُ

- 1- آبا! سڀاڻي پريئين ڳوٺ وارن جي خير جي دعوت آڻو.
- 2- فصل لهي ته اول خير اسان به خدا ڪارڻ خيرُ ڪنداسين.

ٺاهُ يا پرچاءُ.

خيرُ

- 1- اسان جو هاڻي هنن سان خيرُ ٿي ويو آهي.
- 2- ٻئي ڀائر پاڻ ۾ وڙهيل هئا، چڱو ٿيو جو پاڻ ۾ خيرُ ٿي ويو.
- 3- ڀلا اسان جو خير ڪير ڪرائي، ماڻهو ته ان ۾ خوش آهن ته ڀلي پاڻ ۾ وڙهيل هجن.
- 4- ڏاڍو چڱو ٿيو خيرُ ٿي ويو، نه ته ٻنهي ڌرين جو ڏاڍو نقصان ٿئي ها.

خير

آمن، سڪونُ يا آرام.

- 1- شڪر آهي جو اسان جي ڳوٺ ۾ خير لڳو پيو آهي.
- 2- الله ڪري ته سڄي دنيا ۾ خيرُ ئي خيرُ هجي.
- 3- ابا! خيرُ ته آهي، هن مهل ڪُملو آيو آهين.
- خيرُ جو جمع خيرَ.
- 4- بس يار! الله جا احسان آهن خيرُ ئي خيرُ لڳا پيا آهن.
- 5- بابا سائين کي نياپو ڏجو ته آئون ڪراچي خير سان پهچي ويو آهيان.

د

دُوسُ

تُلهو، متارو.

- 1- نياڳا! ڇا تُو کائين، ڏينھون ڏينھن دُوسُ ٿيندو وڃي.
 - 2- ماڻهو هروڀرو بدن ۾ دُوسُ به نٿو ٺهي.
 - 3- آئون ته واقعي ئي بک تي دُوسُ ٿيو آهيان، پر تون حرام تي دُوسُ چو ٿيو آهين.
- دوست، يار، سنگتي يا جانبُ.

دُوسُ

- 1- يار! اڄ ڪلهه جا دُوسُ سڀ لالچي ۽ خودغرض اٿئي.
- 2- عبدالله منهنجو دُوسُ (جانب) هئو، پر جلدي گذاري ويو.

3- دنيا ۾ ڪو ڪو وڃي دُوسُ رهيو آهي، باقي سڀ پينگ لڳي پئي آهي.

- 1- دونهين پاسي دُوسُ جي، ماڳهين پٺان مري، (شاهه)
 - 2- دُوسُ مٺا دلدار عالمُ سڀ آباد ڪرين. (شاهه)
 - 3- دُوسُ نه سَهان دامُ، تون وندر ٿو ويلا ڪرين. (شاهه)
- بيٺي ڳري.

دُھري

- 1- هيءُ نٿ هُن نٿ کان دُھري آهي.
- 2- ادا! سونارا هيءُ ٻانهين تعام دُھري آهي بي ڪا هلڪي ڏيکار.
- 3- ادي! شڪر آهي جو اڳي کان هاڻي ڪجهه دُھري ٿي پئي آهين.

دُھري

- زيور جو نالو. دُھرين جا قسم ٿيندا آهن.
- 1- ڪا دُھري ٿي سَري، ڪا پنج سَري، ڪا ست سَري.
 - پنج سَري ۾ پنج داڳا ۽ ست سَري ۾ ست داڳا هوندا.

آهن.

مضبوط، ڏاڍيون، سخت.

دھريون

1- ان کي ناڪيليون نڪن ۾، دھريون دليلا. (شاهه)

زيور، سون جي مڻين جي ٺهيل دھري.

دھريون

اڳ ۾ اڪثر ڪري سھانگائيءَ جي وقت ۾ ماڻھو

پنھنجن عورتن لاءِ سونيون دھريون ٺھرائيندا هئا، اڃا به

ڪن ڪن گھراڻن ۽ گھرن ۾ دھرين جو رواج آھي.

جھان

دنيا

1- جيڪو ماڻھو هن دنيا ۾ ڪندو، ان جو حساب ڪتاب

هن دنيا ۾ ضرور ٿيندو.

2- نيڪيون ۽ ثواب جھڙا ڪم، انسان ان لاءِ ٿو ڪري

تہ هن دنيا ۾ ڪو چوٽڪارو ٿئي.

3- هن ته حياتيءَ لاءِ، مر ته مري مزا ماڻيون.

(مخدوم امين محمد)

3- جيڪي ٿي سگهي ته هن دنيا ۾ نيڪيون ڪندو ره.

4- هيءَ ته دنيا ڏاڍي مڪار آهي.

5- هيءُ ئي دنيا آهي، جتي ڪٿڻ ۽ ھارائڻ جو ھنڌ آھي.

1- ڪٿين توڙي ھارائين، ھنڌ تنھنجو ھيءُ، (شاهه)

2- دنيا جي دل جو مطلب، پورو ٿيو ته ڇا ٿيو، (قليچ)

3- دلبر! هن دنيا ۾، وڃي رھندو واس. (شاهه)

دولت، ملڪيت.

نيا

1- دنيا ته اچڻي وڃڻي آهي، ان تي فخر نه ڪر.

2- اهي ماڻھو اصل کان وٺي دنيا وارا آهن، اڄ ڪلھ

جا ڪونھن.

3- انسان جي اصل دنيا سندس اخلاق ۽ درگذر، معاف

ڪرڻ آهي.

4- ماڻهو ته دنيا جي ڪري، هڪ ٻئي کي ڪهن پيا. يا
خدا! رَحْمَ.

1- دُنِيا ڪارڻ دِينُ، وِجائي ولها ٿيا. (شاهه)
دَور.

دنيا

1- اها به ڪا دنيا هئي، جو ٽڪي سِيرُ پاڇي، ٽڪي سِيرُ
ڪاڇا هئا.

2- گذريل دنيا مان اسان ڪيئي سبق حاصل ڪري
سگهون ٿا.

ديوانُ

هندن جو لقب.
1- حيدرآباد ۾ هيرآباد جا ديوان پوري سنڌ ۾ مشهور
هئا.

ديوانُ

محل يا خوبصورت جاءِ.
1- شاهجهان مغل بادشاه جون مشهور عمارتون، ديوان
عام، ديوان خاص اڄ به ڏسڻ وٽان آهن ۽ مشهور آهن.
خوشحال گهراڻو، عزت وارو خاندان.

ديوانُ
ديوان

شاعري جو مجموعو.
1- جنهن ۾ الف کان وٺي ي تائين ترتيب وار شعر ڇيل
هوندو آهي.

مثال: ديوان قليچ، ديوان طالب الموليٰ، ديوان غالب،
ديوان اقبال وغيره.

دَن

ڍڳُ.

دَن

ڪانن جي رکڻ جي جاءِ.

1- لاڀارو ڪري ڪانن کي هڪ هنڌ گڏ ڪيو آهي. ان
هنڌ کي دَن چئبو آهي.

دَن

بُه جي دَن

دَن

پريل.

- 1- يار! پيٽ ڏن لڳو پيو آهي، ماني جي طلب ڪانهي.
- 2- تون به پيٽ کي ڏن ڪري اٿين، ايترو ٿوروئي کائو آهي، هاڻي پيو لوڙ.
- پيٽ ۾ موجود گهٽ.
- چوڻي: ڏاڻي کان ڪهڙو ڏن ڳجهو آهي.
- مرڪز.

ڏن

ڏن

- 1- ميرپورخاص انبن جو ڏن آهي.
- 2- سکر، خيرپور ۽ روهڙي ڪجين جي باغن جا ڏن آهن.
- 3- بابا! هاڻي توکي ڪراچي شهر جي ڏن ۾ وٺي آيو آهيان، جيڪي خريد ڪرڻو هجي سو وٺ.
- 4- صدر وارو علائقو ڪراچيءَ شهر جو ڏن آهي، هتي اوهان کي هر ڏندو ۽ واپار نظر ايندو.

ڏم

- لکڻ جي نشاني (.)
- 1- جتي لکڻ ۾ جملو پورو ٿيندو آهي اُتي ڏم جي نشاني پڙي ڏيبي آهي.
- سهڪي جي بيماري.
- 1- بس يار! همراھ کي ڏم جي بيماري ٿي پئي ٻچي نه سگهيو.

ڏم

- 2- نه نشو ڪرين ها، نه ڏم ٿي ٿيبي ها.
- ساه پڻ.

ڏم

- 1- هاڻي ٿورو ويهه ڏم پٽ، پوءِ ٿا هر هلايون.
- 2- يار! ٿورو ڏم ته پٽ ڏي.
- 3- بس پيارا! ڇا جو ڏم، ڇا جو ڪم، سڀ ڪجهه هتي ڇڏي وڃو.

- 1- فاني ڙي فاني، دنيا ڏم نه هيڪڙو. (شاهه)
- فخر، وڏائي، تڪبر يا غرور.

ڏم

1- ايڏو تون به ڏم نه هئ، متان ڪٿي ڪنڌ ڀر ڪري نه

ٻوين.

2- جن ڏم هنيو تن جو ڪم ختم ٿي ويو.

3- توبه يار! پاڻ ته ڏم هٿون ئي ڪونه، پاڻ ته ٻانهيءَ

کي به ٻائي چوڻ وارا آهيون.

4- تون ڏم انهن جي اڳيان هئ، جيڪي توکي نه

سيڃائن.

5- اوهان جي اڳيان ڪهڙو ڏم هٿان، اوهان ته منهنجي

حال ۽ ڪال کان سڀ واقف آهيو.

خاموش، ماڻ يا ڪنهن سان به نه ڳالهائڻ.

1- هاڻي ڏم جھل، وڌيڪ نه ڳالها.

2- تون ٿورو ڏم ته جهلين ها، خام خواه تڪڙو ٿين.

3- بس يار! پاڻ پنهنجو ڏم جهليون وينا آهيون، نٿا

ڪنهن جي ٻڌن ته وڃي ڌوڙ پائڻ.

دائم جھليو ڏم، لڪا پيٽن لوڪ ۾ (شاهه)

گهڙي يا ساعت يا پلڪ.

1- سڄڻن کان سواءِ هڪ ڏم به ڌار رهڻ ڏاڍو مشڪل

ٿي پيو آهي.

2- يار! ڏم ڪن ويهه، پوءِ ڀلي وڃجان.

3- هر هڪ ماڻهو جو هر هڪ ڏم، قيمتي ٿي پيو آهي.

1- سئو سسٽان اڳرو، سندن دوستان ڏم (شاهه)

2- دوس نه سهان ڏم، تون وندر ٿو ويلا ڪرين. (شاهه)

ساهه.

1- بس سائين ڏم تي آسرو ناهي، ڪنهن وقت به ماڻهو

مري سگهي ٿو.

2- جيستائين ڏم م ڏم آهي تيستائين اوهان سان سر

ڏم

ڏم

ڏم

دَلِيلَ

لڳي.

ثبوت، ثابتي.

1- توت ڪهڙو دليل آهي ته چوري هن ماڻهوءَ ڪئي آهي.

2- بهترين مقرر اهو هوندو آهي، جنهن وٽ دليل هوندا آهن.

ثابت ڪرڻ.

دَلِيلَ

1- وڪيل به پنهنجن دليلن سان ڪيس ڪٽيندا آهن.

وهم، گمان.

دَلِيلَ

1- درياه جي دَلِيلَ لکين لھوارا ڪيا. (شاهه)

2- ٽي دوڙائي دَلِيلَ، ته پنهنون ماڻهو موڪليون. (شاهه) ڪلاس.

عهدا.

نيڪيون يا اجورا.

دَرَجَا
دَرَجَا
دَرَجَا

1- رب سائين به دلين تي درجا ڏئي ٿو.

2- يار! الله پاڪ توکي درجا ڏيندو جو مون سان مشڪل ۾ مدد ڪئي اٿئي.

3- ادا! دنيا وارن ڪٿي نه مڃيو پرواه ناهي، ڏئي ته ضرور درجا ڏيندو.

چوڻي: دلين تي درجا آهن.

پاڻيءَ جا دَسَ جيڪي پخالي پريندا آهن.

دَسَ

1- ابا! پاڻي جا ٻه دَسَ ته ڏئي وڃ.

2- اڃا به هڪ دَسَ وڌيڪ ڪپي.

3- بابا! هڪ دَسَ جا ٽي رپيا اٿن، متان پوءِ مون سان ڦڏو ڪيو.

ڪڪڙن جا دَسَ (ڪڪڙن جون ٻانگورن)

دَسَ

1- ٻهراڙيءَ جا ماڻهو ڪڪڙن جي دَسَن تي رات جو ڪم
ڪار ڪندا آهن ۽ اُتندا آهن.
دُهل جا آواز.

دَسَ

خوشين جي موقعن تي مڱڻهار فقير درن تي اچي دُهلَ
وڄائيندا آهن. اهڙي وڄتَ کي دَسَ به چئبو آهي.
وِيمَ ڪرائيندڙ عورت.
ٻهراڙي ۾ ماڻهو وِيمَ ڪرائيندڙ عورت کي دائي چوندا
آهن.

دائِي

1- چڱو ٿيو جو دائي يڪدم پهچي وئي.
2- ابا! تون دائي کي ڪار ۾ ويهاري سندس ڳوٺ ڇڏي
اچ.

چوڻي: دائي کان پِلا، ڪهڙو دُنُ ڳجهو آهي.

دائِي

ٻانهي، نوڪريائي، ڪم ڪرڻ واري.
1- آدي! آئون اُهاڻي تنهنجي دائي آهيان.
2- ٻلي! تون به هاڻي دائي مان ٻائي ٿي ويئي آهين.
دائِي جو جمع دائيون.

ٻانهيون، نوڪريائون.

دائِيون

1- دائيين ٻائين دريابن، پَر ۾ ٿي پڇياس (شاهه)
2- دائيون درمانيون ٿيون، ٻاين ٻاڏايو (شاهه)
وِيم ڪرائيندڙ عورتون.

دائِيون

1- ڳوٺن ۾ ڊاڪٽر نه هجڻ ڪري، اڃا تائين دائيون
عورتن جو وِيم ڪرائينديون آهن.

ڌ

ڌڻي

’الله‘ پاڪ جو اسم.

- 1- اول الله عليہ، اعليٰ، عالمَ جو ڌڻي! (شاهه)
 - 2- اول ڌڻيءَ جو نالو ونجي، پوءِ ٻيو ڪم ڪار ڪجي.
 - 3- جڪرو جوڙي پاڻ ڌڻيءَ پيدا ڪيو. (شاهه)
- چوڻي: ڌڻيءَ جو ڪو، ڌڻي آهي ئي ڪونه.
وارث يا مالڪ.

ڌڻي

- 1- آءُ راڻا راحت! ڏاجَ ڌرتيءَ جا ڌڻي. (شاهه)
 - 2- ڪيچان آيو قافلو، ساڻ ڌڻي سرواڻ. (شاهه)
 - 3- ساريو سڏ ڪندوم، ڪوهيارو ڪيچَ ڌڻي. (شاهه)
- چوڻي: ڌڻُ ته ڌڻي، نه ته وڪڻُ ڪڻي.
غير يا اوڀرا يا ڀراوا.

ڌاريا

- 1- ڌاريا پانئج ڌار، پيچُ پريان ڪر پياڻ تون. (شاهه)
 - 2- ڌريائي ڌاريا، مٽ مٽيءَ جا نه ٿيا. (شاهه)
- ڀاليا يا سانڍيا.

ڌاريا

- 1- هاڻي ٻئي اُٺَ ڌاريا اٿم، انهن تي پيو گذر سفر ڪيان.
 - 2- ڪڪڙين جا ٻچا مون به ڌاريا هئا، پر انهن مان فائدو ڪونه ٿيو.
- ڪَرَمَ يا ڀلايون يا احسان.
دِٽَ ڌري پِتَ پيئون، وڃن ڪيا ڌَرَمَ. (شاهه)

ڌَرَمَ

- 1- هندو ڌَرَمَ ۾ ڳئون جو گوشت کائڻ وڏو گناهه آهي.
 - 2- مون کي ڌَرَمَ جو قسم آهي، ته ڪاڪا! مون تنهنجي چوري ڪانه ڪئي آهي.
- 1- دين، ڌَرَمَ ڏي لوڙ نه ڪائي، اڪِ درسَن يار ڪون لوڙان.
(غلام فريد)

ڌَرَمَ

ڏ

ڏکيون

- تڪليف ۾ آيل.
- 1- ڏکيون جان نه مڙن، تان تان پينٽ نه ٿئي. (شاهه)
- 2- آيو سو اتور، جهنهن ڏکيون ڏک وهاڙيون. (شاهه)
- چوٽي: ڏکيون سڪيون ڀلي ٿين، پر سڪيون شل ڏکيون نه ٿين.

ڏکيون

- چوٽي: ڪريون ڳالهيون، هميشه ڏکيون لڳنديون آهن.
- مُشڪل.
- 1- آڄ ڪله نوڪريون، ملڻ ڏاڍيون ڏکيون آهن.
- 2- زندگي ۾ ڪڏهن ڪڏهن، ڪي گهڙيون ڏاڍيون ڏکيون اينديون آهن.

ڏري

- 3- ڪي ڳالهيون بظاهر ته آسان نظر اينديون آهن، پر بياطن نهايت ڏکيون هونديون آهن.
- اندران ٿئي پوي.

ڏري

- 1- جنڊي پايو جان ۾، ڏکي ڏک ڏري. (شاهه)
- ڊڄي يا خوف ڪري.
- 1- هلڻ سٺي هوت جو، ڏکي، پَس! ڏري. (شاهه)
- ڦاسائڻ وارو نوڙ.

ڏانونڙ

- 1- ڏانونڙ تنهن ڏائينس، جنن چريءَ ۾ چنگهي پيو. (شاهه)
- چوٽي: سگهو آڇ، تنگن ۾ ڏانونڙ اٿئي ڇا؟
- شاديءَ جي رسم.

ڏانونڙ

لائن لهڻ لاءِ جڏهن گهوٽ اندر ڪنوار وٽ ويندو آهي ته ڪي مايون ڳاڙهي ست سان، ان جو رستو روڪي بيهنديون آهن. گهوٽ اهو ست جو ڏانونڙ، کاتيءَ سان

ڪَٻي پوءِ اندر داخل ٿيندو آهي.

1- ڪيچين آئون نه ڪَٻي، ڪنهن ڏکيءَ ڏانئون ڏاڻير. (شاهه)

ڏير، پنهنون جا پائر.

هڪ ذات جونالو.

ته ڪوهوت سڄي نيندا، هو! ڏيرا.

ڪَل نه پيم ڪا. (شاهه)

ڊال.

مٿرن جي ڊال، چٽن جي ڊال، مهري جي ڊال. سنڌ جي

نواب شاهه ۽ دادو ضلعي جي پهراڙين ۾ ڊال کي ڏار به

چوندا آهن.

1- اسان ته يار، اڄ ڏار رڌي آهي.

2- روزانو ڏار ڪڍي ڪڍي بيزار ٿي پيا آهيون.

3- آبا! اڄ ڪلهه ڏار به مهانگي ٿي وئي آهي.

پيڇن يا ڦوڙن.

1- آبا! تون هن ڪاٺ کي ڏار ته مان پيو بند ڪڍي اڃان.

2- پئسانهن ته آءُ ڇا ڪيان، ڪڍي منهنجو مٿو ڏار.

3- هيءَ ڪاٺي پراڻي ٿي وئي آهي، ڏاري باهه ۾

استعمال ڪيو.

سونهاري (سونهه + واري)، حضور جن جي سنت.

ڏاڙهين جا قسم: چاهين ڏاڙهي، ڊگهي عالمانه ۽

مولويانه ڏاڙهي، ٻچي ڏاڙهي.

1- آبا! منهن ۾ ڏاڙهي اچي لٽي اٿئي، پوءِ به عقل ڪونه

سڪئين.

2- ادا! ماشاء الله تنهنجي پٽ کي هاڻي ڏاڙهي اچن

واري آهي.

3- يار! ان همراھ کي چاهين ڏاڙهي ڏاڍي ٺهي ٿي.

ڏيرا
ڏيرا

ڏار

ڏار

ڏاڙهي

1- ڏاڙهي رت رتياس، ڏند ته ڏاڙهونءَ گُلَ جَن. (شاهه)

2- وارو! وَرُ وِني وِيا، ڏاڙهيءَ پِنيا ڏير. (شاهه)

واعدو ڪرڻ.

ڏاڙهي

ڏاڙهي ٿو ڏيان ته پئسا واپس ڪندس.

چڱو ماڻهو، بزرگ.

ڏاڙهي

ڳوٺ ۾ ڪا ڏاڙهي هجي ته فيصلو ڪريون.

کاڌل يا چڪيل.

ڏاڙهي

خيال ڪجانءِ ڪالهه پوڙهي مائي ان چتي ڪتي ڏاڙهي

هئي.

رعبُ يا دهشت.

ڏيا

1- درياهه جڏهن چڙهندو آهي ۽ موج ۾ ايندو آهي ته

سندس ڏيا اهڙي هوندي آهي جو ڪناري تي ماڻهو گهڻو

وقت بيهي نه سگهندو آهي.

2- ڪنهن وقت ۾ استادن ۾ اهڙي ڏيا هوندي هئي جو

شاگرد هنن جي منهن تي ئي نه چڙهندا هئا.

3- هاڻي اهو ٿو استاد چوڪرڻ کي پڙهائي، جيڏو پاڻ

بينو آهي ايڏا شاگرد، منهن ۾ ڏيا ئي ڪانهيس جيئن

شاگردن تي رعب ٿئيس.

هڪ ذات جو نالو (شورا قبيلي جو هڪ پاڙو)

بيت جو قسم.

ڏيا
ڏهر

هنن بيتن ۾ خدا پاڪ جي ساراه لاءِ پنهنجي محبوب جي

پلاين سان پيريل بيت ڳايا ويندا آهن.

اهڙيءَ طرح حضرت مخدوم نوح رحمت الله عليه جا

مريد به پنهنجي مرشد جي ثنا ۾ ڏهر بيت چوندا آهن.

جيڪي درگاه جي خاص ڏينهن تي ڳايا ويندا آهن.

بن پڻن جي وچ وارو هنڌ.

ڏهر

ٿر ۾ ٻن ڀُٽن جي وچ ۾ ماٿري يا سڌي زمين هوندي آهي
جيڪا ميدان جي صورت ۾ نظر ايندي آهي ان کي ڏهرُ
چوندا آهن.

شاه سائين ٿر گهمندي ان هنڌ کي بالڪل مناسب
سمجھي خود سُر جو نالو ئي ڏهرُ رکيو آهي ۽ پنهنجو
ڪلام چيو اٿن.

ڪنهن وقت ۾ اهو ڏهرُ ڏاڍو آباد ۽ وڻج واپار جو مرڪز
هو، ليڪن هينئر اُتي رڻ پيو واکا ڪري. ڪا شيءِ
ڪانهي.

لطيف سائين به ان دور ۾ ويو جڏهن ڏهر ويران ٿي چڪو
هو، فقط اُتي هڪ ڪنڊو بيٺل هئو، جنهن تي پاڻ ان
ڪنڊي کي مخاطب ٿي دلسوزييت چيا اٿن.

هندوري وانگر ڪاٺ جي خوبصورت ويهڻ جي جاءِ.
اڳئين زماني ۾ راڻيون يا پرده نشين عورتون اُنهن
ڏولين ۾ چڙهي هڪ جاءِ کان ٻي جاءِ تي وينديون هيون.
انهن ڏولين کي ڪڻڻ وارا سندن ملازم هوندا هئا. ڏولي
اهڙي ته چؤطرف بند هوندي هئي جو نڪو ٻاهريون ماڻهو
اندرئين کي ڏسي سگهي نڪو اندريون ماڻهو ٻاهرين
کا شئي ڏسي سگهي. فقط ڏوليءَ کي هڪ دروازو
هوندو هو، جنهن مان اچڻ وڃڻ جو رستو هوندو هو. اهو
نمونو نٿي ۾ گهڻو هوندو هو. شايد اڃان به نٿي جي شهر
۾ ڪن خاندانن ۾ اها رسم هلندي اچي. شايد ان دور
جي ڏولي اهڙي ته آرام زده ۽ سڪون بخشيندڙ هئي جو
لطيف سائين به فرمايو:

سيٽن جيءَ سَهَتَ، ڏونگر ڏولي مون ٿيو. (شاهه)
محل، خوبصورت، عمارت.

ڏهر
ڏولي

ڏولي

هتي ڏوليءَ جي معنيٰ محل ٻڌائي وئي آهي، جنهن جي شاهدي لطيف سائين جي زباني موجود آهي.
ڏولي راءِ ڏياچ جي، ڏوران ڏنائين. (شاهه)
ڏڪايل، ستايل.

ڏولي

1- اڳ ۾ر ته ويچاري ڏاڍي سڪي هئي، مگر هاڻي ته ڏڪن ڏولي آهي.
2- اڃا ته همت سان پئي جيان، ڇا ٿيو جو ڏڪن ڏولي آهيان.
عذاب ايداءِ.

ڏنپ

1- مون کي هميشه زماني ڏنپ ڏنا آهن.
2- ويچاريءَ ساهرن جا ڏنپ سهي سهي آخر مري ويئي.
3- ڏيئي ڏنپ ڏڏن، پاڻاڻ ڏيل ڏکوئيو. (شاهه)
4- ويچ! ڏنپين ڪه ٻانهن؟ سور هئينن کي سامهان (شاهه)
نشان يا داغ، باهه جو ڏنل زخم.

ڏنپ

ٻهراڙيءَ جا هالونڊ ماڻهو پنهنجي چوپائي مال تي ڪي نشان يا داغ به ڏيئي ڇڏيندا آهن. ته جيئن ڪو ڍور ڍڳو گم ٿي وڃي ته ماڻهو ان کي سڃاڻي سگهن ته هي مال فلاڻي ڳوٺ جو يا فلاڻي ماڻهوءَ جو آهي. البت اُهي نشان ۽ داغ ڪنهن بالڪل تَتَل لوهه سان جانور تي ڪيا ويندا آهن. اهڙن نشانن ۽ داغن کي ڏنپ به چئبو آهي.
مُهڻا يا طعنا.

ڏنپ

1- غلطي ٿي آهي، مڃان ٿو، پر اهي ڏنپ اوهاڻ جا هر گهڙيءَ ڏکوئين ٿا.
وڃاڻڻ جون سڳيون.

ڏنڊ

1- پَت ڇڏيائون پَت ۾، ڏنڊ ڇڏيائون ڏس (شاهه)
سزائون.

ڏنڊ

1- وقت تي زمينن جون ڍلون ڪونه ڏٺئون، تنهنڪري
ڏنڊ پيا اٿن.

2- اسان مٿي دانهون ڪيون ڪورٽ سڳوري سڀ ڏنڊ
معاف ڪري ڇڏيا.
خير، پتو، ڀڄا.

ڏسُ

1- ابا! ڪو مينهن جو ڏسُ پتو پيو يا نه؟
2- چوڪرو هفتو کن ٿيو آهي اڃا سندس ڏسُ ڪونهي
ته ڪٿي آهي.
3- منهنجو ڏسُ يار سولو اٿئي، ڪنهن کان به پڇندين
ته سيڪو توکي ٻڌائيندو.

1- هٿو جنين جو ڏسُ ڏورانهون، اوڏو سو آڇ آيو، (شاهه)
دوس پيهي در آيو. (شاهه)
2- ڏورڻ منجهان ڏسُ، پوندءِ هوت پنهنوءَ جو. (شاهه)
3- ليڙن جو لطيف چئي، ڏنگر اٿي ڏسُ. (شاهه)
صلاح، رستو، گس.

ڏسُ

1- ڏيندا پانڌي ڏسُ، ڪينءَ جون آڻي خبرون. (شاهه)
2- ڏوٽي ڏيندءِ ڏسُ، اڳيان ٻاروچن جو. (شاهه)
3- ڏونگر ڏي ڪو ڏسُ، اوهان ڪو ڏنو منهنجي جانب
جتن سان. (شاهه)
علاج يا دوا درمل.

ڏسُ

1- يار! سڀاڻي ويندس ڍڳي جو ڏسُ ڪرائڻ، بيمار ٿي
پيو آهي.
2- پيارا! بيماري جا ڏاڍا ڏسُ ڪيا اٿم، پر اڃا خاص
فائدو ڪونهي.

ڌارُ

وڻ جو ٿارو.
1- ابا! هاڻي نمرُ جو ڌارُ بنهه وڌو ٿي ويو آهي، ڪپي

چڏيوس.

2- طوفان پوڻ ڪري، هي سڀ وڻن مان ڌار ڪري پيا آهن.

3- اُٺَ کي هڪل، مٿان انب جو ڌار نه کائي وڃي.
ڌارُ جو جمع ڌارُ.

1- چارينءَ چندن چوٽيون، نايو مينڊيءَ ڌارُ. (شاهه)
2- وهي منجهن وڳ، ڪٿوريءَ ڌارُ چوي. (شاهه)
ڦاٽي پوڻ.

ڌارُ

1- مينهن جي پوڻ ڪري، ڀت ۾ ڌارُ پئجي ويو آهي.
2- ڪو ته سبب آهي، جو اوهان ٻنهي جي وچ ۾ ڌارُ پئجي ويا آهن.
3- توهنن کي ٺاهيو ته ڪونه، ويتر منجهن ڌارُ وڃي آئين.

4- همراھ کي مٽي ۾ ڌڪُ اهڙو لڳو آهي جو مٽي ۾ ڌارُ ٿي پيو اٿس.
هيٺاڻي يا ڪمزوري.

ڌارُ

1- يار! ڏي خبر ٺيڪ ته آهين، اڪيون ڌارُ ڏئي ويون اٿئي.
2- دوست! اهڙو بيمار هئس جو، اڪين ۾ ڌارُ پئجي ويا آهن.
3- يار! جواني وئي هاڻي منهن ۾ ڌارُ نه پوندا ته ٻيو ڇا ٿيندو.

خوف زده يا ڊنل.
1- ماڻهو تمام ڀلو اٿئي، مٿان ان کان ڏريو آهين.
2- ٻڌ اُمتي ڪري رات جو هميشه ماڻهو ڏريو رهي ٿو.
ناراض.

ڏريو

ڏريو

1- پاءُ! باباجي مُنهن تي هينئر متان چڙهين، توتي ڌريو وينو آهي.

2- يار! هو مون تي اڳ ۾ ئي ڌريو وينو آهي، وري ٿو اُن ڏانهن موڪلين.

ڪڻڪ جو ڌريو. کائڻ واسطي استعمال ڪبو آهي.
گهڻو ڪري بيمار ماڻهو ڌريو کائيندا آهن، پر ڪڏهن ڪڏهن ماڻهوءَ جي دل چوندي آهي ته، گهر ۾ به شوقيه طرح ڌريو ڌائي کائبو آهي.
ڦاٽو.

ڌريو

ڌريو

1- حيدرآباد جو تاريخي قلعو سڄو ڌريو پيو آهي.
2- هي سڄو ڌر ڌريو پيو آهي، انهيءَ کي ڇا ڪندس.
ڊڄو.

ڌرو

ڏاڳها ڪي مَ ڌرو، اڃا آريائي اڳي ٿيو. (شاهه)
ڪڏ يا ڦاٽ.

ڌرو

1- اول ڌرو ڪوٽ، پوءِ اُن ۾ ٿوڻي وجهي بند ڪري ڇڏ.
2- يار! ڀت ۾ ڌرو پئجي ويو آهي، سڀاڻي اڄجانءِ ته بند ڪيون.

3- جيستائين اهو ڌرو بند نه ڪندا، تيستائين پاڻي ايندو رهندو.

ڌر

زمين ۾ ڪڏ، پر اُها ڪڏ جيڪا اندر پوري هوندي آهي.
گهڻو ڪري جهنگلي جانور، نانگ بلائون انهن ڌرن ۾ پناه وٺندا آهن ۽ رهندا آهن.

نانگ نه ويندين نڪري، توڙ مٽي پير. (شاهه)
ڪپڙي جو حصو يا ڀاڱو.

ڌر

اڳئين زماني ۾ ماڻهو سلوارون (سٿون) ڌرن جي حساب

سان پائيندا هئا.

1- آبا! ڪٿي اهڙو حملو ڪيو، جو ستن جو ڏر ڪڍي
چڙيائين.

2- اُستاد! بس چئن ڏرن واري سلوار ڪري سبجو.

گهڻو ڪائيندڙ يا هيچي يا پيتي.
چوڻي آهي ته فلاڻو ماڻهو ته ڪاڻ ۾ ته يار ڏاڍو ڏر آهي.
معنيٰ گهڻو ڪائيندڙ يا پيتي آهي.

ڊچ، خوف ڪر، ڊپ ڪر.

1- ٻيلي خدا کان ڏر، ايڏو ڪوڙ نه هڻ!

1- سڪين تيءَ مَ سَري، پسي ڏک مَ ڏر. (شاهه)
پٽ شاهه ويجهو هڪ ماڳ جو نالو.

1- ڏلهي چڙيائين ڏر ڪي، پاڻي پريائين پل. (شاهه)
حڪيم يا طبيب يا ويڇ.

سدورا، سپاڳا يا نيڪ يا سلڇڻا.

1- ادي! منهنجا سڀ پٽ، چئي وارا ۽ ڏاها آهن.

2- پٽ! ڏاها بارضد اصل ڪونه ڪندا آهن.

3- ڪي ڪي ماڻهو ڏاڍا ڏاها ۽ پيارا هوندا آهن.

اٽڪلي.

1- آبا! اهي ڏاها ماڻهو اٿئي، ناني به چون ۽ چونڊڻي به
هڻن.

2- يار! اهي اهڙا ڏاها اٿئي جو پنهنجن پٽن هوندي
به، ٻين جي کيسن ۽ پٽن تي پيٽ پاليندا اٿو.

3- پاڻ ڪي هرڀرو ٿا ڏاها سمجهو، پر آهيو بالڪل
بيوقوف.

ڏاها جو واحد ڏاهو.

چوئي: ڏاهو ڪانءُ، ٻٽنگو قاسي.

ڏرُ

ڏرُ

ڏرُ

ڏاها

ڏاها

ڏاها

ڏاها

سياڻا.

الا! ڏاهي مَٿيان، ڏاهيون ڏک ڏسن. (شاهه)

ٿلها يامتارا.

ڏٽا

ڏٽا

ڏڏ

ڪوڙا دلاسا يا ڪوڙا آسرا يا گشا.

بيوس! محتاج يا مسڪين.

1- ڏڏ ٿي ڏان گهرج تون، ڇڏ وڃا وڃائي، (شاهه)

2- تون سڀڙ، آئون سيڪڙو، تون ڏاتار، آئون ڏڏ، (شاهه)

3- آهيان ڏڏ غمن گڏ، سچا سڌ سڻج تون، (ميان سرفراز)

4- جيڪي ڏڏن ڏئي، ڳجهيان ٿي ڳجهه ۾، (شاهه)

جڏو يا بي عقل يا چٽ.

ڏڏ

1- هونئون ڪلارڪ به صفا ڏڏ آهي، ڪجهه به نٿو

اچيس.

2- آئون ننڍي هوندي، حسابن ۾ صفا ڏڏ هوندو هوس.

3- استادن جا ٿي اکر ڏڏ آهن، ته شاگردن جا وري ڪهڙا

هوندا.

ڏڏي

تسلي يا خاطري يا آٿت يا سهارو.

1- ڏک ڏکي ڪي ڏڏ، جن ڏني سي ڏکڻا ٿئا، (شاهه)

2- جنهن ڪي ڏڏ نه ڏانءُ، سا ڪيئن کاتي ڏينهنڙا!

(شيخ اياز)

ڏڏي

چمڙيءَ جي بيماري.

ڏڏي جي بيماري جسم جي چمڙي تي ٿيندي آهي. جيڪا

ريڻي وانگر گول نظر ايندي آهي.

ڊگهو.

ڏاگه

1- هيڏو ڏاگه اچي ٿيو آهين، پر عقل ڪونه سڳيو

آهين.

2- همراه ته ڏاگه پيو ڏسڻ ۾ اچي.

ڏاڳه

ڏک

ڏک

ڏياري

ڏياري

3- اهو ڏاڳه اٿئي، عقل ڪونهيس، ڇڏي ڏيس.
چوئي: ڏاڳه (ڊڳهو) مائٽو خام خواه جو معتبر.
ڏني يا ساڙو.
آءُ اوراهون سپرين، ڏکيءَ ڏيڄ مَ ڏاڳه، (شاهه)
آرمان يا افسوس.

1- هيَسَ جي سِيءَ، تہ ڪيَمَ ڏکُ ڏيرن تي. (شاهه)
2- مون ماڙي جو، سومرا! پنين پارين ڏک، (شاهه)
1- پنهنجن جوئي ڏکُ ٿيندو آهي، ڌارين تي ڪهڙي ميار!
2- ڏکُ رڳو هڪ اٿم، جواڇ تائين مون کي نہ سمجهي
سگهيو آهين.

تڪليف يا صدمو يا سختي.
1- نمي ڪمي نهار تون، ڏمرَ وڏو ڏک. (شاهه)
2- ڏکُ تہ ڏنو هوم ڪونه، سَکُ تہ سڄڻ جو مورُ نہ سَبران.
(محمد فقير ڪٽياڻ)

هندن جو ڏڻ.
ڏئي ڏياري، سامونڊين سڙه سنباھيا، (شاهه)
وئي ڏني.

1- بس يار! مَسَ مس الله نوڪري ڏياري آهي.
2- فيصلي وارن زمين مون کي ڏياري آهي، جو منهنجو
حق هو.

ڊ

ڊنڊَ

ڇڊو ٻوڙ.

- 1- امان! ٻوڙ اهڙو رڌيو اٿئي جهڙي ڏنڊَ.
- 2- اُستاد! هيڏو سارو خرچُ ٿيو، پر ٻوڙ جي ديڳ اهڙي رڌي اٿئي جهڙي ڏنڊَ!

ڊنڊ

پاڻي جمع ٿيڻ جو هنڌ.

جهڙوڪ: منڇر ڏنڊ يا کينجهر ڏنڊ.

ڊنڊ

پاڻيءَ جو قدرتي تلا.

اها زمين جنهن جي چوڌاري سُڪي هجي ۽ وچ ۾ پاڻي هجي، تنهن کي ڏنڊ چئجي.

- 1- سائڻر ٻوڙي سهڻي، نه ڏوري نه ڏنڊ (شاهه) چوئي: ڏنڊ جا پکي ڪڏهن هن طرف ڪڏهن هن طرف. نگران ۽ دهلن تي وڃت جو هڪ انداز.

ڊنڊ

نگران ۽ دهلن تي محرم مهيني ۾ ڏنڊ وڃائي آهي ۽ ان وڃت تي ماڻهو يا حسين يا حسين چوندا آهن (ڏڍ) پرڏي ۾.

ڊڪي

- 1- پرين تهنجي پاند، ڍولا! ڊڪي آهيان. (شاهه)
- 2- ڍولي ڊڪي آهيان. هيس اگهاڙي. (شاهه) چوئي: ڊڪي، پلي آهي. پره ڦٽي يا اُسر.

ڊڪي

- 1- اول خير! سڄ اُڀرڻ کان اڳ ڊڪيءَ مهل هر شروع ڪندا سين.
- 2- اسان هاري هميشه ڊڪيءَ مهل اُٿندا آهيون ۽ پنهنجو ڪم ڪندا آهيون.

ڏيڪي

بند ڪئي.

ڌيءَ! تو تڪڙ ۾ ڪير جي ڏيڪي ڏيڪي ڪانه، تنهن ڪري
ڪير ٻلاڀي ويا.

پاليل جانور.

ڏور

1- منهن ڪو منجهارا، ٻهرا ڏونڊ ۾ ڏور جنءِ. (شاهه)

ڏورو.

ڏور

ڪرڪي ڳالهڙيون، ڪنڊا! ڏور ڌڻين جون. (شاهه)
هيٺ ڏانهن ويندرواٽ.

ڌار

1- ڍول ٽئين ڌار، هيٺاهيون هلن جي، (شاهه)

2- هن مند مارو سٺا، ڍنگر ڌار رهن، (شاهه)

هلڻ جو انداز.

ڌار

1- ڏور نه اڳئين ڌار، مهند ملاجن تڪيو، (شاهه)

2- آڇ نه اڳئين ڌار، ڪرهو جيئن ڪالهه هو. (شاهه)

ڏير.

ڍڳ

ويهي وڌي ڍڳ مان، ڌڻي وجهج ڌوڙ، (شاهه)

ڇوڻي: اها جي روش اختيار ڪيئن، ته ويٺو به ڍڳ

هوندين.

ڍڳ

گهڻا.

1- آڇ ته شهر ۾ انبن جا ڍڳ لڳا پيا هئا.

2- ڌيءَ! مانيون جا ايترا ڍڳ جو پڇايا آڻئي.

ر

رَتُ

ببزار ڪرڻ.

1- رُئاري رَتُ ڪَياس، هن ڪڏ اُتوري ڪَري. (شاه)

رَتُ

مَٽي ماڻَٽي، عَزازَتَ.

1- اسين سڀ پاڻ ڀر رَتُ آهيون ڪوبه ڌاريو ڪونهي.

2- غريب آهن ته چاهي؟ پَر پنهنجو رَتُ ته آهن.

چوڻي: رَتُ دانگيءَ تي به وريو پوي.

چوڻي: اڳي تيل ڀرندو هئو، هاڻي رَتُ پيو ڀري.

رَتُ

خُونُ.

1- جيڪي ماڻهو ٻين لاءِ رَتُ ڏين ٿا، سي وڌا نڪ

آهن.

2- هَلو ته هلي اسپتال ۾ همراه ڪي رَتُ ڏئي اچون، مَنَ

حياتي ٻڃي پوي.

3- ڏک اهو لڳو اٿس، جو رَتُ بهيس ئي نٿو.

پهتيون يا پڳيون يا رسي ويون.

رَسِيُون

1- هتان ڪٿي هُت، جن رڪيو، سي رَسِيُون. (شاه)

2- باسي پئي ڀنگ، رڙهي ڄام رَسِيُون، (شاه)

نوڙيون.

رَسِيُون

1- رَسِيُون قابو ڪري ٻڌ جو، مَتان قناتون ڪري نه پون.

2- بابا! ديڳيون تيار آهن، رَسِيُون ڪٿي اچو، ماني چئي

۾ ڀهچايون.

رِيتِ

رسم يا رواج يا پَر.

1- اسان جي اها ريتِ آهي ته، دشمن تڏي تي ايندو ته به

عزت وٺي ويندو.

2- سنڌي ماڻهن جي ريت آهي، ته مهمان کي ماني ضرور کارائيندا آهن.

3- هرڪنهن قوم جي ۽ ملڪ جي پنهنجي پنهنجي رسم ۽ ريت آهي.

1- ايءَ نه مارن ريت، جيئن سيڻ مٿان سون تي. (شاهه نمونو يا طريقو يا ڍنگ).

رِيتِ

1- جهڙي ريت تون ڳالهائين ٿو اها ريت سٺي نٿي لڳي.

2- تو واري ريت کي آئون چڱي طرح سڃاڻان ٿو.

3- صبحاڻي ڪنهن به ريت تو کي مون وٽ پهچڻو آهي.

4- يار! صلاح ڏي، بابا سائين کي ڪهڙي ريت پرچايان.

1- مون سين ماروئيون، ڪهڙي ريت رُسندِيون. (شاهه)

2- سِڪو سِڀن کان، سرتيون ريت سِڪڻ جي، (شاهه) ڌڪا کائي، ٿاڀا کائي، هلي هلي، پني پني.

رُلي

1- ابا هينئر شهر مان رلي پني آيو آهين.

2- هيءَ ٻڪري هتي ڪنهن جي رلي مٺي آهي.

نپاڳي، رُليل.

رُلي

رلي پيائين راند، بانيڻ عشق ٻروچ جو. (شاهه) روحاني ڪيفيت.

رَنگُ

1- لڳو رَنگ، روجل چوي اندر آديسين، (روجل) ميلو يا ميڙو يا محفل.

رَنگُ

1- لڳو رَنگ روجل چوي، اُت آديسين آپار، (روجل)

2- روجل لڳو رَنگ، تن لاهوتين لقاءِ جو، (روجل) حال يا همت.

رَنگُ

1- دائودي ديون ڪري، ڏنڪن ڪونهي رَنگ، (شاهه)

رنگ

رڱت.

رھو

ٽڪو، ترسو.

1- آڄ رات اسان وٽ رھو، صبحاڻي ٿي وڃجو.

2- آڃا پٽي ڏينھن رھو، مَس مَس تہ آيا آھيو.

3- اسان ڄامائت ٿي وري ٻين وٽ ٿا رھو، اھا سٺي ڳالھ ناھي.

ٻوڙ جو رَس.

رھو

1- امان! ٻوڙ ۾ رھو گھڻو ڏجانءِ، اڄ ڏاڍي بُڪ لڳي آھي.

2- پيئڻ! ٻوڙ جو رھو مڙوئي گھاتو ڪجو، جو مھمان ٿا اچن.

3- يار! ھتان تہ منھنجي بدلي ڪراءِ، ھتي تہ ڪم ڪري ڪري منھنجو رھو نڪري ويو آھي. سڄو پٽ يا ويران ھنڌ.

رڻ

1- ابا! ھتي تہ رڻ لڳو پيو آھي، پاڻيءَ جو تہ ڍڪُ بہ نٿو ملي.

2- ھن سال برسات ڪانہ پئي، جيلُ ۽ تَرُ چڻ رڻ لڳا پيا آھن.

1- پٽين پار ڪڍن، رڻ گجيو راڙو ٿيو. (شاھ)

2- چچرَ چئن پھون، تنن رڻ گجھن رانسيو، (شاھ)

3- رڻ ۾ رتو چاڻ، ڇاڪاڻ تڏين چيڳرا! (شيخ اياز)
ظلم يا ستم يا بيداد يا ناانصافي.

رڻ

1- يار! رات جو نندڻي نٿا ڪيون، چورن رڻ ٻاري ڇڏيو آھي.

2- بس ويڇاري لاءِ رڻ ٿي ويو! ھڪڙو پٽ ھوس، سو بہ خدا کسي ورتس.

1- راڻي رڻ ڪيو، جيڏيون منهنجي جيءَ سين، (شاهه)
جبل ۾ اٿندڙ لٽ.

رَهُون

1- رائج، رائج، رائج، جتي نيهان ڪڍي (شاهه)
تڪون، ترسون.

رَهُون

1- يار! وڃڻ جا منهن آهن، ڏسون ڪيترو وقت ٿا رهون.
هڪ ذات جو نالو.

راهو

راهوءَ

راج سان رهايندڙ سردار يا سخي.

1- ڏيندڙ لڪ لطيف چئي، راج راهوءَ جي رس، (شاهه)

2- راهوءَ جا رهيام، سنيها سرير ۾. (شاهه)

3- راهو تنهنجي ريت، پرڪنڊين پڌري. (شاهه)
ٿانو. آويءَ (نھائينءَ) ۾ ڪنڀار جا ٺهيل ٿانو.

رَڇَ

1- پڪا رڇ ڪنڀار جا، پڪي نيهائين. (شاهه)
مضبوط ڄار.

رَڇَ

1- سڀر ڌار سمنڊ جا، ڪي رائجون رڇ. (شاهه)
آواره گرد رهي.

رُلي

1- آخر مينهن رلي رلي، رات جو پاڻ ٿي پهچي وئي.
نوٽ: هڪڙو پهاڪو آهي ته ڀلي ڀلي پاڻ آئي، سا به نه

ڀلي.

مون وري هڪ پنهنجو پهاڪو جوڙيو آهي ته:

چوڻي: رلي رلي پاڻ آئي، سا به نه رلي.

پريشان ٿي، يا تڪليف ۾ اچي.

رُلي

1- يار! رلي رلي ٿڪو آهيان، پر ڪٿي به نوڪري نٿي
ملي.

2- هاڻي ته يار رلي ويسين، ڇاڀيون (ڪنجيون) ته
الائجي ڪٿي، ڪري پيون.

رِهاڻ

ناز بوءِ.

رِهاڻُ

ڪچھري، محفل.

1- پيھي جا پاڻَ م، ڪيم رُوحَ رِهاڻَ، (شاھ)

2- رَتِيءَ جي رِهاڻَ، جيءَ آڙايم جت سين. (شاھ)

دَڳُ يا واٽَ.

رِستو

1- يار! هاڻي پاڻ واري ڳوٺ جو رستو تمام زيون ٿي ويو

آهي.

2- جيڪڏهن ائين آهي ته پوءِ اُڃ کان تنهنجو رستو

الڳ ۽ منهنجو رستو الڳ.

3- پيارا، آئون ته منجهي پيو آهيان، ڪو ته رستو تون

به ڏس.

طريقو يا نمونو يا ڍنگُ.

رِستو

1- جيڪڏهن تُو اهو رستو اختيار ڪيو ته پوءِ تُو به

نوڪري ڪئي!

2- صاحب سان ملڻ جو رستو توکي مان ٿو ڏسيان، تون

رڳو همت ڪر.

3- ابا! اوهان وارو رستو ڏکيو! مون کي هاڻي ڇڏي

ڏيو.

4- پيارا! اهو جي رستو ورتو، ته پوءِ ڇا ڪون ڀريو!

ڪمند جو رس يا انب جو رس يا گلن جو رس.

نورَ.

ٺاهه يا خير ٿيڻ يا ڪير ڪندڙ ٿي وڃڻ.

رِسَ

رِسَ

رِسَ

1- هاڻي ٻئي ڌريون پاڻَ م رسَ ٿي ويون آهن.

2- اڃا يار! ماما ۽ بابا وارا پاڻَ م رسَ نٿا ٿين.

3- جيڪڏهن وڃَ وارا رسَ نه ڪرائيندا، ته بيار ٻنهي

ڳوٺن کي ڏاڍو نقصان رسندو.

4- ادي! شڪر آهي جو ٻئي زال مڙس پاڻَ م رسَ

(خوش) آھن.

ڳاڻڻ.

رَسُ

1- يار! اڄ هُن ڳوٺ ۾ رَسُ آهي ضرور ٻڌڻ هلنداسون.

2- يار! اُستاد سريلو ڳاڻڻو هئو واهه جو رَسُ لڳس.

3- آبا! شاديءَ ۾ ڪو رَسُ به ٿيندو يا رڳو پَتُ ڪارائي

روانو ڪندين.

چوڻي: راڳ، رَسُ ۽ پَتُ، ٺريا ته چٽا.

پهچ، پهچي وڃ، حاضر ٿي.

رَسُ

1- جي پُلايون پاڻ، تن کي رَسُ رسيلا راهه ۾ (شاهه)

2- جت انڌيون اوطاقون، تَت ڪاهي رسج ڪارڻي (شاهه)

3- رهيس رَسُ لطيف چئي، تنهن ڪميڻي ڪاهي. (شاهه)

ٻوڙ جو رَسُ.

رَسُ

جنهن کي سنڌيءَ ۾ ٻهراڙيءَ جا ٻهڳڻا ماڻهو رَهو ۽ لاس

به چوندا آهن.

وڻندڙ شخص.

راڻو

1- تون ته منهنجو راڻو پُٽ آهين، ماءُ جو ڪم تون نه

ڪندين ٻيو ڪير ڪندو.

2- ادي! هي منهنجو راڻو پُٽ اٿو، منهنجو وَدِ ۾ وَدِ

خيال ڪندو آهي.

3- راڻي کي ڪنهن به وقت هڪل ڪبي ته هليو ايندو

بيهندو ٻنہ نه، جهڙو راڻو نالو اٿس تهڙو ئي راڄ ۾ راڻو

آهي.

راڻو

راڻو، مهنڊر سنگهه يا مينڌرو. مومل ۽ ڪاڪ محل جو

فاتح.

راڻو پنهنجي شجاعت، بهادريءَ، عقلمندي، هوشيارِي،

جمال ۽ ڪمال کان اهڙو ته نامور، معتبر ۽ وڏو نانءُ آهي

جو لطيف سائين جهڙي عظيم ڪان عظيم شاعر به هن لاءِ خاص انداز ۾ شعر چيو آهي، بلڪ سرُ به ڏنو آهي جنهن جو نالو سرُ راڻو رکيو اٿس ۽ پنهنجي رسالي ۾ هن سرُ کي خاص جدا جاءِ ڏني اٿس.

- 1- سوڍا تو ڀر ساه، نه ته راڻا گهڻائي راڄ ۾. (شاهه)
 - 2- راڻو رات نه آئيو، ويل ٿري ويئي. (شاهه)
 - 3- هڪ ڏنگا ڏاڏاڻا، پيو موٽيو تان نه ميندرو. (شاهه)
- سرُ جو نالو.

راڻو

هي راڳ به شاه سائين جو ايجاد ٿيل آهي. جيڪو اُسرَ جي مهل ڳايو ويندو آهي.

معلوم هجي ته هي راڳ سنڌ ۾ ڪڇ وارن علائقن کان سواءِ مشرقي موسيقيءَ ۾ ڪٿي به ڳايو نه ويندو آهي ۽ نڪو اُتي اهو سرُ آلاپيو ويندو آهي. سنڌ ۾ خانصاحب استاد منظور علي خان راڻو ڳائي ويو. ان جهڙو راڻو اڄ تائين نه ڪنهن ڳايو آهي نه وري ڳايو ويندو.

البت محمد يوسف ۽ محمد جمن به راڻو واھ جو ڳايو آهي.

افسوس جو اهي ٽئي سنڌ جا سهڻا ڳائڻا اڄ اسان وٽ موجود ڪونهن.

- 1- استاد! اڄ ته راڻو ٻڌاءِ، ڪافي ڏينهن گذري ويا آهن.
 - 2- دوستو! هاڻي آخر ۾ اوھان کي راڻو ٿو ٻڌايان.
 - 3- راڻو ٿو ڳائين يا ڪڇيون ٿو هڻين، ائين راڻو ٿوروئي ڳائبو آهي، جيئن تون ٿو ڳائين.
- شفقت يا عار.

راز

- 1- صاحب! جو وڏي پٽ تي وڏو راز آهي.
- 2- الله جي مهرباني آهي، جو سچائي ڪري ڳوٺ وارن

جو مٿڙي مٿم راز آهي.

3- اڳي صاحب جو مون تي پورو ڀروسو ۽ راز هئو،
ليڪن هاڻي ائين ناهي.
ڳجهه.

رازُ

1- تون ته يار! منهنجي اندر جو راز آهين.

2- اهو رازُ رازُ ڀرئي رهڻ ڏجان، متان ٻين سان سلين.

3- ڏاڍي غلطي ڪيم، جو هنن کي پنهنجو سمجهي
مون پنهنجي دل جو راز سندن اڳيان رکيو.

حقيقت کولي پڌري ڪرڻ.

راز

1- ربابيءَ جو راز، خالص ڏيڇ خليل جو. (شاهه)

2- رازُ ڪيائين راءِ سين، ڪنهن مڇاريءَ مهل. (شاهه)
مرضي يا اختيارُ

رازُ

1- اهو تنهنجو پنهنجو رازُ آهي، نوڪري ڪرين يا نه
ڪرين.

2- بابا! تون منهنجو وڏو پٽ آهين، مون کي تنهنجو
ئي راز رکڻو آهي.

3- اهو تنهنجو رازُ آهي ته روزا رکين يا نه رکين، آئون
زور ڪونه ٿو ڪيان.

4- تون ڪڏهن به مون کي سمجهي نه سگهندين، آئون
پنهنجي رازُ جو راڻو آهيان.

ڪٽ.

زَنگُ

پراڻن هٿيارن تي صفائي نه ڪرڻ ڪري مٿن زنگُ
(ڪٽ) چڙهي ويندي آهي. هوبهو ڪالو يا رُڪجي
شي هوندي آهي. ان کي صاف نه ڪبو ته مٿس ڪٽ
چڙهي ويندي.

1- لوهي دروازا آهن، زنگُ چڙهي ويو اٿن، رنگُ

لڳائي، پوءِ لڳايو.

2- بندوق تي زنگ چڙهي ويو آهي، صاف ڪري رکو.

دُشمني، مخالفت، وير.

1- اسان ته توهان کي سڀ ڪجهه معاف ڪيو، پر اوهان

اڃان زنگ رکندا اچو.

2- اوهان سان ته اسان جو زنگُ آهي ئي ڪونه، توهان ته

اسان جا مُحسن آهيو.

3- دل ۾ زنگُ رکڻ شڪست آهي ۽ دل صاف ڪرڻ

فتح آهي.

دَڪَ.

هَڻي حاڪمين کي، زور پيريون زَبرون، (شاه)

اعرابون.

ڪنهن اکر جي مٿان زَبرَ ڏيبي آهي ته ان کي اعرابَ چئبو

آهي.

زَبرون، پيش، زَبرُن اهي سڀ ٻولي جون اعرابون آهن.

زَنگُ

زَبرُون

زَبرُون

س

سَنَگُ

صُحبتَ.

1- جيڪا ڪنڊي سَنَگُ، مون جَن ٻارو چَن سِين. (شاهه)

2- ساميَن سَنَگُ ڪُلهن تي، سَنَگُ مَڙوئي سَور. (شاهه)

چوڻي: سَنَگُ تاري، سَنَگُ ٻوڙي.

مَنو ڦل يا سَنو نَتيجو.

سَنَگُ

1- وينين ناه ورا ڪو، سَتين ڪونهي سَنَگُ. (شاهه)

جوڙ جو سَنَگُ يا ٻاجهري جو سَنَگُ يا مڪائي جو سَنَگُ

يا ڪڻڪ جو سَنَگُ.

سَنَگُ

سَنَگُ

سون جون ڊپليون.

1- جي اڏمَ وَاچُ، تہ وسندو سون سَنَگُ. (شاهه)

گڏجي ڳاڻڻ يا ٽولن ۾ ڳاڻڻ.

سَنَگُ

صوفي بزرگن جي درگاهن جا فقير، سَنَگُ (گڏجي) ۾

ڳائيندا آهن. معنيٰ ٽولن ۾ پاڻ ۾ گھڻا ٿي گڏ ڳائيندا

آهن.

سَري

حاصل ٿي، دستياب ٿي.

1- سَور جنين کي سَريو، سَري تَن صحت، (شاهه)

گڏري، ڀلي.

سَري

1- اسان تان نہ سَري، تو ڪيئن سَري سپرين؟ (شاهه)

2- سَري نہ منهنجي سير سواءِ، سامونڊيءَ سان منهنجو

سَنَگُ! (شيخ اياز)

سَري

ساري بدن جا زيور مليا.

ٿاڻي بولا خان جو هڪ مشهور ڳوٺ.

سَري

1- تَن سَچي ساهه سَري، جن ماريو نَفَس ماڻ سِين. (شاهه)

سَري

تَڳي يا هلي چلي.

1- وَنَهِيَن وَيَرِيَجَن جي، سِئائِن سَري، (شاهه)

2- سوڌي رءُ، سرتيون! هڏ نه ساهه سَري، (شاهه)

شراب.

سَري

1- سَري ڪين ڪيون، ويڻ موڪليءَ جي ماري! (شاهه)

2- مَڪَرَسَدَ سَري جي، جي تون تارئين توه، (شاهه)

محبت ۽ سڪ جي چشمي مان.

سَري

جن تي پيءُ پياريو، منجهان سڪ سَري (شاهه)

ٻوٽو.

سَلو

هاري جڏهن زمين ۾ پُڇ ڇڏي ڇڏيندا آهن، ته ٿورن

ڏينهن کان پوءِ پُڇ مان سلا اُڀرڻ شروع ڪندا آهن.

ڇوٽي: سَلو اهو پَلو، جو اَنگوران پَلو.

معاوضو.

سَلو

1- هيٿري توسان مدد ڪئي اٿم، پوءِ به وڙهين وري مون

سان پيو. واه جو سَلو ڏنو اٿئي.

2- محنت جو سَلو، ڪڏهن نه ڪڏهن ضرور ملڻو آهي.

3- قدرت هر نيڪيءَ ۽ بڊيءَ جو سَلو ڏئي ٿي.

ياد ڪري، ساريس.

ساري

1- مومل ويٺي مينڌرو، سدائين ساري، (شاهه)

2- اڄ ڪِ ڪالهه مَري، ساري سانپيڙن ڪي. (شاهه)

سموري، سڄي، سموريون، سڄيون.

ساري

1- سوڌي سِين ساري، ڳالهيون ڪُنڊيس ڳجهه جون. (شاهه)

راڻو. راڻو اصل م ذات جو سوڌو هو. مومل واري راڻي

جو ٻيو نالو سوڌو هو.

سوڌو

1- سوڌا تو م ساه، نه ته راڻا گهڻائي راڄ ۾. (شاهه)

2- سوڌي رءُ، سرتيون! هڏ نه ساه سَري، (شاهه)

3- روءِ راڻي جي ناهِ ڪو، سوڍو سڀين سونهن، (شاهه)
سياڻو يا دلير.

سوڍو

1- اڍي! منهنجو هيءُ پُٽ سوڍو اٿئي، مون کي ڪنهن به
قسم جو جواب اصل نه ڏيندو آهي.

2- آبا! تون ته منهنجو سوڍو پُٽ آهين، گهر جو ڪم
ڪار تون نه ڪندي ته ٻيو ڪير ڪندو.

چوڻي: سوڍا پُٽ ڪُسنڌا آهن، پر جهڪندا ناهن.
تندرست يا صحتمند يا نوبنا.

سگها

1- جي پندي پاريائون، ته سگهائي سگها ٿيا. (شاهه)
2- سگها ساعت نه هيڪڙي، چارڻي پهر چور، (شاهه)
طاقت وارا يا زور وارا.

سگها

1- اسان فقير ماڻهو، توهان سگها ماڻهو، پاڻ ڪڏهن به
گڏ هلي نٿا سگهون.

2- دنيا ۾ ڪي ڪي ماڻهو بظاهر طاقت وارا ڏسڻ ۾
ايندا آهن، پر باطن ڏاڍا بزدل هوندا آهن.

سال، ورهيه.

سن

1- افسوس! جو توکي پنهنجي ڄمڻ جو به سنُ ياد
ڪونهي.

2- مون کي اهو سنُ به ياد آهي، جنهن سال سنڌ ۾ چٽي
۽ ڪاري ٻوڏ اچي.

هڪ جيڏو يا هم غم.

سن

1- احمد ۽ آئون پاڻ ۾ سنُ آهيون.

2- بابا ۽ ماما به ذري گهٽ اچي پاڻ ۾ سنُ ٿيندا.

هڪ شهر جو نالو. ضلعي ڄام شوري ۾ آهي.

سڻي وارا.

سن
سڻيا

1- آمان! اڄ اُقراتا ڏاڍا سڻيا پڇايا اٿئي.

2- وارن ۾ اجايو گھڻو تيل وڌو اٿئي، تڏهن سڻيا ٿيا اٿئي.

3- تيل تُو گھڻو استعمال ڪرين، تڏهن ٿا ڪپڙا به سڻيا ٿينئي.

1- ٻانهو ٿا ٻانهن ۾، سينڌ سڻيا وار، (شاهه)

2- اڻڀيا سڻيا نه ڪري، سُونَهَن وِجانسِ سُوَر، (شاهه)
دولت مند يا ملڪيت وارا.

سڻيا

1- تون سڻيو، ته تنهنجا دوست به سڻيا، اسان فقير ته اسانجا دوست به فقير.

2- اهي سڻيا ماڻهو توکي سڻيا ٽڪر ڪارائي، جيڪو حال اٿئي سو به ڪڍي ڇڏيندو.

خير چار يا حال احوال.

سماءُ

1- پُٽ! تون ٿي ڏينهن ٻنيءَ تي ره، ته مان ڳوٺان سڌ سماءُ ڪري اچان.

2- ادا! ڏي خبر ڪراچي جو سماءُ ڪيئن هو.

نظرداري ڪرڻ.

سماءُ

1- تون مينهن جو سماءُ ڪر، ته آئون تنهنجي گهران ماني ڪڍي اچان.

2- يار! دڪان تي پيو سماءُ ڪجان، آئون جيستائين گهران ٿي اچان.

3- بابا! تون هن سامان جو ويهي سماءُ ڪر، ته آئون تڪيئون وٺي اچان ٿو.

رويو.

سلوڪُ

1- اوهان جو سلوڪُ اسان سان اڳئين جھڙو بالڪل ڪونهي.

2- جھڙو ماڻهن سان اوهان سلوڪُ ڪندا، اهڙوئي

سلوڪ ماڻهو اوهان سان ڪندا.

3- منهنجو اڪثر ڪري هر دوست سان سلوڪ ساڳيو

هوندو آهي.

شعر ۾ چيل خيال.

سُلوڪُ

سامي جا سلوڪ سنڌي ادب ۾ وڏو مقام رکن ٿا. سنڌ ۾

شاهه، سچل ۽ سامي وڏا عظيم شاعر آهن.

سامي جا ڪي چند سلوڪ عرض رکجن ٿا.

1- محبت جي ميدان ۾، پيڙا جي پيغام،

سي جاڳڻ کان آڪرا، نيڻين ننڊ حرام،

انگ نه اوڍين ڪپڙا، طلب نه رکن طعام،

جهڙا منجهه ماتا، تهڙا عاشق عيد ۾. (سامي)

2- چريآ! چڏ چوڻ، دم ماري ويهه دم ۾،

سمجھي ڪر سامي چوي، تنهن ساڪيءَ جو سمرڻ،

ڪڍي وٺ ڪٽ ريءَ، محبت ساڻ مڪڻ،

پسونڪڻ بهڻ، اٿسئي ڪم ڪتن جو.

صحتمند يا تندرست يا نونو.

سَگهو

1- هاڻي مڙوئي الله جي مهرباني سان سگهو ٿيندو پيو

ويان.

2- ويچاري کي بيماري ڪاڻي وئي آهي، سگهو ٿيڻ

مشڪل اٿس.

سگهو جو جمع سگها، سگهن.

1- اگهاڻي سگها ٿيا ويئي وٽ ويجن، (شاهه)

2- جي پنڊ پاريائون، ته سگهاڻي سگها ٿيا. (شاهه)

3- سگهن سڌ نه سور جي، گهايل ڪيئن گهارين (شاهه)

4- سگها ساعت نه هيڏيڙي، چارئي پهر چور. (شاهه)

طاقت وارو يا همت وارو يا ٿاڍو ماڻهو يا مڙس ماڻهو.

سَگهو

- 1- بابا! تون اسان کان سگهو، پر رڳو جان ڇڏ.
- 2- آئون يار، تون سان ملهه ڪونه وڙهندس، تون مون کان سگهو آهين.
- 3- ڄام ڪاڻيو خان واقع ئي سنڌ جو سگهو ماڻهو هو.

سڳا

- 1- اصغر ۽ مظهر ٻئي سڳا ڀائر آهن.
- 2- ارم ۽ غزالا ٻئي سڳيون ڀيڻون آهن.
- 3- اڄ ڪلهه سڳا ڀائر به پاڻ ۾ گڏ نٿا رهي سگهن.

سڳا

- سُت جا ڏاڳا، پَتَ ۽ ريشم جا ڏاڳا.
- 1- بس پيارا! هي سڳا به ڪنهن درويش جا پاتل آهن.
- 2- ڏي خبر وڃي ٿو ڳرندو، ڪنهن سڳا ته ڪونه پڙهيا اٿئي.
- چوئي: گهر ۾ لڳيس سڳو به ڪونه، هي ٿو مڙس شادي ڪري.

سَڪَرُ
سَڪَرُ

- سنو يا وڻندڙ يا بهتر.
- سنڌ جو هڪ مشهور شهر ۽ ضلعو.
- 1- عليءَ جو ميدان، سَڪَرُ سناسين ڪي. (شاهه)
- 2- اجاڙان پنيپور، سَرتيون! سَڪَرُ پائشيان، (شاهه)
- سُنا، بهتر.

سَڪَرُ

- 1- وري خدا ڄاڻي ههڙا سَڪَرُ ڏينهن اچن يا نه اچن.
- 2- پرديس ۾ نوڪري وارا سال تمام سَڪَرُ نموني گذريا.

- 3- يار! اسان جا ڪڪاوان گهر، انهن ماڙين ۽ پڪين جاين کان هزار دفعا سَڪَرُ آهن.
- 1- سَڪَرُ پائشيان سومرا! کڻي کان ڪُهين، (شاهه)

2- سَڪَر سِيئي ڏينهن، جي مُون گهاريَا بَند ۾، (شاهه)
سکيا ستابا يا خوشحال يا مڇي ۽ مانيءَ وارا.

سَڪَر

1- اهي ماڻهو اصل کان وٺي سَڪَر آهن.
2- ماڻهو اهي سَڪَر ٿا ڏسجن، پر دل جا الائجي ڪيئن
آهن.

سُکيو

1- ادا! آئون هن سين وٽ ڏاڍو سَکيو آهيان.
2- يار! ڳوٺ کان پرديس ۾ وڌيڪ سَکيو آهيان.
3- بس يار! ويچارو گهر جو سَکيو ڪونهي، تڏهن پيو
در در جا ڌڪا کائي.

سُکيو

خوشحال يا پئسي وارو يا دولتمند.
1- محمد علي جو خاندان اڳ ۾ ئي سَکيو هو.
2- بابا! الله ڪندو ته اڃا وڌيڪ سَکيو ٿيندين.
3- ادا! سَکيو هوندو ته پاڻ لاءِ هوندو، اسان کي ڪٿي
ڪونه ڏيندو.

چوڻي: ڏکيو سَکيو پيل ٿئي، شل سَکيو ڏکيو نه ٿئي.
چوڻي: سَکئي ڪو سَهي ڪونه، بُڪئي کي ڪو ڏئي
ڪونه.

سِڪو

رعب، دڍڀو.
1- اسلام جو پوري دنيا تي سِڪو چانيل آهي.
2- انگريزن جو پوري هندستان تي پنهنجو سِڪو جَميل
هو.

3- ابا! هتي توکان وڌيڪ اُستاد ويٺا آهن، تون ڇا
سِڪو جَمائيندين.

4- اهو سِڪو تون انهن تي جَماءِ، جيڪي توکي نه
سڃاڻيندا هجن.

سَرَندي

مالي پهچ.

1- هي ماڻهو اصل کان وٺي سَرَندي وارا آهن.

2- رب سائين شل توکي به سَرَندي وارو ڪري.

گذرندي، گذري ويندي.

سَرَندي

1- توکي خبر آهي ته منهنجي توکان سواءِ ڪيئن

سَرَندي.

2- اهو تون ڀليل آهين ته توکان سواءِ منهنجي ڪانه

سَرَندي.

3- تون ڪيڏي به ڪٿي پڪاڻي ڪرين آئون ڪيڏو به

ڪٿي پاڻ کي روڪيان، پر سَرَندي وري به هڪ ٻئي کان

ڪين.

1- وڻجارا! ويٺي، تو نه سَرَندي ساهه ري، (شاهه)

حڪومت جا ٺهيل نوٽ يا چاندي، سون جا روپيا.

هرملڪ جا پنهنجا سڪا يا سڪو هوندو آهي. جنهن

سان هو دنيا سان ڪاروهنوار ۽ ڌيتي لپتي ڪندا آهن.

واجهاڻيو.

سڪو

سڪو

1- پنهنجي مينهن وڪڻي، هاڻي پيا ڪير لاءِ سڪو.

2- هوندي سوندي به پيا هر شئي لاءِ سڪو، اهڙي دولت

تي لعنت هجي.

چڱا مڙس.

لوه جي هڪ مضبوط ٿلهي شيخ، جنهن کي ڏري به

چوندا آهن.

سرائي

سرائي

اها لوه جي سرائي بيل گاڏين، ٽانگن وغيره ۾ لڳل

هوندي آهي. سڄو وزن ۽ ٻار ان سرائي (ڌري) تي هوندو

آهي.

سرمي پائڻ جي سرائي.

سرائي

سر

مٿو، سسي.

1- وڃي ڌر دوسن جي، سوري سر هجي، (شاهه)

2- سوڌي سر نٿو، هٿ ڪرنگهو سڪڻو، (شاهه)

3- سر مڱي، سر گهري، سر رءِ ٿئي نه صلاح، (شاهه)

مٿيرو.

سر

1- ٻاروڇا پٺا گهڻا، منهنجو پنهنون سر سين، (شاهه)

سرڪ.

سر

1- پيارا! ٿورو اڳتي سر، مون کي به ويهڻ جي جاءِ ڏي.

تير.

سر

1- سر جو سڄڻو سڄڻين، پر پيڏي ڏيئي، (شاهه)

2- سر جو سڄڻو سڄڻين، ٻنگا ٻاڻ پري، (شاهه)

تلاءِ.

سر

1- تڙ تڙ ڪيم ترس، سر نهارج سپرو، (شاهه)

2- سو پکي سو پيڇرو، سو سر سوئي هنج، (شاهه)

3- جتي رهن سنجھ، سو سر ڪن سرهو، (شاهه)

ڳجه، اسرار.

سر

شريعت جو سر لهي، تن تهائين تار (شاهه)

رهڻ جو هنڌ، وسندي جاءِ، ڍوري.

سر

وڳر اڪيري، سر ساريو سور چري (شاهه)

سار، سنڀار.

سر

1- اڇي پڇندءِ سپرين، لهندءِ سر سپر، (شاهه)

گاهه جو قسم، جيڪو اڪثر جهنگن، واهن ۽ شاخن تي

سر

چمندو، ڦٽندو ۽ وڌندو آهي.

سر جڏهن نسرندا آهن، تڏهن سندن قدرتي سنگ ڏاڍا

سحڻا ۽ خوبصورت لڳندا آهن.

1- سر نسرڻيا پاند، اتر لڳا، آءُ پرين! (شاهه)

تلاءِ ڀورا.

سِرَ

سڀئي پريا سِرَ پلر جي پالوت سين. (شاهه)
ڪڇي سِرَيا پڪي سِرَ.
رازا ڪڇين توڙي پڪين سِرَن جون جايون ٺاهيندا آهن.
ڪابه جاءِ سِرَن کان سواءِ نه ٺهندي آهي.

سِرَ

ڪنهن زماني ۾ وڏي ۾ وڏي ۽ خوبصورت عمارت به
ڪڇين سِرَن مان ٺاهي ويندي هئي. ڇاڪاڻ ته ان وقت
جي مٽي چيڪي ۽ بنا ڪلر جي هوندي هئي ٻيو ته
ڪڇين سِرَن جي جڳهه ٿڌي ٿيندي آهي.
تَر، وسنديون.

سِرَ

1- سِرَ آهي ئي اڳيان، پڪي ٻيا ٻيا (شاهه)
2- جنگن ڇڏيو زور، سِرَ سڪا سونگهي گيا (شاهه)
مٿا، ڳچيون، ڪنڌ.

سِرَ

1- ابا اڃا چوڪرن کي پرواهه ڪانهي، سِرَ تي ايندن ته
پاڻهي خبر پوندن.
2- جڏهن به سِرَ تي آئي مٿس ٿي منهن ڏبو.
3- غيرت مند ننگن تان سِرَ نثار ڪندا آهن.

1- سِرَ جدا، ڌڙ ڌار، دوڳ جنين جا ديڳ ۾ (شاهه)
2- سِرَ ڏني ست جڙي ته عاشق ائين اچن (شاهه)
3- اڳيان اڏن وٽ، پوين سِرَ نٻاهيا (شاهه)
لڇ يا آبرو يا عزت يا مان.

سَتَ

1- الله ڪري سَتَ رهجي آجي.
2- اجايو گهڻو ڳالهائي، پنهنجو سَتَ وڃايو.
3- سائين! اوهان ئي منهنجو سَتَ رکيو، نه ته منهنجو
حال الائي ڪهڙو ٿئي ها!
سَتَ جو جمع سَتَ.

- 1- سَتِي تَنهنجي سَتَ ۾، ڳالهه گُهرجي ڳچُ، (شاهه)
 - 2- ٿوري قوت قراريا، رهن سَڀر سَتَ، (شاهه)
 - 3- چوري! ڇڏ مَ سَتَ، همت هوت وڃائيو. (شاهه)
- طاقت يا زور.

سَتُ

- 1- جڏهن تو مَ سَتَ ڪونهي، ته پوءِ مَڪه ڇوٽو وڙهين.
 - 2- جواني وارو رَتُ ۽ سَتَ وري موتي ڪونه ايندو.
 - 3- هاڻو يار! اسان جي به ڪا جوت هئي، ڪنهن تي اک به ڪانه ٻڌندي هئي.
- طاقت يا زور.

سَتُ

- 1- صَبر وڌو سَتَ، سِگهاميڙي سپرين، (شاهه)
- همت.

سَتُ

- 1- جيڪڏهن تو مَ سَتَ آهي ته پوءِ پيلي ٻي شادي ڪر.
 - 2- اهو منهنجو پنهنجو سَتَ آهي، جوهر مشڪل ڪي منهن ڏيندو پيو اڃان.
 - 1- چوري! ڇڏ مَ سَتَ، همت هوت وڃائيو، (شاهه)
- سنگت جو ٽولو.

سَتُ

- 1- هي سارو سَتَ، پنهنجن دوستن جو آهي.
 - 2- هميشه ماڻهو پنهنجي سَتَ ۽ ساڻ سان سُهڻدو آهي.
- سَتَ جو جمع سَتَ
- سڪن ٿيون سهاڳڻيون، سوڍا تَنهنجي سَتَ، (شاهه)
- ڇوٽي: ٻڪريءَ کي بگهڙ تڏهن کائيندو آهي، جڏهن هوءَ سَتَ کان ٻاهر هوندي آهي.
- ڍڳ يا ڍير.

سَتُ

- 1- هيءَ ڪڻڪ هڪڙي هنڌ سَتَ ڪري رکو.
- 2- بصرن جو جدا سَتَ ۽ پٽائن جو الڳ سَتَ ٺاهي پوءِ ماني کائڻ وڃو.

سعيو

- ڄاڻي واڻي يا ازخود يا هروپرو يا هاسيڪار.
- 1- هنن ماڻهن ڄاڻي واڻي پيٽ پرائي ڪري هنن مسڪينن تي ڪوڙو ڪيس ڪيو آهي.
- 2- آئون پنهنجي دوست جي شادي تي ڄاڻي واڻي ڪري ڪونه ويس.
- 3- ڪي ڪي ماڻهو پاڻ کي ڄاڻي واڻي معتبر سمجهندا آهن.
- تاكيد.

سعيو

- 1- يار! مون واري ڪم جو توکي بلڪل سايو هجي.
- 2- سايو ڪري مون واري پٽ کي چئج ته جلد ڳوٺ اچي جو سندس شاديءَ متعلق صلاح ڪڍي آهي.
- هٿ يا ٻاجه يا مهرباني.

سايو

- 1- الله پاڪ جو هر انسان جي مٿان سندس رحم ۽ ڪرم جو سايو آهي.
- 2- ٻوڏ ڪري سڀ دريڊر آهن، اُس تي وينا آهن ڪوبه مٿن سايو ڪونهي جنهن جي هيٺان سر لڪائي ويهن.
- 3- انشاءَ الله هڪ ٻئي سان ساٿ ۽ سايو رهندو ايندو.
- 4- وڏيري جو مٿس سايو آهي، تڏهن تو پستيون هڻي پاجولو.

سايو

سايو

- ڄاڻي واڻي، هروپرو.
- 1- هنن ماڻهن ڄاڻي واڻي، پيٽ پرائي ڪري هنن مسڪينن تي ڪوڙو ڪيس ڪرايو آهي.
- 2- آئون پنهنجي دوست جي شاديءَ تي سايو ڪري ڪونه ويس.

ساندان

- جنهن تي تتل لوهه رکي ٿيو آهي.
- 1- سر ساندان ڪري، ڀڄج گهر لهار جو! (شاهه)

سانداڻُ

2- سَهسين جِئن سَنداڻُ، ڏَڪن مَٿي ڏَڪڙا! (شاهه)
آچارُ يا سَنداڻُ.

انٺئين جو سَنداڻُ، ليمي جو سَنداڻُ، گجرن ۽ ليمَن جو
سَنداڻُ.

1- اُبا! ماني سان گڏ مهمانن لاءِ سَنداڻُ به کنيو
ويجاءِ.

2- مون کي گجرن جو سَنداڻُ ڏاڍو وڻندو آهي.

3- شڪارپور جو سَنداڻُ پوري سنڌ ۾ مشهور آهي.
اُهاڻي يا ساڳي.

1- جيڪا توڳالهه ڪئي، سائي هن مسڪين مون سان
ڪئي.

2- جيڪا مون کي خبر آهي، سائي صاحب اڳيان پيش
ڪندس.

3- جيڪا اوهان منهنجي لاءِ ڳالهه ڪئي آهي، سائي
مون لاءِ ڪافي آهي.

1- سڄُ سڀاڻي جا ڪري، ساميءَ سائي روءِ، (شاهه)

2- سائي پر پاري، جا گهر سمي جي سڀجي، (شاهه)

3- سارنگ سائي ست، جهڙي لالي لاک جي، (شاهه)

سرسبز.

1- هاڻي ماشاءَ الله پاڻي اچڻ ڪري ٻني سائي ٿيندي پئي

وڃي.

خوش.

1- اما! الله ڪندو ته سدائين، سائي ستابي هوندينءَ.

بيماريءَ جو قسم.

هن بيماريءَ کي سائي چوندا آهن، جنهن ۾ اڪيون

سايون ٿي پونديون آهن. ڄاڻو ماڻهن جو چوڻ آهي ته

سائي

سائي

سائي

سائي

ماڻهو جي پتي ۾ جڏهن ڪا خرابي ٿيندي آهي تڏهن هيءَ بيماري انسان کي ٿيندي آهي.
پَنگَ.

سائي

ڪن ڪن هنڌن تي پَنگَ کي سائي به چوندا آهن.
1- يار! اڄ ته اسان جي هٿن جو سائيءَ ڏڪُ پي وڃ.
2- آبا! ايڏانهن وڃين پيو ڪو اسان لاءِ سائي جو ٻُٽو
ڪنيو اچجانءِ.

سُتيون

ننڍ ۾ پيون.
1- جڏهن سُتيون جي، پَٿر پير ڊگها ڪري، (شاهه)
2- کڻي ڪانه پساه، سرتيون وڃي سُتيون، (شاهه)
3- تهاڻ پوءِ قرار، سُتيون ڪين سيد چئي، (شاهه)
4- سنجن واريون سُتيون، وڃي پڙه ورن، (شاهه)
سپون.

سُتيون

1- چلڻ جي چوئين، تن سان ڪوئا ۽ سُتيون، (شاهه)
دوائون.

سُتيون

اڳئين وقت ۾ ماڻرون پنهنجن ننڍڙن معصوم ٻارڙن کي
سُتيون پيارينديون هيون، جيئن ٻار وڏي، ويجهي ۽
مضبوط ٿئي.

سُتيون

پاڪ دامن.
1- طعنا مهڻا چوڻيون ڏيو، ڪهڙيون اوهان ۾ سُتيون سُتيون،
وَس ته پنهنجي ۾ ناهيان اديون! (شاهه)
2- هوءَ جي حق پيچن، سي ڪيئن سُتيون سومرا!

سُتي

ننڍ ۾ پيئي.
1- ساه ڏنائين سام، سُتي سڳر پتين، (شاهه)
2- اچي عزرائيل، سُتي جاڳائي سسئي، (شاهه)
3- آئون سُتي هو هليا، وڙا ڪرهل ڪاهي، (شاهه)

متان ڪاپي لَنءِ لائي!

4- سا ڪاڏي ڪندي پير، جاسَتي ڪعبه الله ۾. (روحل)

دوا- ٻارڙن کي پيارڻ جي دوا (سَتي)

ڳڻين، ڏسن، سنڀالين.

1- بابا! پاءِ کي چڙ ته سڀئي گڏجي سمورو سامان سارين.

2- ڪجهه سامان گاڏيءَ ۾ رهجي ويو، گاڏي چڙي به

وئي، هاڻي ٿا ٽپڙ سارين.

3- سيٺ کي چڙ ته رويرو اچي ان جون ڳوٺيون سارين،

ڪٿي ويون ته پوءِ اسان ٻڌل ناهيون.

ياد ڪن.

1- سي ساهيڙيون سارين توڙ سڀل جنين جو سڄ، (شاهه)

2- سارنگ کي سارين، ماڙهو، مرڱهه، مينهيون، (شاهه)

3- سڄڻ سي سارين، تن رويو وهامي راتڙي. (شاهه)

قبر جي سام.

جنهن ۾ ميت کي دفن ڪيو ويندو آهي.

پناه.

اٻڙن سومرين کي سام ڏني.

اڳيان يا رويرو يا مهندان.

1- بهتر آهي ته آمهون سامهون ڳالهائون ٿين ته فيصلو

ٿي ويندو.

2- جيڪا به ڳالهه هجي سا صاحب جي سامهون وڃي

ڪر.

1- سڀ ڪنهن ڏانهن سامهون، ڪو هنڌ خالي ناه، (شاهه)

2- جهيڙو يزيڊ سامهون، جنبي جوڙيائون، (شاهه)

3- موڪي ملير سامهون، وئي ٻانهن وڃانس، (شاهه)

چوڻي: سامهون آئي کي، شينهن به نه کائي.

سَتي

سارين

سارين

سام

سام

سامهون

سامهون

چوڻي: ڳلا سامهون ڪجي، نيڪي پُرپٽ ڪجي.

وڙهيو يا منهن ڏئي بيهي رهيو.

1- آئون ڪانئس چار ڏينهن وڏو هيس، پوءِ به منهنجي سامهون ٿيو.

2- تو واري وڏيري ڪي چئو ته اليڪشن ۾ منهنجي سامهون نه بيهي.

3- همراهه منهنجي سامهون ٿيو آهي، ڪوبه شرم نه پيس. هاڻي آئون کيس معاف نه ڪندس.

4- اڙي لعنت هجڻي! پيءُ جي سامهون ٿيو آهين! قَسَمُ.

ساڪ

1- آئون هن ماڻهوءَ لاءِ ساڪ ڪونه ڪٽندس.

2- تون اڳ ۾ به ساڪ ڪٽي ڦري ويو آهين.

3- آئون هن ماڻهوءَ لاءِ سؤ ساڪون ڪٽڻ لاءِ تيار آهيان. اعتبار يا ڀروسو يا پٽ يا عزت.

ساڪ

1- شڪر آهي جو دوستن ۾ اڃا ساڪ رهندي اچي.

2- تون ساڪ سان چؤ، ته مون هيءَ چوري نه ڪئي آهي.

3- تو ته يار اسان جي ساڪ کي ٽڪو لائي ڇڏيو آهي.

4- تون سڀن اڳيان پنهنجي ساڪ وڃائي وينو آهين. بهتر آهي ته خود کي سڌار.

ساري

ڇانورن جي پوک، ساري. ساري جو جمع ساريون.

سنڌ جي اتر واري علائقي ۾ ساريون جام ٿين ٿيون، بلڪ سارين جوئي فصل وڏي انداز ۾ ٿئي ٿو. ساريون لاڙ واري علائقي ۾ پڻ ٿين ٿيون.

ياد ڪئي.

ساري

1- مون به تڪڙ ۾ بيبگ ڪانه ساريءَ گاڏيءَ ۾ رهجي وئي.

2- چڱو ٿيو جو تون دڪان تي وڃ ساري، نه ته مون کي
وسري وڃي ها!

تورتڪ.

ساري

تون مون کي ساري پئي آهين.
عورت جو نالو، جنهن جو جمع آهي ساران.
ياد ڪيا.

ساري

ساريا

1- آڄ دل پنهنجا پرين الائي ڇو ساريا آهن.

- 1- هينئڙي سڄڻ ساريا، ڪٿي هوندو هير؟ (شاهه)
- 2- آڄ پڻ اڪڙين، سڄڻ پنهنجا ساريا، (شاهه)
- 3- ويرون ولوڙڻ جون، ساريان گهڻو صبح، (شاهه)
- 4- ڊڳر اڪير سر، ساريو سور ڇري، (شاهه)

ڳڻيا.

ساريا

1- بابا! ٽيڙ سڀ ساريا اٿم، سڀ پورا آهن.

2- مون تڪڙ ۾ نوٽ ڪونه ساريا، الله ڪري پورا
هجن.

3- پٽ! هي دڪان توکان اگر ساريا نٿا ٿين، ته پوءِ
مهرباني ڪري وڪڻي ڇڏ.

ميهو ڳي.

سارنگ

- 1- سارنگ سائي ست، جهڙي لالي لاک جي. (شاهه)
- 2- سارنگ لاڻي سوڙهه، ساندھ سهارو ٿيو. (شاهه)
- 3- حڪم ٿيو بادل کي، ته سارنگ ساڻ ڪجن، (شاهه)

سر.

سارنگ

هن سر ۾ اهڙي ته برڪت ۽ بها آهي جو لطيف سائين
پنهنجي رسالي ۾ خاص سر سارنگ لکي ڇڏيو.
چون ٿا ته ڪنهن زماني ۾ سارنگ يا ملهار ڳاڻبو هئو ته

يڪدم آسمان ۾ ڪڪر پيدا ٿيندا هئا ۽ مينهن وسندو هو.

سموري، سڄي.

ساري

1- هيءَ ساري زمين رب پاڪ جي آهي.

2- تون ساري حقيقت سين اڳيان رکجانءِ

3- مون ساري ڳالهه ته اوهان کي اڃان ٻڌائي ڪانهي.

1- ساري رات سبحان، جاڳي جن ياد ڪيو، (شاهه)

2- ساري رات سبحان، سودو ڪن صاحب سين، (شاهه)

3- ساري سڀ ڄمار، گولي ٿي گذاريان. (شاهه)

يادگيري يا ڳڻ.

سار

1- پيارا! مون واري ڪم جي به ڪا سار آئي، يا

پنهجن ڪمن ۾ ئي پورو آهين.

2- بابا! اسان غريبن جي به ڪڏهن ڪڏهن سار لهندا

ڪيو.

3- يار! همراه انبن جي پيٽي موڪلي بيشڪ سار لڌي

آٿس.

4- اسان مسڪين ماڻهو اوهان جي سار ۾ ئي ڪونه

آهيون.

1- سارنگ سار لهيج، الله لڳ آجين جي. (شاهه)

2- منهنجي سيد سار لهندن مون کي آهي اميد الله ۾. (شاهه)

ياد يا دل جي چڪ.

سار

1- پرديس ۾ پنهنجن پيارن جي سار ڪڏهن ڪڏهن

ڏاڍو ستائي ٿي.

2- يار! توکي اسان جي ڪهڙي سار! اهي اسان آهيون

جو زوري چٽڙيا پيا آهن

سنيال.

سار

- 1- تون ڇڏيس، آئون پاڻهين سار وٺندو سانس.
- 2- تون يڪدم ٻنيءَ تي وڃ ۽ وڃي پاڻي جي سار لهي
اُڃ.
- 3- يار! رات سار ڪانه ٿي، گاڏي تي ڪونه پهچي
سگهيس.

ياد ڪيو، ياد ڪرڻ.

هڪ ذات جو نالو.

- 1- توکي ساريو ساه، اُڪنديو آهون ڪري. (شاهه)
- 2- سانوڻ پسي سرتيون، سڄڻ ساريو مون، (شاهه)

رسم يا رواج.

شادين ۾ گهوٽ ۽ ڪنوار کي موقعي ۽ مناسبت سان
ڪي ريتون ۽ رسمون به ادا ڪيون وينديون آهن جنهن
کي ساڻ به چئبو آهي.

مثال: گهوٽ جو پير سان ڍڪڻي يا ڍڪڻ پيڇڻ (اهو
به ساڻ)

ڪنوار جي مٺ مان ڪارڪ ڇڏائڻ (اهو به ساڻ)

لائون لهڻ (اهو به ساڻ)

گهوٽ ۽ ڪنوار جو آرسی ۾ منهن ڏسڻ (اهو به ساڻ)
سينگار.

- 1- حڪم ٿيو بادل کي، ته سارنگ ساڻ ڪجن. (شاهه)

سنوڻ.

- 1- آبا! ان مولوي صاحب ڏي وڃ ساڻ ڪنڊ ڪجهه
پڙهند. پوءِ ڏس ته ڏاڻ جو سور ڪيڏانهن ٿو وڃي
- 2- مٿي جو سور نٿو لڦي ته وڃي مٿي کان ساڻ ڪرائي
اُڃ.
- 3- همراھ کي وڃون ڏسگيو آهي. سو وڃون ٿا ڪنهن

ساريو

ساريو

ساڻ

ساڻ

ساڻ

پاڙهي کان پڙهائڻ ۽ ساڻ کرائڻ.

4- يار! ساڻ ته ڪرائي آيو آهيان، پراجا سُرُ نٿو لهي.

بھراڙي جو اڀوجھ ماڻھو مٿي ۾ سور پوڻ، ڏاڻ ۾ سور پوڻ، ڪنھن جيت جڙي جو چڪُ پائڻ ڪري ڪنھن مُلي مولوي وٽ ترٽ علاج لاءِ ويندو آهي. اھڙي ترٽ علاج کي ساڻ چوندا آهن.

بہ.

سَھي

- 1- ڪُتو جي قَريبَ جا، آھيون ساڌ سَھي، (شاھہ)
 - 2- ويندڻسِ ڪيچ ڪَھي، سيڻن ساڻ سَھي. (شاھہ)
- برداشت ڪري يا صبر ڪري.

سَھي

- 1- وھان ڪيئن ماڻ ڪَري، ھيڏو سُرُ سَھي، (شاھہ)
- 2- سَھي تہ سَگھان ساڻ سينءَ، تَنھن جي راسن جي رونق، (شاھہ)

سُجائي.

سَھي

- 1- ڪريو سيڻ سَھي، لڪا پُڻن لوڪ ۾، (شاھہ)
 - 2- سامي سار سُرُپ کي، ڪيائين ڪين سَھي، (سامي)
 - 3- ماڻھو جي محلات جا، سوڍا ڪَچ سَھي، (شاھہ)
- تندرست يا صحتمند يا نوبني.

سَگھي

- 1- جي پسي مُنھن ميهارَ، تہ سَگھيائي سَگھي ٿئي. (شاھہ)
 - 2- ڪڏھن کان سَئي، تہ ڪا سَگھي گڏي سَچَئين. (شاھہ)
 - 3- سرتيون! ڪيئن سَگھي ٿئي! ويڙهي جا ورھن، (شاھہ)
- طاقتور يا زور آور.

سَگھي

- 1- ھوءَ ڏر، ھنن کان سَگھي آھي.
- 2- مينھن اوھان ٻنھي کان سَگھي آھي، اينن اوھان کان ڪانہ جھلي.

سَل

سڄي ڪر.

1- عذر خواهين، عاجزون، سسئي ڪه مَسَل. (شاهه)

2- ڪوڙي ڪج م ڪڏهن، سڄي ڳالهه مَسَل. (شاهه)

سوراخ يا تنگ.

سَل

سِت

دل جي ڳالهه يا حال.

1- امڙ! اوري آج، ته ست سٽائينءَ سور جي. (شاهه)

2- توجا سمجھي ست، سا سڀن جو سنسار. (شيخ اياز)

ست.

سِت

1- سر ته آهي ست م، پر پيو ڪي مڱج دان، (شاهه)

ريت.

سِت

1- ڏڻ ڌارڻ، ڌار رهڻ، اي نه سنگهارن ست، (شاهه)

مددگاريا واهر ڪندڙ.

ساڻي

1- سڪيءَ ٻڌن جي، ساهڙ ساڻي تن جو، (شاهه)

2- جن کي حب انهن جي آه، ساهڙ ساڻي تن جو، (شاهه)

بي ستي.

ساڻي

1- عدد ناه عشق جو، سٽي ٿي ساڻي، (شاهه)

لا.

سانگ

1- ڪنهن ستاڻي سانگ، پرين پرڏيهي ڪيا، (شاهه)

2- ڍولو ڍٽ رهائيو، ڪنهن ستاڻي سانگ، (شاهه)

ميلا.

سانگ

1- سيٽن ڪارڊ سانگ، مون تان گهڻي ڪيا، (شاهه)

خوبصورتِي پيدا ڪرڻ.

سانگ

1- سورن لائيا سانگ، سگهو موٽج سپرين! (شاهه)

جايون، ماڳ.

سانگ

1- سيٽي ڍونڍي سانگ، جتي ساهڙ سپرين. (شاهه)

تماشا.

سانگ

1- سامي ڇڏي سانگ، گڏيا گورڪنات ڪي. (شاهه)
لوڪ ناٿڪ.

سانگ
ستي

صحيح يا درست.

1- ستي جي سيد چئي، ڪا سائيہ منجھ سنڀال، (شاهه)
2- ستي سيئي ساربا، جي پائر جا پهنوار. (شاهه)
عزت واري يا آبروءَ واري.

ستي

1- ستي سيل نباہ، ملير ويندينءَ مارئي! (شاهه)
2- لالَ جي لطيف چئي، سنہ ستي ساري، (شاهه)
همت واري، ست واري.

ستي

1- ٿي ستي، ٻڌ سندر، ڀرت پنھون سين پار، (شاهه)
نورين. جيڪي جوڳي مٿي کي ٻڌندا آهن.

سڳيون

1- سون سڳيون، پسي ڪين مڪٽ، (شاهه)
چوٿيون، جيڪي عورتون چوٽي ڪري ٻڌنديون آهن.

سڳيون

1- احمد جا پيءُ پٽ شاه جي ميلي تي وڃي پيو، مون لاءِ
سڳيون ضرور آڻجان.

سڳيون

هڪ ماءُ، هڪ پيءُ جو يا ساڳئي پيءُ ساڳي ماءُ جون
ڌيئرون.

1- اسان ٻئي سڳيون پيئون آهيون.

2- اسين ٻئي پيئون ته آهيون، پر سڳيون پيئون سونه
آهيون.

سڳيون

نفيلون يا ناد.

جيڪي سڱ مان نهنديون آهن ۽ توتاري وانگر وڃنديون
آهن.

1- سڳيون، سيلريون، گبريون، ٽيئي تول تڳو، (شاهه)
2- پٿو اينءِ پانءِ، ته سڳيون شومت هت جيون، (شاهه)
خراب رت ڪڍڻ جون سڳيون.

سڳيون

1- اڳئين وقت ۾ جڏهن سائنس ايجي ترقِي نه ڪئي هئي، تڏهن طبيبن کان ماڻهو سڳيون هڻائي بدن مان خراب رت ڪڍرائيندا هئا.
ٻڌي.

سُئي

1- اها ڳالهه به مون تنهنجي واتان سُني آهي، مون کي ڪابه خبر ڪانهي.

2- يار! تو اها ڳالهه سُني آهي؟ ته پاڻ واري صاحب جي بدلي ٿي آهي.

3- جيڪا تو ڳالهه سُني آهي، سا بلڪل غلط آهي، حقيقت اها ڪا ٻي آهي.

1- ته ڪرڪئن سُني؟ جي سِر نه گهڙي سُهڻي، (شاهه)

2- سرتين سنجڻ ڇڏيو، ستين ڳالهه سُني، (شاهه)

3- ڪڏهن ڪانه سُني، ته ڪا سڳي گڏي سڄڻين، (شاهه)

4- اي سڱ مقابل سسئي، سنڊي ٿي سُني، (شاهه)

سڀڻ جي سُني.

سُئي

1- آئي ادي! اها سُني گهڙي ڪن لاءِ موڪل ته چولي کي ٽوپو ڏيئي وري ٿي واپس ڪيانءِ.

2- ادي! هٿ ۾ ٽوپو ڏيندي سُني لڳي اٿم، هاڻي ته ماني به پچائي نٿي سگهان.

3- ادا! سُنيءَ جيترو به حساب اسان ڏي ٿيو، ته اکين سان پري ڏينداسين.

1- سنهيءَ سُنيءَ سڀيو، مون ماروءَ سين سا، (شاهه)

2- پاڇا هي نه پاڙيان، سرتيون! سُنيءَ ساڻ، (شاهه)

انجيڪشن.

سُئي

ٻهراڙيءَ جا ماڻهو ان کي سُني چوندا آهن.

1- ڀاڻو! جيستائين سُني نه هڻائيندين، تيستائين تپ

ڪونه ڇڏيندو.

2- يار! ڪو اندو ڊاڪٽر هئو، سٺي اهڙي هنئين آئس جو ٻانهن سڄي پئي آهي.

3- ادا! سٺي هٿاڻي اٿم، تڏهن وڃي بخار گهٽ ٿيو آهي. اٿيون.

سَنِون

1- لالائي جي لوءِ ۾، ساري رات سَنِون، (شاهه) سڏيون.

سَنِون

1- سڄڻ سَنِون ڪن، لوڪان ليکي ونگيون، (شاهه)
2- ٿي صبر منجهه سَنِون، گونگيون گوءِ ڪٿي ويون.
(طالب الموليٰ)

سَنِون

صحيح يا درست.

1- ڳالهيون ته سَنِون پيو ڪري، ڪيئن ٿا چئو ته چريو آهي.

2- اڳي سَنِون ڳالهيون ڪندو هئو، پر بيماري کان پوءِ غلط ٿو ڳالهائي پڌا.

سُٺا

1- مون پاڻ رات ڪٿن جا آواز سُٺا، تڏهن ٻاهر نڪري آيس.

يار! مون سڀ احوال تنهنجا سُٺا، برابر توسان بي واجبي ٿي آهي.

1- ڪٿو ڪئين نه سُٺا، جي گهٽ اندر گهوڙا، (شاهه)
2- تنهان پوءِ سُٺا، سهڻي سڌ ميهار جا. (شاهه)
پاڇيءَ جو قسم.

سُٺا

هڪ خوشبودار پوتو. جيڪو پالڪ رڌڻ مهل ان ۾ وجهيو آهي ته جيئن پاڇيءَ ۾ خوشبو پيدا ٿئي.
لوهه جانوڪ وارا سُٺا.

سُٺا

سُنا سڀن مهل استعمال ٿيندا آهن، خاص ڪري ان جون
ڳوٺيون ۽ ٻوڙها سون ۾ سوتيليءَ جا ڏاڳا وجهي سڀندا
آهن.

سُنا

ڪير ڏيندڙ گهرو جانور.
الحمد لله! مينهنون، ڍڳيون هن وقت سٺيون آهن پاڻ
ڪي ڪير، مڪڻ ۽ ڏڏ جي پرواه ڪانهي. گنج لڳا پيا
آهن.

يار! هڪڙي سُنا مينهن آهي، جنهن مان پيو گهر جو
خرچ هلايان.

تلوار.

سيف

صاف، سچو.

سيف

1- احمد واقعي سيف ماڻهو آهي.

2- جڏهن ته تنهنجا هٿ سيف آهن، ته پوءِ ڊپ چوڻو

ڪرين؟

گرمي.

سيڪ

ڪا ڳالهه ڏکي لڳڻ.

سيڪ

1- ادا! سيڪ لڳئي ته پلي لڳئي، اهڙو آهين ته پاءُ جي

پاران پئسا پري ڏي.

2- پاءُ جو سيڪ آيم، تڏهن ته ڳنڍجي پيوسان.

سُڪي ويل ڪلر.

سيڪ

ڪلر ۽ سيڪ ڪري زرعي نقصان ڏاڍو ٿئي ٿو.

سَتر واري يا پرهيزگار.

سيٽا

هڪ خوشبودار ٻوٽو.

سيٽا ڦل

اونڊاهي.

سياهي

1- سَٻه سياهي، آهي آريءَ ڄام ريءَ (شاهه)

ڪارڻ.

سياهي

سياهي

سياهي

سير

دٻاءُ

مس

درياه جو وچ

1- ساهڙ ساڳاهيچ، ته ثابت لنگهي سير مان. (شاهه)

2- ته ڪرڪينءَ سئي؟ جي سير نه گهڙي سهڻي، (شاهه)

3- پاڻي پنيءَ ٻوڙ، سهڻيءَ ليڪي سير ۾. (شاهه)

ذبح ڪرڻ يا حلال ڪرڻ.

سير

1- ماما! ڪڪڙ کي سير ته وجهي ڏي.

2- هڪري بچندي ڪانه مري ويندي، بهتر آهي تي سير

وجهي حلال ڪري ڇڏيوس.

سنهو ڌار.

سير

پت ۾ سير، پليت ۾ سير، ڪٽلي ۾ سير.

چھڪ.

سير

قاهي يا قاسي.

سوري

1- سوري مٿي سين، ڪهڙي ليڪي سٺا؟ (شاهه)

2- سوري جنين سيح، مرڻ تن مشاهدو. (شاهه)

3- ساڳيا سنڌ ورائيا، يارو، سوريءَ سيح سجايان، وو.

ڪافر مومن ناهيان! (شيخ اياز)

ڇوڻي: ننڊ سوريءَ تي به اچيو وڃي.

پيت جي خرابي.

سوري

دست، پيچ، پيچش، وٽ، پيت جي بيماري جو قسم.

روشنائي.

سهائي

1- رات سهائي پون سنئين، پاني گهرجي پل، (شاهه)

2- پرتوو پنهنونءَ جو، سهائي سياه، (شاهه)

3- اڄ پڻ سهائي، چوڏهينءَ ماه چنڊ جيئن، (شاهه)

آسرو لاهي ڇڏڻ، واپس نه ملڻ.

سهائي

1- چوري اڃا ڪانه سَهائي اٿئون، ڳولئون پيا، من ڪٿان
منهن نڪري پئي.

2- يار! مون هاڻي پنهنجي قميص سَهائي، وري توکي
ڪونه چوندس.

سهائي.

سڻپ وارا.

خوشحال يا پئسي وارا يا مڇيءَ مانيءَ وارا.

1- اهي ماڻهو اصل ۾ غريب هئا، پر محنت ڪري هاڻي
سڻپا ٿيا آهن.

2- اهي ماڻهو اصل کان وٺي سڻپا هئا، اڄ ڪلهه جا
ڪونهن.

3- هائو يار! هاڻي اسان کي ڇڏي، وڃي سڻپا دوست هٿ
ڪيا اٿئي.

چوڻي: سڻپن جا سالا به ڪوڙ، اڻين لاءِ پيڻيا به ڪونه.
جتي تون سڻپو ٿڪر ٿو ڏسين، اُتي ٿو مري،
اي ابنِ وقت اسان تو جيان نه خوار آهيون.
(شهيد سومرو)

منت ميڙ، عرض.

1- نه اهڙا ڪم ڪرين ها، نه وري دَر در سوال ڪرڻا
پوئتي ها.

2- هر ماڻهو مجبوري کان ڪنهن کي سوال ڪندو آهي.
ڀڄت.

ڳالهه، حقيقت.

1- سوال آهي ته وڙهڻ کان پوءِ به، ڪو فائدو نٿو ٿئي.

2- سوال (ڳالهه) هي آهي ته ڳالهيون گهڻيون ٿا
ڪيون، ڪم گهٽ ٿا ڪيون.

سَهائي
سڻپا
سڻپا

سوال

سوال
سوال

سُهاڳُ
سُهاڳُ

ساڻُ.

اعليٰ درجو.

- 1- سلطاني سهاڳُ، نندون ڪندي نه ملي. (شاهه)
 - 2- سوڍا ان سهاڳُ کي، ويٺي واجهاياس. (شاهه)
- مڙسُ يا گهرَ وارو يا ورُ.

سُهاڳُ

- 1- گهورئو سهاڳُ، جه ڀر پسين پاڻ کي. (شاهه)
 - 2- وس منهنجي ناه ڪا، سيٺن هٿ سهاڳُ، (شاهه)
- ڳيچ يا لاڏا.

سَهرا

خوشين جي موقعن تي عورتون سَهرا (لاڏا) چونديون آهن.

- 1- ادي! سپاڻ کان وٺي اوهان کي شاديءَ تائين سَهرن جو سڏ آهي.

- 2- ادي! هاڻي ته سَهرا ڳائڻ شروع ڪيو.

هارَ.

سَهرا

- 1- سر ٻڌن ٿا سَهرا، پيرن مينڊيون لڳن، (طالب الموليٰ)
- 2- ته پير نه ٿيندا گهوٽ، سَهرا ٻڌجن سرن تي. (طالب الموليٰ)

ش

شريڪُ

- مَتَ مَائَتَ يا عَزِيزَ.
- 1- توهان مون کي پنهنجو شريڪ نه سمجھو، تڏهن ڌارين سان مِتي ڪيو.
- 2- هن ڳوٺ ۾ مون کان وڌيڪ اوھان جو ٻيو شريڪ ڪير آھي.
- 3- ڀاءُ! تون ئي ته منهنجو وڏو ۽ وڏو شريڪ آھين.
- 4- پيارا! هن دنيا ۾ پئسي کان وڌيڪ ڪو شريڪ آھيئي ڪونه!

چوڻي: پئسي سان شينهن به شريڪ ٿيو پون.

برابريءَ جو درجو رکندڙ.

حاضر يا گڏ يا موجود.

شريڪُ شريڪُ

- 1- ڏک اتر ته تون منهنجي دعوت ۾ شريڪُ ڪونه ٿئين.

- 2- انشاءِ الله واعدتي مطابق اکين سان اچي شريڪُ ٿيندس.

شڪار ڪندڙ.

شڪاري

- 1- چڙھيا چارئي يار، سوڌا شڪاري، (شاهه) شڪارين جا قسم: پکين جا شڪاري، تترن جا شڪاري، هرڻن ۽ ڦاڙهن جا شڪاري، شينهن جا شڪاري، سوڙن ۽ مرن جا شڪاري. حسن ۽ عشق جا شڪاري.

ڪمزات.

أصول.

شڪاري شرطُ

1- يار! زندگي ۾ به ڪي شرط هوندا آهن، جنهن سان ماڻهوءَ کي هلڻو پوي ٿو.

2- ڪنوارتن جا ڪي شرط آهن، بابا! اهي پاڻ کي پورا ڪرڻا آهن. تڏهن ڪو وڃي قصو ٺهندو. گهريل ڳالهيون.

شَرَطَ

1- جيڪڏهن اهي شرط قبول اٿئي ته پوءِ سڀاڻي ئي اچ ته توکي نوڪري وٺي ڏيان.

2- سائو منهن، سونهن گئي، سڪڻ اِي شرط. (شاهه) بازي يا گوءِ.

شَرَطَ

1- اڄ سائين! ڪڪڙن جي ويڙهه تي وڏيون شرطون لڳنديون. شرط جو جمع شرطون.

2- اڄ آئون به هن گهوڙي تي شرط لڳايان ٿو.

3- آئون ٿو چوان ته منهنجي خدا ضرور مدد ڪندو، گهڻي گهڻي ٿو شرط لڳائين.

سدائين، هميشه.

شَالَ

1- آبا! الله شال توکي خوش رکي.

2- پُٽ! شال پنهنجن ٻچڙن سان خوش ۽ آباد هوندين.

1- شال وسين اوسندڙي، تنهنجا ڪيت وَسَن! (شيخ اياز)

2- وَدُ وَدُ جيئين شال، مڙي ڏسُ نه ماڳ ڪي. (شيخ اياز)

الله ڪري، مَن ايئن ٿئي.

شَالَ

1- شال ٿئي! باقي ڪم ڏاڍو ڏکيو آهي.

1- ههڙو حال همير! وٺي شال ويڙهه وڃان. (شاهه)

2- پريجن شال پنهور، مارو منهنجا پريجن شال پنهور (شاهه)

3- ماروءَ سين شل ماڻيان، ڪٿيئون جهڙيون ڪير! (شاهه)

4- شال لپيئي لوءِ، آريءَ کي اوڏي ٿئين! (شيخ اياز)

رشم مان مان نما اوده.

شَالَ

شالون هميشه زالون پائينديون آهن.

1- پاءُ! ڪراچي مان منهنجي لاءِ شال ضرور آڻجانءِ.

2- ادي! هيءَ شال ڏاج ۾ ملي هيم، تنهن ڪري ساه ۾ سانڍيو اچانس پئي.

1- سائي سال (شال) ڪلهن ۾ سامي سون سري، (شاهه) اعليٰ.

جين: اردن جو شاهي خاندان، لبيا جو شاهي خاندان، مغليه دور جو شاهي خاندان.

وڏو يا گهڻو.

1- تنهنجي شاهي دسترخوان مٿي، مهمان هزارين مان نه رڳو. (مرو - عماميوني)

ڊگهو.

جمڙاٽوءَ جي ڪپر تي شاهي بڙ پيڻو آهي.

نالو.

شاهي بازار، شاهي قلعو، شاهي باغ، شاهي خان، گهاٽو.

درياءَ جي ڪپر تي شاهي پيلو آهي.

چالاڪ يا ٺڳ.

1- آبا! اهو شاهي ماڻهو اٿئي، ان کان مڙوئي پاسو ڪندو ڪر.

2- بس اهڙي شاهي ماڻهوءَ سان گڏيو آهين، جو هاڻي خدا خير ڪري!

3- توکي ڪنهن صلاح ڏني ته اهڙي شاهي ماڻهوءَ سان گڏ واپار ڪر.

سج جا ڪرڻا.

1- سورج شاخون جهڪيون، ڪو ماڻو قمر، (شاهه)

شاهي

شاهي

شاهي

شاهي

شاهي

شاهي

شاخون

2- ڳوڙها ڳل ڳاڙيام، سُورجَ شاخُون ڪڍيون، (شاهه)

3- گوندرو سريام، سَڪَن شاخُون مَڪيون. (شاهه)

معني مبارڪون.

شاخُون

شاخُون

انٻ جو وڻ جڏهن پڇي راس ٿيندو آهي ته شاخ ڏيندو

آهي ۽ اها شاخ (انٻ) ڏاڍو مٺو هوندو آهي. اُن مان

باغائي محسوس ڪندو ته هاڻي انٻ پڇي ويا آهن.

شاخ جو جمع شاخون.

شاخُون

پاڻيءَ جو ننڍو وهڪرو.

وڏن واهن مان وري ننڍڙا واهَ نڪرندا آهن جنهن کي

شاخُون چوندا آهن.

شاخُون

ڏاتين ۽ قبيلن جون ٺڪون.

وڻ جا نوان نڪتل ڳوٺچ ۽ ٿاريون.

شاخُون

1- آڪون، ڊاڪون، سر ڪنڊ شاخون، جت چوڪا چنڊن ڪڙن،

(شاهه)

ص

صرف

فقط يارُگو.

1- صرفُ پنهنجون ڳالهيون ٻڌايو ٿا، پر ٻين جون ٻڌڻ لاءِ تيار ناهيو.

2- تون جيڪو اجايو ٿو خرچُ ڪرين، اهو تون صرف پنهنجي جان تي ڪرين ته ڏاڍو صحتمند ٿي وڃين.

3- آئون صرف هي ٿو عرض ڪيان ته ڪنهن سان دوکو يا دولاڻ نه ڪيو.

4- ٻيو سڀ سامان پُهچي ويو آهي، صرف غاليجا رهيل آهن.

5- جڏهن به تون آفيس ۾ اچين، ته صرف تون ايندو ڪر، ٻين کي ساڻ نه آڻ. استعمال.

صرف

1- سائين! اوهان کي فقط زبان صرفُ ڪرڻي آهي، انشاءَ الله ڪم ٿي ويندو.

2- توهيترا سارا رٿيا ڇاتي صرف ڪيا، حساب ڪري ٻڌاء.

3- هي سڀ رقم، تو بيمڪار ڪمن تي صرف ڪئي آهي، چڱو ڪم ته ڪيو ئي ڪونهي.

مشورو.

صلاح

1- صوفي چائين سڏ ڪرين! صُوفين اي نه صلاح، (شاه)

2- سونهن جي صلاح، وَتُ ته وِبرَ لَنَ هِي وِجِين. (شاه)

3- ساهڙ جي صلاح، ٻيڙا لنگهايسرِ پاڇه سين. (شاه)

راضيو.

صلاح

صَلَحَ

1- سوڊي جي صَلَحَ، ڪُونَرَ چَرَندين، ڪاڪِ جا.

پلائي.

صَمَدُ

1- سِرْمَگي، سِرْگهري، سِرري تَشي نه صَلَحَ، (شاهه)
خدا جو نالو.

اللَّهُ صَمَدُ

1- اديون عبداللطيف چَئي، ميڙيندمرِ صَمَدُ.

بيپرواه، بي نياز.

صَمَدُ

1- اللّهُ صَمَدُ، بي نياز، سا ڪري جا چاهي، (شاهه)
گهوڙي جو قسم.

صُوفِي

اهلِ تصوف.

صوفي فڪر جا ڪي اهم ماڻهو هيٺ ڏجن ٿا.

شاهه عبداللطيف ڀٽائي رحمت اللّٰه عليه، سچل
سر مست رحمت اللّٰه عليه، حضرت شاه عنايت شهيد
رحمت اللّٰه عليه، حضرت خواجہ غلام فريد، حضرت
رکيل شاه، حضرت قطب شاه ۽ حضرت روشن علي
شاه جهاڻيان رحمت اللّٰه عليهم وغيره.

1- صُوفِي سالم سي ويا، جي اڪثر سين اڏيارَ، (شاهه)

2- صُوفِي تي ٿيا، جئن ڪين ڪنڀائون پاڻ سين. (شاهه)

3- صُوفِي لاکُوفي، ڪونَ پانئيس ڪيرُ، (شاهه)

4- صُوفِي صاف ڪيو، ڌوئِي ورقُ وجودَ جو، (شاهه)

5- صُوفِي سچو سو، جو حد لحدَ لنگهي وڃي. (سچل)

صاف، اُجرو.

صُوفِي

عالمن جو چوڻ آهي ته صُوفِي لفظ صُوف مان نڪتل
آهي.

پير جو قسم. صُوفِي پير.

صُوفِي

ڪو به نشو نه ڪندڙ.

صُوفِي

ادا! يارو صُوفِي ماڻهو آهي، نَشي ڪي هت به نه لائي.

ط

شاگرد.

ڳولائو يا گهرجائو يا تلاش ڪندڙ.

اڄ نه اوطاقن ۾، طالب تنوارين، (شاهه)

2- طالبُ ڪثر سونهن سر، اي رومي جي راءِ، (شاهه)

3- حقان حق ٿيوس، هُئي طالبُ حق جي. (شاهه)

4- هُئي طالبُ حق جي، توڙي لانڪون توڙ، (شاهه)

5- ڪتو طالبُ ڏونڊ جو، اُسين ڪُتي ڪيڙ، (شاهه)

معتقد يا مريد.

جيئن ڪي فقير چوندا آهن ته:

1- بابا! اسان سچل سائين جي درگاه جا طالب آهيون.

2- اسان وڏن کان وٺي جهوڪ شريف جي درگاه جا طالب

آهيون.

3- اڄ اسان جي اوطاق ۾، رکيل شاه جي درگاه جا فقير ۽

طالب راڳ ڪندا.

طعامن جي گهڻ.

1- سمي سڀيئي، طاماعو تار ڪيا، (شاهه)

لاڳي يا مفاد پرست.

1- موتي جي مھراڻ جا، تن جا طاماعو، (شاهه)

2- ڦوٽ ڪڙايا ڪاڙي، طعام نه طاماعو، (شاهه)

طالبُ
طالبُ

طالبُ

طاماعو

طاماعو

ع

عيبُ

نقص.

- 1- تاجي توريائون، ته عيبَ نڪتا اڳيان، (شاهه)
- 2- مون ۾ عيبَ آپار، آئون ته سڄڻ تهنجي ٻانهڙي آهيان. (شاهه)

- 3- ڊولڻ آهي ڏک، ڪڍي عيبَ نه ڪنهن جا، (طالب الموليٰ)
- 4- ڊولڻ ڏکڻ ٿيو، ٿو ڏکي عيبَ آپار، (طالب الموليٰ)

عليلُ

گهڻو بيمار يا مريض.

- 1- دنيا ۾ وڏي ۾ وڏو عذاب انسان جو عليلُ ٿيڻ آهي.
- 2- صاف ۽ سُٺي کاڌي کائڻ ڪري، ماڻهو عليلُ گهٽ ٿو ٿئي.

عليلُ

مست يا چريو.

- 1- اهو اڳ ۾ ئي عليلُ آهي ان جي دل نه ڪر.
- 2- دنيا هن کي ايڏو پريشان ڪيو، جو آخر ويچارو عليلُ ٿي پيو.

عليلُ
عهدَ

ڊگهو.

واعدو.

- 1- جيڪي آيس ڏانهن عهدَ، سو پاري منڌ پاتار ۾، (شاهه)
- 2- ڪڇ ڪمايم ڪوڙ، پڳمِ عهدَ الله جا! (شاهه)

دور يا زمانا.

فنا يا نيسي.

عهدَ
عَدَمَ

- 1- عَدَمَ جي اوڙاهَ تي، ڪئا آسڻ آڏو تن، (شاهه)

آڳوٽر.

عَدَمَ

ف

فرمانُ

حڪم.

1- بابا سائين! اوهان جو فرمان به اڪين تي، پر اسان غريبن جي به ڪجهه ٻڌو.

2- پيارا! ٻين کي ته آئون جواب ڏئي سگهان ٿو، پر تنهنجو فرمان نٿو موٽائي سگهان.

1- اُو فائقِ مَرِ فَرِيانُ، اَوَتَرِ ڪِنهن نِه اوليا. (شاهه)
فرمانُ جو ڄمِ فرمانُ

2- ڦَرِيانَ فرمانَ کان، مُلُه نِه مَوِتيڙن، (شاهه)
سَند.

غُورُ يا سوچ.

1- هي جو مانڊيءَ مَنڊَ ٺاهيو آهي، ان تي تون غور ڪندو رَهَ.

2- الله پاڪ جي هر تخليق تي فِڪَرُ ڪِرَن نهايت ضروري آهي.

3 جڏهن تون ڪنهن مسڪين جي مسڪينيءَ تي غُور ڪندين، تڏهن توکي روحاني سڪون ملندو.

4- جيترو تون ڪنهن به ڳالهه تي غور ۽ فِڪر ڪندين، اوترو ئي تنهنجي دل ۽ دماغ تي تازگي ۽ شگفتگي پيدا ٿيندي.

1- فِڪرَ سينِ فرقانِ ۾، اسمِ عَظَم ڏور، (شاهه)

2- ظاهرِ مَرِ زاني، فِڪرِ مَنجِه فَنائِيا، (شاهه)

3- فِڪرِ فَرهي هَتَ مَ، ماڻِ مطالعَ ڪَن، (شاهه)

ڳڻتي.

فرمانُ فِڪرُ

فِڪرُ

1- بابا! جيڪو ٿيڻو هو سو ٿي ويو، هاڻي فِڪرُ ڪرڻ اڃا پڻ آهي.

2- جيستائين جيئرا آهيون، تيستائين ڪوبه فِڪرُ نه ڪر، مري وياسين ته پوءِ ڪٿنو ڀاڳ!

3- هڪڙو تون نه آهين، پر دنيا ۾ ڪوبه اهڙو انسان ڪونهي جيڪو فِڪرُ کان خالي هجي.

1- فِڪرُ فرهي هٿ ۾ ماڻ مطالع ڪن. (شاهه) پرواه.

فِڪرُ

1- بابا! توکي ڪهڙو فِڪرُ، چوندين ته بابو ويٺو آهي.

2- بابا! ڪوبه فِڪرُ نه ڪر، اچي چڙهيا آهيون.

3- پٽ! تون روز ڦليلي تي وهنجڻ ٿو وڃي، توکي پنهنجو ڪوبه فِڪرُ ڪونهي.

ق

قَتِ قَتِ

پکين جي پَرَن هڻڻ جو آواز.
پکي جڏهن اڏامندا آهن، تڏهن پَرَن سان آواز قَتِ قَتِ
ڪري پوءِ اڏامندا آهن.
اُٻهرائي.

قَتِ قَتِ

1- ماڻهو اجائي قَتِ قَتِ نه ڪري ته بهتر آهي.
2- اجائي قَتِ قَتِ، انسان جي عزت، آبرو ۽ ڄاڻ کي
چيهو رسائي ٿي.

3- يار! منهنجي اڳيان هروڀرو قَتِ قَتِ نه ڪر، پاڻ
هڪ ٻئي کي چڱيءَ طرح ڄاڻون سڃاڻون ٿا.
اُڀري، پيدا ٿي يا ظاهر ٿي.

قُتِي

1- ڪڻڪ هاڻي قُتِي آهي، پکين جو خيال ڪجو.
2- چَٻَرِ اوطاق ۾ هَنئين اٿئون، اجاڻي ڪانهي.
3- جوئَر هن سال ڏاڍي قُتِي هُئي، پر پاڻي نه ملڻ ڪري
سَٿِي ويئي.

قُتِي

مَڪُڻ جو چاڻو.
1- امان! اڄ ته مانيءَ تي قُتِي وجهي ڏي.
2- يار! اسان دڪان تي گيهه ڪونه وٺون، پنهنجي قُتِي
ٿئي ان مان گُدرُ ٿيو وڃي.
3- ڳُئِن مان جيڪا قُتِي نڪري سا گيهه ڪري وڪڙي،
گهر جو خرچ هلائيندا آهيون.
وَنٺُڻ يا ڪپهه جو فصل.

قُتِي

1- هن سال قُتِيءَ جو اگهه ڏاڍو سٺو ٿيو آهي.
2- بابا! پاڻ به هن سال قُتِي ٿا پوکيون.

3- ڀاڻو! هن سال اسان جي ڦٽي واھ جو ڦٽي هئي، پر

ڀاڻي نہ ملڻ ڪري سڄي سڙي ويئي.

تتي.

گهڙي ڦٽي پيئي، ڀاڻي وهي ويو.

ظاهر تي.

خراب، بيڪار.

1- امان! آج کير ڦٽي پيو آهي.

2- آبا! مون کي ڪهڙي خبر، جو شهر ۾ رهندين ته ڦٽي

پوندين!

3. خراب ماڻهن جي صحبت ۾ رهيو، ته ماڻهو آخر ڦٽي

پوندو.

نڀاڳ، برائي، ڦٽل.

1- منهنجي به ان ڏينهن اچي ڦٽي، جو ڌاڙيل منهن ۾

پئجي ويا.

2- تنهنجي ڪهڙي ڦٽي جو پرائي جهيڙي ۾ وڃي پئين.

چوڻي: ڦٽيءَ کي ڦٽوئي نہ لڳي.

چوڻي: ڳوھ جي ڦٽي ته شڪارين جا گھر ڳولهي.

چوڻي: تنهنجي به ڦٽي پيئي آهي.

ٻرڙ ٻرڙ ٿيڻ، ڪپڙي جو ڦٽڻ.

1- قسمت سانگي هڪڙو ڪپڙن جو وڳو ورتو سو به

ڌوڻ کان پوءِ ڦٽي پيو.

2- يار! ڏي خبر تنهنجو منهن ڦٽي ويو آهي، چاڪ ته

هئين.

اچلي ڇڏ، ڇڏي ڏي.

1- اهي خراب انب آهن، انهن کي ڦٽي ڪر.

2- سگريت پيئڻ جي عادت ڦٽي ڪر، نه ته اڳتي هلي

ڦٽي

ڦٽي

ڦٽي

ڦٽي

ڦٽي

ڦٽي

نقصان ٿيندئي.

1- فردا مڌ ڦٽي ڪئي، نقد ڪنيونار (شاهه)

2- فڪر سان ڦٽي ڪئي، سوڍي سو پاري (شاهه)

ٻهارو.

ڦريو

1- ادي! شهر وڃي پئي مون لاءِ ڪو ڦريو وٺيو اڃان.

2- آبا! اوطاق کي ڦريو ڏياري صاف ڪيو، مهمان ٿا

اچن.

پينگ ڪريو.

ڦريو

1- آبا! هي اڳ ۾ ئي مانيءَ کي ڦريو ڏيو وٺا آهن.

2- انهن کي يڪو ڦريو نه ڏجو، ڪجهه اسان لاءِ به

بچائجو.

3- بس پيا ٿو، پاڻ واري يار جي رات چوري ٿي ويئي

آهي، ڦريو ڏئي ويا اٿس، ڪا شئي نه ڇڏي اٿس.

نسيرو يا ٻور جهليو.

ڦريو

1- هن سال انب ڏاڍو ڦريو آهي.

2- منهنجي باغ جو زيتون به واه جو ڦريو آهي، پر جيئن

جي بيماري لڳي وئي اٿس.

3- بس يار قسمت جي ڳالهه آهي، هن سال تنهنجو باغ

ايڏون ڦريو آهي، جيڪو پر سال هئو.

1- ٻريائي ته ٻار، ڦوڪ ته لڳي انبرين، (شاهه)

حمل ٿيو. ڳڻن جو ڏڻ ڦريو آهي.

مٿي ۾ چڪر اچڻ.

وڌائو ٿيڻ.

ڦريو

ڦيري

ڦيري

1- ها يار! پئسو اٿس، تڏهن مٿي ۾ ڦيري ٿي اٿس.

2- ايڏي دماغ ۾ ڦيري نه ڌار، ڦيري ڪرڻ وارا ڪيئي

ڦٽڪندا ڏٺاسون.

3- ڦيري ڪيئن نه ٿيندس، پراڻي ملڪيت جا هٿ آڻي اٿس.

تبديلي ۽ انقلاب.

ڦيري

1- جڏهن ڪو ظلم ڪئي ٿيندو آهي ته، قدرت طرفان ڦيري ضرور ايندي آهي.

2- شايد ڪا ملڪ ۾ ڦيري اچڻ واري آهي.

3- افغانستان، ايران ۽ روس ۾ ڦيري اچڻ جا زنده مثال موجود آهن.

گھوم.

ڦيري

1- ابا! سڄو ڏينهن گھر ۾ ويٺو آهين، وڃي ڪا ٻاهر ڦيري ڏئي اچ.

2- بابا! توهان اتي اوطاق ۾ آرام سان ويٺا هجو، آئون ترويجي زمين تان ڦيري ڪري اچان.

3- اسان وٽ ڳالهه هڪڙي اٿي، پاڻ هيري ڦيري ڄاڻون ئي ڪونه.

پاڻي ۽ جوڙ ٻڙيو.

ڦوتو

پلي ۽ جوڦوتو.

ڦوتو

ايلاجي، ڦوتو جو جمع ڦوتا.

ڦوتو

1- ڦرڻ ڦوتا پارچا، پاڻيڪ پاتائون، (شاهه) ڦوتهڙو.

ڦوتو

چڻن جا ڦوتا. چڻا جڏهن ساوا ۽ پڪا ٿيندا آهن ته ماڻهو اهي پتي کائيندا آهن. اهڙن ساون ۽ پڪن چڻن کي ڦوتا به چئبو آهي.

وات مان نڪرندڙ هوا.

ڦوڪون

ڇوٽي: ٺري پت کي ڦوڪون نه ڏجن.

1- انسان جي وات جون ڦوڪون، ڳوٺ جو ڦوڪون.

ڦوڪُون

- 2- نانگ جون ڦوڪون، چلمَ جون ڦوڪُون.
 شرنائِ، مُتو، الغوزو، بَنسِرِي، نَرُ اهي سڀُ ساز ڦوڪُن
 سان وڃندا آهن.
 بَٽاڪون يا ڊاڙُون.
- 1- يارَ! اجايُون پيو ڦوڪُون ڏين، اسان توکي چڱي
 طرح سڃاڻون ٿا.
- 2- پيارا! هاڻي ته خدا جي واسطي ڦوڪون هڻڻ بند
 ڪر.

ق

قادرُ

اللہ جو ھڪ اسم.

- 1- قادرُ پنھنجي قدرت سين، قائم آھ قديم، (شاھ)
- 2- قادرُ ساڻُ کرمُ، حاصل ڪري حاجَ تو. (شاھ)
- 3- ميان مدارن سين، مون کي قادرُ! وَھمَ مَ ڪاڻ، (شاھ)
- 4- ڪونھي قادرُ ڪو پيو، اُنين جو اڀاڳُ، (شاھ)

حاوي.

قادرُ

- 1- استاد منظور علي خان جو راڳ، سڄي محفل تي قادرُ رھندو ھو.

- 2- پيروي راڳ تي استاد! توهان پورا پورا قادرُ آھيو.

محبوبُ. قريبُ جو جمع قريبَ.

قريبُ

- 1- قمرُ تي پھچُ قريبَ کي اجلسُ تونہ جڳاءِ، (شاھ)
- 2- جوڳي ٿين نہ يارَ، ڪنھين سين قريبَ ٿي. (شاھ)
- 3- ڪھي سو ڪر لھي، ڪوئي سو قريبُ، (شاھ)

مائنٽ.

قريبُ

- 1- توسين ڄام! قريبُ، ڪي ڏنُ ڇڏائي ڏيڄ مون. (شاھ)
- 2- ھوند نہ ھت ترن، پر قرابتَ ڪم ڪيو. (شاھ)

ويجھو يا پيرسان يا نزديڪ.

قريبُ

- 1- ڪوٽڙي ۽ حسين آباد (گڏو) ھڪ ٻئي کي قريبُ آھن.

- 2- ھيڏانھن قريبُ آج، تہ ڪي ڳالھيون ڪيون.

- 3- پتيوالا اهڙا نياڳا اٿئي، جو صاحبُ جي قريبُ توکي سھندا ئي ڪونہ.

- 1- ڪھي سو ڪر لھي، ڪوئي سو قريبُ، (شاھ)

قيامُ

رَهڻُ جو هنڌُ.

1- ڪراچيءَ ۾ اوهان جو ڪٿي قيامُ آهي.

2- جيڪڏهن ٻئي هنڌَ نٿا رهو، ته هلي رات مون وٽ

قيامُ ڪيو.

3- نه تن قيامُ، نه قعودُ ۾، نه ڪو ڪن سجدو، (شاهه)

نماز ۾ بيٺُ.

نه تن قيامُ، نه قعودُ ۾، نڪو ڪن سجدو (شاهه)

ظلم يا قهرُ.

قيامُ

قيامُ

1- ڪيائون قيامَ، آئون نه چئندي اُن ري. (شاهه)

2- ڪاڪيون! رات قيامَ، جيڏيون! جت ڪري ويا. (شاهه)

3- هاڻي ٿيو حشرُ، پنا قبول قيام جا! (شاهه)

قيامت جو يا حشر جو ڏينهن.

قيامُ

1- درياه توتي دانهن، ڏيندس ڏينهن قيام جي. (شاهه)

2- جي قيام مڙن، ته ڪر اوڏا سپرين، (شاهه)

چوڻي: قاضي ڄاڻي ته قاضي قيام ڄاڻي.

ڪ

ڪَار

دَنڌو يا ڪَمُ.

- 1- يار! نڪو ڪم نڪو ڪار، ائين واندا ويٺا آهيون.
- 2- ڪٿان سِڪَئين سِڀرين، ڪا سائڪي ڪار؟ (شاهه جُت).

ڪارِ

- 1- چوانءِ تُو سِدو ٿي هَل، نه ته اهڙي ڪار ڪندو سانءِ جو جڳُ ڏسندءِ.

- 3- پوليس اهڙي ڪار ڪئي اُٿس، جو هاڻي انسان هوندو ته چوري نه ڪندو.

اونده، اونده.

ڪارِ

- 1- بَتي ٻاري پوءِ ٻاهر وِج، جُهڙ ڪري ڪار لڳي پئي آهي.

- 2- ڪڪرن جي ڪار لڳي پئي آهي، شايد مينهن پوي. جبل جو نالو.

ڪارو

- چير چمر پائڻيان، ڪاٺيوءَ ڪارو (شاهه) سياه.

ڪارو

- چوئي: ڪارو ٻڌ ڪمري سان، رنگ نه مٽائي، اوصاف ضرور مٽائي.

چوئي: ڪارو الله جو پيارو.

- چوئي: ڪارڙو ڪمارڙو، اُن پائي ڏي ته مينهن وسي وسي.

ڪارو

اندر جو پليت يا تعصبي يا بغض رکندڙ يا منافق.

- 1- منهن جو منو ضرور آهي، پر اندر جو ڪارو اٿئي.
- 2- پيلا جي هو اندر جو ڪارو آهي، ته اسان کي ڇا

ڪندو، ڇيهو پاڻ کي ڏيندو.

1- مُنھُن تہ آھيريان ئي اُجرو، قَلْبَ ۾ ڪارو. (شاھ)

زنا جو ملزم.

ڪارو

1- هُو ڪارو هئو، تڏهن ختم ڪيائونس.

2- هُو تمام اشراف ماڻهو هو، پر دشمني ۾ ڪارو

ڪري ماري ڇڏيائونس.

رنگ جا ڪارا.

ڪارا

1- آفريڪا جا ماڻهو رنگ جا ڪارا ٿيندا آهن.

2- ڪارا ڪپڙا پائڻ، اڄ ڪلهه جو شوق ٿي پيو آهي.

3- هڪڙا ماڻهو منهن جا ملوڪ، پر اندر جا ڪارا هوندا

آهن.

1- اڄ پڻ اُتر پار ڏي، ڪارا ڪڪر ڪيس، (شاھ)

2- ڪارا رڱج ڪپڙا، ادا نير وٺي، (شاھ)

3- لهرن ليکوناه ڪو، جِتَ ڪَپَرَ ڪُنَ ڪارا، (شاھ)

چوڻي: اڱرن جي واپار مان، هٿ به ڪارا ته منهن به

ڪارو.

چوڻي: آبا! توبه آڪ ڪارا ڪيا، جو دنيا ڏسندي.

سخت گرميون، ڏاڍا ڏينهن يا تپش.

حڪيمن ۽ پسارين جو ڪاڙهيل دوائون.

چو؟ ڇالاءِ، ڇا ڪندين.

ڪاڙها

ڪاڙها

ڪوه

1- تپي ڪندين ڪوه؟ ڏونگر! ڏکوين کي، (شاھ)

2- پيون ڪوه ٻڌن، چوڙي جي ڇڏينديون، (شاھ)

3- روئي ڪندين ڪوه؟ هاڻي صو هوت وري، (شاھ)

4- هوت تنهنجي هنج م، پڇين ڪوه پهي؟ (شاھ)

چوڻي: گهوت ڪنوار راضي، ته ڪوه ڪري قاضي.

جبل، ڪوه سليمان، ڪوه کير تر، ڪوه هماليا، ڪوه

ڪوه

هاڙهو، ڪوھ ڪارو، ڪوھ پپ ۽ ڪوھ ڳاڙهو.

ٻہ ميل.

ڪوھ

1- سئو ڪوھ ڪري سڀڪا، تون ڪُهي! ڪڇ وڪ، (شاهه)
گھڻا، جھجھا، ڪافي، الاهي.

ڪيچ

1- ابا! هن سال برساتيون پيون، بس ڪريم ڪيچ ڪري
ڇڏيا.

2- هن سال الله پاڪ ڪڙڪن جا ڪيچ ڪري ڇڏيا.

چوٽي: ڪڙي مان ڪيچ ٿي ويا.

چوٽي: دل نه لاه، ڪڙي مان ڪيچ ٿي ويندا.

ملڪ جو نالو، ڪيچ مڪران، پنهنجو ماڳ.

ڪيچ

1- ٻانڀڻ ٿي ٻوٽيون ته ڪٿا ڪنٿي ڪيچ جا (شاهه)

2- ڪيچ پهچي ڪير، ويڙ سين وس ڪريان (شاهه)

3- اڳيان قوم ڪٻ، اي ڦالي آڏو ڪيچ ڪي (شاهه)

4- پوءِ تان ڪونه ڪيوم، هوند ڪشالو ڪيچ ڏي (شاهه)

يار! توبه ڪيچ ڪيا!

جشن.

ڪوڏ

1- آئون پنهنجي شهزادي پٽ جي شادي لاڏ ڪوڏ سان

ڪنڊيس.

نخرو ڪڙڻ.

ڪوڏ

1- گھڻي لاڏ ڪوڏ سان اولاد خراب به ٿي وڃي ٿو.

خوشي.

ڪوڏ

1- پٽ! تو اسان جو چوڻ نه ورتو، تو پنهنجي ڪوڏ سان

شادي ڪئي، هاڻي تون ڄاڻ تنهنجو ڪم ڄاڻي.

1- ڪجي تان ڪوڏ ٿئي، سڄي تان سڀاءِ. (شاهه)

2- ڪن ڪلاچيءَ ڪوڏ، سڪ نه سٽا ڪڏهين. (شاهه)

3- پيسر لوه لطيف چئي، لٽس ڪوڏ ڪپور. (شاهه)

پاڻيءَ سان پاڻي ڪناري ليندڙ ڪچڪول.
در کي ايندڙ ڪڙو.
مڇي مارڻ جي ڪُنڊي. جنهن سان ميربحر مڇيون
ماريندا آهن.

پيڇ.
بٽي کان پوءِ زمين تي بچيل اُن.
بٽي کان پوءِ جيڪو اُن آس پاس تڙيل پڪڙيل مٽي سان
پريل هوندو آهي. تنهن کي هاري صاف ڪري گهر ڪڍي
ويندا آهن. ۽ اُن اُن ۾ زميندار جو دخل يا حصو نه هوندو
آهي. ته اهڙي بچيل، تڙيل پڪڙيل ۽ مٽي سان پريل ان
کي ڪُنڊيءَ جو اُن چوندا آهن.

1- اهڙو ته بکيو زميندار هئو، جو ڪُنڊي جو رهيل اُن به
ڪڍي ويو.

2- ابا! هاڻي اها ڪُنڊي ڄاڻو اوهاڻ ڄاڻو. بٽي هاڻي
پوري ٿي.

مينهن جو قسم.

ڪُنڊيءَ جو کير پيءُ ته خبر پوئي.

ڍالون، گرز.

اُن سين طبل باز، تبرون، ڪُنڊ، ڪٿارا ڪوٽ، (شاهه)
محفوظ هئد.

بدن جو لباس، جيڪو اڪثر ڪري سياري ۾ ماڻهو
پائيندا آهن.

قلعو.

مثال: رني ڪوٽ، اُڀر ڪوٽ، ڪلهوڙن جو ڪوٽ،
وڳهه ڪوٽ، ڪوٽ لالو، مطلب ته سنڌ ۾ اهڙا ڪيئي
ڪوٽ آهن.

ڪوڏ

ڪُنڊي

ڪُنڊي

ڪُنڊي

ڪُنڊي

ڪُنڊي

ڪوٽ

ڪوٽ

ڪوٽ

ڪوٽ

1- اچي آمرَ ڪوٽ ۾، ڪنڊيسِ ڪانه ڪُريت. (شاهه)

2- سونيون ڪَڙيون ڪوٽَ جون، پيرن منجهه نه پاءِ،

(شيخ اياز)

وڻ جو قسم.

شڪايت.

ڪَنڊو

ڪَنڊو

1- ادا! پاڙي وارن کي جيڪڏهن اسان لاءِ ڪو ڪنڊو
آهي ته ٻڌائين ڇو نه ٿا؟

2- جيڪڏهن دوستن کي تنهنجي لاءِ ڪو ڪنڊو آهي ته
آئون بدلي ٿو ڪرائي وڃان.

3- الله ڪندو ته منهنجي هوندي، توکي ڪوبه ڪنڊو نه
لڳندو.

1- تن جو ڪنڊو ئي ڪمُ ڪري، جو مٿس پيرُ پيو. (شاهه)
بغض.

ڪنڊو

1- راج وارن اسان جو ٺاه به ڪرايو، پر هو اڃان اندر ۾
ڪنڊو رکندا آهن.

2- پيارا! ڏس مون توکان پيرين پئي معافي به ورتي
آهي، پر تون اڃا دل مان ڪنڊو نٿو ڪڍين.

ماڻهوءَ جي پُٺيءَ ۾ هڏين جو جوڙ.
رُڪاوٽ.

ڪَنڊو

ڪَنڊو

ڳالهين ۾ ڪندا ڪڍڻا پوندا نه ته قصو نه هلندو.
سهارو يا واه يا وسيلو.

ڪَنڊِي

1- الله کان سواءِ، ٻي ڪابه ڪَنڊِي نه آهي.

2- پيا ظلم سهون، پلا ڪاڏي وڃون، ٻي ڪا ڪَنڊِي
آهي ئي ڪانه.

ڪنارو، ڪپر.

ڪَنڊِي

1- ساندو سب درياد، پري ڪَنڊِي پار جي، (شاهه)

2- ڪنڌيءَ اُڀيون ڪيتريون، ساهڙ ساهڙ ڪن. (شاهه)

واڻي: ڪنڌي ساريان ڪان، يا امن امان

ٻاجھ بلا تي، پاننيان. (شاهه)

نبد.

ڪُنڌَ

اُهي ماڻهو جيڪي دنيا جي ڪابه ڳالهه نٿا سمجھي

سَگھن، سي ڪنڌ ذهن آهن.

1- اهي ماڻهو اتي جواتي بيٺا هوندو، ڇاڪاڻ ته هو ڪنڌ

دماغ آهن.

2- ماڻهن جا ڏُڪَر، ڪُنڌ دماغ ڪري ڇڏيا آهن.

ڀالا يا ڏڦا.

ڪُنڌَ

اُن سِين طبل، باز، تبرون، ڪُنڌ ڪٽارا ڪير. (شاهه)

ڳچي.

ڪُنڌَ

1- ٽيئي ڀرجيا پاڻ ۾، تَنڊُ، ڪٽارو، ڪُنڌ. (شاهه)

2- ڪُنڌ ڪٽارو، مُنهن وٽي، عادت سَندين اِي، (شاهه)

3- قرب وارا ڪُنڌ ڪين ڪڍائن،

زهر جي ڏيندين ته به پي ويندا. (شهيد سومرو)

ڇوڻي: اٺ جو جيڏانهن ڪُنڌ، اوڏانهن پَنڌ.

ٻلو.

ڪُنڌَ

1- بابا سائين! اسان جو به ڪو ڪُنڌ ڪيو.

2- سائين! اسان کي به ڪنهن ڪنڌي ڪناري ڪيو،

ڏاڍا ڌڙڙجي ويا آهيون.

3- آبا! هن جو به ڪو ڪُنڌ ڪر، سوڀر ڪان وٺي وينو

آهي.

ڪَمِي

مزدور، پورهيت، ڪَم ڪندڙ.

1- ابا! جي ساڳيا ڪمي نه آيا آهن، ته ٻيائي وٺي اچو.

2- سيٺ! اسان ڪمي پورهيت ماڻهو اوهان سان

ڪَمِي

- ڪهڙي ٻولي ڪيون، جيڪو ڏٺو، سو اکين تي.
 3- هي ماڻهو اوهان ڏانهن ڪميءَ ڪم ڪري پيو
 موڪليان، منهنجو ضرور ڪم ڪري موڪليندا.
 1- سوين هلن ساٿ ۾، ڪمي ۽ ڪوري، (شاهه)
 گهٽتائي، ڪوٽ.

- 1- الله جا احسان آهن جو ڪنهن شيءِ جي ڪمي
 ڪانهي.
 2- انشاءِ الله اوهان کي ڪنهن به ڪم جي ڪمي
 محسوس نه ٿيندي، دلچاءِ ڪريو.

- 1- لطف جي لطيف چئي، تو وٽ ڪمي ڪانه (شاهه)
 2- مون وٽ مال متاع جي ڪمي آهي ڪانه (شاهه)
 اوچائي.

ڪَمَالُ

- (1) هي هن ماڻهو جو ڪمال آهي، جو هيڏي وڏي عمر
 ۾ به علمي، ادبي ڪم ڪندو اچي.
 2- حضرت شاهه عبداللطيف ڀٽائي بيشڪ ڪمال جو
 شاعر آهي.

- 1- پاڻهين صورت پرينءَ جي، پاڻهين حسن ڪمال، (شاهه)
 حيرت يا عجب.

ڪَمَالُ

- 1- مون کي ته تنهنجو انهن ڪورن م ڪمال ته اچي
 2- ڪمال آهي، هي ننڍڙو ڪم به منهنجو نٿو ڪرين.
 3- پيارا! هي سڀ ڪم پئسي جو ڪمال آهي.
 مقصد پورو ڪرڻ.

ڪَمَ

- 1- تڙ تڪڙ تار گهڙڻ، ايءُ ڪاٺيارن ڪم، (شاهه)
 2- پيارا! ڪو ڪم ڪار هجي ته حڪم ڪر.
 3- ڀلا اوهان نه اسان جو ڪم ڪندا ته ٻيو ڪير
 ڪندو؟

ڪَمُ

غرض.

1- جڏهن به تون مون وٽ اچين ٿو، ڪونه ڪو ڪَمُ

ڪنئون اچين.

چوٽي: ڪَمُ لٿو، ڊڪڻُ وسريو.

چوٽي: الله ڪري ته ڪنهن ۾ ڪَمُ نه پوي.

چوٽي: اميد پلي هجي، باقي ڪَمُ نه پوي.

چوٽي: گڏڙ ۾ ڪَمُ پوندو آهي، ته وڃي جبل جي چوٽيءَ

تي ويهندو آهي.

ڏنڌو يا روزگار.

ڪَمُ

1- سڄو مهينو ٿيو آهي ته گهر ۾ ويٺا آهيون، ڪَمُ

ملي ئي نٿو.

ڪرت.

ڪَمُ

1- بس يار! نوڪري ڪانه ملي، هاڻي موچڪو پيو

ڪَمُ ڪيان.

2- شڪر آهي يار! مهيني ڪن جو ڪَمُ ملي ويو آهي.

چوٽي: ڪَمُ نه هجي، ته وڃي وڏيري جي اوطاق تي.

چوٽي: ڪَمُ اهڙو ڪندوسان، جئن پرڙو ڪري ٻارن

سان.

انجن.

خبر يا سڌ يا پروڙ.

ڪَلُ

ڪَلُ

1- ڪنهن ڪنهن پيئي ڪَلُ، ته هرڏوئي هيڪُ ٿيا، (شاهه)

2- ڪنين ڪنين ماڙهين، پيئي ڪَلُ ڪاٽي، (شاهه)

3- هئينءَ گهڻو هوشيار؟ ڪا به هيءَ ڪانڌ جي؟ (شاهه)

4- آهي آساني، ڪَمُ پئي ٿي ڪَلُ پوي. (شاهه)

عقل يا مت يا سمجه.

ڪَلُ

1- خام خواه اچي ڪَلُ تڙي اٿئي.

2- مَسَ مَسَ عَهدو مليو اٿس، هاڻي الله ڪري ڪٿي
ڪَل نہ ٿڙيس.

3- تنهنجي ٿي آهي ڪَل خراب، تڏهن تو ماڻهن جون
گلائون ڪندو وٿين.
گاهه جو قسم.

تڪبر، غرور، هٿ.

1- اوهان کي ڪِلي آهي، جيڪو ڪرڻو هجي سو وڃي
ڪيو.

2- ابا! ڪنڌ ۾ ڪِلي اٿس تڏهن مُنهن ڏئي نٿو
ڳالهائي.

ڪوڪو. جيڪو درن، دروازن ۽ ڪاٺ ۾ ڪرايندو آهي.
ٽنگي.

1- ابا! هيءَ قميص ڪِليءَ ۾ ٽنگي ڇڏ.

2- پٽ! اهو ڪوٽ ڪِليءَ مان ڪنيو اچ.

دل جي ڪوٽ.

1- اڄ ڪلهه ماڻهن جي دلين تي ڪَسُ چڙهندي ٿي وڃي.

1- لاهي جو لطيف چئي، مٿان قلب ڪَسُ، (شاهه)

2- ڪوڙين لاهي ڪَسُ، جي ڳالهائي ڳاٽ ڪُٽي. (شاهه)

نقصان، ڇيهو، ٽوٽ.

1- ها! مون کي خبر آهي ته تون ڪَسُ ڪاٽڻ وارن يارن
مان ناهين.

2- پيارا! نپاڻو آهي ته پوءِ ڪَسُ ڪَسَ کي نه ڏسبو آهي.

چوڻي: ڪَسُ ڪاٽبي، تڏهن رَسُ ٿيندو.

1- قرب ۾ ڪهڙي آهي ڪَسُ،

وارِ سڄڻ کي وصال جون وايون.

(طالب الموليٰ).

ڪَل
ڪِلي

ڪِلي
ڪِلي

ڪَسُ

ڪَسُ

ڪَسُ
ڪَسِي

ڪَٽُ.

گهٽتائي واري.

- 1- يار! ڳالهه ته هاڻي ڏاڍي ڪَسِي ٿي پيئي آهي.
- 2- اسان اجايو خسيس ماڻهن جي اڳيان ڪَسِي ٿياسين.

3- بردبار، عقلمند ۽ سچا ماڻهو ڪٿي به ڪَسِي ڳالهه نه ڪندا آهن.

چوڻي: مُرَس ڪَسِي ويندا آهن، پر ڪَسِي نه ڪندا آهن.

پاڻيءَ جي نيڪال جو ڳسُ.

عبيدار.

گهر.

ڪَسِي
ڪَسِي
ڪَڪَ

- 1- يار! پنهنجا ڪَڪَ ڏاڍا ڏکيا ڇڏيا اٿئون.
- 2- مري وينداسون، پر پنهنجا ڪَڪَ ڪونه ڇڏينداسين.
- 3- خدا جا احسان آهن، جو پنهنجا آپرا سپرا ڪَڪَ آهن.
- 4- هنن اسان جا ڪَڪَ لتاڙيا آهن، اسين ضرور پلانڊُ ڪنداسون.

ڳلا.

ڪَڪَ

1- هن سال به جبل ۾ ڪَڪَ ڪونه ٿيا، مال ڏهرو ٿيندو ويو.

2- ڀلا ڏيو خبر، جبل مان پيا اچو، مال لاءِ ڪي ڪَڪَ پَن ٿيا آهن يا نه؟

سنهيون ڪاٺيون.

ڪَڪَ

- 1- ڪَڪَ ڪاٺديرا، ڪاٺيون، ميڙي، ٻڌمَ مڏ، (شاهه)
- 2- تون توچوندين ڪَڪَ، مان اُڏران آڪاسَ ۾. (شيخ اياز)

چوٽي: ڪڪَ جي چوري، لڪَ جي چوري.
چوٽي: ڪڪَ جو چور، لڪَ جو چور.
ڏنگ.

ڪڪَ

1- اڃ رات پاڻي ورائيندي، همراھ کي بلا ڪڪي وڌو.
ترھو. جيڪو ڪڪَن جو ٺھيل ھوندو آھي.
1- اُڀيون اورئين پار ڏي، ڪوڙيون ڪڪَ پڇن، (شاھ)
اقتدار.
عهدو.

ڪڪَ

ڪُرسی

ڪُرسی

ڪُرسی

ڪڙي

ڪڙي

ڪڙي

ڪونيت وڻ جي پاڙو.
قابو، مضبوط، سوکھي، ڦاٿل، قيد.
ڪاري. جيڪا شئي کائي بہ نہ سگھجي.
قابو ٿي.
1- ڪيچين آئون نہ ڪڙي، ڪنھن ڏکي، ڏاؤڻ ڏاڻيو، (شاھ)
ٻانھن ۽ پير جي مرين ۾ پوندڙ زيور.
زخم جو ڄميل رت.

ڪڙي

ڪڙي

جمع ۾: چڪيا چاڪ چيفن ڪري، ڪڙيون مور نہ ڪن،
(شاھ)

ڪَسَر

گيسر.

1- ڪرھا ڪَسَر ڇڏ، وڪ وڌندي پاء، (شاھ)
2- ڪَسَر ڇڏ ڪنواٽ، وڪون وجهه وڌنديون، (شاھ)
ڪَسَر يا ڏنگ.

ڪَسَر

1- الاهي ڪَسَر ڪٽ، اچي ڪوڙ ڦٽائون ڪاڪ م. (شاھ)
ڦاٽو.

ڪَسَر

چوٽي: پلي ڪَسَر هڃي، ڇا ياد ڪندين!

بغل.

ماپ.

ڪڇ

ڪڇ

- 1- آبا! اها زمين تپيدار سان گڏ وڃي ڪڇ ڪري اچو.
 2- جيستائين زمين جي ڪڇ نه ڪبي، تيستائين ڪا به ماپ جي خبر نه پوندي.
 چيلهه وارو مٽيون ڍڪڻ.

ڪڇ

- مائرون ٻارڙن کي ڪڇ تي ڪٽي گهمائينديون آهن.
 1- ماشاء الله هاڻي تون جوان ٿي ويو آهين، مون ته توکي ڪڇ تي ڪٽي به گهمايو آهي.
 ڏکڻ ڏانهن.

ڪڇ
ڪرم

- ٻاجه.
 1- الله جالڪ ڪرم آهن، جو وقت خير جو سٺو پيو گذري.

- 1- قادر ساڻ ڪرم، حاصل ڪري حاج تو. (شاهه)
 مهربانيون.

ڪرم

- 1- پيارا سائين! اهي اوهان جا ڪرم آهن، جو غريب جي تڏي تي آيا آهيو.
 2- يار! اهي اوهان جا ڪرم لاهي ته ڪونه سگهندس، پر گهڻيندس ضرور پيو.
 قسمت.

ڪرم

- 1- ويچارِي کي اهي ڏک به ڪرم ڀر لکيل هئا.
 2- يار! تنهنجا ڪرم اهڙا آهن، ٺهيل ٺڪيل ڪم به ڏهيو وڃي.
 جسماني سزا ڏيڻ.

ڪٽڻ

- 1- اهڙين خراب عادتن کان توهان کي پنهنجي چوڪري کي ڪٽڻ گھريو هو.
 2- امان! اهڙي ته مون کي بابي جي ڪٽڻ کان بچاءِ، آئنده مون توبه ڪئي.

ڪُٽُ

ڀڄ ڪُٽو.

1- اهو ڪُٽُ توکي ڪڏهن نه ڪڏهن ضرور مصيبت ۾ وجهندو.

2- ڪُٽُ جيستائين ڪُٽُپو نه ڪري، تستائين آرام ئي نه اچيس.

سٽُ.

ڪُٽُ
ڪُٽُ
ڪُٽِي

ورجاءُ ڪرڻ. ڪوڙ نه ڪُٽُ.

ڪاٺُ جي ڪُٽِي.

گيه ۽ ڪُنڊ مانيءَ سان ملائي، اُن کي پوريو ته ڪُٽِي ٺهي پوندي. اها به شاديءَ جي رسم آهي ته رات جو ڪُنواريتن طرفان گھوٽ کي ڪُٽِي ڪارائيندا آهن ۽ ڪُٽِيءَ جي گھوٽيتن کان گھور وٺندا آهن.

چوٽِي: ڪُٽِيءَ ڪاٺُ لاءِ به مهاڻا ٿا گھرجن.

ماري، بيعزت ٿي.

چوٽِي: ڪُٽِيءَ ڪاٺُ وارا منجنون گھڻا آهن.

مار.

ڪُٽِي
ڪُٽُ

1- چورا! چڱو پڙهين کي رڳو گھر ۾ اچڻ ڏي، ڏس ته ڪهڙي نه ڪُٽُ ٿي ڪڍرايانءِ.

2- پوليس اهڙي ڪُٽُ ڪڍي اٿس جو انسان هوندو ته آئينده اهڙيون حرڪتون نه ڪندو.

ڪسي ڪرڻ.

ڏاندن ۽ پڪرن جي آنورن کي ماڻهو ڪُٽُ ڪندا آهن ته هو ڪسي ٿي پوندا آهن. ان ڪري ته جانور سگها ٿين ۽ گوشت ڏين. پر اهي ڦر پيدا نٿا ڪري سگهن.

ڪُٽِيل ساريون.

جڏهن ساريون لهنديون آهن، تڏهن هاري ساريون زمين

ڪُٽُ
ڪُٽُ

تي سَتي اُن مان اُن (چانور) ڪڍي ڪائيندا آهن ۽ انهن
کي ڪُتَ سَٽَ واريون ساريون چنبو آهي.

ڪَتي

لوٽي. (اُن جي ٺهيل لوٽي)

1- اُٻائڻ جي آسري، ڪَتي ڪانه ڪيام. (شاهه)
فصل جو قسم.

ڪَتي

جنهن ۾ جوئر، تر، چٽا، متر، ڪپه ٿيندي آهي.

رات جو آسمان ۾ تارن جو هڪ جُهڳٽو.

ڪَتي

ڪَتيءَ جي بالڪل پيرسان ٿيڙو به هوندا آهن.

ڪَتي جو جمع ڪَتيون آهي.

1- ڪَتن ڪَر موڙيا، ٿيڙو اُڀا ٿيئي، (شاهه)

2- تارا ڪَتيون تائب ٿيا، ڊيڪيندي ڊلبر، (شاهه)

خنجر، ڪاتي.

ڪَٿارَ

1- ٿيئي پرچيا پاڻ ۾، تند، ڪَٿارو، ڪَنڌ، (شاهه)

2- ڪونڌر! هيءَ ڪَٿار آه، چونه هُئين ٿو هاڻ؟ (شيخ اياز)

ساز جو قسم.

ڪَٿارَ

ڪن ٿار.

ڪَٿارَ

1- يار! چوپلا، ڪَٿار پيو ڪرين، ناراض آهين ڇا؟

2- پکي ڪيڏا به وڏا ماڻهو هجن، پر فضيلت نه هجي

ته انهن کان ڪٿار ڪندو آهين.

کان، تير، ٻاڻ.

ڪَٿاني

1- ابا! خدا جي ڪا ڪاني لڳين، هڪڙي مينهن هئي،

سا به ڪاهي ويا.

2- ابا! اهي بزرگ ئي مري ويا، جن جي ڪاني ڪرامت

ڪم ڪندي هئي.

1- تنين کي تعليم جي، ڪُڙهه اندر ڪاني (شاهه)

چوڻي: جنهن جي ماني، تنهن جي ڪاني.

ڪاٺي

سَرَ جو ڪچو ڪانو (سَرَ کي ڪانهن به چوندا آهن)
 1- ڪچي ڪاٺي ڪانهن، ٻُڌا ڪڍي ٻار مان (شاهه)
 2- ڪوڏر ۽ ڪاٺي، آهي سرَسپ ڪنهَن (شاهه)
 سرائي، جنهن سان اکين ۾ سرمو وجهبو آهي، لاڙ جا
 ماڻهو، سَرائي کي ڪاٺي به چوندا آهن.

ڪاٺي

1- ٿورو پاءُ ترس، رڳو سرمي جون ٻه ٽي اکين ۾ ڪاٺيون
 وجهي اچان ٿو.

2- يار! هي ڪاٺي خراب آهي، سرمو نٿي ڪٽي، ٻي
 ڪا آڻي ڏي.

1- تون ڪا ڪاٺي پاءُ، وَنَ عَنِ ۾ وصال جي (شاهه)
 2- ڪاٺي ڪارائيءَ جي، مُٿس ٿي مَ پاءُ (شاهه)
 نڙا ٿي.

ڪاٺي

1- چنن ڪا ڪاٺي ڪانهن، لُسَڻِي لَٽِيُون ڪَري، (شاهه)
 پَتَ يا بد دُعا.
 شيشا.

ڪاٺي
ڪاٺي

1- اُبا حيدر آباد وڃي به پيو، اڳ پوءِ ڪاٺيا به وٺيو
 اچجانءِ.

2- درءِ درين کي آهستي آهستي ڪري ڇنڊيو، متان
 ڪاٺيا نه پڇي پون.
 ڪاٺيا جو واحد ڪاٺيو.

1- ڪاٺيو ڪمايو، موتي مون نه وٺجيا. (شاهه)
 پَچَر.

ڪاٺيا

جيڪي ڇِڇَرَن ۽ مَنَھَن ۾ لڳندا آهن. لاڙي زبان ۾ پَچَرَن
 کي ڪاٺيا چوندا آهن.

ڪاٺيا

صحت يا تندرستي.
 1- هاريا توھري، ڪُڇُ ڪاٺيا سِين ڪيو، (شاهه)

2- سر ڏٺائون ست ڀر، ڪاڀا، ماڀا، مال. (روحل صوفي)
چاڇا.

ڪاڪا

لاڙ ۾ چاڇا يا چاڇي کي ڪاڪا به چوندا آهن.
1- آئون هيڪلي حب ۾، نه مٽ نه ڪاڪو، (شاهه)
ورلي.

ڪاڪا

1- ڪاڪا عورت جاڙن ٻارن کي به جنم ڏيندي آهي.
2- مينهنون ته سڀ مينهنون آهن، پر ڪاڪا مينهن
نهایت ڀلي ۽ ڏسڻ وٽان هوندي آهي.
بزرگانه اهميت رکندڙ جاءِ.

ڪافي

سيوهڻ شهر ۾ بزرگن، درويشن ۽ فقيرن جي رهڻ جون
جايون آهن. جن کي ڪافي يا ڪافيون سڏيو وڃي ٿو.
مثال، پٺاڻن جي ڪافي، بودلي بهار جي ڪافي، شير يا
شينهن واري ڪافي - البت اها ڳالهه تحقيق طلب آهي
ته اهو ڪافي لفظ انهن رهڻ وارين جاين تي ڪيئن پيو
۽ ڇو پيو.

پوري پاڪستان جي درگاهن تي ڪافيون ڪونهن فقط
سيوهڻ شريف کي ئي ڪافين جو شرف مليل آهي.
شاعري، جي صنف.

ڪافي

ڪافي جو لکڻ ۽ ڪافي جو اوج. خواجا غلام فريد
رحمة الله عليه ۽ حضرت بلا شاه جي دور ۾ گهڻو رهيو.
البت هڪ صديءَ هن آخري دور ۾ مصري شاه، نصرپور
وارو، زمان شاه ٺٽي وارو، حمل فقير، طالب الموليٰ،
شيخ اياز، استاد بخاري به ڪافيءَ تي ڪافي لکيو
آهي. مصري شاه نصرپور واري کي ڪافي جو بادشاه
چون ٿا. ڪافي تي حضرت طالب الموليٰ به ڪافي نالي
هڪ ڪتاب لکيو آهي.

ڪافي

پوري آيا پورو آ.

- 1- هيءَ جاءِ اسان جي رهڻ لاءِ ڪافي آهي.
- 2- هي ڪمرو ڪلارڪن جي ڪم ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي.

گهريل تعداد.

ڪافي

- 1- هن شاديءَ ۾ ماڻهو ڪافي آيا هئا.
- 2- يار! ماڻهو ڪافي اچي ويا آهن، هاڻي ماني شروع ڪيو.

ناگاساڪي ڪافي ناه،

سپيڪجه ناس ڪندو نادان! (شيخ اياز)

فڪر، ڳڻتيون، هپڪ.

ڪٽ

- 1- جهاڳيندي جَر پَتِيُون، مَتان ڪَريَن ڪَٽَ، (شاهه)
 - 2- سَچُ سامهون مُنهن ۾، مَتان ڪَريَن ڪَٽَ، (شاهه)
 - 3- ملڻ جي مشتاق سِين، ڪانَہ ڪِيائون ڪَٽَ، (شاهه)
- اندازو، غور، ڳڻ ڳوت.

ڪٽ

- 1- وَڏو نانءُ الله جو، پَر جي ڪجي ڪَٽَ، (شيخ اياز)
 - 2- مون سڀوئي سَڳِيُون، پَسِي ڪِينَ مَ ڪَٽَ، (شاهه)
 - 3- ڪَٽَ نہ ڪَندو ڪاءِ، جُ پَلاڻيو تہ پَرينءَ مَڙِي، (شاهه)
- منصوبہ بندي.

ڪٽ

جَنگِ يا ويڙه.

ڪلي

- 1- ڪَلي ويَرَ ڪَٽَڪَ مَ، هِيءُ! جِي حَسَنُ هُئو،
 - 2- ڪونر ڪَلي جا ڪوڏيا! جَانڪي تائين جِي، (شاهه)
 - 3- ڪَلي ويَرَ ڪَٽَڪَ مَ، سائو سَڀ نہ هُون، (شاهه)
 - 4- ڪُوپا ڪَلي ڪوڏيا، رَاوَتَ ڪِينَ رَهَن، (شاهه)
 - 5- ڪَلي ويَل ڪَهو، جو سامهون تَڏي سَڀِنَ کي؟ (شاهه)
- مال ٻڌڻ جا ڪلا. جيڪي ڪاٺ جا ٺهيل هوندا آهن.

ڪلي

1- آبا! هيءَ مينهن ڇڙي وئي آهي، تنهن کي ڪلي ۾ ٻڌي ڇڏ.

2- سڄو ڏينهن ٻڪري ڪلي ۾ ٻڌي اٿو، ڪوليوس ته ڪجهه تنگن ته سڙائي.

چوڻي: وڃ به ڪلي آهر ڪڍندي آهي.

ڪمرا ۾ جايون.

ڪوئيون

1- ڪوئيون قيمت سنڌيون تر ۾ تاڪيائون، (شاهه) بنديخانا.

ڪوئيون

1- مارن کي ملندياس، ڪوئيون ڇڏي ڪڏهن؟ (شاهه)

2- جھروڪن جھوريون، ڪوئين ائون ڪئياس، (شاهه)

3- پيڪڙا پيرن ۾ ڪوئين اندر ڪير، (شاهه)

4- ڪوئين وھان ڪيئن، جي بنديائي نه هئان؟ (شاهه) سڏيون يا گھرائيون يا دعوت ڏيون.

ڪوئيون

1- صبحائي سڄي راج کي ٿا ڪوئيون، پوءِ جيڪو به فيصلو ڪن.

قيد خانا.

ڪاڻ

1- هٿيون هٿن، جنگھون ٻانهون ڪاڻ ۾! (شاهه) مصيبت يا آزار.

ڪاڻ

1- پاڻ ته جند ڇڏائي ويا، پر آسان کي ڪاڻ ۾ وجهي ڇڏيائون.

2- نٿو مڃي ته ڇڏي ڏيوس، پاڻهين وڃي ڪاڻ ۾ پوندو.

وڻن جا ڪاڻ. جنهن مان عمارتي ڪاڻ نهندو آهي. هانو.

ڪاڻ

ڪليون

1- سٿيور رڙ رعد جي، ڪليون تيون ڪٿن، (شاهه)

اڪليون.

ڪليون

1- ڪليون ڪين ڪڇن، ويچارئون ورن ري، (شاهه)

مڇيءَ جون ڪليون. جنهن مان مڇي ساه کڻندي آهي.
انسان جون ڪليون.

ڪليون
ڪليون

جيڪي ماڻهو جي ڄاڙيءَ جي ڀرسان هونديون آهن ۽
جڏهن انهن ۾ سور پوندو آهي تڏهن انسان کائي پي
مشڪل سان سگهندو آهي.

ڪليون
ڪنڊيون

گلن جون ڪليون (مڪڙيون)
وريل سنگن واريون مينهنون.

1- ڪانڌَ مَ وِڪڙ ڪُنڊيون، ڏڻَ سَڀوئي ڌار، (شاهه)
2- ڪُنڊيون ڪاهي گس ڪريو، وڃون ڪريو وات، (شاهه)
3- ڪاريون، ڪڪيون، ڪُنڊيون، وارا ڪئو وين، (شاهه)
دروازن، درين جي بند ڪرڻ جو ڪُنڊيون ۽ ڪڙا.
مڇيءَ مارڻ جون ڪُنڊيون.

ڪُنڊيون
ڪُنڊيون
ڪوري

ڪورڪو ڪم ڪندڙ پورهيت.

1- سوين هلن ساٿ ۾، ڪمي ۽ ڪوري، (شاهه)
نئون ڪپڙو، جيڪو اڃان پهريون ڌوپ به ٿيو نه هجي.
استاد! هي سوڙ جي چو بلڪل ڪوري اٿو، چڱيءَ طرح ڌوئجو.
پيري يا ٽڪرو.

ڪوري
ڪوري
ڪوري

1- امان! مون کي ته مڇيءَ مان هڪ ڪوري ڪڍي ڏي
ته آئون کائي ڪم تي وڃان.
2- ادا! مهاڻا، مون کي سڄي مڇي ڪپي، پر آهي
ڪوريون ڪري ڏي.

ڪوري

ڌات جا ڪوري.

حويي: ڪوري مَت نوري.

حويي: ڪوري به ٿا تارون هڻن.

حويي: تون به ڪورڪي ٽڪريڇڏ.

1- سوين ملن ساٿ ۾ ڪمي ۽ ڪوري (شاهه)

ڪ

ڪيرون

ڪيرون

قطارون يا صفون يا ٽوليون.

- 1- ويئون پڻ پئي، ڪيرون ڪاهوڙن جون، (شاهه مبارڪون يا واڏايون.

- 1- ڪٿيو ڪيانتو خبرون، ڪيرون ڏيو ڪلي، (شاهه)
- 2- ڪيرون ڪٿيرون ڪي، وڃي ڏيه ڏيان! (شاهه)
- 3- سڄڻ ڳر لائي، ڪيرون ڏينديس جيڏين. (شاهه)
- 1- پيارا! ڪيرون هجڻي، جو امتحان ۾ پاس ٿيو آهين.
- 2- يار! پٽ ڄمڻ جون ڪيرون اٿي، هاڻي ته منائي ڪارا!

ڪارا!

گڏه.

ڪر

- 1- ڪر ڪي ڪپڙ ڪاءِ، نانگ مٿيارو نڪري، (شاهه)
- 2- ڪر خراب ٿيڻ، هيءَ! هچارا! (شاهه)

وڻ جو قسم.

ڪيرن

- ڪاڻي ڪيرن هيٺ، ويٺي روءِ رت ڦڙا، (شاهه)

ڪير جو جمع.

ڪيرن

دعا ڪر اڃا چوٿريون ڪيرن سان پريون پيون آهن.

لنگه.

ڪڙه

ٻهراڙي ۾ جن ماڻهن جي گهرن کي چوڌاري لوڙها هوندا آهن. اتان وري اچڻ وڃڻ جو دروازو پڻ ٺاهيندا آهن. جنهن کي ڪڙه چوندا آهن. ڪڙه کي ڪاٺ جو در دروازو نه هوندو آهي فقط ان کي اچڻ وڃڻ واري جاءِ کي هڪ وڏو ڍنگڙ ڏئي ڇڏيندا آهن يا جنهن ٻاهران ڪاشيءَ اندر اچي سگهي.

- 1- ڪڙهه اڳيان ڪپ، ڏهاڙي ڌاتار جي، (شاهه)
- 2- اسان جي هن حرامي ڪڙهه لتاڙي آهي، تنهن ڪري راج اسان جو فيصلو ڪري.
- چوڻي: جت سچو ته، ڪڙهه تي کير پياري.
- ڪڪڙ جون شيخون.

ڪڙهه

- ڪڪڙ جي ڪڙهه سندس پنهني تنگن ۾ هوندي آهي. پني ڪڙهون اهڙيون ته تڪيون ۽ نوڪدار هونديون آهن.
- ڪڪڙ جڏهن پاڻ ۾ وڙهندا آهن، تڏهن هڪ پني تي ڪڙهون استعمال ڪندا آهن. ڪاڪا ڪڙهه ته اهڙي مخالف ڪڪڙ کي لڳي ويندي جو پني تي پيو ڦٽڪندو آهي ۽ چري سان کيس حلال ڪبو آهي.

ڪڙهه

- اهڙي توک جيڪا پني کي نه رنجائي.
- 1- ها يار! آئون ڏسان پيو تون ڪالهه کان وٺي پيو ڪڙهيون هئي.
- 2- تون اسان جي ڪڙهه پچائي ڪونه سگهندين، تنهن ڪري اسان کان مڙي لنگهه.
- 3- اسان جي به ڪا ڪڙهه لڳئي، ته يار! ڏينهن کي ڏس ڏيندين.

- 4- هاڻو يار! پيت پريل اٿس، تڏهن تو ڪڙهون هئي.
- تهڪ يا مرڪ.

ڪل

- 1- ابا! ايڏي ڪل ڪٿان آندي آئي.
- 2- قادر بخش مٺو اهڙو ڪلايو جو ماڻهن جي ڪل بند ٿي نه ٿئي.
- 3- يار! ڪجهه سنجيده به ٿي، ايڏي ڪل به هروڀرو نٿي ٺهي.
- ڪل تڏهن، جڏهن ڪٽجي.

دوست ائين نه منهن مٽجي. (شاهه)

ٺٺولي يا چٽر يا توکَ بازي.

ڪَل

1- آئون به ڏسان پيو ته سوير کان وٺي مون تي ڪَل ڪندو
پيو اچين.

2- يار! اها ته بالڪل ڪَل جهڙي ڳالهه آهي جو توجهڙو
ماڻهو به جوا ڪري.

3- اڃائي ڪنهن غريب تي ڪَل ڪرڻ، خدا ناراض ٿئي
ٿو.

4- اها ڪهڙي نه ڪَل جهڙي ڳالهه، جو اسان جي ڳوٺ
مان چوري ٿي وڃي!

خراب ٿي يا بيڪار ٿي.

کَري

1- تو وانگر دوست هاڻي، ڪري پيو آهي.

2- يار! واٽ تي اسان جي ڪار ڪري ٿي پئي، تڏهن دير
ٿي آهي.

3- مون سمجهو ته همراه لنڊن مان پڙهي سڌري ايندو، پر
پاڻ ڪري آيو آهي.

سڄي يا صحيح يا درست يا چٽي.

کَري

1- تو مون سان بالڪل ڪري ڳالهه ڪئي آهي، پر هو
همراه اجايو ڪوڙ هڻي ويو.

2- ماڻهو هميشه ڪري ڳالهه ڪري، پوءِ ڪير رسي ته
پلي رسي.

3- بابا! فيصلو سڄو توتي رکيل آهي، جيڪا ڳالهه
هجي سا سڀني جي سامهون ڪري ڪري ٻڌاءِ.

1- خبر ڏي ڪري، ڪا مومل جي منجاءِ جي. (شاهه)

2- اُتان اوني آيو، خبر آي ڪري، (شاهه)
سڄا يا سڄ ڳالهائيندڙ.

کَرا

1- شايد منهنجا لفظ ڪرا هئا، تڏهن منهنجون
شڪايتون ڪن ٿا.

2- ڪرا ماڻهون هر هنڌ وڻندا آهن ۽ ٻرندا آهن.

1- ڪاهوڙي ڪرا، سوڌي خبر پڪيا، (شاهه)
ڪرا جو واحد ڪرو.

2- ڇڏي ڪيت ڪرو، لوجي لاهوتي ٿيا. (شاهه)
ان جي جاڳ يا ڍير.

خراب ٿيون يا پڇڙيون ٿيون.

1- آبا! اڄ ڪلهه ڪي زالون به نشي تي اچي ڪريون
آهن.

2- ٻڪريون پيل تي اچي ڪريون آهن، هاڻي ته هڪ
هنڌ ويهي نٿيون چرن.

3- تو وارو ڇوڪرو هاڻي ته اچي ڪريو آهي.
ڇوڻي: پوڙهيڻ ۾ اچي ڪريو آهي.

سڌيون، سڄيون.

1- مون سان سڀ ڳالهيون ڪريون ڪيون اٿس.

2- مون به اهڙيون ڪريون ٻڌايون اٿمانس جو ياد ڪندو.

3- آئون سمجهان ٿو ته تو جيڪي ڳالهيون ڪيون آهن،
سي سڀ ڪريون ڪونهن.

ڪرا جو مونث.

مثال: ڪڻڪ جو ڪريون، سارين جو ڪريون، اتي پيهڻ
جو ڪريون، ڪپهه صاف ڪرڻ جون ڪريون.

ختم ٿيڻ.

1- اتي وڃي لڳيون، جتي جان ڪپت. (شاهه)
جهوري يا ڳڻتي يا ڳارائو.

1- ڪپت ڪاهوڙين، آه اٿئي پئي نه لهي، (شاهه)

ڪرا

ڪرا
ڪريون

ڪريون

ڪريون

ڪپت

ڪپت

2- آهسِ پاڻر پار جو، کجڻ ۽ ڪپت، (شاهه)

3- مُنڌَ مارو۽ جي نہ لهي، ڪپت کجائي. (شاهه)
مڇين رکڻ جا ڪارا. مڇين رکڻ جا هنڌ.

ڪارا

1- چارا ۽ ڪارا، مال جنين جو مڪڙيون. (شاهه)
ڪڙا.

ڪارا

1- وڙسي ڪارا ڪوڏ، سنجيم جي ساڙيه جا، (شاهه)
طعام.

کاڌا

سَتر کاڌا ڪيڻ، جُه ڏنو مُنهن محبوب جو. (شاهه)
ڏنگيا يا چڪيا. ڪُتن کاڌا، نانگن کاڌا.
ننڍڙو ڪوه.

کاڌا
کُهي

ڪنهن دور ۾ ڳوئن ۽ شهرن ۾ کُهيون به ڪوتيل
هونديون هيون. جتان ماڻهو پاڻي پريندا هئا. هاڻي به
ڳوئن ۾ اُهي ڪوهيون آهن جتان ماڻهو پاڻي استعمال
ڪن ٿا.

1- آبا وڃ ۽ وڃي کُهي تان پاڻي پري اچ.
2- يار! اسان جي کُهي جو ته هاڻي، پاڻي به سُڪي ويو
آهي.

3- مون پنهنجي ڳوٺ ۾ ثواب خاطر وڏي کُهي کڻائي
آهي.

1- جنن سي ڪوهي، نار، وهن واريءَ گاڏڻان، (شاهه)
ٽڪجي يا هلاڪ ٿي.

کُهي

1- ادي! آئون سڄو ڏينهن گهر جو ڪم ڪري ڪڍي
کُهي پئي آهيان.

2- ادي! ڇڏ ته گهر جو ڪم ڪريان، اڃان کُهي ڪانه
آهيان.

3- پيٽ! شاباس هجي، هيترو ڪم ڪيو اٿئي، پوءِ به

ڪُهي ڪانه آهين.

- 1- ڪُهي جا ڪنڀائين، وڪَ تَنهين ويجهي ڪُهي، (شاهه)
 - 2- سَو ڪوَه ڪري سِڪا، تون، ڪُهي! ڪُڇ وڪَ، (شاهه)
 - 3- لنگهائي لطيف چئي، ڪُڇ ڄام ڪُهي، (شاهه)
- ڏيتي ليتي.

ڪَندو

- 1- بابا! ويه تہ سمورو ڪندو لڪرايان ۽ وڃي شهر مان وٺي اچ.
 - 2- منهنجو مقبول سيٺ سان مهيني جو ڪندو هوندو آهي، توکي جيڪو سامان ڪپي سو منهنجي نالي وڃي ڪٽ.
 - 3- آئون ڪڏهن به اڌاري تي ڪندو ڪونه ڪندو آهيان.
 - 4- تهاڳئين مهيني جي ڪنڌي جو حساب نه ڇڏرايو آهي پيو سامان ڪونه ڏيندوسان.
- بيزار ڪرڻ.

ڪَندو

- 1- مختصر ڳالهيون ٻڌاءِ، اجائي ڊيگهه نه ڪر، متان ڪندو ڪٽي ويهي رهين.
 - 2- تقرير مختصر ڪجانءِ، متان ڪندو ڪٽي ويهي رهين.
 - 3- آئون جنهن ڳالهه جو توکان پڇان ٿو، ان جو جواب ڏي، تون وڃي پنهنجو ڪندو کولي ويٺو آهين.
- جڳهه جي ڇت جو حصو. ڪَڻ جو جمع ڪَڻ.

ڪَڻ

ڄاءِ ڇت م ڪامون رکيل هونديون آهن، ڪامن رکڻ سان سڄي ڇت حصن ۽ ڀاڱن م ٿي ويندي آهي. اهڙن حصن يا ڀاڱن کي ڪَڻ يا حصا چئبو آڻ ۽ جيڪڏهن هڪ ڪام ڇت تي لڳل هوندي به ڪَڻ نظر ايندا، جي تي ڪامون هونديون چار ڪَڻ نظر ايندا.

ڪُٺُ

بلا جو قسم.

چون ٿا ته هي ايڏي خطرناڪ بلا آهي جو ان جي ڏنگڻ سان ماڻهو تر ت مريو وڃي.

چوڻي: هڻ ڪڻ معنيٰ هوڏانهن بلا ڌڪ هڻي، هيڏانهن همراھ کي ڪڻ. همراھ جي بچڻ جو سوال ئي پيدا نٿو ٿئي.

ڪٽڪو ڪم ڪندڙ.

ڪِٽِي

سنڌ ۾ رنگ ۽ چُر جو ڪم اصل کان وٺي ڪِٽِي ڪاريگر ڪندا آهن. آجر ڪون ٺاهڻ سندن وڏو فن ۽ ڪمال آهي. اصل ۾ ڪٽڪو ڪم ۽ ڌنڌو سندس پورهيو ۽ گذر معاش آهي. ورنه هي ماڻهو اصل ۾ ذات جا سُومرا آهن.

بيزار ٿي.

ڪِٽِي

1- روزانو ڊال کائي ڊل ڪِٽِي ٿي پيئي آهي.
2- يار! اڄ ڪلهه نوڪري ڪرڻ کان ڊل ڪِٽِي ٿيندي پئي وڃي.

3- آبا! جيڪڏهن اسان وٽ ملازمت ڪرڻ کان تنهنجي ڊل ڪِٽِي ٿي پيئي آهي ته پوءِ ڀلي توکي اجازت آهي. مصيبت يا آزار يا موت جو امڪان.

ڪِٽِي

1- ڪِٽِيءَ لاءِ ڪاڻي، رڪيءَ ڀرت پنهنونءَ سين، (شاهه)
2- توکي ڪهڙيءَ ڪِٽِيءَ ڪنيو، جو پرايو جهيڙو پنهنجي ڳچيءَ ۾ وجهي ڇڏيئي.

ڇوڻي: ڳوه کي ڪٽي ڪٽي، ته شڪارين جا گهر ڳولي.

ڪوٽ ۾ اچڻ.

ڪِٽِي

1- ڏڪان ڪِٽِي پيس، هاڻي همراھ مزوري ڪندو رتي.
2- يار! يارو ڪٽي پيو آهي، ڪجهه ڏوڪڙ ڏي ته ڳول.

ٻهچان.

ڏاڻقي جو قسم.

1- يار! انٻڙي ڏاڍي ڪٽي آهي.

2- آئون لسي ڪونه ٿو پيان، ڏاڍي ڪٽي آهي.

جيتي.

1- اها جي تنهنجي حالت آهي ته پوءِ تون به ڪٽي هليو

آهين.

2- آخر پاڪستان، هندستان کان ڪرڪيٽ راند ڪٽي!

چوڻي: ڪٽي ڪين آيو آهين، جو چانهه پياريان؟

گيت: جيڪو ڪٽي آيو خير سان. هو جمالو!

1- ڪٽين توڙي هارائين، هنڌ تنهنجو هيءُ (شاهه)

ڪمائي يا ملڪيت يا دولت.

1- ابا! اها سڀ تنهنجي پيءُ جي ڪٽي آهي، تڏهن پيو

عيش ڪرين.

2- پُٽ! هاڻي اوهان سڀ ڪٽي، ڪمائي وارا ٿيا آهيو،

هاڻي اسان کي آرام ڏيو، ۽ دنيا کي منهن ڏيو.

3- همراه وياح پيو وئي ۽ حرام جي ڪٽي پيو کائي.

4- پُٽ! اڃا ته وڏن جي پيو ڪٽي کائين، پنهنجي ڪٽي

کائيندين تڏهن خبر پوندي.

5- پورهيت هميشه حلال جي ڪٽي پڇڙن کي کارائي ٿو.

ڪٽي

ڪٽي

ڪٽي

گ

گوءَ

بازي.

1- بابا! اڄ ڳوٺ ۾ گهوڙن جي گوءَ آهي، ڏس ته ڪنهن جو ٿو گهوڙو گوءَ کڻي.

2- يار! تون ته اسان کان به گوءَ کڻي وئين.

1- جيڪي پڇين، پڇ، سر، ڳنگائين نه گوءَ. (شاهه)

2- طالب مولا طلب ۾، گوءَ کڻي ڳونگن، (طالب الموليٰ)

3- محبت جون ماريون، ڳونگيون گوءَ کڻي ويون.

(طالب الموليٰ)

4- گوءَ کڻي نروار، باه بره جي سنڌن کي ساڙيو، (بيدل)

چلمَ جي نڙي.

گوءَ

معنيٰ: چلم جي مرڪزي (روح) واري ڪاٺي، جنهن تي

چلمَ جي ٽوپي رکبي آهي.

ڪنهن وقت ۾ ڳوٺن جي اوطاقن ۾ چلمون هونديون

هيون. چلمَ اوطاق جي گوياسونهن ۽ ثقافت هوندي

هئي.

منجهند جي وقت يا شام جي پهر هر ماڻهو، هاري ناري

ان اوطاق ۾ اچي ڦوڪڙي پري گهر روانو ٿي ويندو هو.

اهڙيءَ طرح هندن (واڻين) ۾ به چلم جو رواج عام جام

هوندو هو. پر اهي مسلمانن کي چلم چڪڻ نه ڏيندا

هئا، ڇاڪاڻ ته ڌرمي خيال کان هنن کي منع ٿيل هئي.

مذهبي لحاظ کان هر ڪنهن جا پنهنجا اصول ۽ دستور

هوندا هئا، تنهن ڪري نه هندو مسلمانن جي چلم مان

ڦوڪ پريندا هئا ۽ نه وري مسلمان هندن جي چلم مان

جَسڪو وٺندا هئا. خاص ڪري هندن جون چلمون دڪانن
۽ ڪارخانن تي هونديون هيون.
غَمَ يا دَرَدَ يا دَڪَ.

گوندَر

1- گوندَر جا گهوڙا، وَجَن جانِ جدا ڪيو! (شاهه)
2- ڏيڪاريسِ ڏڪن، گوندَر گسِ پرين جو. (شاهه)
3- گوندَر وسريام، سڪنِ شاخون مڪيون. (شاهه)
ٻانهي.

گولي

1- ٻولي گولي ناهه، ”اياز“، اُن جو وسَ فقط واکو!
2- ٻانهي ٻاروچن جي، گولي! چڌمَ گس، (شاهه)
3- گولي تيان گُل بوءِ جي مون نيو پاڻ سين، (شاهه)
4- الله آريچن جي، گولي ميرئين گس، (شاهه)
ڪارتوس.

گولي

1- بندوق صاف ڪندي، ويچاري کي اوچتو گولي لڳي،
پر خدا ڪيو جو ٻچي ويو.
2- جيڪي ڌرتيءَ جا دشمن آهن، سي گوليءَ جا
مستحق آهن.
1- ساڳي گانڌيءَ لاءِ گولي، ساڳيو لال لهوءَ سان گيانُ
(شيخ اياز)

گولي

تيز وڃڻ يا تڪو وڃڻ.
1- بابا بس هاڻي توکي خرچي ملي، گولي ٿي وڃ.
2- بس هاڻي دير نه ڪر، گولي ٿي وڃ، گولي ٿي اُچ.
گهڻن رنگن واري، گونا گون.
گولي ۽ گوني پرين، پٽائين گنج جنءِ، (شاهه)
قبر.

گوني

1- گور منهنجي سومرا! ڪڇ پنوهارن پاس، (شاهه)
آزاد، جتي ڪوبه چوڻ يا آڪڻ وارو نه هجي.

گور

گور

1- الله جي مهرباني سان اسان جو مال جهنگ ۾ گور ٻيو
چري

2- تو پنهنجي پٽ کي گور ڇڏي ڏنو، تڏهن تنهنجي
هٿن مان نڪري ويو.

اڃا، سفيد.

انگريز يا يورپي.

گورا

گورا

1- جڏهن پوري هند و پاڪ تي انگريزن جي حڪومت
هئي، تڏهن مقامي ماڻهو انهن کي گورا چوندا هئا.
ڇاڪاڻ ته هورنگ جا اڃا ۽ ڳاڙها هوندا هئا.
بادامين جا گورا، 'باداميون'
اُن جا ٻچا.

گورا

گورا

اڪثر ماڻهو گورن کي اُن چوندا آهن، جو غلط آهي.
گورا اڃا ننڍا هوندا آهن. ڏاڍين جو کير پيئندا آهن.
گورن جي عمر چئن پنجن سالن جي مَس ٿيندي آهي.
مڪمل اُن ٿيڻ ۾ گهٽ ۾ گهٽ پنڌرهن سال لڳن ٿا.
1- دوڪ دهلياجت، گورا هلن نه گس ۾، (شاهه)
سوڍي (مومل).

گُجرَ

1- گُجرَ کي گجميل جون، تارن ۾ تيرن، (شاهه)
2- گُجرَ گاروڙين، اڇو آڏي آڀي، (شاهه)
3- آءُ لانگو ٿيا لال! ڪنهن پر ڏنيءَ گُجريون؟ (شاهه)
مينهن جو قسم. گُجرَ مينهن. خوبصورتِي ۽ کير ڏيڻ ۾
پلي هوندي آهي.

گُجرَ

پوتي يا رڻو.

گندي

1- امان! ڀاءُ پيو اچي مٿي تي گندي ناهي رک.
2- بابا! حيدرآباد پيا وڃو، منهنجي لاءِ ڪا سٺي گندي
آڻجو.

3- ڌيءُ! گندي ميري ٿي ويئي اٿئي ڏونين نٿي!

1- جنهن سناسيءَ سانڊيو، گنديءَ گراه، (شاهه) ڪني، خراب يا بچڙي.

1- اها تمام تنهنجي گندي عادت آهي، جو وڃ ۾ ڳالهائيندو آهي.

2- جيستائين گندي عادت نه ڇڏيندين، تيستائين نه سڌرندين.

ميري.

گگ.

جيڪا انسانن ۽ جانورن جي وات مان به نڪرندي آهي.

1- چڱو هاڻي گهڻوئي ڳالهايو اٿئي، مورڳو گگ ٿي وات مان نڪري.

2- انهيءَ کي اها بيماري آهي، ننڍي هوندي کان وٺي گگ ڳاڙيندو اچي.

چوٽي: ڪٿو چئو ٿئي، ته گگ ٻاڙي. چنڊڙي پوڻ.

1- ابا اهو گگ اٿئي، اصل جان ڪونه ڇڏيندو.

2- هاڻي اها گگ جيڪا پاڻ سان ڪنئين اٿئي، منهن به تون پيو ڏڄائين.

3- وڌيڪ رهڻ لاءِ سڀني کي گگ ٿي لڳو، تنهن ڪري ٻي رات به همراه وٽ رهي پياسين.

وسائي ڇڏڻ، اجهائي ڇڏڻ.

1- ابا! اها ٻئي ته گل ڪري ڇڏجانءِ.

2- جڏهن پڙهي بس ڪرين، تڏهن شمع دان گل ڪري پوءِ سمجھانءِ.

3- اڃان ٻئي گل نه ڪجانءِ، پوءِ آئون پاڻهين وسائي

گندي

گندي
گگ

گگ

گل

ڇڏيندس.

گلاب جو گل، موتي جو گل، چنبيلي جو گل، وغيره.

چوڻي: پري جو گل سُرھو ٿئي.

جواڙي جوا ۾ داءُ لڳائيندا آهن، اُن داءُ کي گل چوندا آهن.

مثال: آ گل، گل اُتي.

فصل جي صفائي ڪرڻ.

1- هاري پوکيل فصل جي پڻ گڏ ڪندا آهن، جيئن

بينل فصل مان گند ڪڍڻو نڪري وڃي.

سخت سزا، يا مار.

1- چورا! پڻهين کي رڳو اچڻ ڏي، اهڙي گڏ

ڪڍرائيندي سان جو ياد ڪندين.

2- پوليس اهڙي گڏ ڪڍي اٿس، جو انسان هوندو ته

وري چوري ڪونه ڪندو.

3- يار! بخار اهڙي بدن ۾ گڏ ڪڍي آهي جو لڱ سور

پيا ڪن.

تير، ڪان.

اصل ۾ ڪهو جي ڪاٺي مان گزا ٺاهيا ويندا آهن، ان

ڪري جو ڪنو جي ڪاٺي مضبوط ۽ ڳري ٿئي ٿي.

ٻهراڙي جا شوقين ماڻهو گز ڪمان ٺاهي پڪين جو

شڪار به ڪندا آهن، گز ساڳيو تقريبن تير وارو ڪم

ڪري ٿو. فرق رڳو اهو آهي، ته تير رڪ جا يالوه جا ٿين

۽ گز ڪاٺيءَ جا هوندا آهن.

چوڻي: ڪونجن جا گز، ڪپڙن تي ڪونه هڻبا آهن.

وال.

1- سينٽ ڏهه گز بوسڪي جا پورا ماڀجانءِ.

گل

گل

گڏ

گڏ

گز

گز

2- پٽ لاءِ پنج گز، ستن جي ڪپڙي جا پٽ وٺيو
اچجانءِ.

گج

عورت جو لباس، جنهن تي ڀرت ۽ شيشن جو ڪم ٿيل
هوندو آهي. خاص ڪري ٿر جا گج مشهور ۽ خوبصورت
ٿيندا آهن. ڪي ڪي گج ته اهڙا خوبصورت ۽ نفيس
هوندا آهن، جي هر ڪو ماڻهو خريد نٿو ڪري سگهي.
1- ادي! ٽولا هي گج، بلوچستان مان آندو اٿم.

2- بابا! ٿر گهمڻ پيا وڃو، جڏهن واپس ورو، ته هڪ
خوبصورت گج ضرور آڻجڻو.
گوڙيون ڪر.

گج

1- ڀلي پيو يار! گج، هيءَ تنهنجي گجڻ جي مهل آهي.
2- نٿن جڏهين وهندي آهي، تڏهن ڏاڍو گوڙ گج ڪندي
آهي.
جنهن جي مٿي تي وار نه هجن.

گنجو

1- چوڻي: گنجو هليو ميٺ ملائي، وار ناهن چاڪي
لائي.
2- چوڻي: گنجي کي نڪا جون، نڪا ليڪ.
3- پيارا! ڏي خبر تون گنجو ٿي پيو آهين، وار
ڪيڏانهن ويئي.
4- استاد! پاڪي ڪٿي صفامٽو گنجو ڪري ڇڏي ته مٿو
هڪو ٿئي.

گنجو

بنا وڻن جي جبل.
1- پٺي جا پرڪ، گنجي ڏونگر گام جي، (شاهه)
2- پيو جن پرو، گنجي ڏونگر گام جو، (شاهه)
بي اولادي، چڙو، اڪيلو، ٺٽو.

گنجو

چوڻي: تون هونئن ئي گنجو آهين، توکي پاڙي پتي جي

ڪهڙي خبر.

چوڻي: تون ساري عمر گنجو رهين، هاڻي پڇاڙيءَ ۾

شادي ڪري ڇا ڪندين.

چوڻي: يار! مان ته هونئن ئي آهيان گنجو، ڪنهن لاءِ

جاءِ جوڙايان، ڪنهن لاءِ بچت ڪريان.

ڳ

ڳاهُ

تمام گھڻو ٿڪجي پوڻ.

1- ادي! سڄو ڏينهن ڪم ڪري ڪري، ڳاهُ تي پئي آهيان.

ڳاهُ

2- زيرين پيرين لوهه ۾، ڳنڻ ڪيس ڳاهُ، (شاهه) ڳجھارت يا پرولي يا شارو.

ڳاهُ

1- لڪيائين لطيف چئي، اُت ڳجھ اندر ڳاهُ، (شاهه)
2- جيڪا ڳاهُ ڳالهائين، سا سڀ سمجھيسون، (شاهه) ڪاڄ.

ڳاهُ

1- ڳاهُ ڳجھن جو ٿي، ويئي جن وره ٿيا. (شاهه)
ذرو ذرو ڌار ڪرڻ. ڍڳن جي پيرن سان ڳاهُ ڪرڻ.

1- هاري ڪٽڪ، جوئر ۽ ٻاجھري جو اول ڍڳن وسيلي ڳاهُ ڪري پوءِ اُن صاف ڪندا آهن.

ڳنڍ

1- ڳاهي ڳاهُ فراق جي، ڪيس ڌارن ڌار، (شاهه) هڙ.

1- پُٺ! اهي سڀ شيون هڪ ڳنڍ ۾ ٻڌي ڇڏ.
2- آبا! چڱيءَ طرح ڏس، هن ڳنڍ ۾ ڪنڊ اٿئي ۽ هن ڳنڍ ۾ لوڻ.

3- پُٺ! هيءَ ڳنڍ مٿي تي ته رکراءِ.
نقد ۽ هڙ.

ڳنڍ

1- جيڪي ڏنائون، سومان ڳڻ ڳنڍ ٿئو. (شاهه)
ڪنهن شيءِ کي قابو ڪرڻ، مضبوط ڪرڻ.

ڳنڍ

1- آبا! نوڙي کي ڳنڍ ڏئي ڇڏ، ڪالهه ڇجي پئي هئي.
2- هڙ کي چڱي طرح ڳنڍ ڏجانءِ، متان وات تي کلي نه

ٻولي.

3- يار! ڳالهائي نه پيڇ، هڙجي ڳنڍي ڪلي وئي، سمورو سامان مٽيءَ ۾ خراب ٿي ويو. شروع ڪر.

ضد.

ڳالهين ۾ ڦاسائڻ وارو/ واري. ور.

1- جئن ڳنڍيون منجه ڳنڍير، تن مون من ماروئڙن جون، (شاهه)

مليون.

مائي ڪيائون.

1- ادي! چڱو ٿيو جو ٻئي پيشون پنهنجون پاڻ ۾ ڳنڍيون.

وڙهيون.

1- اوهان سان ته اسان جو دليون ڳنڍيون پيون آهن.

2- آبا! اٿ، اٿ، مينهنون پاڻ ۾ ڳنڍيون پيون اٿئي انهن کي وڃي ڇڏا.

هڙون.

1- آمان! هيتريون ڳنڍيون ڪير ڪنڊو؟

2- پٽ! هي سڀ ڳنڍيون هڪ هنڌ گڏ ڪري رک.

گريون.

1- احمد جاپيءَ! بصر ختم ٿي ويو آهي، شهر مان ڪي بصر جون ڳنڍيون وٺيو اچجان.

2- ادي! مون وٽ به ٿي بصرن جو ڳنڍيون پيون آهن ڪپئي ته ڪٿي وڃ.

ڪنجوسي ڪرڻ.

ڳنڍ

ڳنڍ

ڳنڍ

ڳنڍيون

ڳنڍيون

ڳنڍيون

ڳنڍيون

ڳنڍيون

ڳنڍيون

ڳنڍيون

1- پاڻ يار! پئسن کي هروپرو ڳنڍيون ڪونه ڏيون،
ڇاڪاڻ ته پئسو هٿ جي مير آهي.

ملون.

ڳنڍيون

1- اوهان جي مخالفن سان اسان پاڙي جي لحاظ کان ڪٿي
هٿ به ڳنڍيون، پر توهان تي اعتبار ڪونهي.

زيور.

ڳه

1- غلام علي جا پيءُ! اڃان پُٽ جي شادي جا ڳهه به
ڪونه ٺهرايا اٿئي.

2- اڄ ڪلهه ڳهه ٺهرائڻ به چڻ زمين جو ٽڪر وڪڻڻو
آهي.

1- سڄڻ ڏٺو جن، تن ڳچيءَ سر ڳهه ڪيو. (شاهه)
لوڙ.

ڳه

1- سائين! توهان وٽ سڄي عمر پيو ڳهه ته به قدر ڪونه
ڪندڻو.

2- چيو مان ته ان نياڳي وڏيري جي اڳيان وڃ، هاڻي پيو
مفت ۾ وٽس ڳهه.

3- آئون هميشه توکي چونڌو هوس ته انهن ماڻهن وٽان
شادي نه ڪر، تون منهنجي ڳالهه ڪانه مڃي، هاڻي پيو
سڄي عمر وٽن ڳهه.

گروي.

ڳه

1- مٿان ڪيس پيا هلن، پئسا جيڪي هئا، سي ختم ٿي
ويا، هاڻي مجبورن زيور ڳهه رکڻا پوندا.

2- پُٽ ههڙو بيمار پيو آهي، پئسو ناهي ته پوءِ مون
واري ڏهري ڪٿي ڳهه رکي اڄ ته پُٽڙي جو علاج

ڪرايون.

3- تون ڪيئن ٿي جوين ته منهنجو توهان پيار ڪونهي،

آئون ته ٻيلي تو وٽ ڳه ٿيو پيو آهيان.
سينگار.

ڳه

جانو سڄي راج جو ڳه لڳو پيو آهي.
وزندار يا وزن واري.

ڳري

1- ادا! هيءَ پري مون کان ڳري آهي، ڪٿي ڪونه
سگهندس.

2- هيءَ ڳوٺ تمام ڳري آهي، مون کان ڪانه ڪڍندي.
1- وصالن فراق جي، سڄي ڳالهه ڳري، (شاهه)
2- ڦوڙائي فراق جي، سڄي ڳالهه ڳري، (شاهه)
چوڻي: پري پيڙي ۾ وائيو ڳرو.
واه يا چارو.

ڳري

1- عاشق! معشوق جي، وٺي ويه ڳري، (شاهه)
2- ڪانهي پي ڳري، مينهن کي ميهاري. (شاهه)
رڌي يا رڄي.

ڳري

1- اڃان پٽ! دال ڪانه ڳري آهي، جيڏي مهل رڌي
پهريائين توکي ڏينديس.

2- چانهه ۾ اڃان ڪنڊ، ڳري ڪانهي!
3- ويچاري بيماريءَ ۾ ڳري ويئي آهي.
1- اوليون پسي ان جون، پٿر ۾ ڳچ ڳري. (شاهه)
چوڻي: تنهنجي به ته دال ڪانه ڳري.
نپاڳي.

ڳري

1- بابا! هيءَ جاءِ اهڙي ڳري آهي، جو ڪوبه ماڻهو
منجهس رهي نٿو.

2- چون ٿا ته هيءَ پير ڏاڍي ڳري آهي.
1- ملان معلمن مون ڳري سڻي ڳالهڙي. (شاهه)

ڳري

ڏکي

- 1- يار! تو ته ڳالهه ڏاڍي ڳري ٻڌائي آهي.
- 2- هاڻ ته ڳالهه ڏاڍي ڳري ٿي پيئي.
- 3- ڪابه ڳالهه ڳري ڪانهي، فقط حوصلو ۽ همت ڪيو.

1- سُر سَلِيم تي، جيلان ڳالهه ڳري ٿئي. (شاهه)
هيٺو ٿي يا ڪمزور ٿي.

- 1- بس يار! بيماري ڪري ڳري ويو آهيان.
- 2- پيءُ جي اوچتي موت ڪري ويچارو ڳري ڪنڊا ٿي ويو آهي.

3- عمر جي لحاظ کان ماڻهو ڳري نه ويندو ته ٻيو ڇا ٿيندو؟

4- چوانءِ ٿو ته ڳڻتيون ڪندين ته ڳري ويندين، نه ته ڪاءُ، پيءُ، هل، چل.

برسات ۾ برف جي ٽڪرن جي صورت ۾ وسندڙ ڦڙا.
ڳڙو مينهن هڪ مينهن جو قسم آهي، جيڪو برف جي ننڍڙن ٽڪرن وانگر زمين تي ڪرندو ويندو آهي. هي ڳڙي وارو مينهن عام خطرناڪ ٿئي ٿو، جيڪو فصلن، جانورن ۽ انسانن لاءِ به نقصان ڪار هوندو آهي. جنهن ڪري ڳڙي واري برسات کان ماڻهو خدا کان پناهه گهرندا آهن.

مصيبت.

1- نه اهڙو غلط ڪم ڪرين ها، نه وري اسان سڀني لاءِ ڳڙو پيدا ٿئي ها.

- 2- پاڻ ته ڀڄي ويو، پر اسان لاءِ ڳڙو پيدا ڪري ويو.
- 3- ڳڙو ته هن ڳوٺ وارن پيدا ڪيو آهي، اسان تي هروڀرو چوڻا مڙهين.

ڳري

ڳڙو

ڳڙو

ڳيا

تُڪَرَ تُڪَرَ يا ڀاڱا.

- 1- ڪانن کي ڳيا ڳيا ڪري، پوءِ مال کي ڏي.
- 2- ڪيڏو نه ظلم ڪيو اٿن، ويچاري کي ڳيا ڳيا ڪري ماريو اٿن.

3- پريان ريل گاڏي پئي آئي، اُٺ کي ڳيا ڳيا ڪري ويئي.

ماني جا تُڪَرَ.

ڳيا

اوهان ٻنيءَ تي هلو ته آئون ٻئي مانيءَ جا ڳيا هنيو اڃان.
ڏي! ڳي ٿُڪَرَ ڏي، ته وري وڃي پيو ڪم ڪيان.
راز.

ڳجھ

- 1- ڪي اُت ڪيهي؟ ڳالھ پريان جي ڳجھ جي. (شاهه)
 - 2- ڪڏهن سڪان سڏ ڪي، ڪڏهن ڳجهاندَر ڳرھين، (شاهه)
 - 3- جيڪي ڏڏن ڏي، ڳجهيان ئي ڳجھ ۾. (شاهه)
 - 4- راتو ڪا رات ويو، ڳجهي ڳالھ ڪري، (شاهه)
 - 5- آهي نجوئي، ڳجھ: ڳجهاندَر ڳالھڙي. (شاهه)
- قبر ۾ ڳجھ، قبر جي ڳجھ.

ڳجھ

جنازي کي دفن ڪرڻ لاءِ قبر کوٽي ويندي آهي. قبر ۾ وري ٻه جايون جوڙيون وينديون آهن: هڪ سامي ٻي ڳجھ. سامي قبر جي وچ ۾ ٺاهي ويندي آهي ۽ ڳجھ. قبر جي هڪ پاسي کي کوٽي ڳجھ ٺاهي ويندي. پراڻو وري ميت جي وارثن ۽ مالڪ تي منحصر هوندو آهي ته ميت کي سامي ۾ دفن ڪن يا ڳجھ ۾ دفن ڪرائين.

گه

گهاٽَ

تَرَ

جنهن جڳه تي ڪپڙا ڌوپندا آهن، ان کي ڌوپي گهاٽُ
به چئبو آهي.

1- اوستو ڌوپي گهاٽَ تي هوندو اُتي هلي ڪپڙن، جو
پُچونس.

2- اڄ ڪلهه نه آهي ڌوپي آهن، نه وري ڌوپي گهاٽَ ٿي
آهن.

چوڻي: ڌوپيءَ جو ڪٿو، نه گهر جو نه گهاٽَ جو.

1- ڌوپي من ڄا نه ميرا، سڪ جو گهاٽُ وسائين.
(رشيد احمد لاشاري)

گهاٽَ

توت يا نقصان يا چيهو.

1- هن سال آئون واپار ڪري گهاٽَ ۾ ويو آهيان.

2- تون جيڪڏهن مون سان صلاح ڪرين ها، ته گهاٽَ
۾ نه پوين ها.

3- ويچارن لاءِ وري ڪهڙا گهاٽَ گهڙيا اٿو.

گهرو.

گهاٽو

1- آئون هروڀرو ڪنهن سان گهاٽو نه پوندو آهيان.

2- ڪمال ته تنهنجو گهاٽو دوست هئو، سو به دعوت ۾
ڪونه آيو.

3- ٻڌايان ته تون ان ماڻهوءَ سان گهاٽو ٿئين، ته ڦاسجي
ويندين.

نقصان يا چيهو يا توت.

گهاٽو

1- هن پيري انهن جي واپار مان ڏاڍو گهاٽو پيمر.

2- چڱن جي صحبت مان، ڪڏهن به گھاتو نه پوندو آهي.

3- چوندو هو سانءِ ته انهن ماڻهن سان هروڀرو گھاتو نه ٿي، ڏس گھاتو پيءُ نه! ڳوڙهو.

گھاتو

1- اوستا! ڌڻ، ڌڻين ۽ پٽين کي رنگ بالڪل گھاتو هڻجو.

2- اسان جنهن وڻان تان کير وٺندا آهيون، سو بالڪل گھاتو هوندو آهي.

3- وڏن ماڻهن سان بالڪل گھاتو نه ٿجي.

4- چيو مانءُ ته جيسترو هنن سان گھاتو ٿيندين، اوترو گھاتو پوندو.

جڏاڻيون يا وڃو ٿيون.

گھاريون

1- يار! سچ ڪري پڇين ته اوهان جون ايڏيون گھاريون مون کان برداشت نٿيون ٿين.

چوڻي: ڌاريون وڃن گھاريون.

ٿڪون يا ترسئون.

گھاريون

1- ٻئي ڏينهن اسان وٽ گھاريون، پوءِ پلي ڳوٺ وڃو.

2- بس يار! ڏکيا سڪيا ڏينهن پيا گھاريون، باقي مزو ملڪ ۾ ڪونهي.

خال.

گھاريون

1- سيٺ ڪپڙو اهڙو نه ڏجانءِ، جو منجهس گھاريون هجن.

2- نئون ٽاڪيو کڻي کوليان، ته وڃ ۾ ڪيئي ڪپڙي ۾ گھاريون هجن.

وقت.

گھڙي

1- ڀڄي ڀڄي ڀڄي، ناٺ ملي نڃ ناٺ سان. (سامي)

2- گهڙيءَ گهڙيءَ ۽ پل پل ۾ رُسِين تہ متنون کير ڪري.

(جنڊر)

ٿورڙو وقت.

گهڙي

1- گهڙي ڪن تہ ترسو، پوءِ وڃجو.

2- گهڙي ڪن ترسي پوءِ اڃجانءِ.

3- جَت پنهنجي جوءِ ۾ گهارين مان گهڙي. (شاهه)

ننڍڙي دلي.

گهڙي

1- پيڇي پيرم گهڙي، ناٿُ ميلي نِجُ ناٿُ سان. (سامي)

جوڙي.

گهڙي

سازش ڪئي.

گهڙي

1- اوهان جيڪا هنن ويچارن لاءِ گهڙي آهي، سا ڳالهه

درست ناهي.

پکيءَ جو قسم. گهگهه پکي.

گهگهه

گهاٽي اونڌاهي.

گهگهه

بي عقل يا بي سمجھ.

گهگهه

1- هو ڪم ڪونه ڪري ايندو صفا گهگهه اٿئي.

2- توبه ڪئي ان گهگهه تي اعتبار ڪيو اٿئي.

قريان تي يا جان ڏنائين يا فدا ٿي يا سر تان آسرو لاٿائين.

گهوري

1- ڪو به ٻولي! ٻن پروج! گهوري ذات جتن جي! (شاهه)

2- ملي تان مليا، نه ته گهوري جان جتن تان. (شاهه)

ڳولائو يا طلبگار.

گهوري

گهوري جو جمع گهوريون.

1- گهوريون ڪارونپار، مان ملهتون سپرين. (شاهه)

2- پٽي ڪرم پانهنجو، گهوري! اڏم گهرو. (شاهه)

1- ادي! آئون پاڻ تنهنجي گهوري هيس چڱو ٿيو جو

ملينءَ وٿينءَ.

ل

لاڏو
لاڏو

گھوٽ
سھرو.

اڪثر ڪري شادين جي موقعن تي چيو ويندو آھي.
سھري ۾ خاص ڪري گھوٽ ۽ ڪنوار جي سُونھن ۽
زيورن جو ذڪر ڪيو ويندو آھي.

لَڇ

زال، گھر واري.
1- ھُن تان لَڇ لُئي، ھُن جو ھلڻ ھوٽ ڏي. (شاھ)
چوئي: لَڇ ڀولڙي کي بہ پياري آھي.

لَڇ

عزت يا آبرو يا پَت.
1- جنھن کي پنھنجي لَڇ جو خيال ڪونھي، تنھن کي
ٻئي جي لَڇ جو ڪھڙو خيال ٿيندو.
2- اڄ يار! تو منھنجي لَڇ رکي، نہ تہ منھنجو الائي
ڪھڙو حال ٿي ھا.

لڙيا

1- توتي لَڇ لطيف چئي، آھي سنڌي عام، (شاھ)
آٿيا.

1- الائي چو ماٿ ٿي بہ، اسان ڏي ڪونہ لڙيا ۽ وڃي ٻين
وٽ رھيا.

2- چڱو ٿيسو جو چورن جا پير اسان جي ڳوٺ ڏانھن
ڪونہ لڙيا، نہ تہ آزار ٿي پوي ھا.

لڙيا

وڙھيا.

1- ڳالھ تہ آھڙي ھئي ڪانہ، جنھن تان اوھان پاڻ ۾ لڙيا
آھيو.

2- ٻنھي ڏرين ڪنھن جو بہ چوڻ نہ ورتو، آخر پاڻ ۾

لڙيا

لڙيا ۽ وڃي ڪيسن ۾ پيا.

وڙيا، لڙيا.

1- ايجان ته سج جا پلڇا به ڪونه لڙيا آهن. ته سوير ڪم تان چو لڙيا آهيو.

2- سياري جي سج پلڇا لڙيا ته سمجھ ڏينهن ويو، رات آئي.

3- ڏي! هاڻي سج جا پلڇا به لهڻ وارا آهن، اُتي ڪو ڪم ڪار ڪر، چانور صاف ڪر.

لڪُ

جبل مان اچڻ وڃڻ جو رستو.

وڏن جبلن ۾ وري لڪَ ٿيندا آهن، جيڪي تمام خطرناڪ ٿيندا آهن. جتان اچڻ وڃڻ ۾ ڏاڍي تڪليف ٿيندي آهي.

جبل جي حوالي سان لڪَ معنيٰ ۾ ڏکيو هنڌ، مشڪل جاءِ، مشڪل رستو يا مشڪل گس.

1- ٿي ٻانهين پراوئيون، لڏ مَر پسي لڪَ، (شاهه)

2- لانچي لڪَ لطيف چئي، هلي ڏانهن حضور، (شاهه)

3- لڪَن تان لطيف چئي، آريائي آندي، (شاهه)

پاڳ، نصيب، قسمت.

لڪُ

1- هن ماڻهوءَ جو وڌيڪ لڪَ آهي، جنهن به ڪم سان

جتي وڃي ٿو، اتي پيڙا پار!

2- بس يار! تو واري دوست جو لڪَ اهڙو جتي ٿا سندس

ڪم لاءِ وڃون، اتان تو جواب ملي.

هڪ سؤ هزار.

لڪَ

انتهاڻي قيمتي.

لڪَ

لڪَ جو واحد لڪَ

1- لڪَ لاهي ٿي لوڏ. جيسان تن جتن جي. (شاهه)

2- سالڪَ لهي ٿي لڪُ، جاتو ايندي اُن سين. (شاهه)

3- سڄو تان، سيد چئي، لهي لڪُ سوا، (شاهه)

4- ڪنڊا جي پيرن ۾، توڙي لڪَ لڳن، (شاهه)

چوڻي: پوءِ ڏاڻي کان قرضُ نه کڻجي، توڙي لڪَ لٽائي.

چوڻي: ڪڪَ جي چوري، لڪَ جي چوري.

خبر يا پتو.

لڪَ

1- مون کي ان وقت ڪابه لڪَ ڪانه پئي ته آپريشن

ڪيئن ٿيو.

2- هڪ ته اوجاڳو هئو، ننڊَ کڄي وئي، لڪَ ڪانه پئي

گاڏي چڙهي وئي.

چوڙي.

لنڊي

1- استاد! قميص منهنجي لنڊي سبي اٿئي.

2- پاءُ! تو وارڻ سٺڻ مون کي لنڊي آهي، تنهن ڪري

ڪونه ٿو پانيان.

چوڻي: تنهنجي لنڊي خوشامد کي سپڪو سمجھي ويو

آهي.

بلا جو قسم.

لنڊي

جوڳين جو چوڻ آهي ته هيءَ بلا به خطرناڪَ بلا آهي ۽

هن کي بي گري بلا به چوندا آهن، ڇاڪاڻ ته هيءَ اهڙي

ته پٽيل آهي جو پنهنجي گُر (گروءَ) کي به ڏنگيو

هٽائين.

چوڻي: شل لنڊيءَ تي پير پيوئي.

چوڻي: لٽَ تي لنڊي ڪنيو پيو هلي.

ٿڌي وئي.

لوڏي

1- هوءَ ويڃاري بلڪل شريف هئي، پر خوامخواه گهر

مان لوڏي وئي.

هندستان تي حڪومت ڪندڙ هڪ مشهور گهراڻو.
ٽولن ۾ شڪار ڪرڻ وارا.

لوڌي
لوڌي

- 1- لوڌي لڪَ اچن، روءِ راڻي جي ناه ڪا، (شاهه)
 - 2- لڪين لوڌي آڻيا، سوي لاٽر شڪ، (شاهه)
 - 3- لڏوڻشا لوڌي، وٽن منجهه وصال، (شاهه)
- مدهوش يا نشي ۾.

لُٽَ

- 1- پيو ليٽين لُٽَ، سڄيون راتيون سمهين. (شاهه)
- طاقت کان وڌيڪ خرچ ڪرڻ.

لُٽَ

- 1- ٻيلي! غريب جو خيال به ڪيو، لُٽَ لائي ڏني آئون.
 - 2- ويچاري جو سڄو گهر پور لُٽَ ڪري ويا آهن.
- ڦر.

لُٽَ

موتائي ڏني.

لاڙي

جھڪائي.

لاڙي

لاڙ جا رهڻ وارا.

لاڙي

پراڻو ڪپڙو، يعني پردو.

لاڙي

- 1- ڏيئي لڪَ لاڙي، ڪڪرُ ڪيائينم ڪاڪ جو. (شاهه)
- وڏ جون پاڙون يا وڏ جوڙو.
- ٿرو.

لاهَ

لاهَ

- 1- يار! توتو مون کي بيهاري بيهاري لاهَ ڪڍي ڇڏيا آهن.
 - 2- پوليس اهڙو ڪمُ ڪيو آٿس جو ماري ماري لاهَ ڪڍي ڇڏيا آٿس.
- هيناهين، هيناهون.

لاهَ

- 1- اوستا! جاين جي چٽين جا لاهَ اهڙي طرح رکجو جو مينهن جي پاڻيءَ جو هڪ ڦڙو به چٽين تي نه رهي.
- 2- زمين سڄي لاهَ واري آهي، هن کي سنئون ۽ سڌو ڪرڻو پوندو

لاه

چالاڪَ يا مفادپرستَ يا دوکو ڏيندڙ.

1- اهي ماڻهو لاهَ اٿئي، انهن کان هميشه خيال ڪندو ڪر.

2- توبه يارَ وڃي لاهَ ماڻهن سان گڏيو آهين، الله خير ڪري!

شرمُ يا حياءُ.

لج

1- توکي بالڪل لَجَ هئڻ گهرجي جو پنهنجي محسن سان مُنهن ماري ڪئي اٿي.

2- ڀاءُ! بي شرم ماڻهو کي ڪڏهن به پنهنجي لَجَ جو خيال نه ٿيندو آهي.

3- پيارا! لَجَ به ان کي ٿيندي، جيڪو لڄادار هوندو. عزت.

لج

1- مٿان پنهنجون پوءِ، لَجَ مُنهنجي لوءِ ڀر! (شاهه)

2- پسيو لَجَ لطيف چئي، ڪيڏي کي ڪڍڻ، (شاهه)

3- پلءُ گر پايو سڄ، آچيندي لَجَ مَران! نقصان.

رَسُ

لاس

لاس

1- بهراڙي ۾ ٻوڙ جي گريسي کي، لاسَ به چون، رَسَ به چون، ۽ رهو به چون.

2- ڌيءُ! اڄ تو ٻوڙ ۾ لاسَ (رَسَ) گهٽ ڪئي آهي. پاڻيءَ جو ڏهو.

لڙ

1- سولڙ لنگهياڻين، جتي پارڪ پڪيا. (شاهه)

2- لڙ لنگهائي سَهڻي! ڀِرتَ وَجھندي پار، (شاهه) ميرو يا خراب يا گندو.

لڙ

1- آڇو پاڻي لڙ ٿيو، ڪالوريو ڪڍڻ، (شاهه) هُلُ.

لڙ

1- بابا! لڙ نه ڪيو، ٻاهر وڃي ڪيڏو، منهنجي ننڊ نه ڦٽايو.

2- پٽ! ٻاهر وڃي ڏس، ته اهو ڇاجو لڙ آهي.
وڌ جي ٿاري.

لام

1- پارانپا پڇار، مٿي لام لطيف چئي. (شاهه)
2- ڪي جو زاغ زبان سين، لنيو مٿي لام، (شاهه)
آسري يا سھاري يا پٺاري.

لام

1- لڳس جھن جي لام، سو ڏلاسا دوست مُنجي. (شاهه)
وڃت.
ليار.

لام

لار

1- ليا ڏنم لار، سانپارا، ساھڙ جا، (شاهه)
چڙي جي آندڙ آواز ڪرڻ لاءِ ٻڌل ھڏو يا ڪاٺي.
1- تن چڙڪن ڇت ۾، جن سا گھنڊي لار. (شاهه)
ماڪيءَ جي لار.

لار

لار

1- ايڏو سھڻو ۽ مٺو ٿي ڳالھايائين، جن ماڪيءَ جون
لارون پيون ڪرڻ.
مگھارڻ.

لنگهي

1- آئون پڻ آهيان اُن جي، لنگهي ۽ لوري، (شاهه)
مٿي يا گڏري.

لنگهي

1- نيڻ هيرايءَ ننڊ سين، جتن لنگهي جو، (شاهه)
2- ليڙن لنگهي لَس، مانائڻا مٿي ويا. (شاهه)
نٺ.

له

1- يار! هتي تمام لڻه مريئا آهيون، ڳوٺ ۾ هاڻي مزو
نه رهيو آهي.

2- تون سمجھي ٿو ته سون کي سرڪاري ڪار گاڏي
ملي آهي سو وڏيءَ لڻه ۾ آهيان، بابلا! وڏي مصيبت ۾

آهيان.

3- بابا! اڄ ڪلهه تنهنجي وڏي لاءِ آهي، ڀلي لاءِ ڪر،
ڏسون گهڻا ڏينهن ٿو هليين.

ڪاڻ.

لہ

1- تون جنهن لاءِ آيو آهين، تنهن لاءِ آيو آهين، مون لاءِ
ڪونه آيو آهين.

2- مون لاءِ ڪو ڪم ڪار هجي ته پنهنجو سمجھي
حڪم ڪندا ڪريو.

1- جانب لاءِ نه جل، سور و سار م سسئي! (شاهه)

2- لالَن لاءِ لطيف چئي، منجهي ٿي معذوري! (شاهه)

3- لُڙڪَ لعل لطيف چئي، وڙ لاءِ وهايان، (شاهه)

چوڻي: جنين لاءِ مياس، سي ڪاڏي ڪين ٿيا.

جهوري.

لوري

1- لڳي جن لوري، ڏونگرُ سي ڏورينديون. (شاهه)

تير، ٻاڻ يا ڪاڻ.

لوري

1- لوري ٻٽ لڳوم، اُت اُڀوئي آهيان، (شاهه)

خانه بدوش.

وري

1- آئون پڻ آهيان اُن جي، لنگهي ۽ لوري، (شاهه)

ڳڻتيون، فڪر، غم.

لوريون

1- توکي وري يار، ڪهڙيون لوريون لڳيون آهن.

2- ادا! لوريون انهن کي لڳل هونديون، جيڪي

چوريون ڪندا.

3- پيارا! اهو انسان ڪهڙو هوندو، جڙهن کي لوريون

لڳل نه هونديون.

تير، ڪاڻ، ٻاڻ.

لوريون

1- لوريون لڪ مٽاءِ، اُن مٽيري موٽائون، (شاهه)

لوريون

راڳ جو قسم. سنڌي ٻوليءَ ۾ ان کي لوري به چئبو آهي.

1- لوري يا لوائي امڙ جي مٺي آواز سان ٻارڙي کي ننڊ اچي ويندي آهي.
خانہ بدوش عورتون.

لوريون

1- جيڪڏهن توکي خيرات ڏيڻو آهي ته پنهنجي ڳوٺ ۾ گهڻي لوريون رهن ٿيون انهن کي ئي جيڪي ڏيڻو اٿئي سو ڏئي ڇڏ.

2- سي لوريون ڏين نه لاڳ، جي آجهي آيون اٿري. (شاهه)
پاڻيءَ ۾ پيدا ٿيندڙ قدرتي ميوو.

لوڙه

هي قدرتي زمين ۾ ميوو اُتي ٿئي ٿو جتي پاڻيءَ جون ڍنڍون هونديون آهن. لوڙه جي بناوت ۽ بيهڪ تقريباً گول جهڙي ٿئي ٿي. صوفي پير، ۽ چڪون جهڙو وزن ٿيس ٿو ۽ کائڻ ۾ ڏاڍو لذت آهي. سنڌ جي هاڪاري عالم، برگزیده بزرگ ۽ شاعر قاضي قاضن لوڙه جو بيان پنهنجي هڪ بيت ۾ هن طرح ڪيو آهي:

هاڪ وهندو هاڪڙو، پڇندي ٻنڌ آروڙ،
بيھ، مڇي ۽ لوڙه، سمي ويندا سوکڙي.
مڙه يا ميت يا جنازو.

لوڙه

1- اچي لال لٽ، مٺيءَ جو لوڙه لکن ۾، (شاهه)
ويس.

لباس

1- لڏيندي لباس، جتن جيڏوئي ڪيو. (شاهه)
ظاهري ڏيک.

لباس

1- ڇڏي سڀ لباس لوجي لاهوتي ٿيا. (شاهه)
2- ٻئي سڀ لوڪ لباس، ڪو هڪ دل هوندو هيڪڙو. (شاهه)

م

مَلڪَ

ملائڪ يا فرشتا.

1- نڪو فلڪ، نه مَلڪُ ڪو، نڪورنڪ نه راءِ، (دلپت)

2- اڪئين مَلڪَ ڏٺاس، توءَ مَن ڪاڍو ميهار ڏي. (شاهه)

3- پنهون ساڻ پَهچُ، ته مَلڪ الموت ماڻئين (شاهه)

4- نڪا خلق نه ڪي مَلڪ، نه ها فلڪ، زمينون. (میان سرفراز)

خان، خطاب.

مَلڪَ

مَلِه

پهلوان.

1- اڄ ملاڪڙي ۾ مَلِه ڏاڍا آيا آهن.

2- اتر جاءِ لاڙ جا مَلِه سڄي سنڌ ۾ مشهور آهن.

ڪنهن وقت ۾ اتر جي مَلِهَن (پهلوانن) جي اڳواڻي سنڌ

جو مشهور پهلوان شير ميربحر ڪندو هو ۽ لاڙ جي

مَلِهَن پهلوانن جي اڳواڻي نالي وارو پهلوان انبُ شيدي

ڪاري ڇاڻ وارو ڪندو هو.

راند، جنهن ۾ تنگن، پانهن ۽ طاقت جو مظاهرو ٿيندو

آهي.

مَلِه

ڇوٽي: مَلِه ۾ نڪا سيدي، نڪا پيري.

اٽڪل يا دوکياري يا ڪيڏ.

مَلِه

1- توسان به اهڙي مَلِه ٿيندي، جهڙي تو مونسان ڪئي

آهي.

2- ڪٿي ٿي ڳالهه! اڃا توسان هڪڙي مَلِه ضرور

ٿيندي.

شاعريءَ جي هڪ صنف، لوڪ ادب ۾ شاعريءَ جي

هڪ صنف.

مورو

اڪثر ڪري لاڙ ۽ جبل جا ماڻهو موروءَ ڏي درد ۽ آلاپ سان ڳائيندا آهن. موري ۾ جدائي، فراق، ميلاپ ۽ دعا جهڙا مضمون مختصر، پر جامع جملن ۾ مورائي (مورو چوڻ وارا) پيش ڪندا آهن.

1- مورو ويٺي ڏيان، ساجن مورو ويٺي ڏيان.

2- مورو ناهي ٿورو، سڄڻ مورو ويٺي ڏيان.

سنڌ جو مشهور شعر.

ملڪيت، دولت، رقم.

1- وڌن جي جيڪا مڙي هيس، سا سڀ دف ڪري ڇڏيائين.

2- جتي پنهنجي مڙي مدد ڪري ٿي، اتي پاءُ به ڪم نٿو اچي.

3- ويڇاري جيڪا پنهنجي محنت ۽ پگهر سان مڙي گڏ ڪئي هئائين، سا سڀ چوري ٿي ويس.

ننڍڙي ڳنڍ، ننڍڙي ويڙهي.

ساون ڌاڻن جي مڙي، پالڪ جي مڙي، واڻ جي مڙي.

وڻندڙ، حسين، سهڻو يا خوبصورت.

1- يار! اڄ ته من موهن پيو لڳين.

2- پيارا! ڳوٺ پيو وڃين، مون واري دوست من موهن کي سلام ضرور ڏجانءِ.

موهن جو ڌڙو.

ماڻهو جو نالو (هندن جو) موهن پڳت، موهن ڪلپنا.

واڳون.

1- مَهارُون مَين جُون، واڳُون وَس ڏَئين. (شاه)

ڏندن جون مَهارون.

جن ۾ انساني ڏند مضبوط قدرتي طرح جڙيل هوندا

مورو
مڙي

مڙي

موهن

موهن

موهن

مَهارُون

مَهارُون

آهن.

موتيو

اکين جي بيماري.

موتيو (پاڻي) جڏهن اکين تي چڙهندو آهي ته انسان

اکين کان ويهي رهندو آهي.

گل جو قسم. موتيو. نهايت خوشبوءِ دارُ گل.

موتيو

ڪڏهن به نه، اصل نه، هرگز نه.

مور

1- چڪيا چاڪ چيهن ڪري، ڪڙيون مور نه ڪن، (شاه)

2- ڪنهن جنهن ڪٺا ڪات، جئن سامي مور نه سٺا، (شاه)

3- رضا راج سندن، مور نه مڱن ڪي پيو. (شاه)

4- لاهوت جن لڳو، سي مڙهيان مور لڳيا. (شاه)

اصل رقم.

مور

1- يار! هن سال واپار مان مور کان سواءِ لک کن فائدو

ٿيو.

2- چڱو ٿيو جو يار، مور جو مور بچيو، باقي نفعو

ڪونه ٿيو. چاڪاڻ جو هن سال ميلي ۾ خلق گهٽ آئي.

چوڻي: منهنجو ڪم نه ٿيو ته مور سان گڏ وياڄ به ڏيڻو

پوندو.

چوڻي: مور کان وياڄ ڳرو.

مڇ، ڪورو، باه

منگل

1- منگل منهنجي من ۾، ٻاريو هوت حمام، (شاه)

ميڙو يا ميلو يا اجتماع.

منگل

چوڻي: جهنگل ۾ منگل ٿي ويو آهي.

موتي. هارن جا مڻيا، تسبيح جا مڻيا.

مڻيا

مڻيا جو واحد مڻيو.

1- سالو ٿي ليلان جئين مڻيو جنهن مٽ ڪيو. (شاه)

سونهن يا سوپيا يا بزرگي.

مڻيا

مٽيا
مڪهار

طاقت.

مينهن جي موسم، جھڙن ڦڙن جي منڊ، وڻندڙ رت.

1- اڪيون ميگهه مڪهار (ملار)، صورت تنهنجي سڀ
جڳ موهيو. (شاهه)

2- جهڙا منهنجا سپرين، تهڙا ميگهه ملهار (ملار). (شاهه)
هڪ سرجو نالو (مڪهار)

مڪهار

ڳالهه ڪيتري قدر سڄي آهي، اها خدا کي خبر! باقي
معتبر ماڻهن کان معلوم ٿيو آهي ته ڪنهن وقت ۾ وڏا
راڳي (گويا) جڏهن ملهار يا ملهاري ڳائيندا هئا ته
مينهن وسندو هئو.

بهاري.

ملهار
منڊ

جادو، طلسم، دوکو.

1- پاڻ نه آهي ڄاڻ، مانڊيءَ منڊ پڪيڙيو. (شاهه)
مايا، دولت.

منڊ

1- ماڻهو رات ڪيائ، منڊ نه پسين منڊيو. (شاهه)
ڏڏي، ڏيڀي.

مڙي

1- اڃا مينهن مڙي ڪانهي، جڏهن مڙي تڏهن ڪير وٺي
وڃجو.

2- ادي! اسان جي ڳئون اڄ مڙي ڪانهي ڪير لپ هجي
ته اڄوڪو ڏينهن ڪير ڏيو.

3- ابا! پاڻ واري مينهن اڄ ڪانه مڙي آهي، تنهن
ڪري وڃي وڻاڻ تان ڪير وٺي اچ.
گڏ ٿي.

مڙي

1- مون اوهانجو ڪهڙو ڏوه ڪيو آهي جو منهنجي
پنيان مڙي لڳا آهيو.

2- يار! خيال سان وڃجانءِ، ڪٿي ٻچن تي ويني اٿئي،

متان پنيان مڙي نه پوئِي.

3- اوهان سڀني کي حيف هجي جو توهان سڀني هڪڙي

ڄڻي کي مڙي ماريو آهي.

خالي ٿيل اوتارا يا مڪان. (فقيرن جي رهڻ جا آستانا)

1- آديسي اُٿي ويا، مڙهيون مون ماري، (شاهه)

آثارِ قديمه.

پوڙهيون يا جهرنڙيون يا وڏڙيون.

1- ابا! اسان هاڻي مڙهيون، نڪي ڪم جون نڪي ڪار

جون، دعا ڪيو ته الله اسان کي هاڻي پنهنجو ڪري.

2- گهر جون مڙهيون، گهر ڏيائون ۽ دعائون ڪندڙ

آهن.

واڻيون، کڻي وائڻ جو ڪم.

1- بس بابا! ٻيو ته هن عمر ۾ اسان کان ڪم نٿو ٿئي،

پوءِ هاڻي پيا ڪئون مڙهيون.

2- اُستاد! ڪئون ته واه جو مڙهيون اٿئي.

3- پٽ! سڄي حياتي ماڻهن جون ڪئون مڙهيون اٿئون،

هاڻي اهو ڪم مون کان نٿو ٿئي.

سيبا ڏنا يا توڙيا ڏنا.

مدهوشي.

1- مَسَت هميشه پنهنجي مَسَتِي ۾ هوندا آهن، تنهن

ڪري انهن سان گهرو نه ٿجي.

2- چريا مَسَتِي ۾ جيڪو چُون سو چئي سگهن ٿا، انهن

تي ميار ڪانهي.

بي پرواهي.

1- بابا! جواني جي مَسَتِي اٿس.

2- ڪڏهن يار! اسان جي به جواني هئي ۽ مَسَتِي هئي.

مڙهيون

مڙهيون

مڙهيون

مڙهيون

مڙهيون

مَسَتِي

مَسَتِي

مَسْتِي

- تڪبرُ يا غرورُ يا هٽُ يا وڌائِي.
- 1- هاڻو يار! پئسو اٿس، تڏهن تُو مَسْتِي ڪري.
 - 2- جڏهن، پئسو، پُٺُ ۽ مٺُ ٿيندي آهي تڏهن ماڻهوءَ ۾ مَسْتِي پيدا ٿيندي آهي.
 - 3- جن ماڻهن مَسْتِي ڪئي انهن جي قدرت هَسْتِي ختم ڪري ڇڏي.

بيڙيون.

مَڪُڙا

- مادر ملاحن، ماڳ نه ڍوڻيا مَڪُڙا (شاهه)
- گهوڙن جو هڪ نسل.
- معشوق محبوب.
- ماڻهو جو نالو، ماهي خان.
- ميچي.
- شرارت.

مَڪُڙا

ماهي

ماهي

ماهي

مَسْتِي

- 1- يار! هيئن ته مَسْتِي ڇڏ، آئون پنهنجو ڪم ڀريو ڪيان.

- 2- توبه ضرور هن سان مَسْتِي ڪئي هوندي، تڏهن ته موچڙا کاڌا اٿئي.

- 3- سڀ دوست ٻڏي ڇڏيو ته، نه آئون ڪنهن سان مَسْتِي ڪندو آهيان، نه وري ڪو ٻيو مون سان مَسْتِي ڪري.
- محاسب مَسْتِي نه ڪر، اڄ مان به پي موٽيو آهيان.
- هن مثل دنيا اندر، مَس مَس ته جي موٽيو آهيان.
- (طالب الموليٰ)

مُرڪي.

مُشڪِي

- 1- مون سان جڏهن به ملين، ته مهرباني ڪري، مُشڪِي ملندو ڪري.
- 2- مُشڪِي ملڻ سان اڳلي ڪي قرب سان پنهنجي ڪرڻ

۾ مدد ملي ٿي.

3- اهو همراه ڪڏهن به ڪنهن سان مُشڪي نه ملندو آهي، قدرت هن کي رُڪو بڻايو آهي.

گهوڙي جو قسم.

مُشڪي

گهوڙا جيڪي رنگ جا ڪارا ٿيندا آهن، انهن جي نسل کي مُشڪي گهوڙا چوندا آهن.

ڪارسرو.

مُشڪي

1- همراه جا پار پٽا هي اُٿئي رنگ سائڻو هوندس، مٿو صفا گنجو، قد جو بندرو. هي خط وحي ڏيس اُميد ته تنهنجو ڪم ٿي ويندو.

2- مُشڪي ڏي خبر، اڄ خُشڪي چڙهيل اُٿي، آهي ته خير!

3- يار! همراه رنگ جو سائڻو آهي، پر منهن ۾ نمڪ اٿس.

مُقام

جنازي دفن ڪرڻ جو هنڌ.

مُقام هي خاص ماڳ آهي، جتي فقط انسانن جي جنازن کي پوريو يا دفن ڪيو آهي. هر ڳوٺ ۾، هر شهر ۾ مُقام هوندو آهي، جيڪو آبادي کان ڪجهه فاصلي تي هوندو آهي. هونءَ به جتي ماڻهو قبرون ڏسندو آهي ته پڪ سمجهيو آهي ته هي مُقام آهي. سنڌ ۾ ڪي مشهور به مُقام آهن.

مثال: مڪلي جو مقام، سَتِين جو مقام، سونڊن وارو مقام، ڪراچيءَ ۾ ميوا شاه مقام.

1- ڪڏهن ڳاڙهو گهوٽ، ڪڏهن مڙهه مُقام م. (شاه) درجو يا حيثيت.

مُقام

1- ماڻهو پنهنجو مقام پاڻ ناهيندو آهي.

2- شاعري ۾ لطيف سائين جو وڏو مقام آهي.

3- جيترو تون پاڻ کي سمجهين ٿو، اوترو تنهنجو مقام آهي ئي ڪونه.

مخالف.

مَني

1- ڏي! توکي آئون چڱائي ٿي چوان، ڀلا ماءُ جو به ڪڏهن پنهنجي ڌيءَ جي مَني تي آهي!

2- پيڻ! تون ڪٿي مون لاءِ ڇا به سوچين، ليڪن آئون تنهنجي ڪڏهن به مَني نه ٿيندس.

خراب يا ڪسي.

مَني

1- ادا! سونارا هيءَ چاندي مَني آهي، ٻي ڪا ڏيکار.

2- ادي! هڪڙي ڳالهه توکان پڇان، مَني ته ڪانه سمجهندين.

3- هُن ڪڏهن به اوهان جي باري ۾ مون سان ڪا مَني ڳالهه نه ڪئي آهي.

1- چنڊ! چوانءَ سچ، جي مَني نه پائنئين. (شاهه) پياري.

مَني

1- الله کان پوءِ مَني مون کي تون ئي منهنجي ڌيءَ آهين.

2- دنيا ۾ ماءُ جهڙي ڪا مَني شئي آهي ئي ڪانه.

1- مَني مصيبت، آهي آريءَ ڄام جي. (شاهه) چوئي: ڏني مَني آهي.

چمي. پيار مان، چمڙيءَ هڻي به چئبو آهي.

مَني

1- پٽ! ٿورو هيڏانهن ته اچ ته هڪ مَني ڏيان.

2- پُٽ! ننڍڙي کي گهڙي ڪن مون کي ڏي ته هڪ به مَني ته ڏيانس.

3- امان! تنهنجي اها مَني مون لاءِ دعا به آهي ته شفا به

آهي.

4- ماءُ جي مٺي اولاد لاءِ جنت جي خوشبوءِ آهي.

ڏاڻقي ۾ مصريءَ جهڙي شئي.

باهه.

1- يار! ڪو مڇ ٻاريو ته سيءَ لاهيون.

2- شڪار به ڪونه لڳو، سيءُ به ڏاڍو هو، پوءِ مڇ ٻاري

ٻيلي ۾ ويهي رهياسين تان جو سج اُڀريو.

3- بابا! اٿو هلي اوطاق ۾ مڇ ٻاريو، مهمان به آيل آهن

ته ڪا ڪچهري ڪيون.

1- پَٽَنگُ چائين پاڻ کي، پسي مڇ مَ موٽ، (شاهه)

2- مُنهن ۾ پَڙئي مڇ، تو ۾ ناھ پيشاني ڀرينءَ جي. (شاهه)

3- محبت سَندو مَن ۾، ماڻڪ! ٻارج مڇ، (شاهه)

4- مَٿيان مَٿي مڇ، ٻَرِيَمَ ٻاروچَن جو، (شاهه)

مصيبت يا پريشاني يا تڪليف.

1- توهان اسان لاءِ ڪنهن به طريقي سان مڇ مچايو

ڇڏيو.

2- اهو توڻي مڇ ٻاريو آهي، ٻيو ڪير نٿو ٻاري سگهي.

3- ٻين لاءِ مڇ مچائي، پاڻ هاڻي لڪندو وڃي.

ڪمائي.

صبح کان شام تائين دڪان جي ڪمائي کي مرادي چئبو

آهي.

ورهاڱي کان اڳ هندن جو واپار تي وڏو اثر هوندو هو.

تنهن ڪري شهرن توڙي ڳوٺن ۾ سندن دڪان هُتَ،

هوندا هئا. صبح کان شام تائين جيڪو به ڪمائيندا هئا

انهن کي هو مرادي چوندا هئا.

1- چوڪرا! مرادي ڳڻ ڪيتري ٿي آهي. هاڻي دڪان

مٺي
مڇ

مڇ

مرادي

بند ڪيو.

2- اڄ مرادي مڙوئي گهٽ ٿي آهي.

3- بابا! آئون هاڻي گهر هلاڻ ٿو، دڪان بند ڪري،
مرادي کنيو اڃجانءِ.

دعاگو فقير يا مراد ونڊ يا مراد ونڻ وارا.

1- بابا! اسان به اوهان جا مرادي آهيون، پُٽ ڄمڻ جي
مراد ونڻ آيا آهيون.

2- اسان جو شادي مرادي کان وٺي هِنن ماڻهن سان پير
پنڌ آهي.

3- رئيس! پُٽ جي شادي جون مبارڪون هجنو، هاڻي
اسان فقيرن کي به مراد ڏيو.

4- اسان وڏن کان وٺي اوهان جا مرادي (مرادوند) آهيون.
ناس، نابود، نيست.

1- دونهن پاسي دوس جي، ماڳهين پوان مري (شاهه)

2- مڇڻ مرين اڄ، کاڌي پاراتو پرين کي (شاهه)

3- محروم ٿي مري ويا، ماهر ٿي نه مٿا (شاهه)
بلوچن جو هڪ قبيلو.

شهر جو نالو. ڪوهه مري.

گهروارو يا ور.

1- آدي! منهنجو مڙس اچي، ته سمورو احوال اوهان جو
کيس ٻڌائينديس.

2- پيئڻ! مڙس جي سر بخت جو خير هجي، ٻي ڪاب
تڪليف ڪانهي.

همت وارو يا مهل ڪرڻ وارو.

1- مهلون هميشه مڙس ماڻهو ڪندو آهي.

2- يار! مڙس ٿي، پاڙيو نه ٿي، اُت اسان سان گڏجي

مُرادي

مري

مري

مري،
مڙس

مڙس

هَلُ.

- 3- مڙسُ ته يارَ ڪنڌار هئو، پر حياتي ايتري نه ٿيسُ.
1- ڪاٺي ڪارائيءَ جي، مڙسُ ٿي مَ پاءُ. (شاهه)
چوڻي: مڙسُ ڪسندو آهي، جهڪندو ڪونهي.
چوڻي: مٿان چوڻ ته مون کي ڪو مڙسُ پتو ئي
ڪونه!

چوڻي: پاڙي ماڻهوءَ جي پيل مان به ڦاسي پئبو، مڙسُ
جي خون مان به ماڻهو آزاد ٿي ويندو.
مرد.

هڪُ ٿي يا گڏ ٿي.

- 1- سڀ مڙي جڏهن هڪ ڳالهه تي بيهنداسين تڏهن
ڪمُ ٿيندو.
2- يار! خلق ته ڏاڍي اچي مڙي، پر اوچتي مينهن پوڻ
ڪري ملاڪڙو ڪونه ٿيو.

- 1- اڳهن مڙي آج، ڪيو سڏ صحتَ ڪي، (شاهه)
2- پري پتنگ آيا، مڙي مٿي مڇ، (شاهه)
ڊوڙائڻ، بيعزت ڪرڻ.

- 1- چڱو ٿيو جو اهڙي ڪني ماڻهوءَ کي مڙي ڪڍيو، نه ته
پروگرام خراب ڪري ها.
2- ابا! اهو ڪٿو گهر مڙو گهڙي انهيءَ کي ته مڙي
ڪڍ.

منٿوئي.

- 1- سڀ گڏجي مڙي ٿا هلي پرچايونس، آخر ڪڏانهن
ويندو.

ڪير ڏنائين.

مينهن مڙي پيئي آهي.

مڙسُ
مڙي

مڙي

مڙي

مڙي

مُني

ڏکويل يا ستايل.

- 1- مُني! ٿي مسڪين، همت هوت وڃائيو. (شاهه)
 - 2- مُني ٿي مدعا گهري، موت ٿيو موجود، (شاهه)
 - 3- مُني مهمانن سين، ويهي رات وهاءِ، (شاهه)
- ڦاٽي يا ڦاٽل.

مُني

- 1- آئون ته اوهان مان اچي هاڻي مُني آهيان، خدا ڪو مون کي موت ڏئي.
- 2- مُنيءَ کي مون ڏاڍو سمجهايو ته اتي مٽي مائتي نه ڪر.
- 3- ڌيءُ! هاڻي ته مُنيءَ کي آرام ڪرڻ ڏيو، صبح کان وٺي ڪم ڪيو اٿم.

- 1- مٿان مُني! ڇڏئين، پريٽو پاڻان، (شاهه)
 - 2- ڪاٺيءَ ۾ ڪاٺيو، مُنيءَ منگرم ڏيو، (شاهه)
- ڇوٽي: مُني به ماڻ، ته مُني به ماڻ.
- نڀاڳي.

مُني

- 1- مُني! پڙهيل هجين ها، ته هيترا سور نه کائين ها.
- 2- مُني! چيو مان ته گهڻو ڪم نه ڪر، نه ته بيمار ٿي پوندين.

- 3- ادي! نهن ته چڱي ملي اٿم، پر مُني کي گهر جو ڪم چئيس ته ٻرو چڙهيو وڃيس.
- ناراض ٿيا، ڪاوڙيا، رنج ٿيا.

مُتيا

- 1- اسان جو ڪوبه قصور ڪونهي، خام خواه اسان تي اوهان مُتيا آهيو.
- 2- جيڪڏهن پاڻ وارا مائت هروڀرو مُتيا آهن، ته هلو ته کين هلي پرجايون.
- 3- ڪا ته هنن کي تڪليف يا شڪايت آهي، تڏهن ته

مَتِيآ آهن.

لنگهيا.

ڪسو.

مَتِيآ

مَنُو

1- ماڻهو گفـتـگـو اهڙي ڪري، جو ڪنهن کي مَنُو نه لڳي.

2- هي سونُ هُنَ سونَ کان ڪجهه مَنُو تو معلوم ٿئي.

3- ڳالهه توسان اتي ڪري نٿو ڪيان، جو تون متان مَنُو سمجهين.

1- موڪيءَ مَنُو نه گهريا، وه نه وهائيا. (شاهه)
مخالف يا دشمن.

مَنُو

1- مون اوهان کي هميشه مَنُو نه سمجهو آهي.

توهان کي الائجي ڪهڙي غلط فهمي پيدا ٿي آهي،
ليڪن آئون اوهان جو بالڪل مَنُو ناهيان.

2- مون کي ڇا ٿو ٻڌائين؟ مون کي سڀ خبر آهي ته
منهنجو مَنُو ڪير آهي.

ڌوڙ يا خاڪ يا ڌڙ.

مِٽِي

1- آڄ سڄو ڏينهن آسمان مان مِٽِي وسي آهي.

2- بابا! ڪپڙو ڪٿي هي سڀ مِٽِي ڪرسين تان صاف ڪر.

3- هڪ ڏينهن هر ڪنهن کي مِٽِيءَ ماءُ حوالي ٿيڻو
آهي.

1- هنئون منهنجو هٿ ٿيو، ۽ هٿ مِٽِي ۽ ماءُ، (شاهه)

2- ٿڌي وسائجان ٿڙن جي، مِٽِي مِٽِي مٿاه، (شاهه)

3- پاڻ ڪنڀر آويي بڻيو، چڪ، مِٽِي، گهٽ مٽ. (سامي)

چوڻي: سڀ ڪٿي ڪمائي، مِٽِيءَ ۾ ملائي ڇڏي.

جيڪي مِٽِي.

مِٽِي

مٽي

- عزازت يا مائٽي.
- 1- آڄ ڪله مٽي مائٽيءَ ۾ اهو مزو نه رهيو آهي.
- 2- پنهنجن پنهنجن نه ڪيو، تنهن ڪري نئين مٽي ڪرڻي پيم.
- 3- ڪوتڙيءَ ۾ برابر اسانجا مائٽ رهن، جن سان اسان جي مٽي آهي.

مٽيا

- لنگهيا يا گذريا يا قريا.
- 1- ادا! ڏي خبر، هتان ڪي ماڻهو مٽيا؟
- 2- توهان جي منهن مٽيا، ته اسان به ڪٿي پنهنجا قدم جهليا.
- بدليا.

مٽيا

- چوڻي: اڃان هٿن جا نشان مٽيا ڪونهن.
- ڦيرائي يا بدلائي.
- 1- پيارا! اسان ان ساڳي جاءِ ۾ رتا رهون، جڳهه مٽي ڪانه اٿئون.
- 2- بس يار! هاڻي ڪُسي مٽي آهي، تنهنڪري مزو مڙوئي گهٽ آهي.

مٽي

- 3- جڏهن تو پنهنجي روش مٽي آهي، تڏهن دوستن جي به دل ترڪان ڪٽي ٿي آهي.
- لنگهي يا گذري.

مٽي

- 1- هاڻي هتان مٽي ته خبر پويس.
- 2- جڏهن اوهان ئي منهن مٽي ويا، ته اسان به پنهنجا پير ڪٿي جهليا.
- 3- يار! اهو ڪهڙو ماڻهو هئو، جو هتان مٽي ويو.
- 4- بس يار! غريب ٿي ويو آهيان، تڏهن دوست، مٽ، مائٽ منهن مٽي ويا آهن.

مَٽي

تبدیل ڪرڻ يا بدلائڻ.

- 1- سيٺ هيءَ ڪنڊ سُٺي ڪانهي، ٻي ڪا مَٽي ڏي.
- 2- اوهان به اهو ساڳيو ڪير هاڻي نٿا ڏيو، بلڪ مَٽي ٿا ڏيو.
- 3- سيٺ هي نوٽ پراڻو آهي، ٻيو نوٽ مَٽي ڏي.

مَٽي

گهڙي.

- 1- اُبا! اِن مَٽيءَ مان پاڻي ڏِڪُ ته پيار.
- 2- ڪنڀار ڏانهن وڃي پيو ڪا ٺاهوڪي ٿڌي مَٽي وٺيو اچجانءِ.
- 3- اوطاق جي مَٽي پاڻيءَ سان هر وقت ڀريل هجي ۽ ڪڏهن به خالي نه هجي.
- 4- يار! هن مَٽيءَ جو پاڻي، ڪيڏو نه ٿڌو آهي.

مَٽي

ڪاوڙي.

- 1- اڄ نانيءَ جي مُنهن تي متان چڙهين مَٽي ويٺي اٿئي.
- 2- بابا! مامي وارا سڏ ڏيڻ آيا، اوهان الائجي ڇو ڪونه سڏ ٺوليو، تنهنڪري اها به مَٽي ويٺي آهي.
- 3- چورا! توهان کي هزار پيرا سمجهايو اٿم، ته ماسي مريم مُهاڻي سان چرچا نه ڪيو.
- 4- هوءَ جڏهن به مَٽي ته رستا بيهاري ڇڏيندي.

مَتو

ٿلهو ٿيو يا متارو ٿيو.

- 1- حرام ڪڍي ڪڍي، ڏسُ ته ڪيئن نه مَتو آهي.
- 2- اُبا! پاڻ وارو يار اهڙو ته هاڻي مَتو آهي جو مورڳو هلي به نٿو سگهي.
- 3- يار! تون ته اڳ ۾ ڏاڍو سنهڙو هئين، هاڻي ڪيئن مَتو آهين.
- 1- مَتو آهين مَڇ! ٿلهو تو تونا هڻين، (شاهه)

مَتَو

پَريو.

- 1- هن سال لطيف سائين جو ميلو ڏاڍو مَتَو آهي.
- 2- ابا! قلندر جو ميلو اهڙو مَتَو آهي، جو پير رکڻ جي به جاءِ ڪانهي.
- 3- پُر سال سچل سائين جو اهڙو ميلو ڪونه ٿيو هو، پر هيل واھ جو مَتَو آهي.

عروج تي پهتو.

ڪاوڙيو.

مَتَو

مَتَو

- 1- صاحب! ڏانهن هيٺر متان وڃي، مَتَو وينو اٿئي.
 - 2- سڄي آفيس تي صاحب مَتَو وينو آهي، الله خير ڪري!
 - 3- پيءُ! تون رڳو گهر وڃ، بابا توتي مَتَو وينو آهي، پانهين خبر وٺندؤ.
- پيڙا.

مَت

- 1- پوليس اهڙي مَت ڏني اٿس جو ياد ڪندو.
 - 2- يار! بخارن اهڙي مَت ڏني آهي، جو هلي به نٿو سگهان.
- عقل يا سمجهه.

مَت

- 1- بس خدا اچي پڇاڙي ۾ مَت وڃائي اٿس.
 - 2- مَت هُجيس ها، ته اهڙو جڏو ڪم نه ڪري ها.
 - 3- بس پُٽ! وڌيڪ توکي ڇا چوان رب ڪا مَت ڏيئي.
 - 1- ڪلا کٽئون ڪاءِ، مَت نه سڪين مون هنٿان! (شاهه)
 - 2- مَت عقل دي منجهه گئي، آيا عشق امام. (شاهه)
 - 3- عقل، مَت، شرم، تيئي نينهن نهوڙيا. (شاهه)
 - 4- سيل پڇڻ جي سومرا! مون کي مَت م آڇج مير. (شاهه)
- چوئي: اسي مَت ڪسي.

چوٽي: چَتَ کي پَتَ ڏجي، پر مَتَ نه ڏجي.

چوٽي: رب رُسي، مَتَ کُسي، هٿي ڪونه ترار.

صلاح.

مَتَ

اهڙي مَتَ نه ڏينس جو پاڻيءَ مان نڪري وڃي.

ماسُ.

ماهُ

1- سيخن ماه پڇاءِ، جي نالو ڳيڙ نينهن جو. (شاهه)

2- سنڪي سنڌي سُمري، هڏَ نه چاڙهيم ماه، (شاهه)

3- هنئون منهنجو هت ٿيو، هت مٽي ۽ ماه، (شاهه)

4- گنديءَ نينهن نه سڀجي، تَه نه پڇي ماه، (شاهه)

مهينو.

ماهُ

1- ڏنو محرم ماه، سنڪو شهزادن ٿيو، (شاهه)

2- چوڏهينءَ ماه چنڊ چئن، ڪيو ساميءَ سَهائو، (شاهه)

3- چوڏهين ماه چنڊ چئن، پڙم پاڳڙياس، (شاهه)

چنڊ.

ماهُ

اڪيون آلو ماه، سدا سناسين جون، (شاهه)

روا.

مباحُ

1- پنهنوءَ جي پيغام تان، منهنجو موتُ مباحُ، (شاهه)

معاف.

مباحُ

1- هر پيري توکي اسان، هر شئي مباحُ ڪندا آهيون، پر

توان جو قدر نه ڪيو.

سَتي.

مارِي

1- يار سچڻ جي فراق، ڙي جيڏيون! آئون ماري. (شاهه)

2- آچي سار لهيج، ساجن! سورُ ٽماري آئون ماري. (شاهه)

مٿيون ٻئي ستون شاه سائين جي ٻن واٽن جا ٿلهه آهن.

3- حُسينيءَ جي هاڪ، مادر ماري آهيان. (شاهه)

شڪاري يا شڪار ڪندڙ.

مارِي

- 1- بَغلَ مَنجھ بندوق، ماريءَ ميرا ڪپڙا، (شاهه)
- 2- ذيلُ جنهن جو ڏنجهُ، سو ماري تو مَنجھ ڦري. (شاهه)
- 3- ماريءَ ماري لَک، وڳرَ هَڻي ويڇون ڪيا. (شاهه)
- 4- ڪونج نہ لَکيو پاڻ، ماريءَ سنڌي مَن ڀر. (شاهه)
- 5- ماري، مَرين شال! دَبَ وَجَنِي دَهيون. (شاهه)
- 6- موٽيا نہ ماري، ڪونرَ لتاڙي ڪاڪ جا. (شاهه)

چوڻي: ماريءَ جي گھر ۾ هڏا!

قتل ڪري ڇڏي.

مَاري

- 1- توهان هڪ شريف عورت ڪاري ڪري ماري آهي،
خدا اوهان کي ضرور غرقُ ڪندو ۽ حساب وٺندو.
 - 2- ڪالهه چڱو ٿيو جو ميونسپالٽيءَ وارن اها ڇڏي
ڪُتي ماري! نہ ته شهر وارن گھڻن ماڻهن کي ڪاٽي ڇڏ
ڪري ها.
- اها ڳوهَ جيڪا مٺي پئي آهي، سا ڳوٺ جي ڪُتن ماري
آهي.

چوڻي: آبا! هيءَ ٻلا ڪنهن ماري؟

جنهن جا چارئي ڇنبا ٻاري.

ميربحر يا ملاح يا مهاڻا.

مَاري

- اصل ۾ ميربحرن ۽ ملاحن کي به ماري چوندا آهن،
ڇاڪاڻ ته اهي مڇيءَ ۽ ڀلن کي ماريندا آهن.
- 1- آبا! ٿورو ترسو ماري اڇڻ وارا آهن ڀلا ڪوڙ!
 - 2- اُڄُ جمعي جو ڏينهن آهي، ماري درياه ۾ ڪونه
ويندا.

- 3- پريان اهي ماري بتيلو ڪاهيو، پيا اڇن، الله ڪري
ڪي پنج ڀلا هنن ماري هجن.
- دشمن.

مَاري

1- ٻيو ڪير به اسان کي ماري نٿو سگهي، اسان ئي هڪ
پٺي جا ماري آهيون.

2- اسان کي هاڻي خبر پئي آهي ته اسان جا اصلي ماري
ڪير آهن.

3- اسان ساڪَ ڏيڻ لاءِ اوهان کي تيار آهيون، ته اسان
اوهان جا ماري ناهيون. دشمني جن سان آهي تن سان
آهي.

ناس ڪئي.

1- جن نه ماري ميس، ناٿ نه نمي تن کي، (شاهه)
ناز، فخر.

1- سوڍا صبر تنهنجو، مرڪ لڄاين (شاهه)

2- جي ڪچو چوٽو ڪوءِ، ته مرڪ پانيان مهڻو (شاهه)
لاڏ، ڪوڏ، شان (نخرو)

1- ڇت جنين جا چور، سي مڪي مرڪ نه ڪنڊيون (شاهه)
هٿ، وڏائي.

1- مٿئي تي موهجي، موڙهي ڪيئي مرڪ (شاهه)
هٿ.

1- مٿئي تي موهجي، موڙهي ڪيئي مرڪ (شاهه)
اصول.

1- سوڍا! صبر تنهنجو مرڪ لڄاين، (شاهه)

2- جي ڪچو چوٽو ڪوءِ، ته مرڪ پانيان مهڻو. (شاهه)
لاڏ ڪوڏ يا ناز نخرو.

1- ڇت جنين جا چور، سي لکي مرڪ نه ڪنڊيون، (شاهه)
آبرو يا عزت.

1- هڻڻ، هڪلڻ، ٻيلي سارڻ، مانجهان اي مرڪ، (شاهه)

2- پڇارون پرين جون، محبتين مرڪ، (شاهه)

ماری

مرڪُ

مرڪُ

مرڪُ

مرڪُ

مرڪُ

مرڪُ

مرڪُ

- مَرڪُ ڦَرُضُ.
- 1- مَعَرَنْتَ مَرڪُ، اَصْلُ عَاشِقَنِ كِي، (شاهه)
ڳاتا يا جهاڻا.
- مَوڙَ 1- تليارا توڙن کي، ڳچيءَ سُونَهَن مَوڙَ، (شاهه)
مروڙَ.
- مَوڙَ 1- سَڪَن اچي ڏُڪَن کي، مُحڪم ڏني مَوڙَ، (شاهه)
پيڇَ.
- مَوڙَ 1- مَن جَنِين سان مَوڙَ، سي لاهوئي لڏي ويا. (شاهه)
عقل يا سمجھ.
- مَتِيُون 1- مَنِيُون مَوڙَ هيءَ سَسئي! ڪيئي ڪوهيارو ڪانڌَ.
- مَتِيُون صلاحون.
- 1- مَتِيُون موٽڻ سَنديُون، ڪاڪيُون! ڪِيَمَ ڏيَوْمِ، (شاهه)
اُپريُون يا ڦُٽِيُون.
- مَوِريُون 1- ڳالهيُون انهيءَ ريتَ، سَلا ٻڌي مَوِريُون، (شاهه)
ننڍا وهڪرا.
- مَوِريُون جتان، فصلن، برساتن ۽ ٻوڏن جو پاڻي نڪري ويندو
آهي.
- مَوِرنَ اُپرن، نڪرن.
- 1- اُنهي جُئَن مَوِرن، اوڀرَ وَلهاريَن ۾، (شاهه)
پڪيءَ جو قسم ’مور‘.
- مَوِرنَ 1- اي انسانو! خدا جي واسطي مَوِرنَ کي نه ماريو!
جبل جا گيت.
- مَوِرنَ 1- رات مَوِرنَ جي واھ جا رهاڻَ ٿي.
سُهڻن.
- مَوِرنَ ماڳَ يا منزلَ.
- ماءُ 1- رِيءَ هَمراهي هاديءَ جي، مَوِرنَ مَڙي ماءُ، (شاهه)

2- ماءُ پختا ميرَ، ٻارِ لنگهيائون ٻاجهءَ سان. (شاهه)
 امڙ، اما، جيڄل.

ماءُ

1- ماءُ! منهنجي ڪرهي، پڌر پڳ نہ لڳ، (شاهه)
 2- وينديس ماءُ! مري ساري سامونڊين کي، (شاهه)
 3- وڻجاري جي ماءُ، وڻجارو نہ پلئين؟ (شاهه)
 4- ڪيڙي ڪيڙي ڪنڊ، ماءُ! سامونڊي آيا. (شاهه)
 رمڙ يا اشارو.

مامَ

1- مان پروڙي مام، ساڱاهي سئينءَ وهين، (شاهه)
 2- مر ته آئين مڱڻا! مام پروڙي مون. (شاهه)
 3- مورڪ مام نہ ٻجهڻا، هيڏانهن هوڏانهن ڪن. (شاهه)
 4- ڪاجا مام منن، هن پڻ هئي هن سين. (شاهه)
 لڄ يا شرم.

مامَ

1- جنهن توسامائي، مام نہ پڳي مارئين. (شاهه)
 ناس ٿي يا نابود ٿي يا نيست ٿي يا ختم ٿي.

مري

1- دونهن پاسي دوس جي، ماڳه پوان مري. (شاهه)
 2- مڇڻ مري آڇ، ڪا ڌڻي پاراتو پرينءَ کي. (شاهه)
 3- محروم ٿي مري ويا، ماهر تي نه هئا. (شاهه)
 مٽاستا.

مٽ

1- امل آڇ مان ڪي، جي نہ پروڙين مٽ. (شاهه)
 وڻج واپار يا سودو.

مٽ

1- ڄت گڏجيئي جوهرِي، ماڻڪ تتهين مٽ، (شاهه)
 دشمن.

مارو

1- پيارا! آئون ڪنهن به صورت ۾ تنهنجو مارو ناهيان.
 2- مون کي سڀ خبر آهي تہ منهنجو مارو ڪير آهي.
 3- دستور آهي تہ دوست ئي، دوست جو مارو ٿيندو آهي
 حملو يا ڪاه.

مارو

1- هن سال مڪڙن اهڙو مارو ڪيو، جو فصل تباه ٿي ويا.

2- ان ڪٿي جو خيال ڪجانءِ، متان اوچتو نه مارو ڪري.

1- مانجهين ڪٿو مارو، چڙه محمد عربي. (شاهه)

2- معذور تي مارو ڪيو، اولاڪن اچي، (شاهه)

3- اولاڪن اچي، معذور تي مارو ڪيو، (شاهه)

4- مانجهين ڪيو مارو، چڙه مير محمد عربي. (شاهه)

رازن جو هڪ اوزار.

مارو

جنهن سان رازا جايون لڀندا آهن ۽ سيمينٽ جو پلستر به

ڪندا آهن، جنهن کي مارو چئبو آهي.

مڇي گڏ ڪرڻ جو ڪو هڪ هنڌ.

مياڻ

ميربحر مڇيون ۽ پلا ماري هڪ هنڌ گڏ ڪري پوءِ

وڪڻندا آهن ۽ واپاري به ان ماڳ جا مڇيون ۽ پلا

ڪڍندا آهن. اهڙي هنڌ يا ماڳ کي مياڻ چئبو آهي.

تلوار بند ڪري رکڻ جو اوزار.

مياڻ

1- ٻن ترارن جاءِ، ڪا آهي هيڪ مياڻ ۾؟ (شاهه)

ڇوئي: هڪ مياڻ ۾ ترارون ڪونه پونديون آهن.

ملايا يا گڏايا.

ميڙيا

1- پرين جي پرديس، مون کي مينهن ميڙيا. (شاهه)

2- جي پرين هٿڙا ڏور، سي مون کي مينهن ميڙيا. (شاهه)

وقت.

مهل

1- راز ڪيائين راءِ سين، ڪنهن مرجاريءَ مهل. (شاهه)

ڏکيو وقت يا مشڪل وقت.

مهل

1- دوست! آئون تنهنجو شڪر گذار آهيان جو ههڙو

مدد ڪئي.

2- يار آهي ڪهڙا چئجن، جيڪي مهل ۾ ڪم نه اچن

ڇوئي: مهل هميشه مردن کان ٿيندي آهي.

مَهَل

مدد يا پلاڻي يا همدردي.

- 1- يار! شاباس هُجَني جو منهنجي مهَل ڪَني اُٿي.
- 2- تون ئي هڪڙو دوست هئين، جنهن منهنجي مهَل ڪَني، ٻين ته يار، کُتو جواب ڏنو.

مَهَت

سَت يا جهڙپ.

سياري جي مَهَت، گرمي جي مَهَت، ڏينهن جي مَهَت (تتل ڏينهن).

- 1- سخت سياري جي مَهَت به ماري وجهندي آهي.
 - 2- يار! گرمي جي ٿوري مَهَت لڳي آهي، جو اڃان نيڪ نه ٿيو آهيان.
- مالش.

مَهَت

- 1- تيل جي مَهَت ڪرائي اُٿم، تڏهن وڃي مَس مَس مٿي جو سُور لٿو آهي.
- ٻاجھ يا رَحْم يا ڪَرَم.

مَهَر

- 1- مَهَر نه هئي ماڙهين، هو سڀ هندوڪار (شاهه)
 - 2- مون تان مَهَر مَلاهُ، آئون تنهنجي آهيان. (شاهه)
 - 4- مون تان مَهَرِ نظر، پرين لاهِ مَپنهنجي. (شاهه)
- چوڻي: مينهن به خير جا ته مينهن به مَهَر جا.

مِيلو

عرس شريف.

- 1- هن سال لطيف سائين جو ميلو وڏي ڌام ڌور سان ٿيو.

ماڻهن جا انبوه.

مِيلو

ملاقات.

مِيلو

- 1- اُميد ته ڪانه هئي، پر اوچتو توسان ميلو ٿي ويو.
- 2- الله ڪندو ته وري جلد ميلو ٿيندو، چڱو هاڻي خدا حافظ!
- 3- بهتر ٿيو جو توسان ميلو ٿيو، هاڻي ويهه ته ڪي حال احوال ڪيون.

ن

ناحقُ

- ظلم يا ستمُ يا زبردستي يا بي و اجبي يا بي انصافي.
 1- ڪيڏو ته ظالمن ناحقُ ڪيو آهي جو مڙس 60 سال
 جو ۽ نياڻي 20 سالن جي نياڳن نڪاح وجهي ڇڏيو.
 2- بلبا! ٻڌو فيصلو صحيح ڪجو متان مسڪينن سان
 ناحق ڪيو.

ناحقُ

- اُجايو يا خام خواه.
 1- هتي ته ناحقُ آيس، ڪٿي ٿا هائي دوست ڇڏين!
 2- هن غريب کي ناحقُ ڪٿي ڦهلايو اٿن، هو تقرير مان
 ڇا ڄاڻي.
 پالا يا ڏڦا.

نيزا

- 1- جيري جنين جي، لڳا نيزا نينهن جا! (شاهه)
 2- سسي نيزي پاند، اچل ته آڏ تئي. (شاهه)
 3- اُن سين ٻُڌل، باز، تپرون، نيزا ۽ نيشان، (شاهه)
 سڪل ميوي جو قسم.

نيزا

- 1- سياري جي موسم ۾ ماڻهو استعمال ڪندا آهن.
 خاص ڪري پٺاڻا گاڏن تي کڻي وڪڻندا آهن.
 رنگت ۾ ڪم ايندڙ فصل.

نيرُ

ڪنهن وقت ۾ نيرُ جو سَٺو ۾ وڏو واپار هلندو هو. انهيءَ
 نيرَ مان اجر ڪون، چادرون، توال وغيره ڪاريگر رڱيندا
 هئا. نيرُ جو رنگ نيرو هوندو هئو، تنهن ڪري محرم جي
 مهيني ۾ ماڻهو امامن جي غم ۾ نيرا ڪپڙا پائيندا
 هئا.

جيئن لطيف سائين فرمايو آهي ته:

1- ڪارا رڳج ڪپڙا، ادا نـيـرو تي. (شاهه)

2- مـهـائـنِ وِھون، نـيـرُ مـهـانـگـو ڪـنـديـون. (شاهه)

پاڻي يا آب.

نـيـرُ

1- سِڀ سَمَندِين سَڄي، نـڌِيءَ پـيـي نـيـرُ، (شاهه)

2- بـيـو مـٽـائـي نـيـرُ، اُڀـيـون اُڀـر آسـري. (شاهه)

لڙڪن جون جھيرون.

نـيـرُ

1- لڪئي لامون ڪوڙيون، نيڻين وهي نـيـرُ، (شاهه)

نور وارا.

نـوـري

1- نـوـري ۽ ناري، جوڳيڙا، جهان ۾، (شاهه)

ڌيءَ يا دختر يا بنت.

نـيـائـي

عورت.

نـيـائـي

زيورن جا موتي يا زيورن جا ٻڙا.

نـنـگ

عورتون يا زالون.

نـنـگ

جڏهن ننگ به وٺي آيا، منتون به ڪيائون، ته پوءِ اسان

سڀ ڪجهه معاف ڪري کين عزت سان روانو ڪيو.

لڇون.

نـنـگ

1- جي ننگ ڇڏي نانگا ٿيا، تن نانگن ڪهڙو ننگ، (روح)

واسطا يا منتون يا ميڙون.

نـنـگ

1- گهڻي ننگ وڌاسون، پر اسان کي ڪونه مڃئون.

رمز رندن جي رول ڇا ڄاڻن، ننگ ته سڃاڻن ٺيهي. (مصري شاد)

عدد.

نـنـگ

1- پنهنجا ننگ ڳڻيو ته پورا آهن.

ڏسي لکڻ.

نـقـل

ڳالهيون يا آکاڻيون يا پراڻا قصا.

نـقـل

ڪٿڻ جي شئي.

نـقـل

جھڪ.

نـم

1- رَب اڳيانِ نمُ، تہ سوپارو ٿئين.

2- خدا کان سواءِ ٻئي اڳيان هرگز نہ نمُ.

وڻ جونالو نمُ.

جيڪو نهايت ڪارآمد وڻ آهي، اڪثر سنڌ ۾ گھڻو ٿو

ٿئي.

نيزامندي ڪر.

باهه وارا.

1- نوري ۽ ناري، جوڳترا جهان ۾، (شاهه)

2- ڏولان هڻي ڏنگ، ناري، ڪاري نانگڻي، (شاهه)

عورت يا زال.

1- ناري ويچارِي، ڪري تہ ڇا ڪري ميان! (شهيد سومرو)

ناري جو جمع ناريون.

2- ناريون ناڏ ڪرين، راجا رات رمگيو. (شاهه)

نڪ ۾ وجهڻ واري ناس.

پوڙها مرد، پوڙهيون مايون گھڻو ڪري ناس استعمال

ڪندا آهن. ڪي ماڻهو تہ ڏندن کي به ناس ڏيندا آهن.

نڪ جا سنگھڻ وارا ٻئي حصا.

اڳئين زماني ۾ يا اڃان به پهراڙي ۾ ماڻهو نڪ کي ناس

به چوندا آهن.

چوڻي: بي حيا ماڻهو کي نڪو ناس، نڪو پتو.

حيا، شرم.

1- هن کي ناس هجي ها، تہ پنهنجي بيءَ جي سامهون نہ

ٿئي ها.

2- ادب ۽ اخلاق به ڪنهن ناس واري ماڻهو کي ٿيندو.

نانءِ يا نامُ يا اسمُ يا سڃاڻپ.

1- انسان کي گھر جي تہ جيڪو به ڪم ڪري تہ اول رب

نمُ

نمُ
ناري

ناري

ناسَ

ناسَ

ناسَ

نالو

جو نالو وٺي پوءِ ڪَمَ کي لڳي.

1- الله جئن نالوءِ، تئن مون وڏو آسرو، (شاهه)

2- نالو رب سندنو، رهيو آهر روح ۾، (شاهه)

پاڻيءَ جي نيڪال واري جاءِ.

1- بابا! اسان جي گهٽي مان نالو نه ڪڍ جو متان اسان

جي جاين کي نقصان ٿئي.

2- بهتر ائين آهي ته ڪني پاڻيءَ جو نالو شهر کان

بالڪل پري هجي.

مشهوري يا شهرت.

1- دنيا ۾ ڪيئي ماڻهو اهڙا آهن جن چڱا ڪم ڪري

پنهنجو نالو ڪڍيو آهي.

2- پت! ننڍي وڏي جو ادب ڪندين ته ان ۾ تنهنجو نالو

ٿيندو.

3- آبا! شاباس هجي! هاڻي پنگ ٿو پين، واھ جو مائٽن

جو نالو ڪڍايو اٿئي.

4- نالو انهيءَ ماڻهوءَ جو ٿيندو آهي، جيڪو محنت،

محبت ۽ سچائيءَ سان هلندو آهي.

نذرانو.

نذرُ بنيءَ ڄام جو، چڙهندي چيائون، (شاهه)

ڪنهن بزرگ هستي جي نالي خيرات يا خدا جي خلق

کي کاڌو ڪارائڻ.

1- محرم جي مهيني ۾ هميشه مسلمان حضرت امام

حسين عليه السلام جي نانءَ ۽ ياد ۾ نذرُ نياز ڪندا

آهن.

2- خدا جي راهَ ۾ جهڙو حضرت امام حسين عليه

السلام نذرُ ڏنو اهڙو اڄ تائين ڪنهن به قوم جي هڪ به

نالو

نالو

نذرُ

نذرُ

ماڻهوءَ نه ڏٺو آهي.

قربان ٿيڻ يا صدقي ٿيڻ.

حوالي ڪرڻ يا ٻلي ڪرڻ.

انصاف.

نَڌَرُ
نَڌَرُ
نِرتِ

1- ميت مڏايون موت تون، ڪري نِرتِ نيا، (شاهه)

2- جامان اڳي ڄاڻيون، تن جي نِرتِ نوريءَ ناه، (شاهه)

هوش.

نِرتِ

1- يار! هو نِرتِ ۾ ئي ڪونهي، تون پيو هن سان بحث

ڪرين.

2- ويچارو جهونو ٿي ويو آهي، نِرتِ ۾ ڪونهي ڪو،

هن جي دل ۾ نه ڪر.

سوجهرو يا روشنائي.

نِرتِ

1- عمر جي لحاظ سان يار، اکين جي نِرتِ به گهڻي آهي.

2- ڪاڙهي ۾ رلندڙن ته، اکين جو نِرتِ گهڻجي ويندو.

ٻاجه ڪرڻ يا ڪم ڪرڻ.

نَظَرُ

1- اسان عبادتِ نَظَرُ ناز پرين جو. (شاهه)

2- نَظَرُ نَزديڪون، سهي نه سگهان ساعتِ سَنَ، (شاهه)

3- جتي نَظَرُ ناٿ جو، اتي اوتاران، (شاهه)

4- ڪٿي نِيٺ خمار مان، جان ڪيائون نازِ نَظَرُ، (شاهه)

نهارڻ، ڏسڻ.

نَظَرُ

1- مون تان مهرِ نَظَرُ، پرين لاه ۾ پنهنجو. (شاهه)

سار سنڀال لهن يا نظر ڌاري ڪرڻ.

نَظَرُ

1- يار! دڪان تي پيو نَظَرُ ڪجانءِ، آئون ٿورو ڪم

لاهي اڃان.

2- ابا! مال تي نَظَرُ ڪجانءِ، مٿان ٻني ۾ نه پوي.

3- پياڻو! هاڻي شهر ۾ گهٽ پيا اچون، ٻني ٻاري تي نظر

ڪيو وينا آهيون.

اڪين جي روشني يا سوجھرو.

1- ڀاڻو! هاڻي عمر جي خيال کان اڪين جي نظر بہ اُها نہ رهي آهي.

2- يار! اڪين جو آپريشن ڪرايو اٿم، هاڻي مڙوئي نظر تيز ٿي آهي.

تڪڻ، نظر سان ڪنهن کي نقصان ڏيڻ.

1- يار! الائجي ڪنهن جي نظر لڳي آهي، هاڻي ڪونہ ڪو نقصان ٿئي ٿي پيو.

2- پليءَ شئي کي هون ئي نظر لڳندي آهي.

3- پلو گهوڙو احمد وٺي آيو، پر پئي ڏينهن جي نظر لڳس، منڊو ٿي پيو.

نَظَرَ

نَظَرَ

و

وارو

مدد ڪرڻ يا همدردِي ڪرڻ يا واهَر ڪرڻ.
1- يارَ! وارو ڪيو، مون کي ڪُتو تو ڪاڻي.
2- سڀئي دوست جيڪڏهن وارو ڪندو، ته ڳوٺ جو اسڪول ٺهي پوندو.

وارو

1- وارو! مون وٽراه! ڪا سڌ سونهيَ جي نه ڏيو؟ (شاهه)
2- وارو! وڙ وٺي ويا، ڏاڙهيءَ پنيپا ڏيرَ، (شاهه)
3- وارو! وڙ وٺي ويا، آريچا اڙلامَ، (شاهه)
موقعو يا مهَل.

وارو

ويڻ مون وارو، ڪين وهنديسَ ويڇ ڀر. (شاهه)
مَڪھ وڙهڻ جو هڪ اَنگ.
هڪڙو وارو، ٻيو وارو، ٽيون وارو ٺڪا جو ڪرائينس ته
همراه جا وحي پُنا لڳا ۽ واه جا ملهه ڪيائين.

وارو

مَهَر ڪرڻ.
جي وڙ ڏيئي وارو، ته سونهان سرتين ويڇ ڀر. (شاهه)
موقعو.

وارو

1- ابا! ياد ڪجو آڇ بنيءَ بني پاڻي جو وارو آهي.
هاري فصل لاءِ پاڻ ڀر ويهي پاڻيءَ جا وارا ٺاهيندا آهن ۽
هڪ ٻئي جي مرضي ۽ مناسبت سان اهي مسئلا حل
ڪندا آهن.

وارو

خوشحالي.
1- يارَ! شڪر آهي جو هن سال وٺڻن واهه جو وارو ڏنو
آهي.
2- بابا! هن سال مامي وارن کي فصل ڏنو آهي وارو!

سُو جڳهه به عاليشان ٿو ٺهرائي.

3- الله سائين جڏهن به وارو ڏٺو ته گنج ٿي ويندا.

وقت.

وارو

1- اسان جو به جڏهن وارو ايندو ته سڀ ڪجهه ٺيڪ ٿي ويندو.

ويندو.

2- بس هن دنيا مان هر ڪو وارو وڃائي وڃي ٿو.

3- هنن جھونن جو به ڪو وارو هئو، هينئر ويچارا پيوس آهن.

آهن.

4- هر ڪنهن انسان جي موت جو وارو مقرر ٿيل آهي.

5- توکي ته دوست واه جو وارو ملي ويو هئو، پر تو اهو بيڪار ۽ اجايو وڃائي ڇڏيو.

والاريون يا پيريل.

واريون

بس مان ڪابه سٺ خالي ڪانهي، سڀ واريون پيون آهن.

آهن.

واريءَ جو جمع.

واريون

1- هتي ته رڳو واريون پيون وسن.

2- ٿرڻ ۾ جڏهن واريون اڏامنديون آهن، تڏهن ماڻهو آرام سان ويهي نه سگهندو آهي.

واريون جو واحد واري.

1- ڪرڙا ڏونگر ڪه گهڻي جت وائڻ تي واري، (شاهه)

خيرات ڪري ڇڏيون.

واريون

1- جنين جي خميس، واريون، واري ڇڏيون. (شاهه)

طوفان، مٽي، ڌوڙ.

1- يار! آهڙي واڇ لڳي جو گهرن جون چٽيون اڏامي ويون.

يون.

واڇ

2- ڀائر! نقصان وڌيڪ ان ڪري ٿيو جو مينهن سان گڏ

يون.

واچ به لڳي.

(هڪ) رب جي ذات.

واحد

1- والي، واحد، وحده، رازق، رب، رحيم، (شاه)

2- واحد وڌائي ڪيا، مٿي گسن گاه، (شاه)

3- تنهن واحد کي واه، جو ستر سپيئي ڪري، (شاه)

اڪيلو.

واحد

1- هي واحد ماڻهو آهي جنهن هيٺو ڪم ڪيو آهي.

2- هي هيٺو سارو هيٺو ڪم، اهي واحد ماڻهو ڪري،

سا وڌي ڳالهه آهي.

3- هي واحد ماڻهو آهي، جو سڄي گهر جو خرچ هلائي

ٿو.

موتندي يا واپس ايندي.

ورندي

1- مينهن ته ورائي وجهنداسين، پر ڏاڍي مشڪل سان

ورندي.

2- هن ٻڪري جي اها عادت آهي جو سڄو ڏينهن چري

چري شام جو ستو گهر ڏانهن ورندي آهي.

وريتيون! ورو آئون نه ورندي وري، (شاه)

جواب.

ورندي

1- مون جيڪا توکان ڳالهه پڇي آهي، ان جي ورندي

چونٿو ڏين؟

2- جنهن ڪم لاءِ توکي موڪليان ٿو، ان جي ورندي

جلد وٺي اچ.

3- اهڙو ته اشراف آهي جو چئن ماڻهن ۾ چابھ چئي

ويندو سانس ته ڪنڌ هيٺ ڪري ڇڏيندو، پر ورندي

ڪونه ڏيندو.

انڪار.

ورندي

وَنَدِّ

حصو یا یتی یا پاگو.

1- مون کي هاري جي حيثيت ۾ پنج ڳوٺيون وٺڻ ۾ آيون آهن.

2- سچو دینہن دھن چٹن گڈجی شہر ۾ پورھیو کیو
شام تائین هرھک کی سٹ سٹ ریپا ونڊ ۾ آیا۔

پیارا! وہ ایمانداری سان کجوا، ائین نہ تھی جو کنھن
کی کس لگی۔

وَنَدِّ

ابتدائي تعليم ۾ حسابن سيکارڻ جو هڪ طريقو وڻڊ (÷) معنيٰ حصا ڪرڻ. شروعاتي تعليم ۾ حساب سيکارڻ ۾ چار اهم اصول هوندا آهن. وڻڊ (÷) ضرب (x) جوڙ (+) ۽ ڪٽ (-).

وَنَدِ

خيرات جي ماني.

اڳئين وقت ۾ مڪتب ۽ مدرسن ۾ خاص ڪري جتي
 ديني ۽ مذهبي تعليم ڏني ويندي هئي. اُتي ڳوٺن مان
 انهن مدرسن جي غريب شاگردن کي وڌجي ماني
 ملندي هئي.

چوٹی آھی تہ:

1- ادا آئون ته ونڊن جي ٽڪرن تي پليو آهيان.

2- يار مون ته ڳوٺ جا وٺڻ کائي محنت ڪري هيٺئر
شڪر آهي جو هيڏي تعليم حاصل ڪئي اٿم.

احسانُ یا تورو.

وہ

هڪ وائي جي مصرع:

مون جي وڙ وڃائيو، ائين پنهنجو وڙ ڪريجا. (شاهه)

والی! کج و زکو، تہ پاری لنگھیان پاچھ سان، (شاہ)

وَرَّجُوْا جَمْعَ وَرَّ

پَرِينَ جِي پَارَا، مونسين وڌائي وڙتيا، (شاهه)

ٿلھي ۽ ٿوري، ويچاريءَ سان وڙ ٿيو. (شاھ)
سلوڪ يا ورتاءُ.

وڙ

- 1- مون جي وڙ وڃائيو، ائين پنهنجو وڙ ڪريجا، (شاھ)
 - 2- جو وڙ جڙي جن سين، سو وڙ سيئي ڪن. (شاھ)
 - 3- وهڻ وڙ نه ان جو، پائي لڙ لڙ لڙ، (شاھ)
 - 4- مٿان وڙ وڃائين، ڪنهن ٻئي در ليلائي، (شاھ)
- نمونو يا جنس.

وڙ

- 1- بابا! دڪان تي هر مٺائي جو وڙ رکيل آهي، جيڪو
چئين سو توريان.
- 2- دڪان تي سڀ شئي جو وڙ رکيو اٿئون، جيئن
گراهڪ موٽي نه وڃي.

- 3- سائين! سڀ شيون اوهان جي سامهون آهن، جيڪو
وڙ وڻيو سو وڻو.
وَسَندي.

وَسَ

- 1- پانڌي پرين پهنوار جا! جان تو وڃي وَسَ، (شاھ)
 - 2- وَسِي تڏهن وَسَ، منڍ مڙوئي مينهن جي. (شاھ)
- طاقت آهر.

وَسَ

- 3- هُئا وڏي وَسَ، ٻاروڇا پنيپور ۾. (شاھ)
- حِلا يا وسِلا.

وَسَ

- 1- ڪٿا ويچاريءَ وَسَ، ڪارڻ ڪوهياري گهڻا، (شاھ)
 - 2- ڪارُون وَسَ ڪيام ڙي! منهنجو هوت نه موٽيو، (شاھ)
 - 3- پَسڻ ڪارڻ پرينءَ جي، وڏا ڪيائون وَسَ، (شاھ)
 - 4- ويٺي ڪريان وَسَ، ايڏانهن جي اچڻ جا. (شاھ)
- مينهن يا برسات يا وسڪارو.

وَسَ

- 1- هن سال جبل تي وَسَ ٿي ڪانهي تنهن ڪري اتي
ڌڪار جھڙيون حالتون آهن.

2- الله ڪري هن سال ڪا سٺي وس ٿئي، پر سال ته مينهن پيا ئي ڪين.

3- ٿر، جبل ۽ ڪاڇي ۾ جڏهن وس پوي، ته ماڻهو به وس ۾ آهن، جي وس نه ٿئي ته ويچارا ٻنھ بيوس ٿيو پون.

1- وري وڏي وس جون، ڪيون ڳالهيون ڳنوارن، (شاهه)

2- جي پانئين وس چران، ته سنگهارن سين لڏ، (شاهه)

3- وطن وس وسنديون، هيٺي نت هري، (شاهه)
اختيار.

وس

1- اهو توهان وارو ڪم منهنجي وس کان ٻاهر آهي.

2- اوهان پنهنجي وس وارا آهيو ۽ جيڪو به فيصلو هوندو سو اسان کي به قبول هوندو.

3- پيارا! جيڪا به ڳالهه منهنجي وس ۾ هوندي، ان لاءِ آئون ضروري مدد ڪندس.

موتن يا واپس آڃن يا وري آڃن يا اٿلن.

1- ڪو جو قهر ڪن ۾، ويا ڪين ورن. (شاهه)

2- لڳي اتر اُهر يا، واهندي ورن، (شاهه)

3- پنجن منجهان پنڌرهن ٿيا، ائين ٿا ورق ورن، (شاهه)
گهوٽن يا موٽن.

ورن

1- سنجڻ واريون سٽيون، وڃي ويڙه ورن، (شاهه)

2- وڃو سڀ موٽي، ائين ورن واريون. (شاهه)

3- واڳيون جي ورن سين، تن سرتين سڄ سها، (شاهه)

4- ڪليون ڪين ڪجن، ويچار يون ورن ري. (شاهه)
وڪڙن يا ڏڪين پيچن.

ورن

1- نيٺن نڊا ڪوڙ، جمر متان، ورن مرواڪا ڪرين (شاهه)

مٿس، خاوند، ڪانڌ، پٽار

ورن

ور

1- وريتيون ورو، آءُ نه ورندي وريءَ (شاهه)

2- لڙلال لطيف چئي، وڙلئ وهايان (شاهه)
 ڦيرا، گھمرا، اچڻ ويڻ.

1- ويڇاري ڏيئي وڙ پير نه لهي پرينءَ جو (شاهه)
 وڪڙ، ڏکيا گس، پيچيده پيچرا، آڏا ايتا پٽا.

1- وڙ وراڪا وڇ ۾، لکين آڏا لڪ (شاهه)
 2- هوءَ جي وڙ وندر جا، ماريندا مونڪي (شاهه)
 3- آڏ تراچا آهڙا، وندر وراڪا وڙ (شاهه)
 پڳ جو وڙ يا پٽڪي جو وڙ.

1- ڪالهه ميان احمد علي کي علم جي دستار (پڳ)
 ٻڌائون، پهريون وڙ سندس استاد محترم ڏنس.
 2- يار! پٽڪي جو ته وڙ واه جو هنيو آئي.
 3- انهيءَ همراه جي منهن ۾ سدائين وڙ هوندو آهي،
 شايد ماءُ پيءُ جو پتيل ٿو ڏسجي.
 تڪر، غرور، هٿ.

1- آبا! همراه کي ڪنڌ ۾ اهڙو وڙ آهي جو ڪنهن ڏانهن
 نهاري به نٿو.

2- اڃان هاڻي ڪجهه فضيلت ۾ ٿيو آهي، اڳ ۾ ته يار
 کي ڏاڍو ڪنڌ ۾ وڙ هوندو هو.
 3- پوليس نيٺ ڪنڌ مان وڙ ڪڍي ڇڏيس.
 پل يا پلي.

1- سو وڙ چشمن تي چلي، جو درباري دوس جو. (شاهه)
 2- آديون! وڙا گهاٽا، وهان جنهن وساريو، (شاهه)
 3- وڙ سي وطن جائون، صحرا ستر جن، (شاهه)
 4- وڙ لڪن جي لوڏ، گهوريا سڪ پنيور جا! (شاهه)
 نعمت يا سعادت

1- وڙ پريان سين پڪ، ٻيا پاڻ پريائي گهوريان! (شاهه)

2- وَرُ لَوِيءَ جِي لُون، ڏاڏاڻن ڏنيام جا. (شاهه)
پاڪر يا پڪ.

وَرُ

1- وَجھيو وَرُ وَجھه ڪي، روئي وڻجاري، (شاهه)
حيلو وسيلو.

واجھه

1- راڻي جي رهاڻ ڪي، ويٺي وَجھان واجھه، (شاهه)
2- سانپيڙن سڌاءِ، ويٺو واجھه وَجھي هيون، (شاهه)
3- ويٺو واجھه وَجھي هيون، پر پر پھنوارن، (شاهه)
نوڙ يا رسا.

واجھه

1- واجھه ڪڍي اچو ته اٺ ڪي ٻڏون، نه ته سڀن ڪي
ڪاٽيندو.

2- شهر وڃين پيو، واجھه وٺيو اچجانءِ.
مٿي جا وارَ.

وارَ

1- وارَ وڌي واڳون ڪيان، پوان هوند پلاڻ، (شاهه)
2- چوڙا پيڙا چڪم، لڙم لڙهيس وارَ، (شاهه)
دِيرَ.

وارَ

1- گهاتو گهر نه آئيا، وڌي لڳي: وارَ. (شاهه)
مهل يا وقت.

وارَ

الست برڪم، چيائون جنهن وارَ، (شاهه)
پيرا يا دفعا يا گھمرا.

وارَ

1- ته واريو واريو وڌيان، سسيءَ ڪي سو وارَ، (شاهه)
ڳنھ.

وٺُ

1- جيڪا شئي وٺي اٿئي سا وٺ، وري وقت ڪونه
ملندو.

2- پسا هڃئي ته زمين پلي وٺُ.

1- سونهن جي صلاح، وٺُ ته وڃي لنگهي وڃين. (شاهه)
2- وٺُ ڪاتي، وڌي انگڙا، آڊب ڪرم ڪوءِ، (شاهه)

وٽُ

مصيبت.

1- خدا جي ڪا مُنن کي وٽُ پري، هڪڙي ٻڪري هئي
ساڀه ڪاهي ويا.

2- خدا جا پنهنجا فيصلا آهن، هاڻي اهڙي ته اچي وٽُ
پئي اٿس جو سڀئي پيو حساب ڪتاب ڏئي.
قابو ٿيڻ.

وٽُ

1- آبا! اهو همراھ اڃان ته ڪنهن کي به وٽُ نٿو ڏئي.
2- اسان ته يار توکي گھڻو ئي ٿا چاهيون، پر تون وٽُ ئي
نٿو ڏين.
3- ڏاڍو هوشيار ماڻهو آهي، جنهن کي تنهن کي وٽُ
ڏيڻ وارو ڪونهي.

هڻ پت يا چڪَ چڪان.

وٽُ وٽان

1- شهر ۾ اڄ الائجي ڇاهڻو، ماڻهن جي وٽُ وٽان لڳي
پئي هئي.
2- ڏسڻ ٿو ته آئون پنهنجي وٽُ وٽان ۾ لڳو پيو
آهيان، تنهن ڪري وري پئي دفعي ڪچهري ڪنداسين.
3- اڃان ته ٻئي ڌريون وٽُ وٽان ۾ لڳيون پيون آهن، الله
ڪري ته پاڻ ۾ ٺهي وڃن.
پيالئون.

وٽيون

سنڌ ۾ وٽا ۽ وٽيون گهرن ۾ خاص ڪري هوندا آهن. وٽا
وڏا ٿين ۽ وٽيون وڻن کان ننڍيون ٿين. ٻئي ٿانوَ پيئڻ ۾
استعمال ڪبا آهن. بهراڙي ۾ ماڻهن پنهنجن ٻارڙن کي
ڪير جون وٽيون پري پيارينديون آهن. پر لطيف سائين
وٽيون وه (زهر) ۾ قلم بند ڪيون آهن.

1- گھڻن ۾ گھڻڪن، وٽيون پين وه گاڏيون، (شاهه)
2- وٽيون ڏيئي وه وات، متارا جنهن ماري. (شاهه)

3- ايندا تو دربار، وه پيندا وٽيون. (شاهه)

4- ڪٽو جو ڪڪوه، ته به وٽ سر گهرن وٽيون. (شاهه)

5- وه سنديون وٽيون، ڀري چونہ پنين، (شاهه)

ڪٽي جون ڪناريون يا رٿي، رلي، پوتئي، چادر جون ڪناريون.

وٽيون

1- ڪٽيءَ وٽيون ڪٽيون، ستي سيڻي سي، (شاهه)

شمعدانن جون وٽيون، ڏين ڏيائين جون وٽيون.

1- ابا! هي وٽيون نيون وٽيون اٿم، وڃي گهر ڏئي اچ.

2- ابا! واند وينا آهيون، وينا نوڙيون وٽيون، ٻيو ڇا ڪيون.

وٽيون

3- ڪجهه حياءُ ڪر، وڃي ٻني ٻاري جو ڪم ڪر، رڳو مڇون وٽيون پيو هلين.

زمين جي وٽ.

وٽ

زمين کي اول پاڻي ڏئي پوءِ ٻئي هر ڏبا آهن. ٿوري وقت کان پوءِ زمين جڏهن پوک جي لائق ٿيندي آهي ۽ وٽ ۾ هوندي آهي، تڏهن هاري بچ پوکي فصل جي شروعات ڪندا آهن. اهڙيءَ تيار ٿيل زمين کي وٽ چوندا آهن.

موڙ يا پيڇ يا اٽڪلون.

اٽڪلون، ڳالهه ۾ وٽ نه وجهه.

نئون لٽل فصل.

وٽ

وٽ

وٽ

1- بس يار! انب تازا لٽا آهن، چيم ته يارن کي وڃي انبن جي وٽ ڪرائي اڃان.

تورا.

وٽ

وٽ جو واحد وٽ: پاڻ واپاري وٽ ٿيو، پاڻ تاراڙي وٽ، (سامي)

ڇوٽي: وٽ پراڻا، پر تور سوائي.

وَتَ

سَوَرِيَا آزارِيا تڪليف.

آڏڻن مِ وِوَتَ پِيَتَ مِ وِوَتَ، ڪاڪوس جا وِوَتَ.

وَتَ

امانت يا عنايت.

بزرگن، فقيرن ۽ درويشن کان ڪا دعا، عنايت يا

نوازش عطا ٿيندي آهي ته ان کي به وِوَتَ چوندا آهن.

1- ابا! انهي فقير کي به ڪا وِوَتَ مليل آهي، ڪٿان ملي

اٿس سا خدا کي خبر!

2- ابا! مِلي ملوڪَ کي به پنهنجي مرشد کان وِوَتَ مليل

اٿئي، تڏهن ته ڏاڳو ڳڻو ڪري پيو، پنهنجو پيٽ گذر

ڪري.

ٻيو پاسو وري زندگي جو هي به آهي ته جيڪو ماڻهو

جنهن به فيلڊ ۾ يا جنهن به ميدان ۾ سڃاڻي سان، قرب

سان، پيار سان، انصاف سان ۽ محنت سان ڪم ڪري

ٿو، ان کي قدرتي طرح ئي عظمت حاصل ٿئي ٿي.

منهنجي خيال ۾ ان عظمت کي ئي وِوَتَ چئجي ٿو.

نوٽ: مٿين منهنجي پنهنجي ذاتي راءِ آهي.

پرسان يا ويجهو يا اوڏو.

وَتَ

1- وِوَتَ ڇڏي مون واگهه، آري! وِوَتَ عشق جو. (شاهه)

2- واڃي وِوَتَ مِ وِوَتَ، ٻڌ ته ٻيائي لهي. (شاهه)

3- ڪهان تان ڪيچان پري! وهان تان وِوَتَ مون. (شاهه)

ڏٺي جي وِوَتَ.

وَتَ

جيڪا ڪجهه جي ٺهيل هوندي آهي.

وِوَتَ شه ڏانن ۽ بتين مِ به هوندي آهي، پر اها سَتَ جي

ڏاڳن مِ پَٽِيءَ وانگر ٺهيل هوندي آهي.

وِوَتَ سوريندي ولها، وِوَتَ تيل پري، (شاهه)

ويڙهه.

وَتَ

1- نانا! هاڻي تون رڳو ٻيو نوڙين وٽ، توتي ٻيو ڪوبه
ڪم ڪونهي.

ڳالهيون ٻوليون.

وايون

1- نه سي تڙهوڙا ڪ، نه وايون وٽجارن جون! (شاهه)

2- اڄ پڻ وايون ڪين، وٽجارا وڃڻ جون. (شاهه)

3- پره جو پکن تي، ڪن وٽوڙا وايون. (شاهه)

4- پرين پسي منجهه خواب وهاڻي وايون ڪري. (شاهه)

5- مون کي جيارين، وايون وٽجارن جون. (شاهه)

سوچ، سمجهه، دماغ، عقل.

وايون

چوڻي: وايون بتال ٿي ويون اٿس.

وايون

شعر جي صنف.

جنهن جون وايون مينهن ڦڙيئون،

جنهن جا سر سائوڻ جي شام!

(شيخ اياز)

مهل يا وقت.

ويل

1- رڳون ٿيون رباب، وڃن ويل سيڪهين، (شاهه)

2- راڻوراڻ نه آڻيو، ويل تري ويئي، (شاهه)

3- سياڻو ٿي ساڃاه، اڃا ويل وئي نه آهي. (شيخ اياز)

ظلم.

ويل

ڪيڏا ويل وهي ويا، تنهنجن ٻچڙن سان. (شيخ اياز)

واٽ، رستو، ڳس.

واهه

1- ويسو ڏسان واه، اڄ پڻ آيا ڪين ڪي، (شاهه)

2- توريءَ تاري ناه ڪا، والي توريءَ واه. (شاهه)

پاڻيءَ جا رستا، پاڻيءَ جا واه جن جي وسيلي زمينون ۽

فصل آباد ٿيندا آهن. جهڙوڪ: جمرائو واه ۽ منڙائو

واه.

واه

واه

يلو يا سئو.

- 1- آج رات واه جو راڳ ٻڌوسين.
- 2- يار! اهو تو واه جو ڪم ڪيو آهي، جو مسافر کي ماني ڪارائي اٿئي.
- 3- آج ته تويار واه جو ڳالهيون ٻڌايون اٿئي، دل خوش ڪري ڇڏيئي.

- 1- لَتَوَڪَتُ قَلَوْبَ تان، ٿي وِر وَهَنَ واه، (شاهه)
 - 2- آنديون ڪانگ قريب جون، آج واڌايون واه، (شاهه)
- واڙو جو مونث.

واڙ

واڙ کي ڏنگرن ۽ ڪنڊن جو چوڌاري لوڙهو ڏنل هوندو آهي. جتي ٻڪريون آرام سان ٿينديون، ويهنديون ۽ قولهڙيون لاهينديون آهن. گويا واڙ ٻڪرين لاءِ هڪ ٻچاءُ ۽ قلعو آهي جتي هو محفوظ آهن.

واڙ

گذرڻ پوکڻ جو هوندو. جنهن کي گذرڻ پوکڻ جي واڙي به چئبو آهي.

جنهن جاءِ تي گذرڻ جو فصل پوکيل هوندو آهي، ان کي گذرڻ جي واڙ به چوندا آهن. نٿي ضلعي ۾ سال واري علائقي جهرڪن جي آس پاس ڪنهن وقت ۾ گذرڻ جون واڙيون گهڻيون هونديون هيون ۽ سال جا گذرا پوري سنڌ ۾ مشهور ۽ تمام مٺا هوندا هئا. هاڻي اهي ٻج ختم ٿي ويا آهن، تنهن ڪري سال جي گذرڻ جو نالو به ختم ٿي ويو آهي.

واڳون

گهوڙي جون واڳون يا اٺن جون واڳون.

- 1- اسان جون واڳون آهن اوهان جي وس، جيڏانهن ڇڪيندا، تيڏانهن هلنداسين.

2- گهوڙي جون واڳون مضبوط ڪري جهلجانءِ، مٿان

ڪيرائي نه وجهئي.

1- وارَ وڌي واڳون ڪيان، پوان هوند پلاڻ، (شاهه وس).

1- واڳون ورائي، ڦيرين مان فقير تي! (شاهه الله پاڪ جونالو.

1- والي واحد، وحده، رازق، رب، رحيم، (شاهه

2- پورهيو سندو پورهيتين، والي! ڪيم وڃاء، (شاهه

3- وارين سي، والي! هينئڙو جنين هت ڪيو. (شاهه

4- والي! ڪڇ وڙ ڪو، ته ٻار لنگهيان ٻاجه سين. (شاهه بادشاهه حاکم.

زيور ڪن ۾ پائبو آهي.

1- ادي! منهنجي ڪن مان هڪڙي والي ڪٿي ڪري پئي آهي.

2- پيڻ! واليون ته واه جون جوڙايون اٿئي. وارث.

ڳالهه ٻولھ، خبرچار، سڌ سماء.

1- تون ته رڳو پنهنجون پيو خبرون ڪرين، هن جي به وائي ٻڌ.

ٻولي، گفتگو، آغاز.

1- ڪرهي ڪاڪ ته ڇڏي، وريس نه وائي (شاهه

2- اڃو آيانچ، سمي وائي وات ۾ (شاهه

3- وڳر ۾ وائي، ڪالهه تنهنجي ڪونجڙي (شاهه شاعريءَ جي هڪ صنف.

ڳوٺ يا وسندي.

1- ههڙو حال همير! وئي شال ويڙه وڃان! (شاهه

2- من منهنجي ڪي، واکو آهي ويڙه جو. (شاهه

واڳون

والي

والي
والي

والي
وائي

وائي

وائي
ويڙ

- 3- ويڙه پسان سو وڙ، جيڏانهن عالم نه آسرو. (شاهه)
- 4- وڙ سا سڃي ويڙه، جتي سڄڻ هيڪڙو، (شاهه)
- ويڙه
اهو ماڳ جتي گھڻيون چاريون ۽ ڪپ ڙ هجن. مالوند ماڻهن لاءِ چاريون ۽ ڪپڙ سهارو ۽ بچاءُ هوندا آهن.
- 1- سنجڻ واريون ستيون، وڃي ويڙه وڙن. (شاهه)
- جنگ، لڙائي، فساد، جهيڙو.
- ويڙه
1- جيڪو محبت ۾ مزو آهي، سو ويڙه ۾ ڪونهي.
- 2- ويڙه ۾ دشمن خوش ٿيندا آهن، سڄڻ سور سهندا آهن.
- ويڙه
ويڙهڻ.
- 1- ڏي! هٽڏ سڀ ويڙه، مينهن پيو اچي.
- 2- پيارا! پنهنجا ڀڙ ويڙه، بدلي جو آڏو راجي ويو اٿئي.
- ويڙه
سمند جي مقرر وقت تي اٿندڙ وڏي چولي.
- ويڙه
درياءُ جي چولي.
- 1- توڏي تا ڪن وڃ ۾، مٿان ويڙ وري، (شاهه)
- 2- جي توه ٿي توڏانهن، ته ويڙ وهڻو ناه ڪي. (شاهه)
- ويڙه
بهادر يا سورهيه يا دلير.
- 1- جسودن جها يار، پڙا ويڙ و ماس ۾. (شاهه)
- 2- صبح سڳڙيون ڪڍي، ويا وڄائي ويڙ، (شاهه)
- 3- هٽ نه ڪجي هيسترو، هٽ وڃايا ويڙ، (شاهه)
- 4- اُسري اُتھين ويڙ! تون، آري ڄام اچيڇ، (شاهه)
- ويڙه
مهل يا وقت يا ويل.
- 1- ڏٺائون ڏاتار ڪي، وڏي ويڙ وهاڳ، (شاهه)
- 2- وڙ اهاڻي ويڙ، جئن ڏن ٿسي تڙ آٿيو، (شاهه)
- 3- سنجڻ سانئڪن تي، وڏي ويڙ وڃو، (شاهه)
- 4- واهيري جي ويڙ، چلون ڪريان چيرين! (شاهه)

ويرُ

دُشمني.

- 1- جنين سائس ويرُ، ٿئي تنين جو واهرو. (شاهه)
- 2- هڪ هندو، ٻيو مسلمان، وچ وڌائون ويرُ، (روحل صوفي)
- 3- ڪَپرُ! گاروڙين سين، وڏو وڏو ويرُ. (شاهه)
- 4- سَموتَن سڏ ڪري، جن تي وڏو ويرُ. (شاهه)
- 5- سنهارِي صُبحَ سين، وجهي وينين ويرُ، (شاهه)

بدلو يا پلاندُ يا عيوضو.

ويرُ

- 1- ظالمن سان مظلوم ماڻهو منهن ته نٿا ڏئي سگهن،
پر قدرت هنن کان ضرور ويرُ وٺندي.
- 2- توجو هنن کي هيٺو نقصان رسايو آهي، سو توکان
اهو ضرور ويرُ وٺندا.

چوڻي: ڪارو نانگ ٻارهن مهيني به پنهنجو ويرُ نه ڇڏي.
گذارش!

وريل نالي هڪ شخص شاعر ٿي گذريو آهي، آهي ته
الائي ڪهڙي دور جو، سا ڳالهه تحقيق طلب آهي. پر
سندس هڪ بيت وير متعلق منهنجي هڪ دوست ائين
ڪچهري ڪندي ٻڌايو، جو منهنجي دل ۾ چڻ ته ويهي
ويو، بلڪ پيهي ويو. اوهان به ٻڌو!

- 1- ڪاتيون ڪهن سڀ کي، ڪاتين ڪهي ڪير،
جي وري ڇڏيو ويرُ، ته ڪاتيون سڀ ڪسي پيون.
هارجي.

وهي

- 1- رڳو ڇٽ جي صفائي ڪري ڇڏيو، پوءِ نيسارن مان
پاڻي سولائي سان وهي ويندو.
- 2- ٽانڪي ۾ ڪو سوراخ هئو، خبر ڪانه پئي ڪافي
ڪير وهي ويو.
- 3- ڌيءُ! رڌڻي جو خيال ڪج، متان اڀامي وهي نه وڃي.

وہي

مدد، ساٿ.

1- پيارا! جسُ هجئي جو اسان سان مشڪل وقت ۾ وِهي ويو آهين.

2- اسان تو سان هر حال ۾ وِهي ويندا آهيون، پر تون اسان پيري هميشه نٿائي ويندو آهين.

3- يار! مسڪين، غريب ۽ هٿين خالي هئس، پر دوست مون سان واه جو وِهي ويا!

گذري ويا.

وہي

1- ڪيڏا ويل وِهي ويا، تنهنجن ٻچڙن سان، (شيخ اياز)

2- وڳڙ ويا وِهي، ڪالهه تنهنجا ڪونجڙي! (شاهه)

3- اوليون اُجهڻ لڳيون، وٽا وَجھ وِهي، (شاهه)

4- وٽڙا سي وِهي، جنب گذاريم جن سين! (شاهه)

جواني.

وہي

1- وِهي ۾ ماڻهو سڀ ڪجهه برداشت ڪري ويندو آهي.

2- اسان جي به اوهان وانگر وِهي هئي، پر تون وانگر

دانهون ڪونه ڪڍرايون سين ۽ نڪي ماڻهن کي پريشان

ڪيوسين.

3- ان ماڻهوءَ کي انوقت سخت چوٽ لڳي ٿي، جڏهن

ڪو سندس پيءُ يا فرزند وِهي ۽ ۾ وفات ڪري وڃي ٿو.

چوٽي: پڇاڙي واري پُٽ کان، وِهي ۽ واري ڌيءَ چڱي آهي.

چوٽي: ابا! تون ڀلي مستي ڪر، تنهنجي وِهي آهي.

عمر يا حياتي يا زندگي.

وہي

1- ايڏو ته هو شريف انسان هو، جو آخري وِهي ۽ ۾ به

ڪنهن جي وار جو به نالو نه ورتائين.

2- ابا! اسان جي هاڻي اها وِهي ڪانهي، جو ڪوڏر

ڪٽي ٻنيءَ جو ڪم ڪيون.

وَه

تيز وهڪرو.

1- وَهَ تَڪَ، وَهَڙَ تَڪَ، جَتَ نِينَهَن، تَڪَ نِرا لِي، (شاهه)

2- ڏيندا مون ڏڪن، وَهَ وَهَندا جندڙو! (شاهه)

3- پاڻ اُچلي آبَ ۾، وَهَ سِرَ وِڌائين، (شاهه)

4- اورار نه پَرار، ويچارِي وَهَ وَجَ ۾! (شاهه)

واهَ جو، واهوا، وِڻندڙ.

وَه

چرَبي، سڻپ.

وَه

متاري جانور ۾ وَهَ تمام گهڻي هوندي آهي. خاص ڪري

مينهن جڏهن متاري (ٿلهي) ٿيندي آهي ته کير گهٽ

ڏيندي آهي، تنهن ڪري مالڪ ان مينهن کي

ڪاسائيءَ جي حوالي ڪندا آهن.

وَهَ گهڻي ۽ دٻي ۾ به فطري طرح گهڻي ٿيندي آهي.

مِلاپُ يا مِلُ.

وصال

1- لاڏَن جو، لطيف چئي، وساري نه وِصال، (شاهه)

2- وهائيءَ وِصال، اُٿيان آرامي ڪري. (شاهه)

3- رات ڏين هان روجل چوي، واليءَ ساڻ وِصال، (روحل)

وفات يا لاڏاڻو.

وصال

1- ويجهڙائي ۾ ڪي دل وارا ماڻهو وِصالُ ڪري ويا

آهن، جن جيءَ کي جهوري ۽ پوري وڌو آهي.

2- لطيف سائين صفر مهيني جي چوڏهين تاريخ سنه

1165 هجري ۾ وِصالُ ڪيو هو.

غَمُ يا ڏُڪُ.

وِڏ

1- جان تو هڙو وڏ، ڪنڊا! ڍورَ ڏئين جو. (شاهه)

2- وِڏِي وَڙڻ پئو، گڏيم وِڏَ وِصالَ جو، (شاهه)

3- توجا سمجھي ست، سا آهي وائيءَ وِڏ، (شيخ اياز)

چير يا زخم.

وِڏ

هه

انساني عضوو. جنهن سان ڪم ڪار ۽ ڪاٺبو پئبو آهي.
(هٿ)

- 1- ٻاٻوهيو پڇن، ڪٿي هٿ جيب جو؟
 - 2- پڇو پير پري، ته ڪٿر هٿ جيب جو؟
 - 3- هادي! هٿ ڌري، اونهي مان اڪارين.
- چوٽي: هٿ هٿ ڪندو ته چپر ڪجي پوندو.
سهارو.

1- مون تان لاه م هٿ، ڪامل ڏئي ڪاڪ جا! (شاهه)
گهڙيل.

هٿ جون پيو هڻي، اعتبار نه ڪرينس.
هينئر يا هاڻ يا هاڻي.

- 1- هنڌي سڄڻ ساريا، ڪٿي هوند مر هير، (شاهه)
 - 2- هي جي آيا هير، مون اڳ نه ڏنا ڪڏهن، (شاهه)
 - 3- نه جمعيت جان ڪي، هوت پڄاڻا هير، (شاهه)
 - 4- اولي! ڳوٺي آئين، ڪو هتي جو هٿ هير، (شاهه)
 - 5- مڱ وهائيءَ مڱڻا! مٿو هير موجود، (شاهه)
- عادت.

- 1- ماءُ! منهنجي ڪرهي، تازي ڦلن هير، (شاهه)
 - 2- آئينون اڳئين هير، اصل سنڌي آسري، (شاهه)
 - 3- ان در سنڌي مڱڻي، اڳي ايئن نه هير. (شاهه ڪريم)
- چوٽي: هيرائي سنڌي هير، تنگ ڀڳي نه لهي.

وڏائي يا تڪبر يا غرور.

1- هٿ نه ڪجي هيترو، هٿ وڃايا وير.

هٿ

هٿ

هٿ

هير

هير

هٿ

2- هَتَ مُنهنجي هاڻ، قدرُ لڌو جَن رِي. (شاهه)
گود.

هنج

1- هوتُ تنهنجي هنجَ ۾، پُچين ڪوهُ پَريائُ، (شاهه)
2- جي هتان هوتُ مَرَن، هوتُ تنين جي هنجَ ۾. (شاهه)
3- چَريءَ منجهان چُونه، ڪَٽِي هوتق هنجَ ڪيو.
پڪيءَ جو قسم.

هنج

1- سَرَ سَڪي سالِ تِنا، هنجَ هَريوئي پيرُ، (شاهه)
2- ماڻَڪَ چوڻو جَن جو، هنجَ حضورِ سي، (شاهه)
3- هنجَ مَرُوئي هنجَ، ميرو منجهن ناه ڪو. (شاهه)
ڊَپَ جا اوتارا.

هول

1- مَن اندر مَهارجا، هيڙي اَچَن هولَ، (شاهه)
2- تو پڄاڻان سَپرين! هيڙي اَچَن هولَ، (شاهه)
تڪڙ، هَڇ.

هول

1- بس يار! هولَ ۾ گهڻو ڪاڻي وينس، تنهنڪري بيمارُ
ٿي پيس.

2- پاونگُ اُپو پَڙ ۾، هڻي هزارِ هولَ، (شاهه)
لالچ يا هوس يا لوپ.

هول

1- جنهن هولَ ڪيسو هَتَن مان ويو، جنهن شُڪرُ ڪيو
تنهن کي سَپَ ڪي مليو.
جَبَلُ. هاڙهو جَبَلُ جو نالو.

هاڙهو

1- ڪوِ هاڙهو! ٻَن هوت! ڪوِ پُنهون، ٻَن پَريٽو! (شاهه)
2- هوتن لَه هاڙهو، رِجائينديس رَت سِين. (شاهه)
3- هورِن هاڙهو ڪنگهيو، ٿِيءَ جَريدي جوءُ! (شاهه)
4- هاڙهو هيڻيءَ کي، لنگهائج لطيف چَئي. (شاهه)
ناليوارو، ناميارو.

هاڙهو

هاڙهو لفظ اڪثر ڪنهن وقت ۾ ڪنهن وڏي مشهور

چور يا ڌاڙيل کي چوندا هئا.

- 1- ابا!! اهو هاڙهو چور آهي، ڪنهن جي به پرواه ڪيندو ڪونهي.
 - 2- ڪنهن وقت ۾ غلام حسين راڳو هاڙهو ڌاڙيل هوندو هو.
 - 3- چون ٿا ته ڪانڊيري جو ڪاڪو به پنهنجي وقت ۾ هاڙهو چور هو، پر هاڻي جهونو ٿي ويو آهي.
- دُڪانُ

هَتُ

- 1- ٻانڀڻ چوي، ٻيائيءَ ري، ڪڍي وينو هَتُ، (سامي)
 - 2- ڪڏهن ڪانه وِهي، هوتُ ڳولُ هَتُ تي. (شاهه)
 - 3- موتي مڇي هَتُ تي، ڪوڏن جنءِ ڪڍيائين، (شاهه)
 - 4- هَتُ ڪڍيو آهي، ستن سودي سار جو، (سامي)
- پوئتي ٿي.

هَتُ
هارُ

- 1- سڀيئي سهاڳيون، سڀني ڳچيءَ هارُ، (شاهه)
 - 2- سونا ڪرڪنين ۾، ڳچيءَ ڳاڙها هارُ، (شاهه)
 - 3- ڪٿيو وجهان مڇ ۾، هاڻيءَ هٿان هارُ، (شاهه)
- شڪست.

هارُ

- 1- نه ڪا رات نه ڏينهن ڪو، نڪا جيت نه هارُ، (روحل)
 - 2- هارُ جيت دڪ سڪ ڪون، اگم اُلاڏي، (سامي)
- هارُ، پاڻيءَ جو هارُ.

هارُ

- 1- اهو پاڻي پيئڻ جو ڪونهي، هارُ ويرَ جو آهي.
- 2- اهو به پاڻي چوڻا هاريو، پيو هجي هارُ ويرَ جي ڪم اچي ويندو.

تڏي هوا، وڻندڙ هوا.

هَيرَ

- 1- سدا وهن سامهان، عاشق اتر هيرَ، (شاهه)
 - 2- نڳي ڏکڻ جي هيرَ، مارو منهنجا مير!
- آئون هت بندم بند پائي آهيان. (شاهه)

سنڌي ٻوليءَ جي هڪ خوبي هـ بـ هي نـ ن جون حرفي پياريون محرڪ ۽ سر واريون آهن. اعرابن جي معمولي ڦير ڦار سان لفظن جي معنيٰ ۽ مطلب ۾ واضح فرق سامهون اچيو وڃي. ڪيترائي لفظ ته وري اهڙا آهن، جيڪي ساڳيون عربون رڪن جي باوجود به پنهنجي اندر معنيٰ ۽ مطلب ۾ انفراديت رکندي نظر اچن ٿا. محترم عبدالخالق "سهند سومري" ٻارن تيار ڪيل سنڌي ٻوليءَ جي خاص لفظن ۽ اصطلاحن جي هيءَ تقابلي ۽ تشريحي لغت ان سلسلي ۾ هڪ جامع اڀياس پيش ڪري ٿي. ان کان علاوه هن لغت ۾ مختلف جاين تي اهڙن خاص لفظن جي تشريح ۽ سمجهاڻي بيان ڪندي حوالي طور شاهه لطيف جي بيتن کي پڻ ڪتب آندو ويو آهي، جيڪي ڄڻ ته هن تحقيق جي تيار جون ساڳون پريندي نظر ٿا اچن. سنڌي ٻوليءَ جي ارتقا ۽ تقابلي اڀياس واري موضوع تي تيار ڪرايل هن لغت جي ڇپائيءَ سان نه صرف ٻوليءَ ۾ گهٽ ۽ ساڳي معنيٰ ۾ استعمال ٿيندڙ لفظن کي محفوظ ڪري سگهيو، پر ٻوليءَ تي تحقيق واري سلسلي کي پڻ هٿي ڏئي سگهي.

مون پنهنجي زندگيءَ جو ڪيل حصو درس و تدريس ۽ گذر معاش جي سلسلي ۾ پهراڙيءَ جي ماڻهن سان گذريو آهي. انهن سندن ۽ صاف سندن وٽ جيڪو ٻوليءَ جو خزانو آهي، سو ڊگريون ۽ سرٽيفڪيٽ رکندڙ پرهيل لکيل ماڻهن وٽ مسئل نظر اچي ٿو. مون کي ٻوليءَ جا گهڻا لفظ انهن هرن ۽ مورخيت ماڻهن کان حاصل نه ۽ هيءُ مون جيڪو جڏهن شاهه سائين جي رسالي سان پنهنجي ڪتاب ۾ لفظ ڇوڻيو مان شروع ٿي وڃي، تڏهن هن ڪتاب کي مڪمل لغت چئي نٿو سگهجي. حاڪم نه مڪمل لغت لکي ٿو، وڏا عسي مول ۽ قاعد آهن، جتي ڏوٿري جهڙا ٿلهڙا ڪارائتا لغت جا ڪتاب لکيل آهن، تي هيءَ ڪتاب پنهنجو مدعو پيو آهي، بس هڪڙي ادبي ۽ علمي جهوپڙي ناهي ان ۾ هڪ ڏيئو ڀاريو اٿم. انهي ڪري هوائن کان بچائي.

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو: انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، پڙهندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪُندڙ، پاڙي، ڪاڻو، ڀاڄوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پَن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پُٽاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليگڱن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي ھمٿائين. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃين.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرن ٿا.

... ..

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇپن ٿا،
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهراڙ ڇپن ٿا،

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به ڪٿين، جيڪي به ڪٿين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته

”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه

وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَنَ سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل - **پَنَ** The Reading Generation